T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ARİSTO'YA ATFEDİLEN ANONİM BAYTARNĀME
(vr. 48b-105b)
(GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA MALÇOK

İSTANBUL 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ARİSTO'YA ATFEDİLEN ANONİM BAYTARNĀME
(vr. 48b-105b)
(GİRİŞ-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA MALÇOK

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. MESUT ŞEN

İSTANBUL 2015

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Esra MALÇOK'un "Aristo'ya Atfedilen Anonim Baytar-nâme (vr.48b-105b) (Giriş, Metin, Dizin, Tıpkıbasım)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy~~ çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı Üniversitesi	: Prof. Dr. Mesut ŞEN Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE Fatih Üniversitesi	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...04.../...05.../ 2015 tarih ve ...2015/7-4... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....I
ÖN SÖZ.....VI
ÖZET.....VIII
SUMMARY.....IX
İŞARETLER VE KISALTMALAR.....X
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....XI
I. GİRİŞ.....1
1. KİTĀBU BAYṬAR-NĀME.....1
1.1 Eserin Yazarı.....1
1.2 Eserin Mütercimi.....1
1.3 Eserin Tercüme Tarihi.....2
1.4 Eserin Bölümleri.....2
1.4.1 Eserin Özeti.....2
2. İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ.....24
2.1 İmla Özellikleri.....24
2.1.1 Harekeleme.....24
2.1.2 Şeddenin Kullanımı.....25
2.1.3 Ünlülerin Yazılışı.....25
2.1.3.1 a ünlüsü.....25
2.1.3.1.1 Ön seslerde "a".....25
2.1.3.1.2 İç seslerde "a".....25
2.1.3.1.3 Son seslerde "a".....26
2.1.3.2 e ünlüsü.....26
2.1.3.2.1 Ön seslerde "e".....26
2.1.3.2.2 İç seslerde "e".....26
2.1.3.2.3 Son seslerde "e".....26
2.1.3.3 ı, i ünlüleri.....27
2.1.3.3.1 Ön seslerde "ı, i".....27

2.1.3.3.2 İç seslerde "ı, i".....27
2.1.3.3.3 Son seslerde "ı, i".....27
2.1.3.4 o, ö, u, ü ünlüleri.....27
2.1.3.4.1 Ön seslerde "o, ö, u, ü".....27
2.1.3.4.2 İç seslerde "o, ö, u, ü".....28
2.1.3.4.3 Son seslerde "o, ö, u, ü".....28
2.1.4 Ünsüzlerin Yazılışı.....28
2.1.4.1 b ünsüzü.....28
2.1.4.2 c ünsüzü.....28
2.1.4.3 ç ünsüzü.....28
2.1.4.4 d ünsüzü.....29
2.1.4.5 f ünsüzü.....29
2.1.4.6 g ünsüzü.....29
2.1.4.7 ġ ünsüzü.....29
2.1.4.8 h ünsüzü.....30
2.1.4.9 ḥ ünsüzü.....30
2.1.4.10 ḫ ünsüzü.....30
2.1.4.11 k ünsüzü.....30
2.1.4.12 ķ ünsüzü.....30
2.1.4.13 l ünsüzü.....31
2.1.4.14 m ünsüzü.....31
2.1.4.15 n ünsüzü.....31
2.1.4.16 ñ ünsüzü.....31
2.1.4.17 p ünsüzü.....31
2.1.4.18 r ünsüzü.....32
2.1.4.19 s ünsüzü.....32
2.1.4.20 ş ünsüzü.....32
2.1.4.21 ṣ ünsüzü.....32
2.1.4.22 ş ünsüzü.....32

2.1.4.23 t ünsüzü.....33
2.1.4.24 ṭ ünsüzü.....33
2.1.4.25 v ünsüzü.....33
2.1.4.26 y ünsüzü.....33
2.1.4.27 z ünsüzü.....33
2.1.4.28 ẕ ünsüzü.....34
2.1.4.29 ẓ ünsüzü.....34
2.1.4.30 ż ünsüzü.....34
2.1.5 Edatların Yazımı.....34
2.1.6 Yazımı Farklı Olan Kelimeler.....36
2.2 Dil Özellikleri.....36
2.2.1 Ses Hadiseleri.....36
2.2.1.1 Kalınlık-İncelik Uyumu.....36
2.2.1.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....36
2.2.1.3 Ünsüz Değişmeleri.....37
2.2.1.4 Diğer Ses Olayları.....39
2.2.1.4.1 Sessiz Uyumu.....39
2.2.1.4.2 Sessiz İkizleşmesi.....39
2.2.1.4.3 Tonlulaşma.....39
2.2.1.4.4 Yardımcı Ses Kullanımı.....39
2.2.1.4.5 "Pronominal n" Kullanımı.....39
2.2.1.4.6 Eski Türkçe Özelliğini Koruyan Kelimeler.....40
2.2.2 Çekim Ekleri.....40
2.2.2.1 İsim Çekim Ekleri.....40
2.2.2.1.1 Çokluk Ekleri.....40
2.2.2.1.2 İyelik Ekleri.....40
2.2.2.1.3 Hâl Ekleri.....41
2.2.2.1.3.1 Yalın Hâl.....41
2.2.2.1.3.2 İlgi Hâli (genitif).....41

2.2.2.1.3.3 Yükleme Hâli (akuzatif).....41
2.2.2.1.3.4 Yaklaşma Hâli (datif).....41
2.2.2.1.3.5 Bulunma Hâli (lokatif).....41
2.2.2.1.3.6 Ayrılma Hâli (ablatif).....41
2.2.2.1.3.7 Vasıta Hâli (instrumantel).....42
2.2.2.1.3.8 Eşitlik Hâli (ekvatif).....42
2.2.2.1.3.9 Yön Hâli (direktif).....42
2.2.2.2 Fiil Çekim Ekleri.....42
2.2.2.2.1 Şahıs Ekleri.....42
2.2.2.2.1.1 Birinci Tip Şahıs Ekleri.....42
2.2.2.2.1.2 İkinci Tip Şahıs Ekleri.....43
2.2.2.2.1.3 Üçüncü Tip Şahıs Ekleri.....44
2.2.2.2.2 Bildirme Kipleri.....44
2.2.2.2.2.1 Görülen Geçmiş Zaman.....44
2.2.2.2.2.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman.....45
2.2.2.2.2.3 Geniş Zaman.....45
2.2.2.2.2.4 Gelecek Zaman.....45
2.2.2.2.3 Tasarlama Kipleri.....45
2.2.2.2.3.1 Emir Kipi.....45
2.2.2.2.3.2 İstek Kipi.....46
2.2.2.2.3.3 Şart Kipi.....46
2.2.2.2.3.4 Gereklilik Kipi.....46
2.2.2.2.4 Birleşik Kipler.....47
2.2.2.2.4.1 Hikâye.....47
2.2.2.2.4.2 Şart.....47
2.2.2.2.5 Bildirme Ekleri ve Cevheri Fiil.....47
2.2.2.2.5.1 Geniş Zaman.....47
2.2.2.2.5.2 Şart.....47
2.2.2.2.5.3 Görülen Geçmiş Zaman.....47

2.2.2.2.5.4 Cevheri Fiilin Olumsuzu.....47
2.2.2.2.6 Partisipler.....48
2.2.2.2.7 Gerundiumlar.....48
2.2.2.2.8 Fillerde Olumsuzluk.....49
2.2.3 Birleşik Fiiller.....50
2.2.3.1 Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller.....50
2.2.3.2 İki Unsuru da Fiil Olan Birleşik Fiiller.....50
II. METİN.....51
III. DİZİN.....77
1. GENEL DİZİN.....77
2. BİTKİ ADLARI DİZİNİ.....193
3. HASTALIK ADLARI DİZİNİ.....205
KAYNAKÇA.....211
ÖZ GEÇMİŞ.....212
TIPKIBASIM.....213

ÖN SÖZ

Bu tez, İstanbul'da bulunan Süleymaniye Kütüphanesinin Damad İbrahim Paşa bölümünde 927 numarada kayıtlı bulunan *Kitābu Baytar-nāme* adlı çeviri eserin 48b-105b varakları üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

Evcil hayvanların bakımı, beslenmesi, hastalık ve tedavileri üzerine yazılmış tıbbî kitapların genel adı *Baytarnāme*'dir. Büyük bir çoğunluğu Arapça eserlere dayanan bu eserlerde genellikle atların gerekliliği, güzelliği, hayat içindeki yeri, donları, cinsleri, iyi ve kötü vasıfları, yürüyüş biçimleri, yaşlarının belirlenmesi, hastalıkları ve bu hastalıkların tedavileri ile ilgili konular işlenmiştir.[1]

İslamiyetin ilk yıllarında Arabistan'da pek bilinmeyen atın önemi Emeviler döneminde iyice artmış, ama asıl büyük işlevi Abbasiler döneminde Türkler'den oluşan süvari birliklerinin kurulmasıyla başlamıştır. At, Türkler'de insandan sonra yaratılmışların en şereflisi sayılmış bir müstesna hayvan olup, cihanşümul Türk devletleri atların sırtında kurulmuş, "Kuş kanatın er atın." ve "Yayan erin umudı olmaz." denilerek atın müstesnalığı ortaya konulmuştur.[2] İslamiyette de ata büyük önem verilmiş ve Kur'ān-ı Kerīm'de at üzerine yemin edilmiş, cihad için atlar hazırlanması emredildiği gibi, hadis-i şeriflerde de atların alınlarında hayır ve bereket olduğu bildirilmiştir[3].

İslam kaynaklarında ilk *Baytarnāme*'nin, Aristo (MÖ 384-322) tarafından yazıldığı kabul edilmektedir. Aristo'ya atfedilen söz konusu eserin Abbasiler döneminde Eski Yunancadan yapılan yoğun tercüme faaliyetleri kapsamında Arapçaya çevrildiği düşünülmektedir. Bu eserin daha sonra Arapçadan çeviri yoluyla Farsça ve Türkçe nüshaları oluşturulmuştur.

Üzerinde çalıştığımız eserin mütercimi belli değildir. Müstakil bir eser olmasına rağmen başka bir müstakil *Baytarnāme*'nin sonuna eklenmiştir. Bu nedenle eserin sınırı 48b-105b varakları arasında gösterilmiş, müstakil bir eser olması sebebiyle de sayfa numaraları 01b'den başlatılmıştır. 927 numarada kayıtlı olan eserde ilk bölümdeki müstakil *Baytarnāme* Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü öğrencisi Nesim Aslan tarafından Prof. Dr. Mesut Şen'in danışmanlığı altında yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

---

[1] (Çınar 1993, 5)
[2] (Şen 1995, 177-263)
[3] "Siz de gücünüzün yettiği kadar onlara karşı her çeşitten kuvvet biriktirin ve cihad için atlar hazırlayın ki, onlarla hem Allah'ın düşmanlarını, hem de kendi düşmanlarınızı, ayrıca Allah'ın bilip de sizin bilmediğiniz daha başkalarını korkutasınız. Allah yolunda her ne harcarsanız onun sevabı size eksiksiz ödenir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfal suresi, 60).

Üzerinde çalıştığımız eser at hastalıkları ve tedavi yöntemleri hakkındadır. Eser sekiz bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma; giriş, metin, dizin ve tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, eserin yazarı, mütercimi, tercüme tarihi, ve bu çalışmaya konu olan *Kitābu Baytar-nāme* hakkında bilgiler verilmiş, eserin özeti yapılmış ve metnin dil ve imla özellikleri değerlendirilmiştir.

Metin bölümünde, tercümenin 48b-105b varaklarının transkripsiyonlu metni bulunmaktadır. Transkripsiyonlu metinde okumayı kolaylaştırma ve anlam bütünlüğünü sağlama amacıyla noktalama imleri kullanılmış, gerektiğinde bazı kelimeler kalın harflerle yazılmış, satır başı yapılarak paragraflar oluşturulmuştur. 58 varaktan oluşan eserde satır sayısı on birdir.

Dizin bölümünde, transkripsiyonu yapılmış metinde yer alan tüm kelime ve kelime grupları verilmiştir. Kelimeler anlamlandırılırken kelimelerin metindeki anlamları esas alınmıştır. Çalışma konumuzun baytarlıkla ilgili olması metnimizde hastalık adlarının ve tedavilerinde kullanılan bitkilerin adlarının çokça geçmesi nedeniyle araştırmacılara yardımcı olması amacıyla hastalık adları ve bitki adları dizini de genel dizinden sonra ayrı ayrı düzenlenmiştir. Çalışmanın sonunda, eserin tamamının tıpkıbasımı yer almaktadır.

Çalışma süresince benden desteğini esirgemeyen, sabır ve anlayışla yol gösteren, üzerimde büyük emeği olan değerli hocam Prof. Dr. Mesut Şen'e, bana Türk dili alanında yeni ufuklar açan tüm değerli bölüm hocalarıma ve özellikle saygıdeğer hocam Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Esra MALÇOK

ÖZET

Bu tez, at hastalıkları ve tedavi yöntemlerini anlatan Aristo'ya atfedilen anonimleşmiş baytarnāmelerden, İstanbul'da bulunan Süleymaniye Kütüphanesinin Damad İbrahim Paşa bölümünde 927 numarada kayıtlı *Kitābu Baytar-nāme* adlı çeviri eserin 48b-105b varakları üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır.

İslam kaynaklarında ilk baytarnāmenin, Aristo (MÖ 384-322) tarafından yazıldığı kabul görmektedir. Aristo'ya atfedilen söz konusu eserin Abbasiler döneminde Arapça'ya tercüme edildiği düşünülmektedir. Eserin daha sonra Arapça'dan Farsça ve Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır. Üzerinde çalıştığımız eserin mütercimi ve tercüme tarihi belli değildir. Dil özelliklerine bakıldığında XV. yüzyılda tercüme edildiği tahmin etmekteyiz. Üzerinde çalıştığımız eser müstakil bir eserdir. Fakat başka bir müstakil baytarnāmenin sonuna eklenmiştir. Eserin konusu at hastalıkları ve tedavi yöntemleridir.

Bu çalışma; giriş, metin, dizin ve tıpkıbasım olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, eserin yazarı, mütercimi, tercüme tarihi, ve bu çalışmaya konu olan *Kitābu Baytar-nāme* hakkında bilgiler verilmiş, eserin özeti yapılmış ve metnin dil ve imla özellikleri değerlendirilmiştir. Eser sekiz bölümden oluşmaktadır. İkinci bölüm 13, yedinci bölüm 46 ve sekizinci bölüm 36 kısma ayrılmıştır. Metin bölümünde, eserin 48b-105b varaklarının transkripsiyonlu metni bulunmaktadır. 58 varaktan oluşan eserde satır sayısı on birdir. Dizin bölümünde, transkripsiyonu yapılmış metinde yer alan tüm kelime ve kelime grupları verilmiştir. Kelimeler anlamlandırılırken kelimelerin metindeki anlamları esas alınmıştır. Genel dizinden ayrı olarak hastalık ve bitki adları dizinleri de düzenlenmiştir. Çalışmanın sonunda, eserin tamamının tıpkıbasımı yer almaktadır.

SUMMARY

This dissertation is a linguistic study on the pages 48b-105b of the translation of *Kitābu Baytar-nāme* that was attributed to Aristo. It is registered in number 927 at Damad İbrahim Pasha Department in Süleymaniye Library in İstanbul. It is about horse diseases and their treatment methods.

It is thought that the first Baytar-nāme in İslamic resources was written by Aristotle (BC 384-322). This work which is refered to Aristotle was translated into Arabic the period of Abbasids. Later from Arabic it was translated into Persian and Turkish. The translator of this work and the date of translation are not known. According to the grammatical features' studies by the author of the work, the text was made in the 15th century. The work is accepted as an independent work. However it was further added to another separate and independent baytarname as a supplement. The main topic of the thesis is concerned with horses and their illnesses.

This dissertation has four parts; introduction, text, index, facsimile. At the introduction part some information is given about the author, the interpreter, date of the translation, and also the information about *Kitābu Baytar-nāme.* And than text was summarised and the text's language and spelling features are evaluated. The work consists of eight chapters. Second chapter is 13, seventh chapter is 46 and eighth chapter is devoted 36 sections. In the text part, there is a transcription text of the pages 48b-105b of the book. In the text studied, there are 58 sheets and 11 lines in each paper. In the index part, all the words and word groups on the transcripted text are given. While the words are explaining, their meanings on the text are rested. In addition to the general index, a specific one is given presenting the names of the illnesses and plants. At the end of the work, a copy of the original script (facsmile) is presented.

İŞARETLER VE KISALTMALAR

a	Yazma nüshadaki ön yüzü belirtir.
Ar.	Arapça.
b	Yazma nüshadaki arka yüzü belirtir.
Bk.	Bakınız.
Far.	Farsça.
Krş.	Karşılaştırınız.
...	Okunamayan kelimeyi belirtir.
+	İsim tabanına gelen ek.
-	Fiil tabanına gelen ek.
< >	Eksik yazılmış unsuru gösterir.
( )	Mükerrer yazılan kelime grupları, kelime ve harfleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ʾ
ا	a, e
آ	ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̲
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	z̲
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ż
ط	ṭ
ظ	z̧
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ü, ū, v
ه	a, e, h
ى	ı, i, ī, y

I. GİRİŞ

1. KİTĀBU BAYṬAR-NĀME

1.1 Eserin Yazarı

Kitābu Baytar-nāme, VII-IX. yüzyılları arasında islam dünyasında, bilimsel gelişmenin çok hızlandığı bir dönemde, Eski Yunancadan tercüme edilmiş bir eserdir. Eserin Aristo'ya ait olduğu rivayet edilmektedir.

Eserde baytarnāmenin Aristo tarafından yazılmasıyla ilgili rivayet şu şekildedir: İskender sefere çıkar, Horasan'a kadar birçok yeri alır ve Belh şehrine yerleşir. Asker arasında kıtlık baş gösterir, bu kıtlıktan atlar da etkilenir. Atlar hastalanıp ölmeye başlar, bu sırada askerlerin arasında bulunmayan Aristoteles bu durumu haber alır ve hasta olan atları iyileştirmek için geniş bilgisi ve zekasıyla "Baytar-nāme" isimli bu kitabı yazar. Bu kitap sayesinde hasta olan atların hastalıklarına çare bulunur.

Aristo, MÖ 384 yılında Trakya'daki Stageira'da doğdu. Bir hekim ailesinden gelen babası Nikomakhos, Makedonya Kralı II. Philip'in babası II. Amyntas'ın özel hekimi ve yakın dostu idi. Aristo'nun gerek ailesi gerek bulunduğu kültür çevresi, kendisini tecrübî araştırmaya ve müsbet ilimlere önceden hazırlamıştı. 367'de Atina'da Eflatun'un Akademisine girdi. Burada yirmi yıl kadar süren tahsili sırasında önceleri Eflatun'un en seçkin talebesi, sonra da onun felsefî sistemini eleştiren başarılı bir rakibi oldu. Bir yıl kadar Lesbos (Midilli) Adası'ndaki Mitilene'de kalan Aristo'yu Makedonya Kralı Philip, oğlu İskender'i yetiştirmek üzere MÖ 343-342 yıllarında Pella Sarayı'na davet etti. Sekiz yıl süren bu eğitim, daha sonra Aristo'yu "cihan imparatorunu yetiştiren üstat" unvanıyla büyük bir şöhrete kavuşturmuştur. Babasının ölümünden sonra tahta çıkan Kral İskender, 335-334'te Asya seferine çıkınca Aristo Atina'ya gidip kendi okulunu kurdu. 322'de yakalandığı mide hastalığından kurtulamayarak öldü.[4]

1.2 Eserin Mütercimi

Aristo'ya atfedilerek Türkçeye tercüme edilmiş pek çok baytarnāme bulunmaktadır.[5] Söz konusu baytarnāmeler, baytarnāmelerin giderek nasıl anonimleştiklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu baytarnāmelerden ikisinin mütercimi bellidir. Bu mütercimler *Hacı Ali b. Hacı Muhammed Aksarayî* diğeri ise *Mehmed b. İskender*

[4] (Kaya 1991, c.3, 375-378)
[5] (Şen 1995, 178-179)

Edirnevî'dir.[6] Üzerinde çalıştığımız eserin mütercimi belli değildir. Metnimizdeki unsurlar kısmen Aksarayî kısmen de Edirnevî'nin tercümelerindeki unsurlara benzemektedir.

1.3 Eserin Tercüme Tarihi

Eserin tercüme tarihi bilinmemekle beraber incelediğimiz dil hususlarından 15. yüzyılda yazıldığını tahmin etmekteyiz. İstinsah tarihi ise H. 12 Safer 1128, miladi olarak 6 Şubat 1716 tarihine tekabül etmektedir.

1.4 Eserin Bölümleri

Eser sekiz bölümden oluşmaktadır. İkinci bölüm on üç, yedinci bölüm kırk altı ve sekizinci bölüm otuz altı kısma ayrılmıştır.

1.4.1 Eserin Özeti

Birinci Bölüm: [1b/01] Bu bölümde dua ile başlangıç yapılmıştır. Duanın ardından İskender-i Zülkarneyn'in Horasan'a kadar birçok yeri alması ve Belh şehrine yerleşmesinden sonra askerleri arasında yaşanan kıtlığı ve bu kıtlık yüzünden atların da ölmeye başladığı anlatır. Bu durumun haberini alan Aristoteles'in bu hasta olan atları iyileştirmek için geniş bilgisi ve zekasıyla "Baytar-nāme" isimli bu kitabı yazdığı, bu kitap sayesinde hasta olan atların hastalıklarına çare bulunduğu ve kitabın saklanması gerektiği anlatılmaktadır.

İkinci Bölüm: [3a/07] Bu bölümde iyi bir atta ne gibi özellikler bulunması gerektiği ve atların renklerine göre özellikleri anlatılmaktadır. On üç kısımdan oluşmaktadır.

İyi at uzun boylu, incikleri dolgun ve güzel yüzlü olmalıdır. Uzun kulaklı, ela gözlü, iki kulağının arası geniş, dişleri sık, alt ve üst dudağı aynı hizada olmalıdır. Öküz omurlu, küçük böğürlü, açık gözlü ve orta boylusu daha iyidir. Hayası yerinde tüy olmamalı ve kalçalarının arası, çenesinin altı ve kirpikleri siyah olmalıdır. Sesi tiz ve köpek sesine benzer olmalıdır. Her nesneyi görür. Arka ayaklarının arası ne çok geniş ne de çok dar olmalıdır. Yolda giderken kendini dengeleyip iki kulağıyla işaret ederek gitmelidir. Önüne ne gelirse ok gibi hızlıca geçer, irkilip durmaz. Yürürken kıçı çökük olmaz, dolaşık yürümez. Elmacık kemikleri yumru olmaz ve elmacıklarından biri diğerinden büyük olursa o at kıymetli ve hünerli olur. Üstüne binildiği zaman hemen huysuzlanmaz. Yokuşta ve inişte belli bir kaideye göre yürür. Belini eğerek yürümez. Kısrak gördüğü zaman hemen kişner. Toynakları uzun,

[6] (Şen 1995, 178-179)

geniş ve siyah olmalıdır. Topuğu yuvarlak olmalı, deve tabanlı olmamalıdır. Yelesi ince fakat bacağının bukağı vurulan yeri etli olmalıdır. Kuyruğunu yukarı kaldırınca hemen aşağı indirmeli, kalçasının iki tarafı geniş olmalıdır. Ön ayaklarını kaldırdığında arka ayaklarını hemen yere basmalıdır. Bilekleri etli olmalıdır. Aşıkları yumru olmaz ve arka ayaklarını ön ayaklarının arasından geçirir. İdrarını yaparken ön ayaklarına yakın ya da arasına yapar. Beli uzun olmamalı ve yürürken kuyruğunu eğmemelidir. Arpasını hızlı hızlı çiğneyip idrarını yaparken belini eğmemelidir. Birden korkmamalı, yolda bir şey gördüğünde geri geri gitmemelidir. Eğer kaburga kemiklerinin sağ tarafı sol tarafından bir tane eksikse o at hızlı yürür, hünerli ve kıymetli olur. Su içmeye ve ahıra götürüldüğünde önce sağ ayağını basmalıdır. Eğer sol ayağını önce basarsa solaktır ve solak at iyi olmaz. Bu sayılanlar altmış iki tanedir. Eğer hepsi bir atta bulunursa o atın eşi benzeri yoktur. Bunların hepsi bir atta olmasa da en azından on ikisi bulunmalıdır. Bu on iki özelliğin üçü kadından, üçü deveden, üçü katırdan ve üçü sığırdandır. Mesela kadın gibi güzel, narin bedenli, ve uzun saçlı olmalıdır. Deve gibi uzun boyunlu, sinirleri etli ve kirpikli olmalıdır. Kuyruğu ve kulakları katırınki gibi olmalıdır. Alnı, karnı ve bacakları sığır gibi olmalıdır. Bu özelliklere sahip olan atlar daha iyi ve hünerlidir, kaç para olsa satın almak gerekir.

Birinci Kısım: [5b/08] Hurmayi doru at iyi ve hünerlidir, zahmete katlanır. Bu renkte olan atın ayakları, tırnakları, kirpiği, yelesi, kuyruğu ve çenesi siyah olursa iyi olur.

İkinci Kısım: [6a/01] Al at, kızıl gibi olmamalı. Gözleri, hayası, yelesi, kuyruğu, ayakları ve tırnakları siyah olursa daha iyi olur.

Üçüncü Kısım: [6a/04] Doru at, yelesi ve kuyruğu uzun olursa eşkin yürüyüşlü ve koşucu olur, yolda ve balçıkta sıkıntıya katlanır.

Dördüncü Kısım: [6b/02] Kurt kula at, eşek arkası gibi yelesinden kuyruğuna kadar siyah bir çizgi çekilmiş olur. Yelesi, kuyruğu ve dizinden aşağısı siyah olursa hünerli ve kuvvetli olur. Bu şekilde olmazsa ona yaramaz derler, tembel olur, sahibini gideceği yere götüremez.

Beşinci Kısım: [7a/04] Kara yağız at, biraz siyahımsı olursa tamamen iyidir ama kül rengine benziyorsa yelesi, kuyruğu ve butlarının arası siyah olursa iyidir, değilse almaya değmez.

Altıncı Kısım: [7b/04] Kara at, bedeni gayet siyah ve gözleri kızıl olmalıdır. Koşucu olur ve yola katlanır ama delice olur, kavgada yerinde duramaz. Bazısı çok teper ve ısırır ama uzun yaşar.

Yedinci Kısım: [8a/03] Kızıl gibi olan al at, benekli at ve beyaz at iyi değildir. Eğer iyi olursa bu nadir görülen bir durumdur. Eğer benekli atın kirpikleri ve ayakları beyaz olursa gözleri gündüz az görür. Fakat yelesi, gözleri ve butları arası siyah olursa o kötü olmaz.

Sekizinci Kısım: [8b/04] Alaca at, başı küçük, kuyruğu uzun ve sesi köpek sesi gibi olmalıdır. Bacaklarının yukarısına doğru beyazlık olursa koşucu ve eşkin belki de rahvan yürüyüşlü olur.

Dokuzuncu Kısım: [9a/03] Demir boz at, uzun boylu, siyahı beyazından çok ve yumru boyunlu olursa eşkin yürüyüşlü olur. Eğer boynu düzse sert koşucu olmalıdır. Rüzgarda gayet tetikte olur. Sezgileri iyidir ve yolu bulur. Bazı at göze hoş gelmez ama öyle at iyi olur ve iyi koşar.

Onuncu Kısım: [9b/03] Boz at, yelesi, kuyruğu, kirpikleri siyah olursa daha iyidir. Öyle at sıcakta bunalmaz ve yola dayanıklı olur. Bunun tersi olursa toynağı beyazsa karanlıkta göremez.

On Birinci Kısım: [10a/01] Çil at, yelesi ve kuyruğu uzun, toynağı siyah olmalıdır. Yürüyücü ve koşucu olur ve hayası benli olursa çok hünerli olur, fiyatı ne olursa almak gerekir.

On İkinci Kısım: [10a/05] Sisli at, arka ayaklarından yukarıya doğru beyazlık olursa daha iyi olur.

On Üçüncü Kısım: [10a/06] Sıçan tüylü at, göze hoş görünmez ama yük taşımak ve binmek için gayet iyi olur.

Üçüncü Bölüm: [10b/01] Bu bölümde iyi olmayan, sahibine kötü olan, işe yaramayan atlar anlatılmaktadır.

Kara atın gözü kızıl olursa kötü olur, çok teper ve ısırır. Doru atın gözleri kuzgun olursa gece görmez. Önce sol ayağını suya basan at solaktır ve yürümez. Kısrak gördüğünde kişnemeyen at dilsizdir. Davul sesini duyup ürkmeyen at sağırdır. Kara cisim üzerine yürüyüp ürkmeyen at gece görmez. Sırtında, hayasında, kulağı etrafında, dizi üzerinde ve kirpiği

üstünde kıl olan at kötüdür. Kısa tüyü olan atların hiçbiri iyi değildir. Gözleri çakır olan at kötüdür. Gözleri donuk olan at gündüz iyi görmez, böyle ata Arap gözü zayıf der. Şaşı gözlü at göze hor görünür fakat Arap ve Farslar ona kutlu demişlerdir. Düldül'ün gözlerinin şaşı olması meşhurdur. Gözü çakır at çekinmez. Sol ayağı ak olan at kötü olur. Gözü ve kirpiği ak olan at gündüz bile iyi göremez. Yürürken başını yukarı kaldırmayan ve çamura girince boynunu indiren at çok kusurludur. Ön ayağı arka ayağından veya arka ayağı ön ayağından uzun olan at sürçek olur. Atın yürürken kuyruğunu kaldırması ayıptır. At ön ayağından arka ayağını geçirmezse kusurdur. Binmekten kaçan, korkan, ısıran, daima çok kişneyen, çok tepen, yürürken pislemeyen, burnu sırık olan, gözü çukur olan, cinsel organını dışarıya çok çıkaran at bunların hepsi işe yaramazdır.

Dördüncü Bölüm: [12b/02] Bu bölümde at hastalıkları, bu hastalıkların sebepleri ve belirtileri anlatılmıştır.

Atın yirmi yedi çeşit hastalığı ve bu hastalıkların hepsinin bir adı vardır. Bu hastalıklar şunlardır:

Sinirlerin kasılması (intişar), aşık kemiklerinin ters dönmesi (keab), dolama (dahass), cüzzam, diz, dirsek veya omuz kemiklerinin baş kısmında kırılma (mişmiş), ateşli hastalık (hamra), nasır, abraşlık (bars), kurdeşen (tecerrüd), karıncalanmak (nemle), şişkinlik (nefha), dizdeki şişkinlik (melah), bileklerdeki zayıflık (kaad), kanser (seratan), fıtık, kamburluk (kıas), astım (ribve), kuyruk sokumundaki ağrı (asass), öksürük (sual), tırnağa taş dokunmasıyla oluşan yarık (rahza), bere, ağrı, tırnakta oluşan çatlak, baş ağrısı, bademcik iltihabı.

Bu hastalıklar at terli iken ona su vermekten kaynaklanır. Terlemiş atı çulsuz bırakırlar. Yoldan gelen atın eyerini hemen almazlar. Atı bir yerde bağlarlar ve at idmansız olmasına rağmen atı çok sert sürerler. Dumana bağlarlar. Sonbaharda yağmurda çulsuz bırakırlar. Atı güneşe karşı bağlarlar, ata sıcak çarpar bu sıcak haliyle ona su verirler. Yaz gününde gündüz güneşe, gece soğuğa bırakırlar. Bu sayılan bütün fiiller atta hastalık oluşmasına sebep olur. Eğer atı bu durumlardan korurlarsa o at iyi ve sağlıklı olur.

Beşinci Bölüm: [13b/02] Bu bölümde atı semirtmek için yapılması gerekenler anlatılmıştır.

Atı kısa zamanda semirtmek isteyen önce atı karanlık bir yerde bağlamalıdır. Sırtından çulunu eksik etmemeli, yağmurdan güneşten korumalıdır. Atın durduğu yer ne çok sıcak ne

çok soğuk olmalıdır. Yeri dar olmamalı, üzerinden geçip kimse onu rahatsız etmemelidir. Yemini eleyip yedirsinler. Beş çeşit yem yedirsinler. Yonca, tozu olmayan saman, arpa ve arı buğday. Her gün yüz otuz dirhem ebe gümeci tohumu yedirsinler. Suyunu durduğu yerde versin. Yaz gününde ata çok su versinler. Kış gününde ise günde iki kez kaşağı vursunlar. Kulağını, kuyruğunu ve butlarının arasını temizlesinler. Yaz gününde bir kez kaşısın. Sıcak suyla her gün ayağını yıkasın. Yemini temiz versin. Eğer bu yöntemleri yaparlarsa o at kırk güne kadar binilmeye, işe yaramaya başlar.

Altıncı Bölüm: [14a/07] Bu bölümde atın yaşını belirlemenin yolları anlatılmıştır.

Atın yaşı dişinden bilinir. Tayın iki dişi alt damağında, iki dişi üst damağında çıkar. Bunların yanından ikişer diş daha çıkar. Bunların yanından da ikişer tane çıkar. Atın kırk iki dişi olur. On ikisi önde, otuzu arkada olur. At üç yaşındayken süt dişinin gediği açılır. Dördüne kadar öyle kalır. Beş yaşında birer süt dişini bırakır. Kalan dişlerinin dibi sağlamlaşır. Altısında bir gedik açılır. Yedisinde bir gedik daha açılır ve içi karaca olur. Sekizinde dişlerinin ucu yuvarlak olur. Dokuzunda dişleri arpa sığacak kadar çukur olur. On yaşında dümdüz olurlar. On yaşından sonra atın kaç yaşında olduğunu kimse bilemez. Fakat bilge kimseler kaç yaşında olduğunu arpa ile bilirler. Eğer at arpayı ufalarsa işinden kalmaz. Deve dişli olan atın yaşı hiç bilinmez. Bir de at genç görünsün diye onun dişini eğiltirler. Fakat yaşlı at gözlerinden bile anlaşılır çünkü yaşlı atın gözleri çukur olur.

Yedinci Bölüm: [15a/08] Bu bölümde at hastalıkları ve tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Kırk altı kısımdan oluşur.

Birinci Kısım: [15a/10] Atın başında bir hastalık olur ve ona sakağı derler. Diğer türüne ise sagargu derler. Sakağının belirtisi burun deliklerinde irin gibi bir maddenin akmasıdır. At sürekli başını aşağıya tutar, burnunu duvara sürter. Burnunun kanatları gerilir. Durduğu yerde hır hır eder. Tedavisi için öncelikle boynun iki yanından kan alınır. Sonra kafur ve safran dövüp akşam vaktinde koni ile burnuna üfürülür. Üstüne menekşe yağı damlatılır. Eğer böyle geçmezse andız otu dövülür. Safran ve kafur da dövüldükten sonra burnuna üfürülür. Yine geçmezse çörek otu, zencefil, oğlan aşı kara kasnı her birinden ikişer dirhem ve safrandan bir dirhem hepsi yüz dirhem şarap içinde kaynatılır ve süzülür. Üçte biri kalınca ak neft katılır, üç parçaya ayrılır. Her gün bir parçası burnuna sıcak olarak dökülür. Ve bir müddet başı yukarı tutulur. Eğer bununla gitmezse yarpuz yaprağını, saman tozunu ve keklik otunu hamurla kaynatsınlar. Sıcak bir şekilde torbasına koyup başına assınlar. O hastalık sökülür gider. Bununla da geçmezse kadınların adet bezi alınıp ata koklatılır. Sonra at

çok yürütülür. Hastalık burnundan sökülür. Bununla gitmezse andız otu kazınıp kamışla burnuna üfürülür. Sonra biraz kafur üfürülür ve gül yağı damlatılır. Eğer çok soğuk günde olursa menekşe yağı damlatılır. Eğer yaz gününde olursa Türkçe kumla denen bir ot vardır. O otun aşağı yapraksız yanı kesilip yukarısı atın torbasına koyulur. Bir müddet durur. Otun kokusu atın dimağına çıkar, söküp indirir. Burnuna susam yağı damlatılır ama adet bezi tecrübe edilmiştir.

İkinci Kısım: [17a/01] Atta sagargu olsa bu hastalık at terliyken su vermekten olur. At tıksırır, burnundan sarı su akar ve burnunu ayağına sürer. Tedavisi için sarımsak dövülüp beyaz soğan ve hamurla pişirilir. İçine susam yağı veya zeytin yağı koyup kaynatılır. Hamur gidip yağı kalınca biraz neft katılır ve burnuna damlatılır. At iyileşmezse bezir tava içinde suyla kaynatılıp atın torbasına konulur. Bu hastalığa bundan daha iyi tecrübe edilmiş bir yöntem yoktur. İyi olunca günde yedi kez sığır yağı ve hatmi yağını birbirine katıp boynuna sürülür. Bazısı atın boğazının iç yanında olur. Bunun belirtisi at yerinden kımıldamaz ve burnundan nefes veremeyip ağzından solur, gözleri sararır, içindeki su burnundan gelir. Bunun tedavisi için keçi boynuzu havanda dövülüp yağa karıştırılır. Günde altı lokma ata yedirilir. Yaş yoncadan başka bir şey yedirilmez. Eğer yaş bulunmazsa ıslatılıp verilir. Eğer at otlamaya başlarsa hastalıktan kurtulmuş demektir.

Üçüncü Kısım: [18a/01] Bevasır hastalığı, atın burnunun içinde olan, irinli sarı su akıntısıyla kendini gösteren bir hastalıktır. Tedavisi için bakır sülfat, arsenik sülfür ve pelit bir dirhem suyla yoğurulur. Merhem gibi olunca bevasır gözle görünen yerde ise parmakla sürülür. Görünmez yerde ise ağaca pamuk sarılır ve sürülür. Üç gün, günde bir kere sürülür. Ondan sonra tereyağı sürülür ve yara düşer. Sonra biraz zift, çam sakızı ve neft kaynatılır, merhem gibi olur. Günde iki kere pamukla sürülür. Bununla da geçmezse beş dirhem sirke, on dirhem bal, beş dirhem bakır sülfat, üç dirhem anzarut, iki dirhem isfidaç, iki dirhem mürdeseng, üç dirhem siligün birbirine karıştırılır. Günde iki kere sürülür, iyi olur. Amma görünür yerde ise kesmekten daha iyisi yoktur. Ve kestikten sonra sarımsak ve iç yağı tuzla dövülür. Merhem gibi olur. O kesilen yere sürülür, bir müddet bekletilir. Bevasırın kökü kesilir. Yirmi dirhem siligün, on dirhem mürdeseng, otuz dirhem zeytin, yirmi dirhem sirke bunlar havanda merhem gibi dövülür ve sirkeye katılır. Sonra geri kalanı katılır. İyi oluncaya kadar günde iki kere eski pamukla sürülür.

Dördüncü Kısım: [19a/03] Eğer atın burnunda, dudağında ya da çenesinde siğil olsa tedavisi için patlıcan merhem gibi dövülür. O siğili bununla ovarlarsa geçer. Önceden

olmuşsa kendi kılıyla bağlanılır, kuruyup düşer. Eğer iki çekirdek sıçan otu sürülürse iyi eder. Fakat bal ile karıştırıp sürsünler. Düştükten sonra yerine gül yağı sürülür.

Beşinci Kısım: [19a/11] Eğer atın ayağı bıçılgan olsa önce iyice terletilir. Bir müddet yürütülür. Sonra sabun ve sıcak suyla ayağı yıkanır. Ceviz yakılır ve havanda dövülür. Pişmiş şap, bakır sülfat ve tuz od görmemiş bal ile yoğrulur ve sürülür. Sert sert ovulursa gider. Veyahut günde iki kere mum, zift, bezir ve neft katılır. Domuz yağıyla birkaç kez sertçe ovulur.

Altıncı Kısım: [19b/09] Atın ayakları ürpek olsa bu da tıpkı uyuz gibi yayılır. At dizine kadar tüyünü döker. Tedavisi için önce sabunlu suyla yıkanır, kızarınca silinir ve kaplumbağa kanı sürülür. Ya da ak soğan, incir ve evelik şarapla koyulaşana kadar kaynatılır. Merhem kıvamına gelene kadar havanda dövülür. Sonra sürülürse iyi olur.

Yedinci Kısım: [20a/04] Eğer atın gözünün yanında ve yüzünde yumru yumru nesneler olursa ve bir şey dokunduğunda kanarsa tedavisi için ya ipek iplikle ya da kendi kılıyla dibinden sıkıca bağlanmalıdır. Kendisi düşer, yerine yağ sürülür. Eğer bağlanmıyorsa birer dirhem sarı zernih, kireç, nişadır ve yarım dirhem sıçan otu dövülür, balla karıştırılır. Gözüne yakın yerde ise göze girmemesi için dikkat edilir. Bir gün bekletilir. Yerine murdar ilik, ekşi hamur ve yumurta sarısı karıştırılıp sürülür. Günde iki kere sürülürse düşüp gider. Yirmi dirhem koyun yününün külü, mürdeseng, on dirhem zift, on dirhem mumla eritilir. Eski pamuk ile sürülür. Bu hastalığın çoğu göze yakın yerde olur, dikkat edilmelidir.

Sekizinci Kısım: [20b/09] Atta kuya yani temriye olursa çoğu göze yakın yerde olur. Bazısı göze girer, o durumda tımar etmekle geçmez. İnsanda, tilkide ve buzağıda da olur. Tedavisi için sabunla ve tuzla rengi kızarıncaya kadar yıkanır. Sonra kara zernih, nişadır, pelit ve kireç, sabunlu suyla yoğrulur. Üstüne kına yakar gibi yakılır. Üstüne yaprak koyup bağlanır. Gözü sakınsınlar. Bir gece bekletilir, sonra giderilir. Gül yağı veya kuyruk yağı sürülür. Kurşun eritilip sırçasız çanağa dökülür. Bir kilim parçasıyla ovulur, un gibi olur. Yirmi dirhem bundan ve rastık taşı, mürdeseng, isfidaç, siligün ve zeytin yağıyla havanda dövülür. Keskin sirke azar azar dökülüp karıştırılır. Merhem gibi olunca günde iki kere temriyenin üstüne sürülür. Zaman zaman ılık suyla yıkanır. Arınıp gidince iyi olur.

Dokuzuncu Kısım: [21b/06] Eğer atın çenesinin altında nasır olsa belirtisi yara olmasıdır. Orayı demirle dağlayalar. Delinmiş ise demir içine sokulur, demir sağlam yere

erişince üstüne murdar ilik konulur, yara kopar. Sonra sabun ve sığırın böbreğinin yağı havanda dövülür. Od görmemiş bal ve çam sakızı katılır. Günde iki kez eski pamukla sürülür.

Onuncu Kısım: [22a/02] Atın gözünde ur olsa at yatar durur ve arkasına bakar. Buna sebep terlemişken su verilmesi ve soğuğa bırakılmasıdır. Tedavisi için bir buçuk dirhem kırlangıç dışkısı kamışla iki gözüne üfürülür. Ve eğer geç fark edilirse atı yere yatırıp gözünün içindeki dericiği iğne ile delsinler, iplik geçirsinler. Şahadet parmağı alta tutularak ustura ile yavaşça kesilir, parmağın üstüne gelen derinin üst zarı alınır. İçinden bakla gibi ak olan madde alınır. Fakat atın gözünün altındaki dericiği korusunlar. Yerine tuz basılır. İplik çıkarılır. Yemi az verilir, suyu geç verilir. Başı çulla örtülür, sıcak tutulur. Bilge kimseler burnun iç yanından alırlar, bu iyidir. Fakat her seferinde gözden almak gözü harap eder, görmesi zayıflar. Atın kulağı ve nefesi sıcaksa bu hastalığın dermanı vardır. Soğuk olursa derman fayda etmez. Zahmet çekilmesin.

On Birinci Kısım: [22b/10] Eğer atın gözüne ağaç çarpar ve gözünden yaş akarsa tedavi için soğan ile bezir kaynatılıp havanda dövülür. Saf tuzla sıcak olarak gözüne vurulur. Eğer gözü kanlanmışsa gözünü açıp soğuk su püfkürülür. Deniz suyu içen kişi püfkürürse daha çabuk fayda eder.

On İkinci Kısım: [23a/05] Atın gözüne bir nesne çarpsa atın gözü ağrısa veya kanlansa inceyse adam dışkısı sürme gibi dövülür. Bu toz mille iki üç kez atın gözüne çekilir. Ama kalınsa bir dirhem karanfil, bir dirhem hardal dövülür ve un gibi yapılır. Beş dirhem arpa unuyla hamur yapılır. Bu otlar hamur içine konulur, fırında kömür gibi oluncaya kadar pişirilir, çıkarılıp dövülür. Atın gözüne ekilir ya da kamışla üfürülür, iyileşir. Eğer geçmezse doğan dışkısının akı ve demir ufantısı ateşte yakılır. Bir dirhem safran ve beş dirhem şeker elekten geçirilir. Atın gözüne soğuk su vurulur. Sonra sabah akşam bu otlar gözüne üfürülür. Ya da yakı edilip vurulur.

On Üçüncü Kısım: [23b/09] Atın gözünde kabarcık çıkarsa Rum merhemi sürülür, kurtcuk içi ve asfur birlikte dövülür ve atın gözüne üfürülürse iyi olur.

On Dördüncü Kısım: [24a/01] Atın gözüne ya da başına sert bir darbe olup burnundan kan gelirse andız, zamk ve iki kardeş kanı beraber dövülüp kendi kanıyla ezilir. Ilık hale getirilip atın burnuna dökülür. Eğer kan gelmiyorsa başını eğiyorsa yine aynı ilacı yapsınlar. Burnuna menekşe yağı ve badem yağı koysunlar ve bir dirhem safran ve mastaki de katılırsa

iyi olur. Boyun damarından kan alsınlar eğer bu kan siyah akarsa biraz akıtsınlar ama koyu değilse çok akıtmasınlar tutsunlar.

On Beşinci Kısım: [24a/11] Atın gözünde safra olursa bu gözün pınarından gelen bir illettir. Beyaz bir cisimdir, eğer müdahale edilmezse gözü örter, gözü görmemeye başlar. Tedavisi için horoz boğazlanır ve sıcak olarak kanı göze damlatılır. Eğer geçmezse at yatırılıp insan saçı ince iğneye geçirilir. Gözün pınarının ucundan ustalıkla kesilir. Kestikten sonra birer dirhem anzarut, sabır ve günlük dövülür. Keçi ödüyle ezilip o kesilen yere basılır.

On Altıncı Kısım: [24b/10] Eğer atın başı şişerse ot otlarken zehirli bir hayvan sokmuştur. Ya da helak olması için kötülük yapar ve zehirli bir şey yedirirler. Tedavisi için elli dirhem sığır yağı, yüz dirhem şarap, yirmi dirhem zeytin yağı, üç dirhem tiryak ezilip atın burnundan dökülür. Eğer iyi olmazsa çiğ inek sütü içirilir. Zehirli hayvan ısırmışsa başı şişer, burnundan sarı sular akar, başını yukarı kaldıramaz. Eğer zehirli yiyecek yemektense atın üst dudağı ve alt dudağı birkaç yerinden ustura ile yarılır. Beş dirhem tiryak ve otuz dirhem hamur havanda dövülür, birkaç kez atın başına sürülür. Bununla da geçmezse papatya, yarpuz, hatmi, yüzerlik, sarımsak sapı, tetri yaprağı ve eski saman tozu şarapla kaynatılır, burnuna sürülür. Buhu dışarı gitmesin diye başı sarılır. Hipokrat der ki: "Sarımsağı dövsünler, sade yağ, defne yağı, sığır ve tavuk dışkısını karıştırsınlar, kına yakar gibi yaksınlar. Bir gün bir gece dursun. Sonra raziyane tohumu ile deniz tuzunu kaynatsınlar. Onunla yıkasınlar. Sökülür gider."

On Yedinci Kısım: [25b/11] Eğer atın çenesi çıksa at yemini yemez ve damağı yumrulanır. Tedavisi için atın ağzına ağaç sokulur. Başı kaldırılır, çuvaldız veya sağlam bir ağaç ile o yumru yer kan çıkana kadar delinir. Sert sert tuzla ovulursa kan gelmez.

On Sekizinci Kısım: [26a/06] Atın damağına sülük yapışırsa at sürekli dilini çıkarıp yalanır. Başını aşağı tutar. Tedavisi için ağzı açılır. Eğer yakın yerdeyse tuz sürülür ve alınır. Uzaktaysa bir ağaca pamuk sarılır. O ağaç tuzlu suya batırılır, ağzına sürülür, düşer gider. İçerde olursa badem yağıyla bezir karıştırılır, içine tuz katılıp boğazına konulur.

On Dokuzuncu Kısım: [26b/02] Atın dili şişerse ya yeminde kötü bir ot vardır ya kendi dilini ısırır ya da başından iner. Tedavisi için iki önünden kan alınır. Kişniş ve turak otu kaynatılır, hıyarşenbe ezilir. İçine yarım dirhem püre, yarım dirhem hardal ve ceviz yağı katılır. Atın ağzını açıp bu otlar sıcakken diline sürülür, iyi olur. Eğer geçmezse dili birkaç

yerden neşterle kan çıkana kadar delinir. Yerine menekşe yağı veya ceviz yağı sürülür. İyi olur.

Yirminci Kısım: [27a/1] Eğer atın dişi ağrırsa sebebi yemini görmeden vermeleridir. Yemin içinde taş olur atın dişine gelir. Bundan dolayı at yemini gayretsiz yer ve kulaklarını eğer, gözlerinden yaş gelir. Tedavisi için it üzümü, zencefil, kara ud yaprağı, biber ve ak hardal dövülür. Bunlar bal şerbetiyle kaynatılır. Ağaca bez dolayıp atın ağzına ve diş diplerine değmeyen yer kalmayana kadar sürülür, iyileşir.

Yirmi Birinci Kısım: [27a/10] Eğer atın boğazında ağrı olursa bu bademcik iltihabıdır. Atın boğazından gelir. Bu hastalıktan çoğu at kurtulamaz. Tedavisi için iki kolundan kan alınır fakat çok akıtılmaz. Boynuna tereyağı ve tahin sürülür. Mercimek, boy, turak otu, meyan, hatmi tohumu kaynatılır, suyu alınır. İçine hıyarşenbe ezilip katılır, birkaç yumurta sarısı eklenir. Ilık olarak atın boğazına dökülür. Eğer gitmezse çekirdeği çıkmış kızıl üzüm, incir, unnab ve dövülmüş arpa birlikte kaynatılır, süzülür. Badem yağı, susam ve biraz şeker katılır. Ilık olarak atın boğazına dökülür. Laden ve zeytin yağı eritilip atın boynuna birkaç kez sürülür. Yonca yedirilir. Suyu soğuk verilmez. Yemi ıslatılıp verilir. Şifa bulur.

Yirmi İkinci Kısım: [28a/03] Eğer atın sinirleri kasılırsa boynu düz ve kuru bir ağaç gibi olur. Eğilmez, aşağı yukarı dönmez. Tedavisi için iki kolundan veya boynunun damarlarından kan alınır. Eğer geçmezse oğlan aşı, bezir, sarımsak ve tuz kaynatılır. Kara neft de konulur. Sıcak bir şekilde atın boynuna birkaç kez sürülür. Geçmezse at yatırılır, kaz ayağı dağ vurulur. Bir gün sonra bezirle acı yağ sürülür. Yemi ıslatılıp verilir.

Yirmi Üçüncü Kısım: [28b/01] Eğer atın boynuna kılıç veya ok isabet eder, atın damarı kesilir ve kanı durmazsa tedavisi için anzarut, çam sakızı, mastaki, zaç ve kızıl boya dövülür ve yumurta sarısına karıştırılır. Eski pamuk üzerine sürülür ve o kesilen damar iki yanından bastırılır. Bu otlar, yumurtasız o yara içine doldurulur. Üzerine pamuk ve bir parça yassı taş koyulur. Bezlerle sıkıca bağlayıp on beş gün bekletilir. Sonra açılır ve katran sürülür, iyileşir. Eğer bu otlar hazırda yoksa yer bağırsağı dövülür, kendi kanı katılır ve unla yoğrulur. Eski pamukla ve bez parçasıyla o yara, kalınca yastık konup bağlanır. Açılacağı zaman ıslatarak açılır. Bir başka yöntem daha vardır. Atın dizinin üst tarafında budunun iç yanında bir damar vardır. O kesilir ve kanı tutulur. Sonra bir avuç un, biraz hatmi, biraz Sokturi sabrı ve biraz günlük birlikte dövülür. Beş yumurta ile bu otlar yoğrulur. Bir beze yakı edilip o damarın üstüne bağlanır. Bir hafta durur. Bir haftadan sonra at suya sokulur, o bez ıslanıp düşene kadar biraz suda bekletilir. Ertesi gün biraz şahtere otu, kişniş tohumu ve kasnı tohumu üç

batman su ile iki batmanı gidene kadar kaynatılır, süzülüp atın boğazına koyulur. Eğer bununla da iyi olmazsa altmış dirhem ak üzüm kurusu, altmış dirhem erik, on dirhem sarı helile, yarım batman kasnı suyu dökülüp kaynatılır ve gece ayaza bırakılır. Sabah bunlar elle ezilip atın boğazına konulur. Üç gün böyle yapılırsa iyileşir.

Yirmi Dördüncü Kısım: [29b/09] Atın içi sancılansa sebebi terlemişken su verilmesidir. Yoldan geldiğinde soğuğa bağlarlar. At yatar yuvarlanır, karnı şişer, böğürleri kaskatı olur, idrarını yapamaz, burnunun iki yanı kanatlanır, çok keskin solur, başını yere doğru eğer. Bu hastalığın tedavisi için tiryak şarapla ezilir, içine zeytin yağı katılır. Atın burnuna dökülür, üzerine kalın çul serilir. Binip katı katı yürütülür. İki kişi, karnının iki yanından bir ağaçla ovarsa bir ümit idrarını yapar. At tuvalet yapamazsa makatına zeytin yağı ya da bezir yağı dökülür. Ele sabun sürülür ve atın makatına sokulur, orada bulunan dışkı çıkarılır. Başka bir tedavi de soğan dövülüp suyu çıkartılır, içine insan idrarı ile saf tuz katılır ve burnuna dökülür. Atın cinsel organı çıkarılır, içine tavus kuşu tüyü ile bit sokulur ve iyi olur. Eğer atın titremesi geçmezse eski saman şarapla kaynatılır ve atın karnının altına konulur. At terleyinceye kadar yürütülür. İyi olur. Yemi ıslatıp verilir, suyu az verilir. Arpa unu pişirilip lavman yapılırsa ya da ata yedirilirse iyi olur. Yarım batman tuz ezilip boğazına konulur. Bir mil kadar yürütülür ve terler. İçine işler. İyi olur.

Yirmi Beşinci Kısım: [31a/01] Eğer atın öksürüğü olsa sebebi terlemişken su verilmesidir. Ya da yeminde kara yün olup atın bunu yemesinden olur. Tedavi için altmış dirhem sığır yağı, yüz dirhem süt, yüz dirhem hamur ateş üstüne konulur. Eridiğinde atın boğazına dökülür. Bir diğer tedavi de evelik dibi, su gerdemesi, safran birbirine katılıp şarapla kaynatılır. Sığır yağı da katılır. Sıcak bir şekilde atın boğazına dökülür, ata binip at ısıtılır. İyi olur. İyi olmazsa bir tutam kumla, on tane sarımsak tohumu, bir ak soğan şarapla kaynatılır. Süzüp içine biraz bal, badem ve susam yağı katılır. Sıcak olarak atın burnuna dökülür.

Yirmi Altıncı Kısım: [31b/03] Bir diğer tedavi ise dokuz yumurta keskin sirke içinde üç gün yatırılır. Üç gün boyunca her gün üçer yumurta atın boğazına bırakılır, iyileşir. Eğer bununla da olmazsa yirmi dirhem meyan, yirmi tane kara incir, elli dirhem üzüm şarabıyla kaynatılır. Günde bir çanak atın boğazına dökülür. Üç gün bu yapılır, iyileşir.

Yirmi Yedinci Kısım: [31b/09] Eğer at ishal olursa bu soğukta kaldığı için ya da yemini yedikten sonra hemen su verildiği için olur. Tedavisi için önce atın kuyruğu dibinden sıkıca bağlanır. Bir gün bir gece yem verilmez. Atın hastalığı devam ederse mersin, palamut

ağacının kabuğu, keçi boynuzu havanda dövülür, buna sığırın iç yağı eklenip yoğurulur, küçük yuvarlarlak yapılır ve ata yutturulur. At iyileşmezse soğuk suda bekletilir. İyi olur.

Yirmi Sekizinci Kısım: [32a/06] Eğer at idrarını yapamazsa ya soğuk geçmesinden ya da yatıp yuvarlanırken idrar kesesinin ters dönmesinden olur. At belini eğer ve eğilir ama yatıp yuvarlanmaz. Bazen üç gün idrarını yapmaz. Kızıl soğan kabuğu, kızıl boya şarapla kaynatılır. Safran katılıp süzülür. Yer bağırsağı dövülmüş olarak bu suya katılır. Tuz ve insan idrarı eklenir. Atın burnuna dökülür. O zaman idrarını yapar. Eğer yapamazsa el makatına sokulur ve idrar kesesi döndürülür. İdrar kesesi dolu olur. O zaman anlaşılır ve at terleyene kadar yürütülür.

Yirmi Dokuzuncu Kısım: [32b/07] Ata çok ağır yük yüklerlerse ya da at yüksek yerden atlatılırsa idrarını kanlı yapar. Tedavisi için çok fazla kan akıtmadan arka ayaklarının iç kısmından kan alınır. Zambak, safran, demir dikeni, pirinç tohumu şarapla kaynatılır. Süzüldükten sonra içine tiryak konulur ve atın burnuna dökülür. Eğer olmazsa bu otlar atın beline merhem yapıp sürülür.

Otuzuncu Kısım: [33a/03] Eğer atı yüksek bir yerden atlatırlarsa ciğerine yel dolar ve at çok sert solur. Tedavisi için turak otu, kepek, incir ve kimyon kaynatılır. On dirhem çam sakızı dövülür, elli dirhem sığır yağı eritilir, on dirhem bezir katılır ve atın ağzına sürülür. Yemi ıslatılıp verilir ve suyu soğuk verilmez. Yonca veya yeşil ot verilir. Eğer geçmezse inek sütü ile safran karıştırılıp sıcakken atın burnuna dökülür. O solumasını sakinleştirir.

Otuz Birinci Kısım: [33b/01] Eğer atta şişkinlik olursa atın ayağına bir madde dökülür. Kolu şişer, ayaklarını kımıldatamaz. Önce iki yanından kan alınır. Sonra hatmi çiçeği yaprağı, papatya, ısırgan dikeni, kepek ve sarımsak sapı, keskin sirkeyle sirke buharlaşıp merhem kıvamına gelene kadar kaynatılır ve bu sıcak otlar atın ayağına sarılır, bir gün bir gece bekletilir. At iyileşmezse kasnı, oğlan aşı ve sarımsak şarapla kaynatılır. İçine bezir ve tuz katılıp merhem gibi olana kadar kaynatılır. Atın ayağına bağlanır ve birkaç gün durur. İyi olmazsa peynir tulumu, tuz ve şarapla haşlanır ve atın ayağına sıcakken sarılır, bir gece bekletilir ve ata hiç durdurulmadan binilir. Ayağındaki şişkinliğin içindeki sıvı bir yerde toplanırsa orası neşterle yarılır ve üzerine yumurta sarısı, un karışımı sürülüp sıkıca bağlanır. Altı gün bekletilir. Bununla olmazsa topuğu üzerinde birkaç yerden dağ vurulur ve ota salınır.

Otuz İkinci Kısım: [34a/09] Atın ayakları sertleşse veya sinirleri gerilse at yürümeyip debelenirse bu atın boynundan gelen bir hastalıktır. Saf tuz ve süt koyulaşıncaya kadar

kaynatılır. Sıcakken atın ayaklarına şarap tulumu ile bağlanır. Eğer olmazsa dizinin üst tarafından kan alınır. Ama ince bir damar vardır oradan alınmalıdır. Bir avuç arpa unu, sabır, hatmi ve günlük birbirine katılır. Beş yumurta içiyle merhem edilip kan alınan damar üstüne konulur. At hiç kımıldatılmadan bir hafta bir yerde bekletilir, iyileşir.

Otuz Üçüncü Kısım: [34b/10] Atı hiç yürütmeden bağlayıp terlemişken su verirlerse ayaklarına su iner. Atın ön ayakları şişer, yumru olur ve yürüyemez. Ama birçok at yürüyerek açılır. Tedavisi için kepek, sirke ve tuz kaynatılır. Merhem edilip atın aşığına sıkıca bağlanır. Bir gece bekletilir. Eğer iyi olmazsa adam terkin sürülür. Bununla da iyi olmazsa ak hardal sarımsak ile dövülür, içine insan idrarı ve arpa unu katılır ve sıcak olarak sürülür. Eğer bu da olmasa birkaç yere dağ vurulur. Su gelir. Eğer su dağılıp gitmezse yumru kemik gibi olur. O yumru yer bir dağlayıcıyla kemiğe değene kadar dağlanır. Sonra karaca otu, bora, selayis, od görmemiş bal ile karıştırılır. Pamuk fitil gibi yapılır ve o yara içine üç dört kez sokulur. Bu suyu eritir. Su tamamen gitmeyinceye kadar yara iyileşmeye bırakılmaz. Sonra at ota salınır, iyileşir.

Otuz Dördüncü Kısım: [35b/07] Eğer at çok arpa ve buğday yerse sinirleri tutulur ve yürüyemez. Tedavisi için soğuk suya çekilir fakat su içirilmez. Sonra iki ayağından kan alınır. Sade yağ tortusu bezirle karıştırılıp sıcakken ayağına sürülür. Yemi geç verilir.

Otuz Beşinci Kısım: [36a/01] Eğer atın omuzu şişerse yel inmiştir. At aksar ve el değdirilince ürperir. Tedavisi için ön ayaklarından kan alınır. Geçmezse peynir tulumu parçası kaynar kepek suyu ile omuzuna sürülür, bağlanır. Bir gece bekletilir. Geçmezse üç yerden derince dağ vurulur. Üzerine yağ sürülür, iyileşir.

Otuz Altıncı Kısım: [36a/08] Atın ayaklarında sıraca olursa küçük bezeler şeklinde yayılır. Ayağı şişer, aksar ve irinlenir. Eğer tedavi edilmezse yanında birçokları çıkar. Bu bezeler görüldükleri gibi dağlanmalıdır. Eğer görünmeyen yerdeyseler sirke ve sıçan otu karıştırılır. Eski pamuk ile o bezeler üstüne basılır. Bir gece bekletilir, ertesi gün açılır. Birkaç kez yağ veya ardıç katranı sürülür. Kurur gider.

Otuz Yedinci Kısım: [36b/05] Atın ayağında çıban olmasının sebebi kulağın arkasındaki damardan madde inmesidir. Orada arter damar vardır, göze iner. O damardan iki damar daha ayrılır. Bunlar da karnın altından arka ayaklarına iner. Kalın damarlardır, temeli göğüste olur. Deşilince irin akar. Bu hasta atın yanına başka at bağlanırsa ona da geçer. Tedavisi için sarı zernih, kalay, nişadır, kireç, bora ve sıçan otu dövülür. Sonra söğüt külünün

suyu ile yoğrulur. Yara olan yerlere sürülür ve bir gece bekletildikten sonra yağ sürülür. Yara kopar. Sonra sümüklü kurt, kiremit, sabun, yumurta sarısı ve sığır yağıyla havanda dövülür. Merhem yapılıp günde iki kez sürülür. Eğer iyi olmazsa katran ve soğuk su ile yedi kez yıkanır. Zengar, anzarut, günlük ve çam sakızı birer dirhem, yirmi dirhem zeytin yağı, on beş dirhem sade yağ eritilir. Bu otlarla karıştırılır ve günde iki kez sürülür, iyileşir. Eğer hastalık göğsünü sarmış olursa kulağının ardındaki damar kesilir. Eğer o yerde bulunmazsa at yere yatırılır. Göğsü ustura ile yarılır. İçinde balık gibi bir nesne olur. O kesilir çıkarılır. Dağlayıcı ve çam sakızı ile dağlanır. Eğer o damar görünür yerde ise ipek iplikle bağlanır. İçine kireç saçılır ve katran sürülür. Türkçe taşır denen bir ot vardır. Mezarlıklarda ve meşelerde olur. Yaprağı raziyane yaprağına benzer. Onun dibi kazınır. Çıban gibi göz göz olur. Onu o otun üstüne çekip, üç kez çevrilir. Sonra o ot çıkarılıp yeşil beze bağlanır ve atın boynuna asılır. Ot kurudukça çıbanlar da kurur gider. Tecrübe edilmiştir. Eğer bununla da gitmezse üç gün birbiri ardınca yemine iki buçuk dirhem zernih ve kepek koyulup verilir. Havuç yedirilir, tohumu kurutulup elenip kepekle verilir. Ne kadar çok verilirse iyidir. Arpa yedirilmez. Eğer biraz gider ve izi kalırsa yarım batman kara alçı ve o kadar sirke karıştırılıp merhem yapılır. Yaraya sürülür ve şifa bulur. Eğer bu denilenlerle de geçmezse aşağıdaki ayet iplik üzerine çıbanların sayısınca okunur ve düğümlenir. Her düğüm üzerine bu ayet okunur:

"Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Onu hak ile indirdik, o da hak ile indi. İsmi azam olan hak ile. O yarattı ve takdir etti."

Yüce Allah'ın sözlerinin bereketinden kurur ve gider.

Otuz Sekizinci Kısım: [38b/10] Atta tabak toynak olursa genelde sol tarafta olur, sağ tarafta olması nadirdir. Bu hastalık insanda da olur, kurluğan denir. Eğer hemen tedavi edilmezse atın tırnağını çıkarır. Tırnağının çevresi deşildiğinde sarı su akar. Erkek ve dişi olmak üzere iki türlüdür. Erkek uzunca dişi enlice olur. Tırnağı çepeçevre sarar. On dirhem mazı, beş dirhem kükürt demir bileşimi, bir dirhem acı hıyar içi, göz otu dövülür ve balla yoğrulur. Ardından bu karışım suya karıştırılıp bu suyla atın ayakları yedi gün yıkanır. İyi olur. Olmazsa kireç keten bezine sarılıp suya bırakılır. Su sarı oluncaya kadar böyle yapılır. Sonra yirmi dirhem siligün, beş dirhem mürdeseng, on dirhem isfidaç, kiremit, zengar, rastık, zeytin havanda dövülür. Keskin sirke ile birlikte merhem yapılıp iki kez sürülür ve ovulur. Sonra domuz yağı sürülür. Eğer iyi olmazsa atın ayağı sıcak su ve çoğanla kızarıncaya kadar yıkanır. Sonra kuru kabak ateşte yakılır, peleseng yağıyla karıştırılıp yaraya sürülür. Yine iyi olmazsa yine sürülür. Başka bir tedavi ise güherçile sirkeyle karıştırılıp ayağına sürülür,

kurutur. Mürdeseng dövülür, yağla kavrulur, merhem yapılıp sürülür. Domuz yağından daha iyi sonuç vereni yoktur.

Otuz Dokuzuncu Kısım: [40a/10] Atın tırnağına çivi batarsa at ayağını yere basamaz, sürçer ve yukarı tutar. Kıskaçla atın toynağına dokunulur hangi yandaysa at ayağını çeker. Ya atı çok sert nallarlar ya da nalı dar vururlar. At çekinerek basar. Hemen o nal çekilmelidir. Atın ayağına bakılır, çivinin yerinden kan ve irin çıkarsa çivi batmıştır. Eğer çıkmazsa sert dokunmuştur. Ya da dar nal vurulur ve at ayağını kısar. Genellikle at yalın ayak nalsız yürüdüğünde bu durum çok olur. Dar nal çekilip gevşek bir nal vurulur. Üç gün o nal ile durur. Eğer geçmezse çivi batmıştır. Öncelikle nal çekilip ayağa bakılır. Kıskaçla çivi aranır. Atın ayağını çektiği nokta bıçakla oyulur. Bazen irinle kan da çıkar. Önce eski pamuk ile güzelce temizlenir. İçine katran ve tuz sıcakken konulur, sıkıca bağlanır, sudan korunur ve beş altı gün böyle durur. Sonra sığır böbreği yağı, çam sakızı, sabun havanda merhem gibi dövülür. O yara içine konur. İki gün sonra nalın altına yumuşak keçe konulup nallanır. Böyle yapılmazsa irin dolar ve tırnağının boşluğundan dışarı çıkar. Eğer tırnağı oynarsa veya irin akarsa oraya şap, mazı, kızıl boya ve katran yoğrulup konur. İyi olur.

Kırkıncı Kısım: [41b/05] Atın ayağı yarılırsa kuru incir sütte ıslatılır. Bir gün bekletilir, ovulur ve lapa gibi olur. İçine biraz kireç, zernih, bora ve zengar katılır, merhem yapılır. O yarık yer sıcak suyla yıkanır. Bu merhem üzerine bağlanır. Eğer yakı edilip vurulursa daha iyi olur. Eğer geçmezse böğürtlen dövülüp yağı ile sığırın yağı karıştırılır. Günde iki kere sürülür. Eğer yarık tırnaktan daha yukarıda olursa tuz, zengar, kızıl boya, zernih dövülür. Bal ve sirke ile karıştırılır. Sıcak suyla yıkanan tırnağın üzerine sürülür. Eğer kış günüyse karda yürütülür, iyileşir.

Kırk Birinci Kısım: [42a/07] Eğer at tırnağını vuruyorsa geniş bir kayışa aşık kemikleri düzülür, bağlanır. Birkaç gün at sert sert yürütülür. O huyunu bırakır.

Kırk İkinci Kısım: [42a/10] Atın ön ayakları kabarmışsa baldırı şişmiştir. Tedavisi için söğüt ağacının kabuğu yakılır. Külü alınır. Kundus, temriye kurdu havanda dövülür ve küle katılır. Karanfil konup o yaraya sürülür. O otların kokusunun ata zarar vermemesi için atın burnuna torba asılır.

Kırk Üçüncü Kısım: [42b/08] Eğer at terlemişken üzerinden eyeri alınmazsa atın omuzu yara olur veya kalkar. Tedavisi için bir keçe üzerine idrar yapılır. Üstüne tuz ekilir ve o kalkan yere konulur. Eyeri takılır. O gece durur. Eğer geçmezse tuzla kepek kaynatılır,

sürülür. At yere devrilir, yara olan yer soğuk suyla yıkanır ve çürük et varsa kesilir. Mersin yaprağı, yel otu, kiremit tozu, kaplumbağa külü, kına, çam sakızı kabuğu hepsi un gibi yapılır. Yaranın üstüne basılır. Eğer omuz başında olursa onunla uğraşılmasın çünkü kurtulamaz. Eğer o yara olan yeri temizlemek isterlerse aşağıdan delinir, kıl geçirilir. İrin aşağıdan yol bulur, hareket eder. At hiç hareket ettirilmez. Eğer eskiden olmuşsa birkaç yerden dağ vurulur O yara üstü çok dağlanıp yeni bir yara meydana çıkarsa tedavi edici otlar sürülmelidir. Eğer hiç yara kalmazsa ve at hareket ettirilmezse iyi olur.

Kırk Dördüncü Kısım: [43b/06] Atın böbreği yarılırsa yukarıda anlatılan gibi bunun da iyileşmesi kolay olmaz. Binilmez ve yukarıdaki ilaçlar yapılır ve her gün yıkanırsa iyi olur.

Kırk Beşinci Kısım: [43b/09] Atı sıcağa bağlarlarsa onu sıtma tutar. At sendeler, titrer, tüyü ürperir, yemini az yer, başını aşağı tutar, kulaklarını bırakır, burnu kanatlanır, nefesi sıcak olmaz, gözünden yaş gelir, suya çok meyleder. Tedavisi için on dirhem kızıl sandal, beşer dirhem serkele, on dirhem kişniş kaynatılır. İki dirhem tereyağı katılır ve üç gün boyunca boğazına dökülür. Eğer iyi olmazsa çükündür yaprağı, yaban fesleğeni, şırlagan ile ata lavman yapılır. Ama önce iki ayağından kan alınır iyi olmazsa bu ilaçlar yapılır. İyi olur.

Kırk Altıncı Kısım: [44a/11] Eğer at titrerse defne yaprağı, mersin yaprağı, yarpuz, güyegü otu, papatya, sarımsak sapı ve saman tozu üçte ikisi şarap olan su içinde kaynatılır. Bir çukur kazılır. O otların kaynatıldığı kazan bu çukur içine konulur. At üstüne bağlanır. Kazanın ağzı açılır, buğu atın gövdesine yayılır. Ama atın nefes yolu kapatılmaz. At terler. Yemi ıslatılıp verilir, yaş ot varsa arpa verilmez. Eğer geçmezse şarapla tiryak ezilir ve içirilir. Hipokrat der ki: "Sıtma tutan ata bundan daha iyi tedavi biçimi yoktur. Tere yağı, pirinç unu, arpa unu ve şeker karıştırılıp suyla atın boğazına dökülür. Sıcak suyla atın gövdesi günde iki kez yıkanır. Ve sıcak tutulur. Yüz dirhem bal, elli dirhem susam yağı ve elli dirhem sığır yağı eritilir. Atın boğazına atılır."

Sekizinci Bölüm: [45a/06] Bu bölümde atla ilgili bilinmesi gereken hususlar, bazı hastalıklar ve tedavilerine yer verilmiştir. Bu bölüm otuz altı kısımdan oluşmaktadır.

Birinci Kısım: [45a/06] Eğer atın hamı alınmak isteniyorsa önce at bir ok atımı yer binilir ve götürüp bağlanır. Ertesi gün iki ok atımı yer binilir. Günde bir ok atımı arttırılarak on gün böyle yapılır. Fakat at bıktırılmaz, kendine bırakılır, terletilmez. Bu şekilde hamı alınan at yoldan sakınmaz. At binen kişi atın üstünde yapılacakları bilmelidir. Atın üstünde çok konuşulmaz, eller ve ayaklar çok oynatılırsa at yürüyüşünü hızlandırır. At binildiği gibi

sınırsız yürütülür. Giderken su verirse dayanmaz. Savaşta olursa eve geldiği gibi hemen yemi suyu verilmez. At kendi isteyince kişner. Eğer soğuk gün olursa yemi birkaç kez karıştırılır, sonra su verilir. Eğer savaş anında atın nalı düşerse çayırda ve ağaçlarda olan bir yeşil kurbağa vardır. Onun karnı yarılıp atın tırnağına sürülür. Böylece at on gün nalsız olarak yola katlanır. Eğer at koşuya çıkarılmak istenirse öncelikle at karanlık bir yerde bağlanır. Kulağına her gün ıslık verilir. Zaten atın kendi gönlünde vardır, kendini toplar. Koşturacaklarını bilir, dizginini çiğner ve kişner. Eğer o gün koşuya çıkaracaklarsa yemi az verilir. Evden çıkarınca yarış yerine varıncaya kadar binilmez. Binildiğinde omuzundan geri oturulur. Doğru oturulmaz, atın üstüne yatılır. Ayaklar sarkıtılmaz ve karnı tepilmez. Dizgini hemen bırakılmaz. Belki devirip gider. Kamçıyla işaret edilir, doğru tutulur, yoldan dışarı gidilmez. Koşu meydanı bitince at yavaş yavaş yürütülür ve teri alınır. O gün yemi geceye yakın ve azca verilir. Önce nasıl azalttıysa öyle arttırılır. Yani bir anda verilmez.

İkinci Kısım: [46b/06] Eğer atta hasta olma durumu huy olursa insan dışkısı sıcak olarak keskin sirkeyle karıştırılır ve atın boğazına konulur. At bu huyunu bırakır, bir daha yapmaz.

Üçüncü Kısım: [46b/09] Eğer atın bir yerinde kan olsa sığır yoğurdu, hatmi ve kına birbirine katılır. Kanın çıktığı yere konulur. İyi olur. Eğer kurt dişi, deve derisine dikilip atın boynuna takılırsa o atı yürümede ve koşmada hiçbir at geçemez.

Dördüncü Kısım: [47a/03] Eğer at hazımsızlık yaşarsa çok buğday ve arpa yeyip ardından su içmekten olur. Geğirir, karnı şişer, tembel olur. Tedavisi için yüz dirhem eski şarap, elli dirhem sığır yağı, elli dirhem sirke, on dirhem güvercin dışkısı, on dirhem soğan suyu dövülür. Karıştırılıp atın boğazına konulur. İki gün yem verilmez. Ve eğer verilirse buğday ıslatılıp verilir. Eğer karnı çok şişerse çükündür yaprağı kaynatılır. Sisem yağı, tuz katılır ve lavman yapılır. Eğer olmazsa asfur çiçeği dövülür. Yumurta sarısıyla merhem edilip atın gözüne sürülür, iyileşir.

Beşinci Kısım: [47b/04] Eğer atın sırtında tüy bitmezse kertenkele öldürülür. Ateşte yakılır ve külü yağa karıştırılıp tüy bitmeyen yere sürülürse tüyü biter.

Eğer atın ayakları yara olursa topuğundan kan alınırsa iyi olur.

Eğer atın ön bacaklarında şişkinlik olursa gebere dibi dövülür. Bez içine konulup bezin çevresi yumurta sarısıyla tamamen yapıştırılır. Bacağın üzerindeki tüyler kesilir, üzerine bu karışım sürülür. Üç gün bekletilir. Gitmezse tekrar edilirse iyi olur.

Sıracanın tedavisi için bir diğer ilaç da budur. Tilki kuyruğu otu gün doğmadan kazıp doğranır. Yirmi güne kadar her gün bir avuç atın yemine katılırsa iyi olur. Küspe yakılır ve külü kamışla atın burnuna üfürülür ve bu tekrar edilirse iyi olur.

Altıncı Kısım: [48a/06] At uyuz olursa segrek yakılır. Eski incir ve keskin sirke koyu oluncaya kadar kaynatılır. Havanda dövülür, merhem yapılır. Önce at kepekle ve tuzla yıkanır. Bu otlar sürülür, iyi olur. Olmazsa servi ağacı, evelik dibi, bora, kızıl boya, ağu yaprağı ve zengar dövülür, keskin sirke ile karıştırılır. Geçmezse tekrar yapılır.

Eğer atta kuru kaşıntı olursa yelesi ve kuyruğu dökülür. Keten tohumu, incir, zerdali, sirke ile kaynatılır. Koyu olunca merhem olur ve içine yaş baldıran yaprağı konur. Bu otlar ateşe gömülür, pişer. At sıcak su ve sabunla yıkanır. Bu otlar sürülür. Eğer olmazsa şab, tuz, kara neft ve zernih dövülür. Kara çamurla karıştırılıp atın gövdesine sürülür. At kendisini kaşımasın diye biraz yukardan bağlanır.

Yedinci Kısım: [49a/01] Atın göğsünde veya karnı altında akıntılı hastalık belirirse yumru ve sivri olur şişer. Atın kuyruğu ucundan delinir. Oraya karaca otu konulur. Gövdesinde ne kadar hastalık varsa bu ot çeker, dağıtır. Eğer üç dört gün geçmişse insan dışkısı sürülür. İyi olur. Olmazsa kepek, tuz ve sirkeyle kaynatılır. Olmazsa kil ile sirke sürülür. Ya da sarımsak dövülür, sığır yağıyla karıştırılıp sürülürse yumuşatır. Sonra neşterle deşilir. İrin akar, üzerine tahin sürülür, iyi olur.

Sekizinci Kısım: [49b/01] Atın cinsel organı şişerse sade yağ ile tuz karıştırlır ve sürülür. İki arka ayağından kan alınır. Eğer kızarıp sıcak olmuşsa kil sirkeyle ıslatılır, yumurta akı katılıp atın cinsel organına yakı edilir. Eğer geçmezse lahananın içi atın cinsel organı sığacak kadar oyulur. İçine bezir katılır, ateşe gömülür ve pişer. Atın cinsel organı o lahananın içine konulur. İplerle beli bağlanır, bir gece durur. Şişi iner. Eğer inmezse laden, sabır ve bezir kaynatılır sürülürse dağıtır. Eğer dağıtmazsa yumuşatır. O zaman neşter ile deşilir. Hacamat eder gibi çizilir. Kan çıkarsa fayda olur.

Dokuzuncu Kısım: [50a/03] Eğer atın cinsel organında siğil olursa ipek iplikle veya kendi kılıyla bağlarlar, düşer. Hipokrat der ki: "Patlıcan dövülüp merhem yapılsın. Siğil üzerine sürülürse iyi olur. Atın gövdesinde siğil olursa patlıcan ince bir kendir ile bağlanır, sonra haç işareti şeklinde yarılır. İçinde beyaz bir madde olur. O çıkarılır ve saf tuz doldurulur. Kökü kalmışsa tuz yakar. Bir gün ve bir gece durur. Sonra günlük, çam sakızı, mezdegi dövülüp içine ekilir. Ya da on dirhem fesleğen, beş dirhem siligün, bir dirhem ak

neft, günlük, zift elli dirhem zeytin yağıyla kaynatılır ve havanda dövülür. Eski pamukla sürülür. Fakat keserken çok kan giderse alçı ya da kızıl boya konup bağlanır."

Onuncu Kısım: [50b/06] Eğer atın göğsünde kanser olsa katı olur, kımıldamaz. Eğer atın dizinde ya da arka ayağı üzerinde olursa çıkarmak sakıncalıdır. Çünkü damarlar bitişiktir. Tedavisi için yarılır, çam sakızı ile dağlanır. Ve içine kaynar katran doldurulur. Eski pamukla bağlanır. Üç gün durur, açılır ve temizce silinir. Anzarut, günlük, çam sakızı, mezdegi, ve od görmemiş bal gibi tedavi edici otlar doldurulur.

On Birinci Kısım: [51a/03] Atın makatı çıksa sebebi ağır yük yüklemektir. Tedavisi için mersin yaprağı şarapla kaynatılır ve makatı bu karışımla yıkanır. Sonra boynu ovulur. Mazı, şab, ekşi nar kabuğu ve sabır dövülür. Eski pamukla sirkede ıslatılır ve otlar üzerine ekilir. Sıcak olarak atın makatına sürülür. Bir müddet böyle durursa iyi olur.

On İkinci Kısım: [51a/10] Atın kuyruğunda domuz kılı olursa belirtisi bu kılların kalın olmasıdır, çekince dibi beyaz ve yumrudur. At arkasını daima duvara ve ağaca sürer. Bu atı zayıflatır. Önce kıllar çekilir. Yerine sabır, tuz ve sığır ödü karıştırılıp sürülür. İyi olur. Eğer kireç suyu sürülürse de iyi olur.

On Üçüncü Kısım: [51b/06] Eğer at dışkısını yaparken makatı yarılırsa ve kan çıkarsa tedavisi için dut ağacının kabuğu, servi kozu, mazı, mersin yaprağı şarapla kaynatılır, süzülür. Bezir katılıp yine kaynatılır. Yoğun olunca içine Sokturi sabrı konulup bir iki kez sürülürse iyi olur.

On Dördüncü Kısım: [51b/11] Atın arkası veya omzundaki deri pul pul dökülürse kel baş gibi olur. El ayası kadar kepek gibi maddeler dökülür. Tedavisi için öncelikle tüy dökücü bileşenle temizlenir. Un, saf tuz, zaç dövülür. Sığır yoğurdu sirke ile ezilir ve bu otlara karıştırılır. Kına yakar gibi yakılır. İyi olur. Olmazsa zengar ve ak it dışkısı dövülür. Sade yağ ile karıştırılır. Önce deri keskin sirke ve suyla silinir. Sonra bu karışım sürülür. Tekrar yapılırsa iyi olur.

On Beşinci Kısım: [52a/11] Eğer atta nasır olursa sirkeyle ıslatılır. Sıçan otu katılır. Eski pamuk fitil edilir bu otlara bulaştırılıp nasıra sokulur. Bir gün bekletilir, sonra çıkarılır. Üzerine yumurta sarısı sürülür. Eski pamuk doldurulur. Üzerine bez konulur sarılır. Ondan sonra bu merhem sürülür. Çadır otu, mumla, mezdegiyle eritilir, zeytin yağı, çam sakızı ve bezir katılır. Pamukla sürülürse iyi olur.

On Altıncı Kısım: [52b/10] Eğer at fıtık olursa demir talaşı dövülür. Burçak unu, çiriş, yumurta akı ve demir tozu karıştırılır. Yakı edilip üzerine bağlanır. At kımıldatılmaz. Yemi hemen verilir. Suyu az verilir. İçi katı olmayan buğday yedirilir. Yaş ot bulunursa verilir.

On Yedinci Kısım: [53a/07] Atı sıcak çarparsa yemini tembel yer ve çok su içer. Yatar ve başını yere koyar. Ağzını yumar, nefesini çabuk çabuk alır. Tedavisi için önce iki ön ayağından kan alınır. Arpa unu sütle ezilip gövdesine sürülür. Sonra susam yağı ya da tereyağı sürülür. Sonra yeşil beze yoğurt döküp baştan ayağa sürülür ve ovulursa iyi olur.

On Sekizinci Kısım: [53b/05] Eğer ata soğuk çarparsa titrer ve tüyü ürperir. Yemini tembelce yer, kulaklarını bırakır, dişlerini birbirine sürter. Tedavisi için üç dirhem hardal, iki dirhem nişadır, on dirhem arpa unu, beş dirhem biber, elli dirhem sığır yağı karıştırılır. Ceviz kadar yuvarlaklar yapılır, günde üçer tane boğazına atılır. Hipokrat der ki: Sıcak ve soğuk çarpan ata bundan daha iyi bir tedavi yoktur. Tereyağı, pirinç unu, arpa unu, süt ve şekerle karıştırılır. Atın boğazına dökülür. Her gün sıcak suyla gövdesi yıkanır. Sıcak tutulur. Eğer geçmezse yüz dirhem suya elli dirhem susam ve elli dirhem sığır yağı katılır, kaynatılırsa iyi olur.

On Dokuzuncu Kısım: [54a/08] At uyuz olsa önce sıcak suyla ve sabunla tırnak değdirerek yıkanır. Kiremit sürülür. Kızarınca bir hırka parçasıyla silinir. Önce acı sade yağ ile katran kaynatılır. O kaynarken bir ağaca keçe bağlanır. Kaynayan kazana batırılıp sıcak sıcak uyuz olan yerlere ve gözlerine sürülür. Bu atın hoşuna gider, kendini tutuverir. Üç güne kadar tüyü biter.

Yirminci Kısım: [54b/06] Uyuz için diğer bir tedavi de budur. Bir yeni çömlek ateşte kızıl oluncaya kadar bekletilir. At devrilip yatırılır. Üst dudağın iç yüzü iki yerden yarılır. Mercimek gibi nesneler vardır. Onlar temizlenir, yerine tuz basılır. Kızmış çömleğin arkasıyla dağlanır. Uyuzun kökü kesilir. İyi olur. Tecrübe olunmuştur.

Yirmi Birinci Kısım: [55a/01] Eğer at yaz günü hasta olup yemini yemezse yüz dirhem sade yağ, kızıl üzüm, kızıl soğan ve yağla kavrulur. Üç dirhem çivitle içirilirse iyi olur.

Yirmi İkinci Kısım: [55a/04] Eğer bir deste susamı sabunla ıslatıp ata içirilirse at semirir. İyi olur.

Yirmi Üçüncü Kısım: [55a/06] Eğer at yemini tembel yiyorsa yemine yüzerlik tohumu katılır. Üç güne kadar yemini iyi yemeye başlar.

Yirmi Dördüncü Kısım: [55a/08] Eğer atın kuyruğu kaşınsa dört iğne saplanırsa kaşıntısı kesilir, iyi olur.

Yirmi Beşinci Kısım: [55a/10] Eğer ata kuduz köpek saldırırsa gözleri kızarır, dili sarkar, salyaları akar, başını aşağı tutar, arkası mor olur. Bir şey yiyip içmez, salınır, düşer. Vurunca çekinmezse kudurmuştur. Daha iyi belirtisi ise kuduzun ısırdığı yer ceviz içiyle ovulur ve ekmeğe karıştırılıp tavuğa yedirilir. Eğer yerse kuduz değildir. Yemezse kuduzdur. Tedavisi için kuduzun ısırdığı yer birkaç yerden ustura ile derin çizilir. Şişe vurulur. Kan çok akıncaya kadar bırakılır. Sarımsak, tuz, soğan ve oğlan aşı dövülüp kaynatılır. Merhem gibi olunca şarap eklenip kaynatılır. Yaraya sürülür. Tiryak ve tavuk dışkısı şarapla ezilir. Sığır sütü katılır, atın burnuna dökülür. Ama eğer kuduzun ısırdığı yer ayaklarında olursa buradan yukarısı sıkıca bağlanır. Böylece zehir yukarı gitmez. Çünkü atın derisi ince olur. Bir diri tavuk makatın o yaraya sürülür. Eğer ölmezse sarımsak, tavşan pisliği, şarap, çörek otu ve tuz sığır yağıyla karıştırıp yaraya sürülür. At kırk gün kadar yalnız bir odada bağlanır. Yanına kimse girip çıkmazsa iyi olur.

Yirmi Altıncı Kısım: [56b/02] Eğer at çok durduğu için ayağı şişerse önce iki topuğundan kan alınır. Sonra sarımsak sapı kepekle kaynatılır. Ayağına sürülür. Üç gün bekletilirse iyi olur.

Yirmi Yedinci Kısım: [56b/06] Eğer atta kepek olsa önce yemine kabak çekirdeği katılır. At şırlağan ile bağlanır. Kepek gider, iyi olur.

Yirmi Sekizinci Kısım: [56b/08] Eğer atta kutluca olursa sirke ile çürütülür ve yakılırsa iyi olur.

Yirmi Dokuzuncu Kısım: [56b/10] Eğer atın kolu şişse bal dibi ile sade yağ sürülürse iyi olur.

Otuzuncu Kısım: [56b/11] Eğer at iç tarafını çarpsa kulağının damarlarından kan alınır. Bununla geçmezse böğrü dağlanırsa iyi olur.

Otuz Birinci Kısım: [57a/03] Eğer at durduk yerde zayıflıyorsa kursağında arpa bitmiştir. Ata çok fazla tuz yedirilir. Arpa gider. Arpa büyümesinin sebebi yemini görmeden vermeleridir. Arpanın içinde toprak parçaları olur. Atın kursağına çöker. Arpa toprağı bulur, büyür.

Otuz İkinci Kısım: [57a/09] Atın toynağı yarılırsa üzerine taze et bağlanır. Yarıldığı için çoğunda kurt olur. Kurt varsa gelir ete çıkar. Sonra birkaç tane incir suda ıslatılır. Havanda dövülür. Merhem yapılıp o yarığa bağlanır. İyi olur.

Otuz Üçüncü Kısım: [57b/03] Savaş gününde aygıra binmek iyidir. Aygır zeki ve gayretli olur. Kendini oktan ve süngüden korur. Yara isabet etse dayanır. Eğer ayak sinirleri kesilirse hareket edemez, işten kalır.

Otuz Dördüncü Kısım: [57b/06] Eğer atın gövdesinde temren kalırsa ve bulunmazsa mumla aranır. Temren yerini mum ışığında belli eder. Mumda belli olunca yarılır ve demrenkeşle çıkarılır. Söğüt ağacından ok yapılır ve kızdırılır. O yaraya sokulup dağlanır. Temren eşek idrarı ile yıkanır. Bu yara başka bir şekilde iyi olmaz.

Otuz Beşinci Kısım: [58a/02] Eğer ata kılıç veya bıçak değse ve bağırsağı dışarı çıksa bağırsak sağlam ise at devrilip yatırılır. Eğer bağırsağa hava temas ettiyse şarap ve zeytin kaynatılıp tırnak değdirmeden yıkanır. Bağırsak içeri konur ve ipek iplikle dikilir. Küçük bir boşluk yer bırakılır. Oradan irin akar. Üzerine mahmude ve mezdegi ekilir. Yumurta sarısı sürülüp sıkıca bağlanır. On gün durur. Açınca yağ sürülür. Yumuşadıktan sonra istenilen merhem sürülebilir. Yara kapanır ve iyi olur.

Otuz Altıncı Kısım: [58b/01] Eğer at yanarsa bir miktar havuç, bir miktar arpa, bir miktar kepek, bir miktar tuz her birinden ikişer avuç yedirilir. Bu tarif üzerine her gün bir avuç arttırılarak ata yedirilmeye devam edilirse tuz dışındakiler atı semirtir, böylece güzel olur.

2. İMLA VE DİL ÖZELLİKLERİ

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesinin ses hadiseleri ve imla özellikleri görülmektedir. Fakat düzenli bir imladan bahsedilemez. Belirlediğimiz imla özelliklerini şu şekilde gösterebiliriz.

2.1 İmla Özellikleri

2.1.1 Harekeleme

Üzerinde çalışma yaptığımız metin tamamı harekeli olarak kaleme alınmıştır.

Üstün (fetha): ´ simgesi ile gösterilen işaret bulunduğu harfi "a" ve "e" şeklinde seslendirir. İnce harfler "e" sesiyle, kalın harfler "a" sesiyle okunur. Metnimizde bu kurala uygun bir kullanım vardır.

لَشْكَرْ leşker 2a/04, اَگَرْ eger 7b/01, سَبَبْ sebeb 36a/02, گَوْدَسِنَه gevdesine 44b/06

خَسْتَلِغِنِى ẖastalıġını 15a/08, اَنْدَنْ andan 21b/10, قَنَتْلَنُورْ ḳanatlanur 30a/02

Esre (kesra): ِ simgesi ile gösterilen işaret bulunduğu harfi "ı" ve "i" şeklinde seslendirir. İnce harfler "i" sesiyle, kalın harfler "ı" sesiyle okunur. Metnimizde bu kurala uygun bir kullanım vardır.

شِيشَرْ şişer 36a/10, اِتِى itī 9a/01, اِچِنَه içine 26b/06, جِرِيَلَرْ çiriyeler 56b/09

بِجِلْغَانْ bıcılġan 19a/11, عِلاَجِى ʿilācı 32b/09, قَرِشْدِرِبْ ḳarışdırıp 40a/06

Ötre (damma): ُ simgesi ile gösterilen işaret bulunduğu harfi "o", "ö", "u" ve "ü" şeklinde seslendirilir. İnce harfler "ö", "ü" sesleriyle, kalın harfler "o", "u" sesleriyle okunur. Metnimizde bu kurala uygun bir kullanım vardır.

سُوجُو sücü 58a/04, كُجُوكْ küçük 3b/05, كُورُنْدُوكِى göründügi 36b/01, دُوكَرْ döker 21b/10

قَرِشْدُرُبْ ḳarışdurup 48b/10, بُودُر budur 27a/02, اِيُو اُلَه iyü ola 42a/02, خُوشْ اُولَه ẖoş ola 33a/01

Tenvin: Sözlük anlamı olarak "nunlanmak" kelimenin sonunu sakin nun ile okumak demektir. Bazı kelimelerin sonunda bulunan; iki üstün ً iki esre ٍ iki ötre ٌ simgeleriyle gösterilir. Metnimizde Arapça dua olan kısımlar dışında tenvin kullanımı bulunmamaktadır.

وَاَسِعَةً vasiaten 1b/08, رَحْمَةً raḥmeten 1b/08, مُحَمَّدٍ muḥammedin 1b/03,

شَيْءٍ şeyʾin 38b/09

Cezim: ْ simgesi ile gösterilen işaret bulunduğu harfi sakin okutur. Cezimli harf harekesiz olduğu için tek başına okunmaz ve kelime başında bulunmaz. İki harfi birbirine tutturmaya, birlikte okutmaya yarar. Metnimizde cezimli kelimeler bulunmaktadır.

نَاگَاهْ nāgah 2a/07, كِتْمَزْسَه gitmezse 15b/10, يَالْمَنُورْ yalamnur 26a/07, وُرْمِشْ vurmış 53b/05

2.1.2 Şeddenin Kullanımı

ّ simgesi ile gösterilen işaret üzerinde bulunduğu harfin iki kez okunmasını sağlar. Metnimizde çift ünsüz bulunan bazı kelimelerde şedde kullanılmıştır.

قُوَّتِيلَه ḳuvvetiyle 2a/08, اَمّاَ ammā 11b/04, مادَّه madde 33b/02, عِلَّتْدُر illetdür 33b/02

اِسّيِ اِسّيِ ıssı ıssı 54b/02, بابَدِيّه papadiyye 44b/02, اَوَّلْ evvel 23a/01

2.1.3 Ünlülerin Yazılışı

2.1.3.1 a ünlüsü

2.1.3.1.1 Ön seslerde "a"

"a" ünlüsünü ön seste göstermek için ا ve اَ harfleri kullanılmıştır.

اَيَقْلَرِى ayaḳları 42a/11, اَنْدَنْ andan 37a/08, اَجِى acı 28b/01

اَغِرْسَه aġırsa 23a/06, اَرَاسِنَه arasına 4b/08 اَشَغَه aşaġa 55b/01

2.1.3.1.2 İç seslerde "a"

"a" ünlüsünün iç seslerde gösteriminde üç farklı kullanım vardır. Genellikle ا harfi ile yazılmıştr. Bazı kelimelerde ise he ه harfi ile yazılmıştır. İç seslerde "a"nın harfsiz gösterimi de mevcuttur.

دُدَاغِنْدَنْ dudaġından 3b/03, يَازْ yaz 13a/09, طَغْلَيَالَرْ ṭaġlayalar 21b/08

يانِنه yanına 37a/01, خَشْلَيَلَر ḫaşlayalar 34a/03, قَيْنَدَلَرْ ḳaynadalar 27b/04

بَغْلَسه لَرْ bağlasalar 37a/02, اَجَه لَرْ açalar 44b/06, اُوَه لَرْ ovalar 53b/04

2.1.3.1.3 Son seslerde "a"

"a" ünlüsünün son seslerde gösteriminde genellikle he ه harfi kullanılmıştır. Bazı kelimelerde ise ا harfi ile yazılmıştır.

خَسْتَه ḫasta 2b/01, قَرَه ḳara 7b/03, قالْدِرْمَيَه ḳaldırmaya 11b/09

مِنْهاَ minhā 2a/05, اَمّاَ ammā 13a/11, شِفاَ şifā 56b/05

2.1.3.2 e ünlüsü

2.1.3.2.1 Ön seslerde "e"

"e" ünlüsünü ön seste göstermek için ا harfi kullanılmıştır.

اَرْبَعَه erbaʿa 2b/11, اَكْسِكْ eksik 3a/01, اَگَرْ eger 57b/06

2.1.3.2.2 İç seslerde "e"

"e" ünlüsünü iç seste göstermek için genellikle harf kullanılmamış hareke ile yazılmıştır. Bazı kelimelerde he ه harfi ile gösterilmiş, birkaç kelimede ise ا harfiyle yazım görülmektedir.

لَشْكَرْ leşker 2a/04, سَبَبْ sebeb 2b/04, كَسَلَرْ keseler 43a/04

اِيدَه لَرْ ideler 58a/11, جِزَه لَرْ çizeler 50a/02, جَكَه لَرْ çekeler 43a/01

اَكاَكِنْدَه eñeginde 19a/04, كِدَرْمَياَلَرْ gidermeyeler 56b/05

2.1.3.2.3 Son seslerde "e"

"e" ünlüsünü son seste göstermek için he ه harfi kullanılmıştır.

نِجَه nice 3a/08, دَكْسَه degse 58a/02, كِمْسَيَه kimse 56b/01

2.1.3.3 ı, i ünlüleri

2.1.3.3.1 Ön seslerde "ı, i"

"ı, i" ünlülerini ön seste göstermek için ای ve ا harfleri kullanılmıştır.

اِیکِی iki 49b/03, اِیدُوبْ idüp 35b/11, اِیچِنَه içine 30a/04

اِرِشْدِی irişdi 2a/02, اِسّیِ ıssı 49b/04, اِجْمَکْدَنْ içmekden 47a/04

2.1.3.3.2 İç seslerde "ı, i"

"ı, i" ünlülerini iç seste göstermek için genellikle ي harfi kullanılmıştır. Bu ünlülerin gösteriminde harf kullanılmayıp hareke ile gösterim de bulunmaktadır.

وَزِیرْدُرْ vezīrdür 3a/02, یَرِینَه yerine 50a/09,

دَکِلْ degil 2a/07, دِدِکِمِزْ didigimiz 38b/03, بُورْنِنِكْ burnınıñ 30a/01

2.1.3.3.3 Son seslerde "ı, i"

"ı, i" ünlülerini son seste göstermek için genellikle ي harfi kullanılmıştır. Bağlaç olan "ki"nin yazımında "i" harfini göstermek için he ه harfi kullanılmıştır.

اُوغْرَدِی uġradı 2a/05, صاَفِی ṣāfi 50a/09, یَمِنِی yemini 36a/01

بَلْکِه belki 2b/03, بُودُرکِه budur ki 19b/11

2.1.3.4 o, ö, u, ü ünlüleri

2.1.3.4.1 Ön seslerde "o, ö, u, ü"

"o, ö, u, ü" ünlülerini ön seste göstermek için genellikle او harfleri kullanılmıştır. Bazı kelimelerde ise ötreli elif اُ kullanılmıştır.

اُورْتَه orta 3b/05, اُوکْجَسِنْدَنْ ökçesinden 56b/03, اُورَه لَرْ uralar 30a/06, اُوچْ üç 29b/08

اُتُورْدِی oturdı 2a/03, اُمُوزِی omuzı 35a/02, اُفُورَه üfüre 23b/03

2.1.3.4.2 İç seslerde "o, ö, u, ü"

"o, ö, u, ü" ünlülerini iç seste göstermek için genellikle و harfi kullanılmıştır. Bazı kelimelerde de harf kullanılmayıp harekeleme ile gösterilmiştir.

دُوتْدِی dutdı 2a/01, اوُزُونْ uzun 3b/04, دُورْتَلَرْ dürteler 56b/11, طوُلْدوُرَه لَرْ ṭolduralar 50a/09

سِنْدوُرْسَلَرْ sindürseler 24a/06, دُرْتَلَرْ dürteler 20a/04, بُكُرْلوُ bögürlü 3b/05

2.1.3.4.3 Son seslerde "o, ö, u, ü"

"o, ö, u, ü" ünlülerini son seste göstermek için و harfi kullanılmıştır.

كُوزْلوُ gözlü 3b/01, تو tü 3b/06, كَنْدوُ kendü 24a/04, صُو ṣu 13a/09

2.1.4 Ünsüzlerin Yazılışı

2.1.4.1 b ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir dudak ünsüzü olan "b" sesi ب harfi ile gösterilmektedir.

بَدَنِ bedeni 5b/02, دِبِنْدَنْ dibinden 20a/08, بَلُورْسَه belürse 34a/06

2.1.4.2 c ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "c" sesi ج harfi ile gösterilmektedir.

اِسِيجَقْ ısıcaḳ 45a/03, سَنْجِلَنْسَه sancılansa 29b/09, جُمْلَه سِی cümlesi 12b/01

2.1.4.3 ç ünsüzü

Patlamalı, tonsuz ve ince bir diş ünsüzü olan "ç" sesi genellikle ج bazı kelimelerde ise چ harfiyle gösterilmektedir.

سوُرْجَكْ sürçek 12a/01, جاَيِرْلَرْدَه çiriyeler 56b/09, چِرِيَلَرْ çayırlarda 45b/11

2.1.4.4 d ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "d" sesi د harfi ile gösterilmektedir. XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesini bütün ayrıntılarıyla tanıtan Meninski, gramerinde "ط harfi Türkçenin kendi kelimelerinde "d" sesini verir." demektedir.[7]

اوُغوُرْدَنْ uġurdan 46b/06, دوُرْتَلَرْ dürteler 25b/01, دِرْهَمْ dirhem 16a/03

2.1.4.5 f ünsüzü

Sızmalı, tonsuz ve ince bir dudak ünsüzü olan "f" sesi ف harfi ile gösterilmektedir.

فِتِيلْ fitil 35b/03, فَسْلَگَنِى feslegeni 44a/08, نَفَسْ nefes 17b/04

2.1.4.6 g ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir damak ünsüzü olan "g" sesi ince sıradan kelimelerde ك harfi ile gösterilmektedir. Bu harf ile yazılan kelimelerde harfin "g" mi "k" mi okunacağını belirlemek için herhangi bir ayrım bulunmamaktadır.

دوُكوُمْ dügüm 38b/06, كَبَرَه gebere 47b/08, يِكِتْ yigit 15a/06

2.1.4.7 ġ ünsüzü

Türkçede bulunmayan "ġ" sesi Arapça ve Farsça kelimeler vasıtasıyla dilimize girmiştir. Kalın sıradan kelimelerde غ harfi ile gösterilmektedir.

صِغِرْ şıġır 32a/04, بُغاَزِينَه boġazına 29b/03, يُغوُرْد yoġurd 53b/03

[7] (Meninski 1680)

2.1.4.8 h ünsüzü

Sızmalı, tonsuz ve ince bir gırtlak ünsüzü olan "h" sesi ince sıradan kelimelerde ه harfi ile gösterilmektedir.

هُنَرْلُو hünerlü 4a/06, مَرْهَمْ merhem 24a/01, كاَه كاَه kāh kāh 21b/05

2.1.4.9 ḥ ünsüzü

Dilimize Arapça ve Farsça kelimeler vasıtasıyla giren "ḥ" sesi tonsuz ve kalın bir gırtlak sesidir.Arapça ve Farsça kelimelerde asıllarına uygun olarak kullanılmıştır bazı Türkçe kelimelerde de kullanımı mevcuttur. Kalın sıradan kelimelerde ح harfi ile gösterilmektedir.

حاَضِرْ ḥāżir 28b/11, حَكِيمْ ḥekīm 2a/06, زَحْمِ zaḥmı 37a/01

2.1.4.10 ḫ ünsüzü

Dilimize Arapça ve Farsça kelimeler vasıtasıyla giren "ḫ" sesi bu kelimelerde asıl kullanımına uygun şekilde kullanılmıştır. Ses bazı Türkçe kalın sıradan kelimelerde de خ harfi ile gösterilmektedir.

خَبَرْ ḫabar 2a/07, خِطْمِى ḫıṭmi 25b/02, اَخوُرَه aḫura 5a/03

2.1.4.11 k ünsüzü

Patlamalı, tonsuz ve ince bir damak ünsüzü olan "k" sesi ك harfi ile gösterilmektedir. Bu harf ile yazılan kelimelerde harfin "g" mi "k" mi okunacağını belirlemek için herhangi bir ayrım bulunmamaktadır.

كوُكِى köki 50a/10, كَرَتْ keret 20b/04, يِكْرَكْ yigrek 55b/03

2.1.4.12 ḳ ünsüzü

Kalın sıradan kelimelerde kullanılan "ḳ" sesini karşılamak için ق harfi kullanılmıştır.

قَرِشْدِرَه لَرْ ḳarışdıralar 49b/02, قاَعِدَه ḳāʿide 4a/08, قَمِشْلَه ḳamışla 23b/03

2.1.4.13 l ünsüzü

Sızmalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "l" sesi ل harfi ile gösterilmektedir.

لَشْكَرْ leşker 2b/07, مِلْيِلَه mil-ile 23a/08, اوُلْدوُروُبْ öldürüp 47b/04

2.1.4.14 m ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir dudak ünsüzü olan "m" sesi م harfi ile gösterilmektedir.

مُدَّتْ müddet 2a/03, جاَمْ çam 18a/09, صَماَنْ şaman 44b/02

2.1.4.15 n ünsüzü

Patlamalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "n" sesi ن harfi ile gösterilmektedir.

نَسْنَه جُكْلَرْ nesnecükler 54b/09, نِشاَنْ nişān 36a/09, بِرِنْج pirinç 45a/01

2.1.4.16 ñ ünsüzü

İnce ve genizsi bir ünsüz olan "ñ" sesi ك harfi ile gösterilmektedir. Bazı kelimelerde harfin üzerine bir çizgi veya üç nokta konularak "g" ve "k" harflerinden ayrımı yapılabilmektedir. Fakat bu durum tüm kullanımlarda geçerli değildir. Harfin hangi sesi karşıladığını anlayabilmek için kelimenin bütününe ve metnin geçtiği dönemde nasıl telaffuz edildiğine bakılabilir.

اُكِنَه öñine 4a/01, قوُكاَقْ ḳoñaḳ 56b/06, دَكِزْ deñiz 23a/04

2.1.4.17 p ünsüzü

Patlamalı, tonsuz ve ince bir dudak ünsüzü olan "p" sesini karşılamak için genellikle ب harfi kullanılmaktadır. Fakat bazı kelimelerde Arap alfabesinde bulunmayıp Fars alfabesinden alınan ve Türkçede de bulunan "p" sesini karşılamak için پ harfi kullanılmaktadır.

كَپَكْلَه kepekle 56b/04, اَرْپَه arpa 35b/07, پَنْبوُغِى panbuġı 35b/03, پوُفْكِرَلَرْ püfkireler 23a/04

2.1.4.18 r ünsüzü

Sızmalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "r" sesi ر harfi ile gösterilmektedir.

رَاسْتِقْ rastıḳ 39b/07, صاَرَاروُرْ ṣararur 17b/05, اِرْكِلوُبْ irkilüp 4a/01

2.1.4.19 s ünsüzü

Sızmalı, tonsuz ve ince bir diş ünsüzü olan "s" sesi س harfi ile gösterilmektedir. Genellikle ince sıradan kelimelerde kullanılmakla beraber bazı kalın sıradan kelimelerde de kullanıldığı görülmektedir. Bunda herhangi bir kural bulunmamaktadır. Dilimize yabancı dillerden giren kelimelerde aynı Türkçe ünsüzü karşılayan seslerin kullanımında kelimenin ince ya da kalın olma durumuna bakılmaksızın ince veya kalın harf kullanılmıştır.

سَاكِنْ sākin 15b/08, اَرَاسِنْدَه arasında 2a/04, اِسّيِلَه ıssıla 28a/01

2.1.4.20 s̱ ünsüzü

Arapça aracılığıyla dilimize girmiş olan ses asıl söylenişine uygun kullanılmasa da yazı dilinde bazı kelimelerde kullanılmaktadır. İnce bir ünsüz olan "s̱" sesi ث harfi ile gösterilmektedir.

مَثَلاً meṣelen 5b/02, اَكْثَرِنَه ekṣerine 36b/11, خَسْتَهَ ḫaṣta 46b/06

2.1.4.21 ṣ ünsüzü

Tonsuz ve kalın olan "ṣ" ünsüzü kurallı bir kullanımı olmamakla birlikte genellikle kalın sıradan kelimelerde kullanılır ve ص harfi ile gösterilmektedir.

صَقْلِيَهَ ṣaḳlaya 13b/05, صوُصاَمِي ṣuṣāmī 55a/05, اَصاَلَرْ aṣalar 42b/06

2.1.4.22 ş ünsüzü

Sızmalı, tonsuz ve ince bir diş ünsüzü olan "ş" sesi ش harfi ile gösterilmektedir.

شَاَشِي şaşı 11b/02, شوُمْدُرْ şomdur 10b/02, شِيشَرْ şişer 47a/05

2.1.4.23 t ünsüzü

Patlamalı, tonsuz ve ince bir diş ünsüzü olan "t" sesi ت harfi ile gösterilmektedir. Genellikle ince sıradan kelimelerde kullanılmakla beraber iç ve son ses durumundaki kalın sıradan kelimelerde de görülmektedir.

تاَوُقْ tavuḳ 25b/08, دَبْرَتْمَيَلَرْ depretmeyeler 34b/09, اَلْتِسِنْدَه altısında 14b/08

2.1.4.24 ṭ ünsüzü

Tonlu ve kalın bir ünsüz olan "ṭ" sesi ط harfi ile gösterilmektedir. Genellikle kalın sıradan kelimelerde kullanılmaktadır. Türkçe kelimelerde bu harf bazen "d" sesini verir. Harfin "t" ya da "d" okunması hususunda kesin bir ayrım yoktur. Hatta bazen aynı kelimenin hem ط harfi hem de د harfi ile yazıldığı görülmektedir.

طوُرْمَزْسَه ṭurmazsa 32a/02, طَبَنْلُوُ ṭabanlu 4b/01, يِمُرْطَ yımurṭa 52b/05

2.1.4.25 v ünsüzü

Sızmalı, tonlu ve ince bir dudak ünsüzü olan "v" sesi و harfi ile gösterilmektedir.

وَلَيْكِنْ veleykin 22b/01, يُواَلَقْلَرْ yuvalaḳ 32a/04, قاَوُرَه لَرْ ḳavuralar 40a/08

2.1.4.26 y ünsüzü

Sızmalı, tonlu ve ince bir ünsüz olan "y" sesi ى ي harfleri ile gösterilmektedir.

يَبْرَقْ yapraḳ 21a/06, يَدُرْمَيَلَرْ yedürmeyeler 38a/11, يوُيَلَرْ yuyalar 52a/09

2.1.4.27 z ünsüzü

Sızmalı, tonlu ve ince bir diş ünsüzü olan "z" sesi ز harfi ile gösterilmektedir.

زَحْمَتْ zaḥmet 22b/10, كوَزْلَرِى gözleri 17b/05, گَزْدِرَه gezdire 46b/03

2.1.4.28 ẕ ünsüzü

Tonlu ve ince bir ünsüz olan "ẕ" sesini karşılamak için ذ harfi kullanılmaktadır.

ذَرَایِحْ ẕerāyiḥ 42b/03, ذِهِنْ ẕihin 2a/08, اَنْذَرُوتْ anẕarut 18b/01

2.1.4.29 ẓ ünsüzü

Kalın bir ünsüz olan "ẓ" sesini karşılamak için ظ harfi kullanılmaktadır. Kimi kalın sıradan kelimelerde ز harfi yerine kullanılmaktadır.

غَلِيظْ ġaliẓ 21b/03, نَظَرْ naẓar 41a/01, خِنْظْلْ ḫınẓıl 39a/10

2.1.4.30 ż ünsüzü

Arapça kelimeler vasıtasıyla dilimize giren kalın bir ünsüz olan "ż" sesini karşılamak için ض harfi kullanılmaktadır. Bu harfin seslendirilmesinde farklılıklar söz konusudur. Türk gırtlak yapısına uygun olmadığı için kimileri "d" sesine yakın kimileri de "z" sesine yakın bir telaffuzda bulunmaktadırlar. Yazı dilinde de transkripsiyonu yapılırken bazı kaynaklar "ż" bazı kaynaklar ise "ḍ" simgelerini kullanmaktadır.

ضَرْب żarb 24a/02, بَعْضِسِی baʿżısı 20b/11, مَرَضْدُرْ marażdur 36b/06

2.1.5 Edatların Yazımı

Metnimizde degin, evvel, gibi, için, ile, kadar, karşu, üzere, çün, ki, kim vb. gibi bir çok edat kullanılmıştır. Bu edatların çoğu ayrı yazılmış olmakla beraber kelimeye bitişik olarak yazılanları da mevcuttur.

Sebep edatlarından biri olan "için" edatının metnimizdeki kullanımı tek şekillidir. Müstakil bir kelime olarak yazılmıştır.

سِرَاجَه اِیجوُنْ sıraca için 48a/01, اوُیوُزْ اِیجِوُنْ uyuz için 54b/06, اَنِكْ اِیجوُنْ anıñ için 57a/10

Vasıta ve beraberlik gösteren bir edat olan "ile" edatının metnimizde farklı şekillerde yazımı bulunmaktadır. Bu farklı yazımlarda herhangi bir kural bulunmamaktadır. Esreli elif ve ye اِی harfleriyle müstakil kelime olarak yazımı:

چِوِدْ اِیلَه çivid ile 55a/04, سِرْكَه اِیلَه sirke ile 42a/05, طوُزْ اِیلَه ṭuz ile 35a/06

Kelimeye bitişik olarak hareke ve ye ى ile yazımı:

صوُغاَنِيلَه şoġan-ıla 17a/05, طوُزِيلَه ṭuz-ıla 18b/07, جوُلِيلَه çul-ıla 22b/04

كِلِيلَه kil-ile 49b/04, مِلِيلَه mil-ile 23a/08 سَبَبِيلَه sebeb-ile 46a/01

Sadece hareke kullanılarak yazımı:

طَرِيقِلَه ṭarīḳ-ıla 14a/05 دوُنِلَه don-ıla 9a/06, بَرْمَغِلَه parmaġ-ıla 18a/05

نَشْتَرِلَه neşter-ile 50a/01, كَنْدُرِلَه kendür-ile 50a/07, رَسْمِلَه resm-ile 45a/10

"y" yardımcı sesi kullanılarak kelimeye bitişik olan yazımı:

صُويِلَه şu-y-ıla 54a/09, قَمْجِيلَه ḳamçı-y-ıla 46b/01, صَرُوسِيلَه şarusı-y-ıla 47b/09

كَرَه يِلَه kere-y-ile 22a/09, سِرْكَيِلَه sirke-y-ile 35a/03, مَزْدَكِيلَه mezdeki-y-ile 52b/08

Ekleşmiş olarak "-la/-le" şeklinde yazımı:

بُونِكْلَه bunıñla 29b/04, قَمِشْلَه ḳamışla 16b/02, اَنُكْلَه anuñla 57a/01

نَشْتَرْلَه neşterle 26b/10, خَمِيرْلَه ḫamīrle 17a/05, دَموُلَهdemürle 21b/08

Vasıta ve birliktelik edatı olarak "ile" edatının yanında "birle" edatı da kullanılmıştır. "birle" edatı müstakil bir kelime olarak ayrı yazılmıştır.

اَمْرِ بِرْلَه emri birle 2a/03, اَدْوِيَّه بِرْلَه edviyye birle 2a/11, سِرْكَه بِرْلَه sirke birle 21b/03

Bağlama edatlarından olan "ki" genellikle kelimeden ayrı yazılmıştır. Bazı kelimelerde ise bitişik yazıldığı da görülmektedir.

يُوقْدُرْكِه yoḳdur ki 54a/02, صُوقَلَرْكِه şoḳalar ki 49a/04, بِلوُرْكِه bilür ki 46a/06

اَلاَجَه اَتْكِه alāca at-ki 8b/04, هَرْكِمْكِه her kim-ki 13b/01, بِلْكِلْكَه bilgil-ki 15a/10

"kim" edatı metnimizde genellikle müstakil olarak kelimeden ayrı yazılmıştır. Bazı kelimelerde ise bitişik yazıldığı da görülür.

مَكَرْ كِمْ meger kim 2a/06, اوُلْدُرْ كِمْ oldur kim 15b/01, شوُيْلَه كِمْ şöyle kim 14b/11

اوُيِكِمْ oyı-kim 49b/06, قوُرْت قوُلَه اَتْكِمْ ḳurt ḳula at-kim 6b/02, شوُلْ اَتْكِمْ şol at-kim 11a/01

2.1.6 Yazımı Farklı Olan Kelimeler

Metnimizde yazımı farklı olan bir çok kelime vardır. Kimi kelimeler harekeleme bakımından farklılık taşırken kimi kelimeler ise tamamen farklı harflerle yazılmıştır. Bazı kelimelerde ise kalın sıradan ve ince sıradan yazılma bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Birkaç örnekle bu farklılıkları görelim:

اَغْجَه aġça 22a/11 اَقْجَ aḳça 12a/06; فَسْلَكَنِى feslegeni 44a/08 فَسْلِكوُنْ fesligūn 50b/01

بوُبَرْ büber 53b/09 بِبَرْ biber 27a/06; مَزْدَكِى mezdeki 50a/11 مَصْطَكِى maṣṭakī 24a/08

بَغَرْسِغِنْ bağarsığın 58a/06 بَغَرْسُغِى bağarsuġı 58a/03

2.2 Dil Özellikleri

2.2.1 Ses Hadiseleri

2.2.1.1 Kalınlık-İncelik Uyumu

Metnimizde kalınlık-incelik bakımından ünlü uyumu Türkçe kelimelerde sağlam bir şekilde uygulanmıştır.

سَنْجِلْنْسَه sancılansa 29b/09, يَدُرْمَيَلَرْ yedürmeyeler 38a/11, كِتْمَزْسَه gitmezse 15b/10

Eski Türkçe devresinde mevcut olduğu halde "-iken" zarf-fiil ekinin kalın şekli yoktur, ek daima incedir. Bu yüzden kalınlık-incelik uyumuna uymamaktadır.

قِزْمِشْكَنْ ḳızmışken 13a/02, اوُتْلَرْكَنْ otlarken 24b/11

2.2.1.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Dudak benzeşmesi de denilen düzlük-yuvarlaklık uyumu metnimizde kelimelerde de eklerde de pek sağlam değildir.

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan örnekler:

كِيجْمَيَه giçmeye 22a/11, يوُرُمَزْ yörümez 11a/02, اَياَغِنْدَنْ ayaġından 36a/04

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan örnekler:

جَامُوْرْ çamur 48b/10, قَرِشْدُورَه ḳarışdura 17b/07, وِيرُورْلَرْ virürler 22a/04

2.2.1.3 Ünsüz Değişmeleri

b-, -b-, -b > v-, -v-, v-

bar- > var-

وارْدوُغِی varduġı 45b/05, وارِنْجَه varınca 46a/09

bar > var

وار var 43a/04, وارْدُرْ vardur 12b/05

eb > ev

اَوْدَنْ evden 46a/08, اَوْ ev 56a/11

yabız > yavuz

یاوُزْ yavuz 10b/04

bir- > vir-

ویرْمَزْ virmez 22b/09

-ḳ- > -ḫ-

ṭaḳı > daḫı

دَخِی daḫı 2a/01

aḳşam > aḫşam

اَخْشَمْ aḫşam 15b/07

-ġ- > -v-

ṣoġuḳ > ṣovuḳ

صُوُثْمَدَنْ ṣovutmadan 13a/08, صُوُوغَه ṣovuġa 13a/10, صُوُقْ ṣovuḳ 16b/04

taġuḳ > tavuḳ

تاَوُقْ tavuḳ 25b/08, تاَوُغَه tavuġa 55b/05

-d- > -y-

adır- > ayır-

اَيْرُقْ ayruḳ 56b/01, اَيْرِيلوُرْ ayrılur 36b/09

adaḳ > ayaḳ

اَياَقْلَرِى ayaḳları 33b/04, اَياَغِنِى ayaġını 41a/03

-g- > -ñ-

گَكْشَكْ geñşek 40b/10

b- > ø

bol- > ol-

اوُلِيجَقْ olıcaḳ 3a/08, اُلُنْجَه olunca 17a/11

-g/-ġ > ø

çerig > çeri

جَرِيدَه çeride 2a/06, جَرِى çeri 2a/10

arıġ > arı

اَرِيدَه لَرْ arıdalar 41a/05, اَرِى arı 13b/09

k- > g-

kel- > gel-

گَلوُرْسَه gelürse 4a/01, گَلْمَزْ gelmez 26a/06

-l- > ø

oltur- > otur-

اُتوُرْدِى oturdı 2a/03, اُتوُرْمَيَه oturmaya 46a/10

keltür- > getür-

گَتوُرَه getüre 13b/01, گَتوُرُبْ getürüp 45a/07

t- > d-

ṭaḳı > daḫı

دَخِى daḫı 7b/01

teg > dek

دَكِنْ degin 14a/05, دِلْكوُدَه dilküde 21a/01

2.2.1.4 Diğer Ses Olayları

2.2.1.4.1 Sessiz Uyumu

Ek ve kök arasında sedalılık sedasızlık bakımından uyum yoktur.

اِشْدَنْ işden 57b/06

2.2.1.4.2 Sessiz İkizleşmesi

اِسّدِهَ ıssıda 9b/05, اَلّلِى elli 25a/02, بَلّلوُدُرْ bellüdür 15a/07

2.2.1.4.3 Tonlulaşma

İki vokal arasında bulunan tonsuz ünsüzlerin genellikle tonlulaştığı görülür.

كِدَرْمَيَه gidermeye 13b/04, قوُيْرُوغِنْ ḳuyruġın 4b/09, بُكْرَكِنِكْ bögreginiñ 41a/08

قَبِنِى ḳabını 32a/03, عِلاَجِى ʿilācı 19b/01

2.2.1.4.4 Yardımcı Ses Kullanımı

Vokalle biten bir kelimeye vokalle başlayan ek getirildiğinde "-y-" yardımcı sesi kullanılır.

يوُيَلَرْ yuyalar 19b/11, سوُيْلَمَيَه söylemeye 45b/02, طوُلَيوُبْ ṭolayup 27a/08

2.2.1.4.5 "Pronominal n" Kullanımı

Metnimizde "pronominal n" kullanımında kararlılık yoktur, kullanıldığı da kullanılmadığı da görülmüştür.

اَيَاَغِنَه ayaġına 34a/01, بوُنْلَرِى buñları 27b/09, كَنْدوُنِى kendüni 3b/11

اوُلَرُكْ olaruñ 14b/01, كَنْدوُيَه kendüye 41a/03, قوُلاَغِى اَرْدِنْدَه ḳulaġı ardında 36b/06

2.2.1.4.6 Eski Türkçe Özelliğini Koruyan Kelimeler

طوُطاَغِنْ ṭoṭaġın 54b/07, بُلوُرْ bolur 57a/08, تَرْلَيَه terleye 19b/01

تُتوُزَلَرْ tütüzeler 16a/11, طَشْرَه ṭaşra 46b/02

2.2.2 Çekim Ekleri

2.2.2.1 İsim Çekim Ekleri

2.2.2.1.1 Çokluk Ekleri

Metnimizde çokluk eki olarak "-lAr" kullanılmıştır.

اَلْماَجِڤْلَرِى elmacıḳları 4a/04, خَسْتَلِڤْلَرْ ḫastalıḳlar 12b/06, صوُلَرْ ṣular 25a/07

كوُزْلَرِى gözleri 6a/02, بَزْلَرْ bezler 28b/09, اِبْلَرْلَه iplerle 49b/09

2.2.2.1.2 İyelik Ekleri

Teklik 1. Şahıs: -(u)m/-(ü)m

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. Şahıs: -(u)ñ/-(ü)ñ

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. Şahıs: -ı/-i, -u/-ü, -sı/-si

قوُيْرُوغِى ḳuyruġı 5b/11, كوُزِى gözi 11a/10, بوُيْنوُنَه boynuna 17b/02

تۏُى tüyü 44a/01, يَالِسِى yalısı 7b/02, اَيَكوُسِى eyegüsi 5a/01

Çokluk 1. Şahıs: -(u)muz/-(ü)müz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. Şahıs: -(u)ñuz/-(ü)ñüz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. Şahıs: -ları/-leri

اَتْلَرِينَه atlarına 2a/04, صِفَتْلَرِى ṣıfatları 10b/01

2.2.2.1.3 Hâl Ekleri

2.2.2.1.3.1 Yalın Hâl

Yalın hâl eksizdir.

لَشْكَرْ leşker 2a/04, بابَدِيّه papadiyye 44b/02, قوُكاَقْ ḳoñaḳ 56b/06

2.2.2.1.3.2 İlgi Hâli (genitif)

Genitif ekleri -Iñ, -nIñ, -Uñ ve -nUñ şeklindedir.

اَلْماَجِغِنِكْ elmacığınıñ 4a/04, جُمْلَكوُكْ çömlegüñ 54b/10, آتُك atuñ 14a/07

2.2.2.1.3.3 Yükleme Hâli (akuzatif)

Akuzatif ekleri -I, -(y)I, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise bazen "-n" şeklindedir.

تُحُمِ toḫumı 29b/01, كَبَكِى kepegi 43a/02, صوُپِى şuyı 36a/05

ذَرْدَلوُىِ zerdalüyi 48b/05, يَمِينْ yemin 33a/09

2.2.2.1.3.4 Yaklaşma Hâli (datif)

Datif ekleri -A şeklindedir. Vokalle başlayan bir ek aldığında "y" ve "n" yardımcı sesleri araya girer.

اَتَه ata 30b/09, يِرَه yire 24b/09, يَرَه يَه yaraya 56a/07

كَنْدوُيَه kendüye 41a/03, بوُرْنِنَه burnına 31b/02, بَزِينَه bezine 39b/03

2.2.2.1.3.5 Bulunma Hâli (lokatif)

Lokatif ekleri -dA şeklindedir.

هَوَانْدَه havānda 32a/03, سِرْكَدَه sirkede 52b/01

2.2.2.1.3.6 Ayrılma Hâli (ablatif)

Ablatif ekleri -dAn şeklindedir. Bazen lokatif eki ayrılma görevinde kullanılmıştır.

يَانِنْدَنْ yanından 32b/09, اَوْدَنْ evden 46a/08

اوُجُنْدَه ucunda 49a/02, يِرْدَه yirde 55b/08

2.2.2.1.3.7 Vasıta Hâli (instrumantel)

İnstrumantel eki -lA şeklindedir.

نَشْتَرْلَه neşterle 26b/10, قَمِشْلَه ḳamışla 16b/02, كَنْدُرِلَه kendür-ile 50a/07

2.2.2.1.3.8 Eşitlik Hâli (ekvatif)

Ekvatif eki eşitlik, miktar, mukayese, benzerlik ifade etmektedir. Ek -cA, -çA şeklindedir.

قَالِنْجَه kalınca 29a/03, اِيوُجَه iyüce 11b/01

اَقْجَه aḳça 24b/01, صوُرَتْجَه ṣūretçe 11b/03

2.2.2.1.3.9 Yön Hâli (direktif)

Direktif eki -rA, -ArU şeklindedir.

طَشْرَه ṭaşra 12b/01, يُقَارُو yoḳaru 42a/03, اِجَرُودَ içerüde 26a/11

2.2.2.2 Fiil Çekim Ekleri

2.2.2.2.1 Şahıs Ekleri

2.2.2.2.1.1 Birinci Tip Şahıs Ekleri

Geniş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik kiplerinde kullanılan kişi ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -Am, -vAn, (-vAnIn)

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. Şahıs: -sIn

اوُرَسِنْ urasın 23b/09, اوُفوُرَه سِنْ üfüresin 23b/08

Teklik 3. Şahıs: Eksizdir.

اَيْرِيلوُرْ ayrılur 36b/09, وُرْمِشْ vurmış 53b/05, قَرِشْدُورَه ḳarışdura 17b/07

Çokluk 1. Şahıs: -Uz (-vUz)

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 2. Şahıs: -sIz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. Şahıs: -lAr

وِيرُورْلَرْ virürler 22a/04, يَدُرْمَيَلَرْ yedürmeyeler 38a/11, جِرِيَلَرْ çiriyeler 56b/09

2.2.2.2.1.2 İkinci Tip Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinde kullanılan kişi ekleri şunlardır:

Teklik 1.Şahıs: -m

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. Şahıs: -ñ

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 3. Şahıs: Eksizdir.

اُتوُرْدِى oturdı 2a/03, قِلْدِى ḳıldı 2b/1

بِلِنْدِى bilindi 10b/01, اِرِشْدِى irişdi 2a/02

طَلَسَه ṭalasa 55a/10, قَلْسَه ḳalsa 57b/07

دِلَسَه dilese 13b/03, دَكْسَه degse 24a/02

Çokluk 1. Şahıs: -k

بِلْدِكْ bildik 14a/07, بِلْدوُرْدِكْ bildürdik 14a/08

Çokluk 2. Şahıs: -ñUz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. Şahıs: -lAr

قِلْدِلَرْ ḳıldılar 2a/11, قوُدِلَرْ ḳodılar 2b/02

بَغْلَسه لَرْ bağlasalar 37a/02 سِنْدوُرْسَلَرْ sindürseler 24a/06

2.2.2.2.1.3 Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Emir kipinde kullanılan kişi ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -AyIn, -AyIm (-AyUm)

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Teklik 2. Şahıs: -gIl

بِلْكِل bilgil 15a/10

Teklik 3. Şahıs: -sUn

هَلاَك اوُلسُون helāk olsun 25a/01, كوُرُنْسوُنْ görünsün 15a/06

Çokluk 1. Şahıs: -AlUm

اِيدَلُم idelüm 15a/10

Çokluk 2. Şahıs: -(U)n, -nUz

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. Şahıs: -sUnlAr

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2.2.2.2.2 Bildirme Kipleri

2.2.2.2.2.1 Görülen Geçmiş Zaman

Aslı "-dI" biçimde olan görülen geçmiş zaman eki bu dönemde sadece üçüncü şahıslarda düz olarak kullanılmıştır. Diğer şahıslarda ise yuvarlak şekli kullanılmıştır.

Teklik 3. Şahıs: -dI

اَلْدِى aldı 2a/01, اوُغْرَدِى uġradı 2a/05

بِلِنْدِى bilindi 10b/01, اِرِشْدِى irişdi 2a/02

Çokluk 3. Şahıs: -dIlAr

قِلْدِلَرْ ḳıldılar 2a/11, قوُدِلَرْ ḳodılar 2b/11

2.2.2.2.2.2 Öğrenilen Geçmiş Zaman

Bütün şahıslarda düz şekli kullanılan öğrenilen geçmiş zaman eki "-mIş" şeklindedir.

Teklik 3. Şahıs: -mIş

اوُلْمِشْ olmış 23a/03, دَلِنْمِشْ delinmiş 21b/08

Çokluk 3. Şahıs: -mIşlAr

دِمِشْلَرْ dimişler 11b/05

2.2.2.2.2.3 Geniş Zaman

Geniş zaman eki -r, -Ar, -Ur şeklindedir.

Teklik 3. Şahıs: -r, -Ar, -Ur

كوُرُورْ görür 3b/08, دُوتَرْ dutar 2b/09

Çokluk 3. Şahıs: -rlAr, -ArlAr, -UrlAr

بَغْلَرْلَرْ bağlarlar 13a/05, جَكَرْلَرْ çekerler 32a/05

اَلوُرْلَرْ alurlar 22b/06, وِيرُورْلَرْ virürler 13a/02

2.2.2.2.2.4 Gelecek Zaman

Gelcek zaman eki -AcAK şeklindedir.

Çokluk 3. Şahıs: -AcAKlAr

قُوشَجَقلَرْدُر ḳoşacaḳlardur 46a/07

2.2.2.2.3 Tasarlama Kipleri

2.2.2.2.3.1 Emir Kipi

Teklik 2. Şahıs: -GIl ya da eksizdir.

بِلْكِل bilgil 15a/10

Teklik 3. Şahıs: -sUn

هَلاَك اوُلسُون helāk olsun 25a/01, كوُرُنْسُونْ görünsün 15a/06

Çokluk 1. Şahıs: -AlUm

اِيدَلُم idelüm 15a/10

2.2.2.2.3.2 İstek Kipi

İstek eki -A şeklindedir.

Teklik 2. Şahıs: -AsIn

اوُرَسِنْ urasın 23b/09, اوُفوُرَه سِنْ üfüresin 23b/08

Teklik 3. Şahıs: -A

قَتَا ḳata 23b/11, كِدَه gide 25b/10

Çokluk 3. Şahıs: -AlAr

اَجَه لَرْ açalar 44b/06, اُوَه لَرْ ovalar 53b/04

2.2.2.2.3.3 Şart Kipi

Şart eki -sA şekildedir.

Teklik 3. Şahıs: -sA

اَغِرْسَه aġırsa 23a/06, دَكْسَه degse 58a/02

Çokluk 3. Şahıs: -sAlAr

بَغْلَسهَ لَرْ baġlasalar 37a/02, سِنْدوُرْسَلَرْ sindürseler 24a/06

2.2.2.2.3.4 Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesi döneminde gereklilik kipi eksizdir. Kip "gerek" kelimesiyle kurulmuştur.

اَلْمَقْ كَرَكْ almaḳ gerek 10a/05, بِسْلَمَكْ كَرَكْ bislemek gerek 14a/07

2.2.2.2.4 Birleşik Kipler

Birleşik kiplerde fiil çekimi "i-" yardımcı fiili ile yapılır.

2.2.2.2.4.1 Hikâye

ذِكر اوُلُندِى اِيدِى zikr olundı idi 3a/06

2.2.2.2.4.2 Şart

خَلاَصْ اوُلْمَزْسِه ẖalāṣ olmaz-ısa 29b/04

2.2.2.2.5 Bildirme Ekleri ve Cevheri Fiil

Geniş zamanda birinci ve ikinci şahıslarda şahıs ekleri kullanılarak çekim yapılmakta, üçüncü şahısta ise eksiz olarak kullanılmaktadır. Bazen de "dur-" fiilinin geniş zamanının ekleşmesiyle oluşan "-dUr" ile çekimlenmektedir. Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipinde ise "i-" cevheri fiili kullanılmaktadır.

2.2.2.2.5.1 Geniş Zaman

Teklik 3.Şahıs: -dUr

بُودُر budur 27a/02, عِلَّتْدُر illetdür 33b/02, وَزِيرْدُرْ vezīrdür 3a/02

2.2.2.2.5.2 Şart

Teklik 3.Şahıs: -IsA

اِرَاغِسَه ırag̈-ısa 26a/09, وَارْاِيسَه var ise 49a/05

2.2.2.2.5.3 Görülen Geçmiş Zaman

Teklik 3.Şahıs: idi

شآشِي اِيدِي şaşı idi 11b/06

2.2.2.2.5.4 Cevheri Fiilin Olumsuzu

Cevheri fiilin olumsuzu "degil" kelimesi ile yapılır.

قُدُوزدَكِلدُر ḳuduz degildür 55b/06

2.2.2.2.6 Partisipler

Fiil kök veya gövdelerine partisip ekleri eklenerek yapılır. Sıfat-fiiller aslında fiil olan bir kelimenin aldığı ek sonrası sıfat görevinde kullanılmasıdır. Varlıkları niteledikleri için sıfat, yan cümlecik kurdukları için de fiil sayılan kelimelerdir.

-GAn

دَپَه كَن depegen 8a/02, بَلِكْلَكَانْ beliñlegen 12a/09, يوُرُوكَنْ yörügen 10a/03

اِسِرْغَنْ اَتْ ısırġan at 12a/09

-mAz

يَرَمَز yaramaz 26b/03

-dUķ

اِصِرْدُوغِى يَرِى ışırduġı yeri 55b/08, طَلَدُوغِى ṭaladuġı 56a/05

اَيْلَدُوكِى eyledügi 2b/09, اَسْدُوكِى esdügi 9a/06

-mIş

يِللَمِش سآ يَغِيلِه yıllamış sā yaġıla 49b/02, قِزْمِشْ جُمْلَكوُكْ ķızmış çömlegün 54b/10

بِشْمِشْ شَابْ pişmiş şāb 19b/04, دوُكُلْمِشْ اَرْبَه dögülmiş arpa 27b/09

2.2.2.2.7 Gerundiumlar

Fiil kök veya gövdelerine gerundium ekleri eklenerek yapılır. Zarf-fiiller aslında fiil olan bir kelimenin aldığı ek sonrası zarf görevinde kullanılmasıdır. Birleşik bir cümlede iki cümleyi bağladıkları için bağlaç; özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil sayılan kelimelerdir. Çekim ekleri almazlar. Cümlede zarf olarak kullanılırlar.

-A

اِشآرَت اِيده اِيده işāret ide ide 3b/10

-Up

قُيوُبْ ķoyup 17a/10, دوُقِنوُبْ doķınup 23a/06, اِسِدوُبْ ısıdup 30b/02

اِرکِلوُب irkilüp 4a/01, دوُکوُبْ döküp 21b/03, بِشوُرُوبْ pişürüp 30b/08

-IcAK

اوُغْراَ بِجَقْ uġrayıcaḳ 5a/03, اوُلِیجَقْ olıcaḳ 14b/05, اَجِیجَقْ açıcaḳ 29a/03

یوُرِیجَکْ yöriyicek 4a/02, کِرِجَکْ giricek 11b/10, بِنِجَکْ binicek 46a/09

-dUKçA

قُرُودُقجَه kuruduḳça 38a/06

-IncA

قِیزَرِنْجَه ḳızarınca 19b/11, وارِنْجَه varınca 46a/09, اَقِنْجَه aḳınca 55b/10

کِدِنْجَه gidince 21b/06, دِلَمِنْجَه dilemince 45b/07

-mAdAn

صُوُتْمَدَنْ ṣovutmadan 13a/08, طُغْمَدَنْ ṭoġmadan 48a/03

یَدوُرْمَدَنْ yedürmeden 25a/08, دَکوُرْمَدَنْ degürmeden 58a/05

کوُرْمَدَنْ görmeden 27a/02

-(i)ken

قَیْنَرْاِیکَنْ ḳaynar iken 54b/01, اِسّیاِیکَنْ ıssı iken 26b/09

کِدَرْکَنْ giderken 3b/10, یوُرُرْکَنْ yörürken 12a/02, اوُتْلَرْکَنْ otlarken 24b/11

2.2.2.2.8 Fillerde Olumsuzluk

Fiil kiplerinde olumsuzluk "-mA" ekleri ile yapılır. Olumsuzluk ekleri fiil kök ya da gövdelerine getirilir. Geniş zamanın olumsuzu "-mAz" ekleri ile yapılır.

یَرَمَیَه yaramaya 14a/06, بَغْلَنْمَیَه bağlanmaya 20a/10

دَبْرَنْمَیَه deprenmeye 4a/07, کِیجْمَیَه giçmeye 22a/11

یُوَلَنْمَزْ yuvalanmaz 32a/09, قَیوُرْمَزْ ḳayurmaz 45b/05

یُورُمَزْ yörümez 11a/02, بِلْمَزْ bilmez 15a/01

2.2.3 Birleşik Fiiller

İki fiilin ya da bir isim cinsinden kelime ile bir fiilin yanyana gelip birleşmesi ile oluşan fiillere birleşik fiil denir.

2.2.3.1 Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller

İlk unsuru isim olan birleşik fiiller "it-, eyle-, ol-" yardımcı fiilleriyle kurulurlar.

تِيمَارْ اِتْمَزْلَرْسَه tımār itmezlerse 24b/02, ذِكِرْ اِتْدُوكِمِزْ ẕikr itdügimiz 13a/11

عَزِمْ اَيْلَدُوكِى ʿazīm eyledügi 2b/09

خَرَابْ اُولُورْ ḫarāb olur 22b/07, اِيُواُلْمَزْ iyü olmaz 2b/08

Metnimizde yardımcı fiil olmayan bazı fiiller de isimlerle anlamca bütünleşerek birleşik yapılar meydana getirmişlerdir.

قِيلْ بِتْمِشْ ḳıl bitmiş 11a/08, جُولْسُوزْ قُورْلَرْ çulsuz ḳorlar 13a/07

صِحَّتْ بُولُورْ ṣıḥḥat bulur 2b/05

2.2.3.2 İki Unsuru da Fiil Olan Birleşik Fiiller

كُورُورْ اُولَه görür ola 3b/08, قُيُووِيرْمَيَه لَرْ ḳoyu virmeyeler 46b/01

صَرَه دُرْتَلَرْ ṣara dürteler 18a/06, چِقَرَه دُوكَه çıḳara döge 23b/02

METİN

[1b]

(1) بسم الله الرحمن الرحيم (2) الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام (3) علي محمد و علي ال محمد و اصحابه اجمعين[8]

(4) E'immetüʾd-dīn ve ʿulemā-i ehl-i yaḳīn ve vüzerā-i (5) ṣāḥib-i resm-i āyīn ve ʿuḳalā-yi devr şöyle rivāyet (6) ḳılurlar kim çün pādişāh-ı aʿẓam, melik-i mülūkü'l-umerā (7) fi'l-ʿālem İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn Raḥmetu'llahi ʿaleyh (8) raḥmeten vasiʿaten Rūm vilāyetinden ḫurūc ḳıldı. [2a] (1) Ve Kīş baḥrın dutdı ve Ḫorasañ mülkin daḫı aldı. (2) Belḫ şehrine irişdi ve ḥişār ḳıldı ve ḫayli (3) müddet oturdı. Nā-gāh, Allāhu Teʿālā emri birle ol (4) leşker arasında ḳızlıḳ oldı. Ve atlarına neʿūẕü- (5) biʾllah minhā ḳıran uġradı ve bu ḫabar eṭrāfa (6) irişdi. Meger kim Ḥekīm Arestoṭalis ol çeride (7) ḥāżır degil idi. Bu ḫabar aña irişdi. Fiʾl-ḥāl (8) ol daḫı ʿilm ḳuvvetiyle ve ẕihin tīzligiyle bu kitābı (9) taṣnīf ḳıldı. Ve İskendere gönderdi. Çün bu kitāb (10) İskendere irişdi. Ol çeri bunuñ içinde o- (11) lan edviyye birle atlarıña ʿilāc ḳıldılar. Allāhu Teʿālā [2b] (1) ʿināyeti birle ḫasta olan atlara ṣıḥḥat rūzī ḳıldı. (2) Ve bu kitāba *Bayṭar-nāme* diyü ad ḳodılar. Ol zamāna (3) degin belki inḳırāż-ı ʿāleme degin her ʿillet ki ata vāḳīʿ (4) ola, bu kitāb içinde olan muʿālece sebeb olup (5) ḥayvān ṣıḥḥat bulur. Pes mecmūʿ-ı ḫalḳa vācibdür ki (6) bu kitābı ṣaḳlayalar. Ve pādişāhlara ki zīrā pādişāhlar (7) leşkersüz olmaz ve leşker ṣilāḥsuz olmaz ve sāz-ı (8) silāḥda atdan iyü olmaz. Zīrā ki at-ıla ḳaçana yeter, ḳodu- (9) ġunı dutar ve ʿazīm eyledügi yire tīzcek irişür. Ve hem (10) dimişlerdür kim: Nite ādemi Allāhu Teʿālā dört nesneden (11) yaratmışdur. Aña ʿanāṣır-ı erbaʿa dirler. Dördiñ birisi [3a] (1) eksik olsa pādişā[h]lıḳ resmi tamām olmaz. Ol dört- (2) diñ birisi ʿāḳıl ve ʿālim vezīrdür. Ve birisi daḫı (3) çerī-yi ābādāndur. Ve birisi daḫı raʿiyyet-i mihribāndur. (4) Ve birisi daḫı sipāh-ı ḳavī olmaḳdur. Sipāh-ı ḳavī olmaz (5) illā iyü at-ıla ve iyü silāḥ ile. Ve silāḥ atdan (6) yigrek olmaya kim yoḳaruda ẕikr olundı idi.

(7) **Evvel atıñ iyüsini ve yaramazını ve nice rengde** (8) **olan at iyüdür. Ve at ḫasta olıcaḳ ʿalāmeti nedür** (9) **ve devāsı nedür anı bilmek gerek vācibdür. Beyān idelim** (10) **inşā-allāhu Teʿālā:**

Atıñ iyüsi budur (11) kim yüce boylu ola ve yoġun inciḳlü ve ḫūb [3b] (1) ṣūretlü ola. Ve ala gözlü ola ve ḳulaḳları uzun (2) -ki aña ḳamış yapraġı ḳulaḳlu dirler- ve iki ḳulaġınıñ (3) arası giñ ve dişleri ṣıḳ ve aşaġa dodaġı yoḳaru (4) dodaġından uzun olmaya. Ve öküz

[8] Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Övgü alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. Dua ve esenlik Hz. Muahmmed'in, onun ailesinin ve sahabelerinin tümünün üzerine olsun.

omırlu (5) ve uyluġa ṭolu ve küçük bögürlü ve açıḳ gözlü, orta (6) boylu daḫı iyüdür. Ve ḫāyası yerinde tü olmaya ve (7) ḳıçınıñ arası ve eñegi altı ve kirpükleri ḳara ola. (8) Ve āvāzı tīz ve itī ola. Ve her nesneʾi görür ola. (9) Ve iki ḳıçınıñ arası iñen giñ ve iñen ṭar olmaya. (10) Ve yolca giderken iki ḳulaġıyla işāret ide ide (11) gide ve kendüni terāzū idüp gide. (ve öñine)

[4a] (1) Ve öñine her ne gelürse oḳ gibi tīz giçe, irkilüp (2) ṭurmaya. Ve iki ḳıçı berāber ola. Ve yöriyicek (3) ḳıçına çökek olmaya. Ve ṭolaşuḳ yörümeye. (4) Ve daḫı elmacıḳları yumru olmaya. Ve eger elmacıġınıñ (5) biri birinden böyük olursa ol at ḳıymatlu (6) ola kim ẕīrā hünerlü olur. Ve üstüne binicek (7) kāhal deprenmeye. Revān yöriye ve inişde yoḳuşda (8) bir ḳāʿide üzerine yöriye. Ve ṣuya tīz meyl (9) itmeye. Ve bilin ege ege yörimeye. Ve ḳısraḳ göricek (10) tīz kişneye. Ḳolan yiriniñ tüyi ince ola. Ve (11) ṭoynaḳları uzun ve inlü ve ḳara ola. (ve ökçe) **[4b]** (1) Ve ökçesi degirmi ola deve ṭabanlu olmaya. Ve yalusı (2) ince ola ammā ḫurdaları yoġun ola. Ve ḳuyru- (3) ġın yoḳaru götüricek aşaġa ḳoya. Ve ṣofrasınıñ (4) iki yanı giñ ola. Ve öñ ayaġın götüricek girü (5) tīz başa. Ve bilekleri yoġun ola. Ve aşıḳları (6) yumrı olmaya. Ve ḳıç ayaġın öñ ayaġınıñ ü- (7) zerinden aşura. Ve ḳaşanıcaḳ öñ ayaġına yaḳın (8) ve belki arasına döke. Ve beli uzun olmaya. (9) Ve yörüyicek ḳuyruġın egmeye. Ve arpasın tīz tīz (10) çeyneye. Ve ḳaşanıcaḳ bilin egmeye. Ve nā-gāh, beliñlemeye. (11) Ve yolda nesne göricek ḳıçın ḳıçın gitmeye. Ammā eger **[5a]** (1) ṣaġ eyegüsinden ṣol eyegüsi bir eksik olursa (2) anuñ gibi at yügrük ve hünerlü olur ve ġāyet (3) bahādurlu olur. Ve ṣuya uġrayıcaḳ ve aḫura (4) çekicek[9] evvel ṣaġ ayaġın başa. Eger (anıñ gibi)[10] ṣol (5) ayaġın başarsa anıñ gibi at ṣolaḳ olur. (6) Ve ṣolaḳ at mübārek olmaz. **Bu ẕikr olunan** (7) altmış ikisincedür. Eger cemiʿī bir atda bulunur- (8) sa ol atıñ naẕīri olmaz meger kendü gibi ola.

(9) **Atda** ki bunlaruñ cümlesi olmaya bārī (10) on ikisinc bulunmaḳ gerekdür. Ve ol on ikisinciñ (11) üçi ʿavratdan ola ve üçi deveden ola **[5b]** (1) ve üçi ḳatırdan ola ve üçi ṣıġırdan ola. (2) Meṣelen ʿavrat gibi ḫūb ola ve bedeni nāzik ve bür- (3) çegi uzun ve ...[11] ola. Ve deve kirpiklü ola (4) ve boynı uzun ve siñirleri yoġun deve siñiri gibi (5) ola. Ve ḳatır ḳuyruḳlu ve ḳulaḳlu ola. Ve ṣıġır (6) ḳabaḳlu ve ḳarınlu ve ḫurdalu ola. Ve bu sinclü atlar (7) daḫı iyüdür ve hünerlüdür. Ve ne dirlerse almaḳ gerek.

[9] Metinde جَكِيجَقْ şeklinde yazılmıştır.
[10] Cümlede "anın gibi" kelimesi iki defa yazılmış ve birinin yanlışlıkla yazılmış olduğu belirtilmek için kırmızı mürekkep ile kesik çizgilerle yuvarlak içine alınmıştır.
[11] Kelime أوحالوْ biçiminde yazılmıştır.

(8) **Evvel ḫurmāyī** (9) **ṭoru at:** İyü ola ve hünerlü ola ve doyar ve bu ṭonlu (10) atıñ kim ayaḳları ve ṭoynaḳları ve kirpigi ve yalı (11) ve ḳuyruġı ve eñegi ḳara olursa ġāyet **[6a]** (1) iyüdür. **Ve daḫı al at kim** ḳızılşaġu olmaya ve (2) gözleri ve ḫāyası ve yalısı ve ḳuyruġı ve ayaḳları (3) ve ṭoynaḳları ḳara ola ol daḫı iyü olur. (4) Ve **ṭoru at kim** yalı ve ḳuyruġı uzun ola işkün **[6b]** (1) olur ve yügrük olur ve yolda ve balçıḳda (2) doyar. **Ve daḫı ḳurt ḳula at kim** ḳolan (3) arḳası gibi yalısından ḳuyruġına degin bir ḳara (4) ḫaṭṭ çekilmiş ola ve yalısı ve ḳuyruġı ve (diz-) **[7a]** (1) dizinden aşaġası ḳara ola ol hünerlü ve berk (2) olur. Ammā bu didigimiz ġayri olsa aña şarġa (3) dirler. Añın gibi at süst[12] olur. Issını menzīle (4) yitirmez. **Ve ḳara yaġız at:** birez ḳararaḳ ola. Ol **[7b]** (1) daḫı fi ʾl-cümle iyü ola. Ammā eger kül rengi gibi o- (2) lursa kim yalısı ve ḳuyruġı ve budı arası (3) ve ṭoynaḳları ḳara ola iyü olur. Yoġusa almaġa yaramaz. (4) **Ve ḳara at kim** ġāyet ḳara ola ve gözleri ḳızıl ola. **[8a]** (1) Ol yügrük ola ve yola doya ammā delürek (2) ola. Ve ġavġada çalıḳlanır. Ve baʿżı depegen (ve) (3) ve ışırġan olur. Veleykin çoḳ yaşar. **Al at kim** (4) ḳızılsaġu ola ve çapār at ve aḳ at iyü olmaz. **[8b]** (1) Ve eger olursa nādir olur. Ve eger çapār atıñ kirpikleri (2) ve ayaḳları aḳ ola anıñ gözi gündiz sehil göre (3) ve eger yalusı ve gözleri ve budı arası ḳara olur- (4) sa ol yavuz olmaya. Ve **alāca at ki** başı küçük[13] **[9a]** (1) ola ve ḳuyruġı uzun ve avāzı iti ola. Ve ḳıçları (2) sekil ola işgün olur ve yügrük olur ve belki yor- (3) ġa olur. **Ve demir boz at kim** boylu ola. Ve ḳarası aġından (4) çoḳ ola boynı yumru ola işgün olur. (5) Ve eger boynı düz olursa ḳatı yügrük ola. (6) Ve yil esdügi vaḳtın ġāyet saḳ olur ve don-ıla **[9b]** (1) firāsetlü olur. Ve yolı bulur. Ammā baʿżı at göze (2) ḫor olur. Añın gibi at iyü olur. Ve yügrügi ġāyet (3) yügrük olur. Ve **boz at kim** yalısı ve ḳuyruġı (4) ve kirpikleri ḳara ola ol daḫı iyüdür. Ol at (5) ıssıda buñalmaz olur. Ve yola doyar. Ve eger bu didigimiziñ (6) ʿaksi olursa kim ṭoynaġı aḳ ola. Bunıñ gibi at (ḳara) **[10a]** (1) ḳarada görmez çil olur. Ve **çil at kim** yalısı (2) ve ḳuyruġı uzun ola. Ve ṭoynaġı ḳara ola yö- (3) rügen ve yügrük olur. Ve eger ḫāyasınıñ beñ beñ (4) olursa ġāyet hünerlü olur her ne bahāya (5) olur almaḳ gerek. **Sislü at kim** ḳıçı (6) sekil ol daḫı iyü olur. **Sıçan tülü at:** (7) göze ḫor olur ammā yüke ve binmege ġāyet iyü olur.

[10b] (1) **Ammā çün ṣıfatları bilindi iyü olanı** (2) **beyān idelüm kim yaramazdur ve ıssına şomdur** (3) **ḳutlu olmaz. Ṣıfat-ı ḳabīḥ:**

Ḳara at kim gözi ḳızıl (4) ola yavuz olur. Depegen ve ışırġan olur. (5) Ve **ṭoru at kim** ḳuzġun gözlü ola. Gice görmez **[11a]** (1) olur. Ve şol at kim evvel ṣol ayaġın ṣuya başar (2) ol at ṣolaḳ olur ve yörümez olur. Ve şol (3) at kim ḳısraḳ göre kişnemeye ol dilsüzdür. Ve şol

[12] Metinde شُستْ şeklinde geçmektedir.
[13] Metinde كُوجَوكْ biçiminde yazılmıştır.

(4) at kim ṭavul ünin işidüp ürkmeye ol ṣağırdur. (5) Ve şol at kim ḳara nesne üzerine yörüye ürkmeye (6) ol gice daḫı görmez olur. Ve şol at kim yaġırnı (7) üzerinde veyā ḫāyasında ve ḳulaġı yerinde veyā (8) dizi üzerinde ve kirpigi üstinde ḳıl bitmiş olsa (9) ol at şom olur. Ve tüyi ḳısacıḳ atıñ (10) degmesi iyü olmaya. Ve şol at kim ṣol gözi çaḳır (11) olsa şom olur. Ve şol at kim gözleri ṭonluḳ **[11b]** (1) ola ol gündüz iyüce görmez olur. Bunıñ gibi (2) ata ʿArab aʿmeş dirler. Ve şaşı at yaʿni egri (3) gözlü at ṣūretçe göze ḫor olur ve ayıblu (4) gibi olur. Ammā ʿArab ve ʿAcem ol ata ḳutludur (5) dimişler. Ve bu meşhūrdur kim Düldül daḫı şaşı (6) idi dirler. Ve iki gözi çaḳır at hem ḳayurmaz. (7) Ve ṣol ayaġı aḳ at şom olur. Ve şol at kim (8) gözi ve kirpigi aḳ ola ol gündüz daḫı iyü görmez (9) olur. Ve şol at kim yörürken başını yoḳaru ḳaldır- (10) maya ve balçıġa giricek süksinin bıraġa anıñ gibi (11) at ʿayıblu olur. Ve şol at kim öñi ḳıçından veyā ḳıçı **[12a]** (1) öñinden uzun ola ol at sürçek olur. (2) Ve şol at kim yörürken ḳuyruġını ḳaldura ol (3) ʿayıbdur. Anıñ gibi ata ʿArab aʿzel dir ve ekşif (4) daḫı dir. Ve ol at kim öñ ayaġından ḳıçını aşur- (5) maya ol daḫı iyü olmaz. Bunıñ gibi ata ʿArab (6) aḳca dir. Ve şol at kim öñi ḳıçından veyā ḳıçı öniñden (7) uzun ola anıñ gibi at dāʾim aḳsaḳ olur. (8) Anıñ gibi ata esbaḳ dirler. Ve binmekden ḳaçan at (9) ve başı ḳatı at ve beliñlegen at ve ısırġan at (10) ve dāʾim çoḳ kişneyen ve depegen at ve yörürken (terse-) (11) terseleyici olmayan at ve burnı sıyruḳ ve çuḳur gözlü **[12b]** (1) at ve ülpin ṭaşra çoḳ çıḳaran at. Bu cümlesi yara- (2) mazdır.

Çün bu daḫı bilindi. Anı daḫı beyān idelüm. (3) **Atıñ ḫastaluġı nedür ve nedendür ve ʿilācı nedür ve ʿalāmeti** (4) **nedür maʿlūm idelim:**

Atıñ yigirmi yedi dürlü ḫasta- (5) luġı vardur ve her ḫastaluġın adı vardır. Ve ol (6) ḫastalıḳlar bunlardır kim ẕikr olunur: **İntişār ve Keʿāb** (7) **ve Daḫass ve Cüẕẕām**[14] **ve Mişmiş ve Ġurr ve Şiḳāḳ** (8) **ve Ḥamrā ve Nāsūr ve Barş ve Tecerrüd ve Nemle ve Nefḫa** (9) **ve Melaḥ ve Ḳaʿad ve Seraṭān ve Fataḳ ve Miftāḳ ve** (10) **Ḳıʿās ve Ḫunāḳ ve Ribve ve Maʿall ve ʿAṣāṣş** (11) **ve Suʿāl ve Raḫża ve Bere ve Ḥummā.**

Ammā bu ẕikr olunan **[13a]** (1) ḫastalıḳlar kim ata vāḳiʿ olur sebebi bu kim ḳızġun ṣu (2) virürler. Veyā at ḳızmışken bir yirde ṭurġura- (3) lar. Ve yāḫud derlemiş ola çulsız ḳorlar. Veyā yo- (4) ldan gelmiş ola atıñ iyerin tīzcek almaya. Veyā bir (5) yirde atı bağlarlar ḫām olur. Ve nā-gāh ḳatı biner veyā (6) ḳatı segirdir ve yāḫud atı tütüne bağlarlar. Veyā ḫazān (7) vaḳtında atı yaġmura çulsuz ḳorlar. Ve yāḫud (8) atı güne ḳarşu bağlarlar daḫı ḳızar ve daḫı ṣovutmadan (9) ṣu virürler. Ve yāḫud yaz güninde gündüz güneşe (10) ve gice ṣovuġa

[14] Metinde جُذَاهُ şeklinde yazılmıştır.

doḳundururlar. Ve bu yazılan (11) ḫastalıḳlara sebeb bu ẕikr itdügimiz fiʿllerdür. Ammā **[13b]** (1) her kim ki atını bu didiklerimizden saḳına selāmete getüre.

(2) **Bu Bāb atı semirtmekde nice itmek gerek anı beyān idelüm:**

(3) Her kim dilese atını tīzcek semirde evvel gerek budur kim (4) bir ḳarañu yirde bağlaya ve çulın arḳasından gidermeye. (5) Yaġmurdan ve güneşden ṣaḳlaya. Ve yeri iñen ıssı ve iñen (6) ṣovuḳ olmaya. Ve ṭar yerde olmaya. Ve üzerinden (7) kimse giçüp incitmeye. Ve yemini eledüp vireler. (8) Ve biş dürlü nesne yedüreler. Yonca ve ṣaman ki tozı (9) olmaya. Ve arpa ve arı buġday ve her gün yüz otuz (10) dirhem ebe gümeci toḫumın vireler. Ve ṣuyın daḫı dur- (11) duġı yirde vire. Ve yaz güninde ata ṣuyı çoḳ **[14a]** (1) vireler. Ve eger ḳış güni olursa günde iki kez ḳaşa- (2) ġu vuralar. Ve ḳulaġın ve ḳuyruġın ve budlarıñ (3) arasın pāk ideler. Ve yaz güninde bir ḳaşıya. Ve ıssı (4) ṣuyla her gün ayaġın yuya. Ve yemini ġāyet temiz (5) vire. Eger bu ṭarīḳ-ile eyleye ol at ḳırḳ güne degin (6) binmege, ol at yaramaya meger yaraḳ ide daḫı bine.

Çün (7) **atuñ iyüsini ve yaramazın bildik. Ve nice bislemek gerek anı** (8) **bildürdik. İmdi atıñ yaşın bilmek ḳāʿidesin daḫı** (9) **bildürelim.**

Bāb: At yaşın bilmek budur ki atıñ yaşı (10) dişinden bilinür. Evvel ḳulunıñ iki dişi aşaġada (11) biter ve iki dişi yoḳaruda biter. Bu dört dişlere **[14b]** (1) ibtidāʾiyyāt dirler. Ve iki dişi daḫı olaruñ yanında çıḳar. (2) Anlara vāsıṭāt dirler. Ve bunlaruñ yanında iki daḫı çıḳar. (3) Anlara rubāʿiyyāt dirler. Atıñ ḳırḳ iki dişi olur. (4) On ikisi öñde olur, otuzı azusında olur. (5) Ammā at üç yaşar olıcaḳ ḳulun dişiniñ ḳapaġın açar. (6) Dördüne degin şöyle ḳalur, bişinde birez ḳulun (7) dişin bıraġur ve ḳalan dişiniñ dipleri yoġunlanur. (8) Ve altısında bir yanı daḫı gedilür. Ammā yedisinde (9) bir yanı daḫı gedilür, içi ḳaraca olur. Ve sekizinde (10) dişleriniñ ucı degirmi olur. Ve ṭoḳuzında key (11) çuḳur olur, şöyle kim arpa ṣıġar. Onında tamām **[15a]** (1) düpdüz siler. Onından geçicek atıñ yaşını kimse bilmez. (2) Ammā ʿāḳıllar ḳatında anuñ yaşını arpa bilür. (3) At kim arpasını uvatdı,[15] ol at işinden ḳalmaz. (4) Ve at kim deve dişlü olur anuñ yaşı hiç maʿlūm (5) olmaz. Ve bu daḫı olur kim atıñ dişini egeledürler, (6) yigit görünsün diyü. Veleykin ḳarı at gözünden (7) daḫı bellüdür. Ẕīrā ki ḳarı atıñ gözleri çuḳur (8) olur.

Çün yaşı daḫı bilindi. Atıñ ḫastalıġını (9) **daḫı ve ʿilācın beyān idelim. Evvel atıñ başında** (10) **olanı beyān idelüm:**

[15] Metinde اُوَتَّدی şeklinde yazılmıştır.

Bilgil ki atuñ başında bir renc (11) olur, aña saḳaġu dirler. Bu iki dürlüdür. Ve birine **[15b]** (1) saġargu dirler. Ammā saḳagunıñ ʿalāmeti oldur kim (2) burnı delüklerinden iriñ gibi nesne aḳar, başını aşaġa (3) dutar ve burnını divāre sürer ve burnınıñ ḳanatları (4) gerilür. Ve ṭurduġı yirde ḫır ḫır ider. Anıñ (5) ʿilācı oldur kim evvel boynıñ iki yanından ḳan (6) alalar. Ve andan ṣoñra kāfūr ve zaʿferān döge. Ve (7) aḫşam vaḳtında māsūra birle burnına üfüreler. (8) Ve üstine benefşe yaġın ṭamzuralar. Eger sākin olmasa (9) anduzı dögeler bir dirhem zaʿferān bir dirhem kāfūrı (10) yumşaḳ dögeler, burnına üfüreler. Eger yine gitmezse çörek (11) otı zencebīl ve oġlan aşı[16] ve ḳara ḳāṣnı her birinden **[16a]** (1) ikişer dirhem ve zaʿferān bir dirhem bunları iki yüz (2) dirhem sücü-y-ile ḳaynadalar ve süzeler. Ammā şol (3) ḳadar ḳaynada kim üç baḫışda biri ḳala. Ve bir dirhem (4) aḳ nefaṭ ḳatalar. Daḫı üç baḫış ideler. Her gün (5) bir baḫşın burnına dökeler ılıcaḳla. Ve bir zamān ba- (6) şını yoḳaru dutalar. Ve eger bunuñla gitmezse (7) birez yarpuz yapraġı ve ṣaman tozı ve güyegi otu (8) bunları ḫamīrle ḳaynadalar. Isıcaḳla ṭorbasına (9) ḳoyalar, başına aṣalar. Tā kim ol ʿillet sökile (10) gide. Bunuñla daḫı gitmezse ʿavratlarıñ (11) ḥayıż bizin alalar, burnına tütüzeler. Ve bineler (ḳatı) **[16b]** (1) ḳatı ḳatı yörideler. Tā ki ḳıza, burnından ṣu gele. (2) Eger anuñla daḫı gitmezse anduzı ala, ḳazıya, ḳamışla (3) burnı delügine üfüre. Ardınca azacuḳ kāfūr ü- (4) füre ve birez gül ṣuyı ṭamzıra. Eger ḳatı ṣovuḳ günde (5) olursa benefşe yaġın ṭamzıra. Eger yaz güninde (6) olursa bir ot vardur aña leblāb dirler ve Tür- (7) kīce ḳumla dirler. Ol otun aşaġa yapraḳsız yanını (8) kese gidere, yoḳarusın atıñ torvasına ḳoya, başına (9) aṣa. Birez zaman ṭura tā ki ol otıñ ḳoḳusı (10) dimaġına çıḳa, söke indüre. Ve burnına küncid ya- (11) ġın ṭamzıra ammā mücerrebdür ḥayż bizi.

Bāb: [17a] (1) Bir atda kim sakarġu olsa ol ʿillet derlemişken (2) ṣu virmekden olur. ʿAlāmeti oldur ki tiskirür (3) ve burnından ṣaru ṣu aḳar ve burnını ayaġına (4) sürer. ʿİlācı budur kim ṣarımsaḳ dögeler, aḳ (5) ṣoġan-ıla daḫı ḫamīrle pişüreler. Ve içine susam (6) yaġını ḳoyalar. Ve yāḫud zeyt yaġın ḳoyalar, (7) ḳaynadalar. Tā kim ḫamīr gide, yaġı ḳala. Ve iki dirhem (8) neft ḳatalar. Bir nice kez burnına dökeler, defʿ olur. (9) Eger bun-ıla gitmezse bezīri tava içinde birez ṣu- (10) y-ıla ḳaynadalar. Torvasına ḳoyup başına aṣalar. (11) Bu iki ʿillete bundan mücerreb yoḳdur. Ve iyü olunca **[17b]** (1) yedi kez her gün ṣıġır yaġın ve ḫıṭmi yaġın birbirine (2) ḳata boynuna dürte. Ve baʿżı atıñ boġazınıñ (3) iç yanında olur. Anıñ ʿalāmeti oldur ki at (4) yerinden deprenemez ve burnından nefes viremez ve (5) aġzından ṣolur ve gözleri ṣararur ve içdügi (6) ṣu burnından gelür. Bunıñ ʿilācı budur ki kiçi bo- (7) ynuzını havanda döge ve yaġla ḳarışdura. Günde (8) altı loḳma ata yedüre ve yaş yoncadan

[16] Metinde اُوغْلَنْ اَشِى şeklinde yazılmıştır.

artuḳ (9) nesne virmeye. Eger yaş bulunmazsa ışlada vire. (10) Ammā atıñ ḫalāṣ olmasına ʿalāmet budur kim (11) at oḳramaġa başlaya.

Bāb: Eger atıñ burnı **[18a]** (1) içinde bevāṣır olsa ʿalāmeti oldur ki bur- (2) nından ṣaru ṣular aḳar iriñlü. ʿİlācı budur ki (3) ḳalemi zengār ve ḳara zirniḫ ve pelīd güli her birinden (4) birer dirhem ṣu-y-ıla yoġuralar, merhem gibi ola. (5) Göze görinür yirde ise parmaġ-ıla dürteler. (6) Ve eger görünmezse bir aġaca panbuḳ ṣara dürteler. (7) Üç güne degin her gün bir keret dürte. Ve anda- (8) n ṣoñra ṣāye yaġı dürteler. Mīḫi ḳopa. Ve andan (9) ṣoñra birez zifit ve çam saḳızı ve nefṭ birle ḳaynadalar, (10) merhem gibi ola. Günde iki keret eski panbuġ-ıla (11) dürteler. Ve bunuñ ile daḫı olmazsa biş dirhem **[18b]** (1) sirke ve on dirhem bal, biş dirhem zengār ve anẕarut (2) üç dirhem ve isfidāc iki dirhem ve mürdeseng (3) iki dirhem ve sīligūn üç dirhem bunları birbirine (4) ḳarışdıra merhem gibi ola. Günde iki keret ura (5) ḫoş ola. Ammā eger görinür yirde olsa (6) kesmekden yigrek yoḳdur. Ve kesdikden ṣoñra sarı- (7) msaġı ve iç yaġın ṭuz-ıla dögeler. Merhem gibi ola, (8) ol kesilen yire ura ve birez zamān dutalar kim bevā- (9) sırıñ kökin kese. Sīligūn yigirmi dirhem mürdeseng (10) on dirhem ve zeyt otuz dirhem ve sirke yigirmi dirhem (11) ve uşaḳī on dirhem bunları havānda merhem gibi döge- **[19a]** (1) ler. Ve uşaḳī sirkeye ḳatalar. Andan ṣoñra girü ḳalanın (2) ḳatalar. Günde iki keret eski panbuġ-ıla vuralar. (3) Tā iyü olunca.

Bāb: Eger atıñ burnı üstinde (4) veyā dodaġı üstinde veyā eñeginde sigil o- (5) lsa ʿilācı budur kim bādıncānı merhem gibi dögeler. (6) Evvel ol sigili anuñ ile çoḳ ovalar, ḳurtıla. (7) Eger eskiden olsa kendüniñ ḳılıla baġlayalar, (8) üzile düşe. Ve eger iki çekirdek sıçan o- (9) tın ururlarsa daḫı āsān gide. Ammā bal-ıla ḳarı- (10) şdurup ura. Düşdükden ṣoñra yerine gül (11) yaġın vura.

Bāb: Eger atıñ ayaġı bıcılġān **[19b]** (1) olsa ʿilācı budur ki evvel yegin terleye bir zaman (2) yörüdeler. Ve andan ṣabun-ıla ve ışṣı ṣu-y-ıla yu- (3) yalar. Ve andan ḳozı yaḳalar havānda dögeler. Ve (4) ve pişmiş şāb ve ḳalemi zengār ve ṭuz. Bunları od (5) görmemiş bal-ıla yoġura dürte. Ve ḳatı ḳatı ova (6) gide, yāḫud günde iki keret mum ve zift ve bezīr (7) ve birez nefṭ ḳatalar, uralar. Ve yāḫud ṭoñuz yaġı (8) ile birḳaç kerre ḳatı ḳatı ovalar, gide.

Bāb: Eger atıñ (9) ayaġı ürpek olsa ol daḫı uyuz gibi olur (10) ve yayılur. At dizine degin tüyin döker. ʿİlācı bu- (11) dur ki evvel ṣabun ile yuyalar. Ḳızarınca andan **[20a]** (1) sile ve ḳaplubaġa ḳanın dürteler. Ve yāḫud aḳ (2) ṣoġanı ve incir ve evlīk bunları sücü-y-ile (3) ḳaynadalar, ḳoyu ola. Ve havanda dögeler merhem gibi (4) ola, dürteler iyü ola.

Bāb: Eger atıñ gözi (5) ḳatında ve yüzinde yumrı yumrı nesne olsa vaḳıt (6) olur ki nesne doḳunur ḳanar olsa anıñ (7) ʿilācı budur ki eger bağlanursa ibrişimle yā- (8) ḫud kendü ḳıl-ıla dibinden berk bağlaya, ol kendü- (9) si düşe. Yerine yaġ dürteler. Eger deprenmezse (10) ki bağlanmaya ṣaru ẕirniḫ ve kireç, nişadır birer (11) dirhem ve buçuḳ dirhem sıçan otu bunları dögeler. **[20b]** (1) bal-ıla ḳarışduralar. Ammā gözine yaḳın yirde ise (2) iḥtiyāṭ ideler, ot göze girmeye. Bir gün ṭura, (3) irtesi gidereler. Yerine murdār ilik ve ekşi ḫamīr (4) ve yumırṭa ṣarusı ḳarışduralar. Günde iki keret (5) uralar ki düşe gide. Bir dürlü daḫı ḳoyun yüniniñ (6) külüni yigirmi dirhem mürdeseng, on dirhem mum-ıla (7) erideler ve ḳarışduralar. Eski panbuġ-ıla uralar. (8) Ammā marażıñ ekṣeri göze yaḳın yirde olur, iḥtiyāṭ (9) ideler.

Bāb: Atıñ üzerinde ḳuya olsa yaʿnī (10) demregü olsa anıñ daḫı ekṣeri göze yaḳın olur. (11) Baʿżısı göze girür. Ol vaḳıt tımārla gitmez. Adamda **[21a]** (1) daḫı böyle vāḳıʿ. Ve bu renc ekṣeri dilküde ve buza- (2) ġuda çoḳ olur. Ammā ʿilācı budur ki evvel anı (3) ṣabun-ıla ve ṭuzla ġāyet yuyalar kim irengi ḳızara. (4) Ve andan ḳara zirniḫ ve nişādır ve pelid güli ve kireç (5) bunları ṣabun ṣu-y-ıla yoġuralar. Ve üstine ḳına (6) yaḳar gibi yaḳalar. Üstine yapraḳ ḳoyalar, bağlayalar. Ammā (7) gözi ġāyet ṣaḳınalar. Bir gice dura, andan gide- (8) reler. Gül yaġı veyā ḳuyruḳ yaġı dürteler. (andan) (9) Andan ḳurşun erideler, sırçasız çanaġa dö- (10) keler. Bir kilim pāresile ovalar, un gibi ola. Yigirmi (11) dirhem bundan ve on dirhem rastıḳ ṭaşı ve mürde- **[21b]** (1) seng biş dirhem ve isfidāc on dirhem, sīligūn (2) biş dirhem bunları ḳırḳ dirhem zeyt yaġ-ıla havanda (3) dögeler ġaliẓ ola. Ṣarp sirke birle az az döküp (4) ḳarışduralar, merhem idüp ve ol demregü yerine (5) günde iki keret dürteler. Ve kāh kāh ılıcaḳ ṣu-y-ıla yu- (6) yalar. Arınup gidince tā ki.

Bāb: Eger atıñ eñegi altı (7) nāsūr olsa ʿalāmeti oldur ki ol cerāḥat o- (8) lmaz yiri demürle ṭaġlayalar. Delinmiş ise demüri (9) içine ṣoḳa, ṣaġ yire irişe ve üstine murdār (10) ilik ura. Miḫ ḳopa ve andan ṣabun ve ṣıġırıñ (11) bögregi yaġını havānda dögeler. Ve od görmemiş bal **[22a]** (1) ve çam ṣaḳızı ḳatalar. Günde iki kez eski panbuġ-ıla (2) ura.

Bāb: Eger atıñ gözinde kisi olsa ʿalāmeti (3) budur ki yatur ṭurur ve ardına baḳar. Buña sebeb (4) budır kim derlemişken ṣu virürler ve ṣovuġa bağlarlar. (5) ʿİlācı budur kim buçuḳ dirhem ḳadarı ḳırlaġuç boḳıñ (6) ḳamış ile iki gözine üfüre. Ve eger gicirek ṭuyu- (7) lursa başalar. Gözi pıñarı içindeki deri- (8) cigi igne ile deleler, iplik giçüreler. Şehādet (9) parmaġını altına ṭuta ve kere-y-ile şöyle añluncaḳ[17] (10) alalar kim parmaḳ üstine gelen deriniñ üst za- (11) rını alalar kim giçmeye. Ve içinde baḳla gibi aġça **[22b]** (1) nesne ḳatı

[17] Metinde اكلجق şeklinde yazılmıştır.

süñüge beñzer anı alalar. Veleykin atıñ gö- (2) ziniñ altındaġı dericigi saḳınalar ve yerine ṭuz ḳoyalar. (3) Ve ol ipligi çıḳaralar. Ve yemin az vire ve ṣuyın (4) daḫı giç vireler. Ve başını çul-ıla bürüyeler. Ve ıssı (5) dutalar. Ve öz erenler olur kim burnınıñ iç yanından (6) alurlar. Ol iyüdür ẕīrā kim dāʾim gözden alıcaḳ (7) göz ḫarāb olur ve görmegi żaʿif olur. Madem ki (8) atıñ ḳulaġı ve nefesi ıssıdur bu rence dermān var- (9) dur. Ammā bunlar ṣovuḳ olsa dermān fāʾide vermez, (10) zaḫmet çekmeye kim bilin ṣalmış olur.

Bāb: Eger atıñ gö- (11) zine aġaç doḳunsa gözinden yaş aḳsa ʿilācı **[23a]** (1) budur kim evvel ṣoġan ile bezīr ḳaynadalar, havanda (2) döge. Ve ṣāfi ṭuz ile ısıcaḳ gözine ura. (3) Eger gözi ḳan olmış ise gözini açalar ve ṣovuḳ (4) ṣu püfkireler. Ve eger deñiz ṣuyın içmiş kişi püfkir- (5) se tīz ḫalaṣ ola ḳurtıla.

Bāb: Atıñ bir dürlü (6) yine eger atıñ gözine nesne doḳınup aġırsa veyā (7) ḳan çıḳsa eger yufḳa olursa adam ḳaġasın (8) sürme gibi döge, mil-ile gözine çeke, ḫoş (9) ola. Ve eger ḳalıñ olursa bir dirhem ḳaranfil (10) ve bir dirhem ḫardal döge, un gibi ola. Ve biş (11) dirhem arpa unın ḫamīr ide. Ve bu otları ḫamīr **[23b]** (1) içine ḳoya ve furuna ḳoya, şöyle pişe kim göyine, (2) ḳara kömür ola ve çıḳara döge. Daḫı atıñ gözine (3) eke. Veyā ḳamışla üfüre şifā bula. Ve eger olmazsa (4) ṭoġan boḳınıñ aġını kim yişil olmaya ve üç dirhem (5) baḳır egendüsi bunları otda yaḳa. Ve bir dirhem za- (6) ʿferān ve biş dirhem şeker bunları elekden giçüre (7) atıñ gözine ṣovuḳ ṣu urup bu otları bir (ṣa-) (8) ṣabāḥ ve bir aḫşām gözine üfüresin. Yāḫud (9) yaḳu idüp urasın.

Bāb: Eger atıñ gözinde ḳabar- (10) cıḳ çıḳsa merhem-i Rūmī ura. Zere kirmānı ve ʿaṣfūr (11) ikisini berāber ḳata, döge ve atıñ gözine üfüre, **[24a]** (1) ḫoş ola.

Bāb: Eger atıñ gözine yāḫud başına (2) ḳatı żarb degse burnından ḳan gelse ʿilācı (3) budur kim anduz ve żamḳ ve egir ve iki ḳardaş (4) ḳanı berāber dögeler. Kendü ḳan-ıla ezeler, ılıcaḳ (5) edeler, atıñ burnına dökeler. Ve eger ḳan gelmeyüp (6) başın sindürseler ve yāḫud inerse yoḳaru dedi- (7) gimiz ʿilācı ideler. Ve burnına benefşe veyā bādem (8) yaġın ḳoyalar. Ve eger bir dirhem zaʿferān ve maṣṭakī (9) ḳatarsa iyü ola. Ve boynı ṭamarından ḳan alalar. (10) Eger ḳara aḳarsa birez aḳa ve eger ḳara degülse çoḳ (11) aḳıtmaya, ṭuta.

Bāb: Eger atıñ gözinde ṣafra olsa **[24b]** (1) ol bir ʿilletdür kim göziñ pıñarında gelür. Aḳça (2) nesne olur, eger tımār itmezlerse gözi örter, (3) görmez eyler. ʿİlācı budur kim bir ḫorosı boġazlaya- (4) lar ve ısıcaḳla ḳanını göze ṭamzu<ra>lar. Eger gitmezse (5) atı başalar, adam saçın ince igneye giçürüp (6) ḳalduralar, ḳoparalar ve göziñ pıñarı ucundan (7) özlüg-ile

keseler. Ve kesdikden ṣonra anzarūt (8) ve ṣabır ve günlik her birinden birer dirhem dögeler. (9) Ve kiçi ödi ile ezeler, o kesilen yire uralar, şifā (10) bula.

Bāb: Eger atıñ başı şişe sebeb budur (11) kim ot otlarken aġulu canavar ṣoḳa ve yāḫud **[25a]** (1) (yāḫud) helāk olsun diyü ʿillet ideler, aġulu (2) nesne yedüreler. Anıñ ʿilācı budur kim elli dirhem (3) ṣıġır yaġı ve yüz dirhem süci ve yigirmi dirhem zeyt (4) yaġı ve üç dirhem tiryāk-ı erbaʿa ezeler ve burnına (5) dökeler. Eger iyü olmazsa çig inek südin içüreler. (6) Ve eger cānavar ısırmış ise başı şişer, bur- (7) nından ṣaru ṣular aḳar ve başını yoḳaru götürmez. (8) Ve eger aġudın nesne yedürmeden olur, atıñ (9) üst dodaġından ve alt dodaġından birḳaç (10) yirde ustura birle yaralar. Ve biş dirhem tiryāk (11) ve otuz dirhem ḫamīr ile havānda ezeler. Ve atıñ (ba-) **[25b]** (1) başına dürteler, bir nice kez. Ve eger bunıñ ile daḫı (2) olmazsa papadiye ve yarpuz ve ḫıṭmi ve ekīr ve yüzer- (3) lik ve sarımsaḳ ṣapı ve tetri yapraġı ve eski ṣaman (4) tozı bunları birez süci-y-ile ḳaynadalar. Ve ol atıñ (5) burnına dürteler. Ve başını büriyeler ki buġı yaba- (6) na gitmeye. Bir nevʿī daḫı Buḳrāṭ eyder sarımsaġı (7) dögeler, acı saya yaġı ve defne yaġı ve bezīr ve ṣıġır (8) boḳı ve tavuḳ boḳı ḳarışdıralar, ḳına yaḳar gibi yaḳalar. (9) Bir gün ve bir gice ṭura ve andan ṣoñra rāziyāne toḫumı (10) ve deñiz ṭuzın ḳaynadalar, anıñ ile yuyalar, sökile gide.

(11) **Bab:** Eger atıñ eñi ḳopsa aña felāʿ dirler. (ʿalā-) **[26a]** (1) ʿAlāmeti budur kim yimini yimez ve ṭımaġı yumrulanur. (2) ʿİlācı budur ki atıñ aġzına aġac ṣoḳalar, ba- (3) şını ḳalduralar, çuvaldız birle yāḫud berk aġac (4) sivrildüp ol yumru yiri anıñ ile dürteler (5) kim ḳan çıḳa. Ḳatı ḳatı ṭuz ile ovalar kim ḳan (6) gelmez ola.

Bāb: Eger atıñ dimaġına sülük (7) yapışsa ʿalāmeti budur kim dilin çıḳarur, yalamnur. (8) Başını aşaġa ṭutar. Aġzını açalar, eger yaḳın (9) ise ṭuz dürteler, alalar. Ve eger ırağ-ısa (10) bir aġaca panbuḳ ṣaralar ol aġacı ṭuzlu ṣuya (11) baturalar, aġzuna süreler, düşe gide. Ve içerüde **[26b]** (1) olsa bādem yaġı ile bezīr ḳarışduralar ve içine (2) ṭuz ḳatalar, boġazına ḳoyalar.

Bāb: Eger atıñ dili (3) şisse sebeb budur kim yeminde yaramaz ot olur. (4) Veyā kendü dilin ışırur yā başdan iner. ʿİlācı bu- (5) dur kim evvel iki öñinden ḳan alalar, kişniç ve ṭurāḳ (6) otu ḳaynadalar ve ḫıyār-şenbe ezeler ve içine buçuḳ (7) dirhem büre ve buçuḳ dirhem ḫardal ḳatalar ve ḳoz (8) yaġı ḳatalar. Atıñ aġzını açup ol otlar ıssı (9) iken diline süreler, nāfʿī ola. Eger gitmezse dilin (10) dürteler, altından birḳaç yirde neşterle deleler, (11) ḳan çıḳa. Yerine benefşe veyā ḳoz yaġın dürteler, **[27a]** (1) iyü ola.

Bāb: Eger atıñ dişi aġrısa sebeb (2) budur ki yemini görmeden vireler, ṭaş (3) olur, atıñ dişi aña ṭoḳınur. ʿAlāmeti budur ki (4) yemini kāhal yir ve ḳulaḳların bıraġur ve gözlerinden (5) yaş iner. ʿİlācı budur ki it üzümi ve zencebīl (6) ve ḳara ʿūd yapraġı ve biber ve aḳ ḫardal dögeler, (7) bunları daḫı bal şerbetile ḳaynadalar ve aġaca bez (8) ṭolayup atıñ aġzına ve dişi diplerine süreler. (9) Tā kim ṭoḳunmadıḳ yir olmaya, şifā bula.

Bāb: (10) Eger atıñ boġazında aġrı olsa aña ḫunnāḳ[18] dirler. (11) Sebeb budur kim atıñ boġazından iner. Bu ʿilletden **[27b]** (1) degme at ḳurtulmaz. Ammā ʿilācı budur kim evvel iki (2) ḳolından ḳan alalar, veleykin çoḳ aḳıtmayalar ve boynına (3) kere yaġı ve ṭāḫun dürteler ve daḫı mercimek (ve) (4) ve boy ve ṭuraḳ otı ve boyān ve ḫıṭmi toḫumı ḳaynadalar, (5) ṣuyın alalar ve içine ḫıyār-şenbe için ezüp (6) ḳatalar ve birḳaç yumırṭa ṣarusın ḳatalar, çalḳayalar, ılıcaḳ (7) ideler, atıñ boġazına dökeler. Ve eger ḫalāṣ olmaz- (8) sa çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm ve incir ve ʿinnāb (9) bunları dögülmiş arpa birle ḳaynadalar ve süzeler, (10) bādem yaġın ve susam ḳatalar ve birez şeker ḳatalar ve ılıdup (11) atıñ boġazına dökeler. Ve birḳaç kez lāden ve zeyt yaġın **[28a]** (1) ikisin eridüp ıssıla atıñ boynına dürteler. Ve yo- (2) nca yedüreler ve ṣuyun ṣovuḳ virmeyeler ve yemin (3) ısladup vireler, şifā bula.

Bāb: Eger atıñ (4) intişārı olsa yaʿnī ṭoġcalansa ʿalāmeti oldur (5) kim boynı ṭoġru ḳuru aġac gibi olur, egilmez aşaġa, (6) yoḳaru dönmez, ʿalāmeti oldur ki. Ammā ʿilācı budur ki (7) iki ḳolından veyā boynuñ ṭamarlarından ḳan alalar. (8) Eger giçmezse oġlan aşını[19] ve bezīr ve sarımsaḳ ve (9) ṭuz ḳatalar, ḳaynadalar ve ḳara neft daḫı ola, ısıcaḳla (10) boynına dürteler birḳaç. Ve eger defʿ olmazsa atı (11) başup ḳaz ayaġı ṭaġ uralar ve bir günden ṣoñra **[28b]** (1) bezīrle acı yaġ uralar, girü yimini ışladalar.

Bāb: Eger (2) atıñ boynına ḳılıç veyā oḳ doḳunup ṭamar kesilse ḳanı (3) ṭurmasa, ḳanı ṭutmaḳ ṭarīḳi budur kim anzarut ve (4) çam saḳızı ve maṣṭakī ve zāç ve ḳızıl boya. Bu- (5) nları dögeler ve yumırṭa ṣarusın ḳarışdıralar, eski (6) panbuḳ üzerine dürteler ve ol kesilen ṭamarı (7) yanından başalar ve bu otları yumırṭasız ol yara, içine (8) ṭolduralar ve panbuḳ ḳoyup ve bir pāre yaṣṣı ṭaş (9) üstine ḳoyalar ve bizler ile berk bağlayup on biş (10) gün dura. Andan aça ḳaṭrān dürte, şifā bula. (11) Ve eger bu otlar ḥāżir olmaz ise yir bağırsuġın **[29a]** (1) dögeler ve kendüniñ ḳanın ḳatalar, un özile yoġuralar (2) ve eski panbuġ-ıla ve biz pāresile ol cerāḥat bağlayalar. (3) Ammā ḳalınca yaṣdıḳ ḳoyup bağlaya ve açıcaḳ ışladup (4) aça. Ammā bir dürlü yine atıñ diziniñ üst yanında, (5) buduñ iç yanında bir ṭamar vardur, anı kese daḫı ḳa- (6) nın ṭuta. Ve andan ṣoñra bir avuç un ve birez ḫıṭmi (7) ve birez ṣabr-ı

[18] Metinde حُناك şeklinde geçmektedir.
[19] Metinde أوغْلُنْ اِشى şeklinde yazılmıştır.

Soġṭūri ve birez günlük birbirine ḳata, (8) döge. Ve biş yumırṭa ile bu otları yoġura, bir beze yaḳup (9) ol ṭamarıñ üstine baġlaya. Bir hafta ṭura, bir haftadan (10) ṣoñra atı ṣuya degüreler, birez zaman ṣuda dura, (11) tā kim ol biz ışlana ḳopa. Ve ol gün ṭura, irtesi **[29b]** (1) birez şayṭırac-ı Hindī ve kişniç toḫum ve kāsnī toḫumı beraber (2) ve ʿIrāḳī baṭman-ıla üç baṭman ṣu ḳoya ve iki baṭman (3) gidince ḳaynada, süze, atuñ boġazına ḳoya. Eger bu- (4) nıñla daḫı ḫalāṣ olmaz-ısa altmış dirhem aḳ üzüm (5) ḳurusı ve altmış dirhem erik ve on dirhem ṣaru (6) helīle ve buçuḳ (dirhem[20]) baṭman kāṣni ṣuyı dögelisin (7) ḳaynadalar ve gice ayazda ḳoya. Ṣabāḥ bunları elile eze, (8) daḫı atıñ boġazına ḳoya. Üç gün böyle ide, şifā (9) bula.

Bāb: Eger atıñ <içi> sancılansa sebeb budur kim derlemişle (10) ṣu virürler. Ve yoldan gelüp ṣovuġa baġlarlar. ʿAlā- (11) meti budur kim at yatur yuvarlanur ve ḳarnı şişer **[30a]** (1) ve bögürleri ḳaṣḳatı olur ve ḳaşanmaz ve burnınıñ (2) iki yanı ḳanatlanur, ḳalḳar ve ḳatı ṣolur ve ḳaşanamaz, (3) başını yere döñer. Ve bu ʿillete ʿilāc budur kim ḫāṣ (4) tiryāk süci-y-ile eze ve içine zeyt yaġı ḳata (ve ısıd-) (5) ve ısıdup atıñ burnına döke ve ḳalıñ çul üzerine (6) uralar ve binüp ḳatı ḳatı yörüdeler, derlede. İki kişi (7) iki yanından ṣıġaya aġac-ıla böyle idicek ümīẕ (8) dür kim ḳaşana tersleye. Eger terslemezse elini ṣabu- (9) nlaya veyā zeyt yaġ-ıla elini atıñ ṣofrasına ṣoḳa (10) arıda. Ve ṣabunı şāf idüp istiʿmāl ide. (11) Ammā eger bunuñla olmazsa ṣoġanı döge, ṣıḳa **[30b]** (1) ve ṣuyına adam sidügi ḳata ve ṣāfi ṭuz ḳata, (ısıdu-) (2) ısıdup atıñ burnına döke. Ve eger ülpüni çıḳarıp (3) ṭāvus boḳın veyā adam bitin ṣoḳarlar-ısa iyü (4) ola. Eger ditredügi gitmezse eski ṣaman ḳaynadalar (5) süci-le ve atıñ ḳarnı altına ḳoyalar, atı yörüdeler, (6) tā kim derleye ʿilletden ḫalāṣ ola. Ve yemini daḫı ışladup (7) vire ve ṣuyını az vire. Ammā ṣovuḳ virmeye. Ve eger (8) ʿIrāḳī batman-ıla yarım batman arpa unın pişürüp (9) ḥuḳne iderlerse yā ata yedürürlerse iyü ola. (10) Ve yarım baṭman ṭuz ezüp atıñ boġazına ḳoya ve (11) binüp bir mil ḳadarı yörüdüp derlede. İçiye **[31a]** (1) işleye, ḫoş ola.

Bāb: Eger atıñ öksürügi (2) olsa sebebi derlemişle ṣu virmekden olur. (3) Ve yaʿlaġında yüñ olup bile yimekden olur. (4) ʿİlācı budur kim altmış dirhem ṣıġır yaġı ve yüz (5) dirhem süd ve yüz dirhem ḫamīr od üstüne ḳoyalar, (6) eriye. Atıñ boġazına dökeler. Bir dürlü daḫı evlik (7) dibini ve ṣu gerdemenini ve zaʿferān beraber ḳatalar, şerā- (8) b-ıla ḳaynadalar ve ṣıġır yaġın bile ḳatalar. Issı-y-ıla atıñ (9) boġazına dökeler ve bineler ḳızduralar, iyü ola. (10) Eger bu daḫı olmazsa bir tutam ḳumla ve on (11) dāne sarımsaḳ toḫumı ve bir aḳ ṣoġan süci-y-ile **[31b]** (1) ḳaynadalar, süzüp içine birez bal ḳatalar ve bādem (2) ve sisem yaġı ıssı-la burnına dökeler, iyü ola.

[20] Müstensih bu kelimeyi yanlış yazmış, noktalar ile yuvarlak içine alarak iptal etmiştir.

(3) **Bāb:** Ammā bir dürlü daḫı ṭoḳuz yumırṭa ṣarp sirke (4) içinde üç gün yaturdalar. Üçer[21] yumırṭa her gün (5) üç güne degin atıñ boġazına bıraġa, şifā ola. Eger (6) bunuñla da olmazsa yigirmi dirhem buyān ve yigirmi (7) dāne incir ve elli dirhem üzüm süci-y-ile ḳaynadalar. (8) Günde bir çanaḳ atıñ boġazına döke. Üç gün degin (9) şifā bula.

Bāb: Eger atıñ içi gitse aña ıṭlāḳ (10) dirler. Sebeb ṣovuḳ giçmekden ve yimin yidükden ṣoñra (11) ṣu virmekden olur. ʿİlācı budur kim evvel **[32a]** (1) ḳuyruġı dibinden berk bağlaya. Ve bir gün bir gice yem (2) virmeye. Eger ṭurmazsa mersin ve (ve) pelīd aġacı (3) ḳabını ve kiçi boynuzı bunları havānda döge, (4) ṣıġır yaġıla yoġura, gülveler ide yaʿni yuvalaklar. (5) Atıñ boġazına ata, ṭura. Eger ṣovuḳ ṣuya çekerler (6) ise iyü ola. Ammā birez ṭura.

Bāb: Eger atıñ (7) sidügi ṭutulsa sebeb ṣovuḳ giçmekden olur. (8) Veyā aġnayup ḳavuġı dönmekden olur. ʿAlāmeti (9) oldur kim belini eger ve egilür. Ammā yatup yuvalanmaz. Va- (10) ḳıt olur kim üç gün ḳaşanmaz. ʿİlācı budur kim (11) ḳızıl ṣoġan ḳabın ve ḳızıl boya süci-y-ile ḳaynadalar **[32b]** (1) ve zaʿferān ḳatup süzeler ve yir bağarsuġın dögülmiş (2) bu ṣuya ḳatalar, daḫı ezeler. Ṭuz ve adam sidügi (3) ḳatalar ve atıñ burnına döke. Fi'l-ḥāl ḳaşana. Ve eger (4) ḳaşanmazsa elini ṣofrasına ṣoḳa, ḳavuġı yaḳın (o-) (5) olur, döndüre ve ḳavuḳ ṭolu olur. Ol vaḳıt (6) maʿlūm olur ve andan ṣoñra bineler, bi-cidd yörüdeler (7) kim derleye.

Bāb: Eger at ḳan ḳaşansa sebeb (8) budur kim aġır yük ururlar veyā ḳatı segirdürler. (9) ʿİlācı budur kim evvel iki ḳıçınıñ iç yanından ḳan (10) alalar. Ammā çoḳ aḳıtmayalar. Ve gök süsen dibi ve (11) zaʿferān ve demürdiken ve çelti ṭoḫumı süci-y-ile ḳaynadalar, **[33a]** (1) ve süze içine bir dirhem tiryāki ezeler ve burnına (2) dökeler. Eger olmaz ise bu otları beline melceme (3) ideler.

Bāb: Eger at ḳatı ṣolursa sebeb budur (4) ki atı ḳatı segirdürler ṭalaġına ve öykenine yil (5) ṭolar. ʿİlācı budur kim kepek ve ṭuraḳ otu ve incir (6) ve kimyon bunları ḳaynada, süze. On dirhem çam (7) saḳızı döge ve elli dirhem ṣıġır yaġın erideler (8) ve on dirhem daḫı bezīr ḳatalar ve atıñ aġzına dökeler. (9) Ve yemin ışladup vire ṣovuḳ virmeye, ıssı ṭuta. (10) Ve yonca veyā ḥāṣıl vire. Eger gitmezse inek südin (11) alalar ve zaʿferān ḳatalar, ezeler ıssı-y-ıla atıñ burnına **[33b]** (1) dökeler. Ol ṣolumasını sakin ider.

[21] Metinde اوُجَرُلَرُ şeklinde yazılmıştır.

Bāb: Eger at (2) nefḥa olsa bu bir ʿilletdür ki atuñ iki ayaġına madde (3) dökilür. ʿAlāmeti budur ki ḳolı şişer, yoġun (4) olur ve ayaḳları depredemez olur. ʿİlācı budur (5) ki evvel iki ḳıçından ḳan alalar ve andan ṣoñra ḫaṭmi (6) yapraġı ve papadiye ve ısırġan dikeni ve kepek ve ṣarımsaḳ (7) ṣapı, ṣarp sirke ile şol ḳadar ḳaynadalar ki sir- (8) ke gide merhem gibi ola. Isıcaḳla atıñ ayaġına ṣaralar, (9) bir gün ve bir gice ṭura. Eger bunuñla gitmezse ḳaṣnı ve o- (10) ġlan aşı[22], sarımsaḳ süci-y-ile ḳaynadalar, ḳuvvetin (11) alalar, içine bezīr ḳatalar, ṣāfi ṭuz ḳatalar, şol deñlü **[34a]** (1) ḳaynaya kim merhem gibi ola. Atıñ ayaġına baġlayalar, birḳaç (2) gün ṭura. Eger iyü olmazsa peynir ṭulumın (3) süci-y-ile ve ṭuz ile ḫaşlayalar, ıssıcaḳla ayaġına (4) ṣaralar, bir gice ṭura. Ammā anıñ gibi olan (5) atı dāʾim bineler, ṭurmaya. Eger madde yumrulanup (6) belürse neşterle deşeler ve üstine un özi-y-ile (7) yumırṭa ṣarusını vuralar, baġlayalar, altı gün ṭura. (8) Eger bunuñla olmazsa ṭopuġı üstinde birḳaç yirde (9) ṭaġ ura, ota ṣalalar.

Bāb: Eger atıñ ayaḳları (10) ḳatısa veyā siñirleri gerilse ʿalāmeti budur kim (11) yörümez, ṭabalar. Ol bir ʿilletdür kim atıñ boynından iner. **[34b]** (1) Aña daḫı intişār dirler. ʿİlācı budur ki ṣāfi ṭuzı (2) süd-ile ḳaynadalar, şöyle ki ġāyet ḳoyu ola. (3) Isıcaḳla atıñ ayaġına süci ṭulumı birle baġlaya. Eger (4) açılmazsa diziniñ üst yanından ḳan alalar. Ve- (5) leykin anda bir ince ṭamar vardur, andan almaḳ gerekdür. (6) Ve bir avuç arpa unı ve ṣabrı ve ḫıṭmi ve günlük birbirine (7) ḳata. Ve biş yumırṭa içiyle merhem idüp ol ḳan (8) aldugı ṭamar üzerine ura. Bir hafta dura, at (9) bir yirde ola kim hiç depretmeyeler, şifā bula.

Bāb: (10) Atıñ ayaġına ṣu inse sebeb bu ki derlemişken ṣu (11) virürler, yörütmeden baġlarlar. ʿAlāmeti kim öñ **[35a]** (1) ayaḳlarınuñ aşıḳları şişer. Yumrı olur ve yörümez (2) olur. Ammā nice at yöriyicek açılur. ʿİlācı (3) budur kim kepegi sirke-y-ile ve ṭuzla ḳaynadalar, merhem (4) idüp atıñ aşıġına berk baġlayalar. Bir gice ṭura (5) iyü olmazsa adam terkin ura. Ve yāḫud ṣarmısaḳ (6) ṣapın bezīr ile ve ṭuz ile ḳaynadalar, vuralar. Eger (7) anıñla oñat olmasa aḳ ḫardalı ṣarımsaḳ ile dö- (8) geler, adam sidügi ve arpa unın ḳatup ısıcaḳla ura- (9) lar. Eger bu da olmazsa birḳaç yirde ṭaġ uralar. (10) Ammā ṭaġ oñat uralar kim ol ṣökile ine. Eger (11) ṣu ṭaġılup gitmezse yumrı süñük gibi olur. Anı (bir) **[35b]** (1) bir yumrı ṭaġluġıçla ṭaġlayalar kim süñüge dege. Andan (2) ṣoñra ḳaraca otı dögeler ve büre ve selāyis ḳatalar. (3) Ve od görmemiş bal-ıla ḳarışdıra, panbuġı fitil idüp (4) bu otları aña bulaşdıralar. Ol yara içine üç dört (5) kez ṣoḳalar ol ṣuyı eridür. Amma ṣu tamam gitmeyince (6) ol ceraḥat oñulmaġa ḳomayalar. Andan göke ṣalalar, (7) şifā bula.

[22] Metinde اُوغْلَنْ اِشِی şeklinde yazılmıştır.

Bāb: Eger atı arpa ṭutsa veyā buġday (8) yimiş olsa ʿalāmeti budur ki siñirleri dutulur. Yöri- (9) mez olur. ʿİlācı budur ki evvel ṣovuḳ ṣuya çeker- (10) ler. Ammā ṣu içürmeyeler ve andan iki öñ ayaġından (11) ḳan alalar. Ve sā yaġı ṭortusı bezīr ile ıssı idüp **[36a]** (1) ayaġına uralar. Ve yemini geç vireler.

Bāb: Eger atıñ (2) omuzı şişse sebeb budur kim yil iner. ʿAlāmeti (3) budur ki aḳsar ve el urıcaḳ ḳocunur. ʿİlācı budur (4) kim iki öñ ayaġından ḳan alalar. Eger giçmezse peynir (5) tulumı pāresini ḳaynar kepek ṣuyı ile uralar, bağlayalar. (6) Bir gice ṭura eger giçmez ise üç yirde ṭaġ uralar. (7) Amma deriñ ṭaġlayalar, üzerine yaġ dürteler, şifā (8) bula.

Bāb: Eger atıñ ayaḳlarında sırāca belürse (9) nişān budur kim başcuġazlar gibi yayılur. Ayaġı (10) şişer, aḳṣar ve iriñlenür. Eger tımar olunmazsa (11) yanından bir nice daḫı çıḳar. Ammā ʿilācı budur ki (göründi-) **[36b]** (1) göründigi gibi ṭaġlayalar. Ammā eger görünmezse uşaġī (2) sirke ile ve bir denk sıçan otı ḳatalar. Ve eski panbuġ-ıla (3) ol başlar üzerine ura. Bir gice ṭura irtesi açа- (4) lar, yaġ dürteler. Ve yāḫud ardıç ḳaṭranın dürteler (5) birḳaç kez, ḳurıya gide.

Bāb: Eger atıñ ayaḳlarında ḫunām (6) olsa ol bir marażdur kim atıñ ḳulaġı ardında- (7) ġı ṭamardan madde iner. Evvel ol iki ṭamar olur, (8) anlara ʿuruḳ-ı mücevvefe dirler, göze iner. Ve ol ṭamardan (9) iki ṭamar daḫı ayrılur, ḳarın altından iki ḳıçınıñ (10) yanından ayaġına iner. Yoġun ṭamarlar olur bünyādı (11) gögüzde[23] olur, dişilür iriñ aḳar. Ammā ekṣerine sebeb **[37a]** (1) göz zaḥmı olur. Ammā ol renclü at yanına at (2) bağlasalar anda da olur. ʿİlācı budur ki evvel (3) çıḳıcaḳ ṣaru zirnīḫ ve ḳalay ve nişadır ve kireç (4) ve büre bir dirhem, buçuḳ dirhem sıçan otu ve ḳalanı (5) bir dirhem bunları döge. Ve sögüt küliniñ (6) ṣuyu ile yoġura merhem gibi ola. Ol zaḥmet o- (7) lan yirlere dürte. Bir gice ṭura andan yaġ dü- (8) rteler. Mıḫ ḳopa ve andan sümüklü ḳurt ve kiremit (9) ve Şāmī ṣabun ve yumırṭa ṣarusı ṣıġır yaġ-ıla (10) havānda dögüp merhem idüp günde iki kez ḳoya, (11) iyü ola. Ve eger bunıñla olmaz ise ḳaṭran, ṣovuḳ **[37b]** (1) ṣu ile yedi kez yuyalar. Ve zengār anzarut ve gü- (2) nlük, çam saḳızı birer dirhem ola. Ve yigirmi dirhem (3) zeyt ve on biş dirhem sā yaġı bunları key erideler (4) ve otları ḳatup merhem ideler. Günde iki kerre u- (5) ra, şifā bula. Ve eger ulaşup gögüze degin ṭutmış (6) olursa ol ṭamarı ḳulaġ ardından keseler. (7) Eger ol yirde bulunmasa atı başalar, gögsini yür- (8) gen ile yaralar. İçinde balıḳ gibi bez olur, anı keseler, (9) çıkaralar. Ṭaġlaġuç ve saḳız ile ṭaġlayalar. Eger ol (10) ṭamar görinür ise ibrişimle bağlayalar. İçine kireç (11) saçalar ve ḳatranı uralar. Ammā bir ot vardur **[38a]** (1) Türkice

[23] Metinde كوُزْدَه şeklinde yazılmıştır.

taşır dirler, görlerde ve mişelerde olur. (2) Yapraġı rāziyāne yapraġına beñzer. Anıñ dibini ḳaza- (3) lar, ḫunām gibi göz göz olur. Anı ol ot (4) üstüne eletüp üç kez çevireler ve ol otı (5) çıḳarup gök bize baġlayup atıñ boynına aṣalar. (6) Ol ot ḳuruduḳça ol ḫunām daḫı ḳurur. (7) Bu mücerrebdür. Eger bunuñla daḫı gitmez-ise üç gün (8) birbiri ardınca yemine iki buçuḳ dirhem zırnīḫ, kepek (9) birle vireler ve yapraḳsız keşür yedüreler. Ve toḫum (10) birle ḳurudup dögüp eleyüp kepekle ḳatup (11) vireler. Ne ḳadar çoḳ virseler iyüdür. Arpa yedür- **[38b]** (1) meyeler. Eger birez gidüp eṣeri ḳalursa yarım baṭman (2) ḳara alçu ve ol ḳadar sirke ḳatup merhem ideler, (3) ol ceraḥata ura, şifā bula. Eger bu didigimiz ʿilā- (4) clarla gitmezse bu āyeti iplik üzerine oḳuya, (5) düge. Ammā ol ḫunāmlar ṣayā, ʿadedince düge. Her (6) dügüm üzerine bu ayeti oḳuya: eʿūẕü billāhi- (7) mineʾşşeyṭāniʾrracīm bismiʾllāḥiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm (8) ve biʾl-ḥaḳḳī enzelnā ve biʾl-ḥaḳḳ nezele ve biʾl-ḥaḳḳīʾl ismüʾl e- (9) ʿuẓam min eyyi şeyʾin ḫalaḳa feḳadderehu [24]Allāhu Teʿālaʾnıñ (10) kelām-ı ḳadīm berekātı-y-ıla ḳuruya gide.

Bāb: Eger atıñ (11) ayaġında ṭabaḳ olsa ol bir ʿilletdür kim atıñ ṣol yanında **[39a]** (1) olur. Ve eger ṣaġ yanında olsa nādir olur. (2) Ve bu maraż adamda daḫı olur. Ḳurlaġan dirler. (3) Eger tīz tımār olunmazsa sürer atıñ ṭoynaġından (4) çıḳarur. ʿAlāmeti budur ki ve ṭoynaġı bend-kuşāddan[25] (5) yöresinden dişilür, iriñ gibi ṣaru ṣu aḳar. (6) Ammā iki dürlü olur, biri irkek ve biri dişi (7) olur. İrkek olanı uzunca[26] ve dişi ince[27] (8) olur. Ṭoynaġı çepçevre olur ve ṭoynaġı (9) yerinden oynadur. Ammā ʿilācı budur kim māzū on (10) dirhem, zāc biş dirhem, ḫınẓıl içi bir dirhem ve anza- (11) rūt birle bunları döge, bal-ıla yoġura, (atıñ) **[39b]** (1) atıñ ayaġın ṣabun-ıla yuya, sile. Ammā ṣovuḳ ṣu-y-ıla (2) yumayalar. Ve bu otları dürteler, şifā bula. Eger gitmez- (3) se kireci kettān bezine ḳoyalar, ṣu içine bıraġalar. (4) Tā ol ṣu sidik gibi olunca, yedi keze degin (5) böyle ideler. Ve andan ṣoñra yigirmi dirhem siligūn, (6) biş dirhem mür<de>seng ve on dirhem isfidāc ve kibrit (7) ve zengār ve rastıḳ her birinden bişer dirhem, elli dirhem (8) zeyt ve bu ışlanan kireç havānda döge, ḳarışdurup (9) ṣarp sirke ṭamzura. Şöyle kim merhem ide, günde (10) iki kez dürte, ova. Ṣoñra ṭoñuz yaġını dürte. (11) Eger bunıñ ile gitmezse atıñ ayaġını ıssı ṣu-y-ıla **[40a]** (1) ve çoġan ile şol ḳadar yuya kim ḳızara. Ve andan ḳuru (2) ḳabaġı oda yaḳalar, külin alalar, belesān yaġ-ıla ḳarı- (3) şdıralar ve yaḳu idüp ol cerāḥata uralar. Tekrār (4) oñulmazsa yine uralar, ṭoḳuz gün ṭura. Eger (5) iyü olmaz-ısa dīvār[28] şūrasın alalar kim aña (6) güherçile dirler. Tīz sirke ile ḳarışdırıp ol (7) yaḳu

[24] Ar. "Onu hak ile indirdik, o da hak ile indi. İsmi azam olan hak ile. O yarattı ve takdir etti." anlamında olan Arapça bir dua.
[25] Metinde بَنْدَكَشْدَنْ şeklinde yazılmıştır.
[26] Metinde اُوزُنْنُجَه şeklinde yazılmıştır.
[27] Metinde اِنْجَه şeklinde yazılmıştır.
[28] Metinde دَاوِدَارْ şeklinde yazılmıştır.

idüp ol cerāḥata uralar, tā kim ḳuruya. Ve (8) yine mürdeseng dögeler, yaġ-ıla ḳavuralar, merhem idüp (9) uralar. Ammā bu maraża ṭoñuz yaġından ġayrı şınanmış (10) yoḳdur.

Bāb: Eger atıñ ṭoynaġına mīḫ irse ʿalāmeti (11) budur ki ayaġını yire başamaz ve sürçer. Ve ayaġını **[40b]** (1) yoḳaru ṭutar. Bir dürlü tecribesi daḫı budur ki ḳısac-ıla (2) berk ṭutalar, ḳanḳı yana ise ḳocunur. Vaḳıt olur kim (3) ṭoynaġı ḳatı naʿllar yāḫud naʿlı ṭar ururlar. (4) At ḳocunuraḳ başar, der-ḥāl ol naʿlı çekeler ve atıñ (5) ṭoynaġına baḳalar. Eger mīḫ yerinden ḳan ve iriñ çıḳar- (6) sa mīḫ degmişdür. Ve eger çıḳmazsa ḳatı bunmışdur. (7) Yāḫud ata naʿlı ṭar ururlar kim naʿl atıñ ayaġın (8) ḳışar. Ammā ekṣer bu didigümiz ḥāl ata ṭaşırġamış iken (9) çoḳ vāḳıʿ olur. Anın gibi ḥal olıcaḳ ol naʿlı (10) çeküp bir geñşek naʿl uralar. Üç gün ol naʿl-ıla (11) ṭura. Eger kim giçmez-ise mīḫ degmişdür. ʿİlācı evvel budur **[41a]** (1) ki ol naʿlı çeküp atıñ ayaġına naẓar ideler ve (2) ḳısacla bir ṭarafın dü<r>teler, arayalar tā kim at ḳocunup (3) ayaġını kendüye çeke. Ol ḳocunduġı yeri bıçaġ-ıla (4) oyalar, vaḳıt olur kim iriñlenür, ḳan bile çıḳar. (5) Evvel tamām eski panbuġ-ıla geregi[29] gibi arıdalar, pāk ide- (6) ler. Ve içine ḳatran ve ṭuz ısıcaḳla ṭolduralar. (7) Ve berk bağlayalar, ṣudan ṣaḳınalar, biş altı gün ṭura. (8) Ve andan ṣıġır bögreginiñ yaġını ve çam ṣaḳızı, Şāmī (9) ṣabun-ıla havānda merhem gibi ideler. Ve ol yara (10) içine ḳoya ve iki günden ṣoñra naʿl altına yumuşaḳ (11) kiçe ḳoyup naʿllayalar. Eger bu didigimizleyin ütmese (ḳu-) **[41b]** (1) ḳusa iriñ ṭolar ve ṭoynaġınıñ zihinden ḳuṣar. (2) Eger ġāfil olup ṭoynaġa oynarsa veyā zi- (3) hinden ḳusarsa ʿilācı budur kim ol çıḳan yire (4) şāb ve māzū ve ḳızıl boya ve ḳaṭran yoġurup (5) günde iki kez dürteler, iyü ola.

Bāb: Eger atıñ (6) ayaġı yarılsa ʿilācı budur ki ḳuru incir südde (7) ışladup bir gün bir gice dura. Andan ova herīse (8) gibi ola. Ve birez kireç ve birez zirniḫ ve büre zengār (9) dögüp ol incire ḳata, merhem ola. Ve ol yaruḳ (10) yeri ıssı ṣu-y-ıla yuya ve bu merhemi üzerine bağlaya. (11) Eger yaḳu idüp ururşa daḫı iyü ola. Eger **[42a]** (1) anuñla olmaz bögürtleni dögüp baġanıñ küli, ṣıġırıñ bögre- (2) gi yaġ-ıla ḳarışdıra. Günde iki keret ura, iyü ola. (3) Ammā eger şiḳāḳ ṭoynaḳdan yoḳaru olursa aña (4) ʿilāc bu ki ṭuz ve zengār ḳızıl boya zirniḫ dö- (5) geler, sirke ile bal-ıla ḳarışdıralar, günde ıssı ṣu (6) ile yuyup iki kez dürteler. Eger ḳış güni ise (7) ḳarda yörüdeler, şifā bula.

Bāb: Eger atuñ toynaġını (8) urur olsa giñ ḳayışına aşıḳ düzeler, ayaġına (9) bağlayalar, birḳaç gün ḳatı ḳatı bineler, ol ʿādetin kese.

[29] Metinde كَرَ şeklinde yazılmıştır.

(10) **Bāb:** Eger atuñ baldırı şişse aña mişmiş dirler. (11) ʿAlāmeti oldur ki atıñ öñ ayaḳları şol ḳadar **[42b]** (1) ḳabarur kim bez gibi olur. ʿİlācı budur ki sögüt aġa- (2) cınıñ ḳabını yaşla yaḳalar, külin alalar ve kündüs ki (3) semaḫaṭ dirler ve ẕerāyiḥ adlu bir ḳurdcaġaz vardur (4) kim demregü ḳurdu daḫı dirler. Bunları havānda dögüp (5) ol küle ḳatalar ve birez ḳaranfil ḳoyalar, ḳarışdıra ol (6) yire dürteler. Atıñ burnına torva aşalar, hele şö- (7) yle ola kim otuñ ḳoḳusı atuñ burnına degmeye. Eger (8) degerse ziyāndur.

Bāb: Eger atuñ omuzı yaġır olsa (eyerin) (9) yāḫud ḳalḳsa sebeb derlemişken eyerin almaḳdandur. ʿİlācı (10) budur kim evvel bir gice üzerine işeyeler. Üstine (11) ṭuz ekeler ve ol ḳalḳan yire uralar. Ve üzerine eyerini **[43a]** (1) çekeler, ol gice ṭura. Ammā eger anuñla geçmezse (2) ṭuzla kepegi ḳaynadalar, uralar. Ve eger başup yaġır o- (3) lmış ise evvel ṣovuḳ ṣu-y-ıla yuyup eger çürük (4) et var ise keseler. Daḫı mersin yapraġını ve penbel (5) otın ve kiremit unını, baġa küli, ḳına, çam saḳızı (6) ve ḳabı cümle un idüp eleyeler, ol yaġırıñ üzerine (7) ekeler. Ammā eger cıdāvı olsa artuḳ cıdāvı olana (8) zaḫmet çekmeyeler, ḥāṣıl olmaz. Olursa da bünyād- (9) suz olur. Ve eger tımar itmek dileseler ol yaġır (10) olan yeri aşaġadan deleler, ḳıl geçüreler, üzerine (11) melceme ideler. İriñ ve ceraḥat aşaġadan yol bulur, **[43b]** (1) işler. Ammā hiç ḥareket itdürmeyeler. Eger eskiden o- (2) lursa birḳaç yirde ṭaġ uralar. Eger ol yara (3) üstini ġāyet ṭağlayup yeñi cerāḥat idüp bitüri- (4) ci otlar ekmek dilerse imkān ola. Ammā bünyād- (5) suz ola. Meger hiç cerāḥat ḳalmaya ve at bir yirden (6) ḳımıldamaya kim ḫoş ola.

Bāb: Eger at bögrek yaġırı (7) olsa ʿilācı yoḳaruda didigimiz gibidür. Ammā bunuñ (8) oñulması āsān olmaz. Meger kim binilmeye ve ol ʿilacları (9) ideler ve her gün yuyalar, tā kim iyü ola.

Bāb: Eger (10) atı ısıtma ṭutsa aña sebeb budur ki ıssıya baġlarlar. (11) Issı giçdiginden olur. ʿAlāmeti bu ki at sendirer **[44a]** (1) ve ditredür ve tüyü ürperür ve yemini az yir ve başını (2) aşaġa ṭutar, ḳulaḳların bıraġur ve burnı ḳanatlanur (3) ve nefesi ıssı olmaz ve gözlerinde yaş gelür (4) ve ṣuya çoḳ meyil ider. ʿİlācı bu ki ḳızıl ṣandal (5) on dirhem ve kişniç toḫumı on dirhem, serküle biş dirhem ḳaynadalar, iki (6) dirhem kere yaġı ḳatalar, üç güne degin her gün (7) atuñ boġazına dökeler. Eger ḫalaṣ olmazsa çükündür (8) yapraġı ve yabān feslegeni şırlaġan-ıla ılıcaḳ ata ḥuḳne (9) ideler. Ammā evvel iki ayaġından ḳan alalar. (10) Eger iyü olmazsa andan ṣoñra ʿilāc ideler kim (11) iyü ola.

Bāb: Eger at ditrerse ʿilācı defne **[44b]** (1) yapraġı ve mersin yapraġı ve yarpuz ve güyegü otı (2) ve papadiyye ve ṣarımsaḳ ṣapı ve ṣaman tozı, bu- (3) nları iki ṣu ve bir sücü

içinde ḳaynadalar. Ve bir çuḳur (4) ḳazalar, ol (ol) otlar olan ḳazanı ol çuḳur içine (5) ḳoyalar. Ve atı üstine baġlayalar, ḳazanıñ aġzını (6) açalar, ol atuñ gevdesine yayıla. Ammā atuñ nefesi (7) yolın dutmayalar. Şol ḳadar ola ki at derleye. (8) Ve yemini ışladup vireler. Eger yaş ot bulunur- (9) sa arpa virmeyeler. Eger giçmezse süci-y-ile tiryak (10) eze, içüreler. Ammā Buḳrāṭ eydür: "Issı giçmiş (11) ata bundan yigrek tımar yoḳdur kim kere yaġı **[45a]** (1) ve pirinç unı ve arpa unı ve şeker ḳarışdurup (2) ṣu-y-ıla ol atuñ boġazına dökeler ve ıssı ṣu-y-ıla (3) gevdesini yuyalar, günde iki kez. Ve ısıcaḳ dutalar (4) ve yüz dirhem bal ve elli dirhem sisem yaġı ve elli (5) dirhem ṣıġır yaġı erideler, ḫuḳne idüp ısıcaḳla (6) boġazına atalar."

Bāb: Atuñ ḫāmın almaḳ ḳāʿidesi bu- (7) dur ki evvel atı bir oḳ atımı yer bineler, getürüp baġlayalar. (8) İrtesi iki oḳ atımı daḫı bineler. Günde bir oḳ (9) atımı arturalar on güne degin. Ammā ḳatı ṭutmaya, (10) yıldurmaya, kendü ḳoya, ammā derletmeye. Bu resm-ile ḫa- (11) mı alınan at yoldan ḳalmaya. Ammā atı binen kişi **[45b]** (1) atıñ ḳolayın bilmek gerek. Ammā ḳolayın bilmek budur ki (2) atuñ üstinde çoḳ söylemeye ve dāʾim ellerin ayaḳların (3) oynatmaya kim at yörüyişin azdurmaya. Ve bindügi (4) gibi bi-cidd yörüdeler ve giderken ṣu virürse (5) ḳayurmaz. Ammā seferde olsa ḳonaġa varduġı (6) gibi ot ve yemini ve ṣuyını tīz virmeye, tā kendü (7) ve at dilemince. Atuñ diledügi budur ki oḳraya. (8) Eger ṣovuḳ gün ise yemini birḳaç kez ḳar veyā (9) andan ṣu vireler. Eger ittifāḳ-ı seferde atuñ (10) naʿlı düşse naʿl bulunmasa bir yişil ḳurbaġa kim (11) çayırlarda ve aġaçlarda olur, anı ṭutup ḳarnın **[46a]** (1) yarup atuñ ṭoynaġına süreler. Bu sebeb-ile on (2) gün naʿlsuz doyar. Şöyle bileler eger atı (3) ḳoşmaḳ dileseler evvel ʿādet bu ola kim nice gün (4) ol atı bir ḳarañu yirde baġlayalar. Ve her gün ḳulaġına (5) sıḳlıḳ vireler, ol atuñ ki göñlünde vardur kendüyi (6) devşirür [30]bilür ki segirdiceklerdür. Yaraġın ider ve uyanın (7) çeyner ve kişner. Ve ol gün ki ḳoşacaḳlardur, yemini az (8) vireler ve evden ḳoşmaġa ki çıḳarurlar, binmeyeler yarış (9) yerine varınca. Ve ḳoşmaġa binicek omuzından girü (10) otura ve ṭoġrı oturmaya. Birez at üstüne yata (11) ve ayaḳların ṣarḳıtmaya ve atı ḳarnına depmeyeler ve dizgin **[46b]** (1) evvel ḫamlede hemān ḳoyuvirmeyeler. Belki yıġup gide ve ḳamçı-y-ıla (2) işāret ide ve ṭoġrı ṭuta kim yoldan ṭaşra gitmeye. (3) Ve meydan tamam olıcaḳ atı añıl añıl gezdire, derin ala (4) ve ol gün yemini ġāyet giçrek vire ve az vire tamam (5) yim virmeye. Ve evvel nice kesdi-y-ise yine anuñ gibi artura, (6) yaʿni bir uġurdan virmeye.

Bāb: Eger ata ḫaṣta olmaḳlıḳ (7) dāʾim ʿādet olsa ʿilācı budur ki adam necsi ıssıla (8) ṣarp sirkeye ḳarışdurup atıñ boġazına ḳoyalar, ol (9) ʿādetini kese, özge itmeye.

[30] Metinde دُوشَرُ şeklinde yazılmıştır.

Bāb: Eger atuñ bir yerinde (10) ḳan olsa ʿilācı budur kim ṣığır yoġurdunı ve ḫıṭmi (11) ve ḳına bunları birbirine ḳatup ol ḳan irkildügi **[47a]** (1) yire uralar, ḫoş ola. Ve her kim ki ḳurd dişini deve (deve) (2) derisine diküp atuñ boynına daḳa, ol atı yörümekde (3) ve segirmekde at giçmeye.

Bāb: Eger at tuḫme olsa çoḳ (4) buġday ve arpa yiyüp ardınca ṣu içmekden olur. (5) ʿAlāmeti budur kim kāgirür ve ḳarnı şişer ve kāhal olur. (6) ʿİlācı budur ki yüz dirhem eski süci, elli dirhem (7) ṣığır yaġı birbirine ve elli dirhem sirke, on dirhem (8) gögercin boḳı, on dirhem ṣoġan ṣuyı dögelisin, (9) ḳarışdurup atuñ boġazına ḳoyalar. Ve iki gün yem vir- (10) meyeler, eger virürse buġday ışladup vireler. Ve eger (11) ḳarnı ḳatı şiserse çüküdür yapraġını ḳaynadıp **[47b]** (1) ve sisem yaġı ve ṭuz ḳatup ḥuḳne ideler, defʿ ola. (2) Eger olmassa ʿaṣfur çiçegin dögeler, yımurṭa ṣarusıyla (3) merhem idüp atuñ gözine dürteler, şifā bula.

Bāb: (4) Eger atuñ yaġırınıñ tüyi bitmese keleri öldürüp (5) oda yaḳalar, külini yaġa ḳarışdıralar, ol tüyi bitmeyen (6) yire uralar, tüyi bite.

Ammā eger at ṭaşırġasa ʿilā- (7) cı budur ki ökçesinden ḳan alalar, ḫoş ola.

(8) Ve eger atda ḳabara olsa gebere dibini dögeler, biz içine (9) ḳoyalar ve ol bizüñ çevresini yumırṭa ṣarusı-y-ıla tamam (10) yapışduralar ve ol ḳabaranıñ üstündeki tüyin gidereler, (11) üzerine uralar. Üç gün ṭura. Eger gitmezse tekrar **[48a]** (1) uralar, iyü ola.

Bir dürlü daḫı sıraca içün (2) ʿilāc dilki ḳuyruġı dirler bir ot vardur. Ol (3) otı gün ṭoġmadan ḳazalar, ṭoġrayalar. Yigirmi güne (4) degin her gün birer avuç yimine ḳatalar, iyü ola. Ve eger (5) küspegi göyündüre külüni ḳamışla atuñ burnına üfüre. (6) Tekrār iderse iyü ola.

Bāb: Eger at (uyuz) u- (7) yuz olsa segrügi göyündüreler ve ġāyet eski (8) incir ve ṣarp sirke birle ḳaynada, ḳoyı ola, hava- (9) nda dögeler, merhem ola. Ammā evvel atı kepekle ve ṭuz- (10) la yuyalar ve bu otlar dürte, iyü ola. Eger olmasa (11) ṣerv aġacı, evlik dibi, büre ve ḳızıl boya ve ṭuz **[48b]** (1) ve aġu yapraġı ki aña difla[31] dirler ve zengār bunları (2) dögüp ṣarp sirke ile ḳarışdıralar. Ammā eger (3) gitmese tekrār ideler.

Eger atda ḳuru giciki olsa (4) yalı, ḳuyruġı dökülse ʿilāc budur ki kettān (5) toḫumı ve incir ve ẕerdalüyi sirke ile ḳaynada, ḳoyu olunca (6) ki merhem ola ve yaş balduran yapraġını

[31] Metinde دُفْلَه şeklinde yazılmıştır.

ḳoyalar, oda (7) gömeler pişe. Ve ol atı ıssı ṣu ve <ı>raḳī ṣabun-ıla (8) yuya ve bu otları dürte, iyü ola. Ve ammā eger iyü o- (9) lmasa şab ve ṭuz ve ḳara nefṭ ve ẕirniḫ bunları dögeler (10) ve ḳara çamur ile ḳarışdırup ol atıñ gevdesine (11) dürteler. Ammā atı yüksek baġlayalar kim kendüyi ḳaşımaya.

[49a] (1) **Bāb:** Eger atıñ gögsinde veyā ḳarnında çerime belür- (2) se ʿalāmeti budur ki yumrı ve ṣuyı olur, şişer. ʿİlācı budur ki (3) atuñ ḳuyruġı ucunda bizle deleler ve biz yerine ḳaraca ot dirler (4) bir ot olur, anı ṣoḳalar ki atıñ gevdesinde (5) ne ḳadar ʿillet var ise çeker, ṭaġıdur. Ammā eger (6) üç dört gün giçmiş ise adam tersin (7) dürteler, bir gice dura, ḫoş ola. Eger olmasa (8) kepegi ṭuzla sirke ile ḳaynadalar, uralar. Yāḫud (9) kil-ile sirke uralar. Yāḫud sarımsaġı dögüp (10) ṣıġır yaġ-ıla ḳarışdıralar, yaḳalar, yumuşata. Ol vaḳıt (11) neşterle deşeler, ceraḥat aḳa, tamam ola ve üzerine **[49b]** (1) ṭāḥīn dürteler, iyü ola.

Bāb: Eger atıñ ülpi (2) şişse yıllamış sā yaġ-ıla ṭuzı ḳarışdıralar, (3) dürteler. Ve iki ḳıçından ḳan alalar. Eger ḳızarup (4) ıssı olmış ise kil-ile sirke ışladalar ve yumırṭa (5) aġın ḳatup yaḳu ideler, ol atuñ ülpine vuralar. (6) Eger bunuñla olmazsa kelemiñ içini şol ḳadaru oyı kim (7) atuñ ülpini içine ṣıġa ve içine bezīr ḳoyup oda (8) gömeler, pişe. Ve ol atıñ ülpini ol kelemiñ içine (9) ḳoyalar ve iplerle beline baġlayalar, bir gice ṭura. Ol (10) şişi zāʾil ola. Eger olmassa lāden ve ṣabrı bezīr (11) ile ḳaynadalar, dürteler, ṭaġıla. Eger ṭaġılmazsa da **[50a]** (1) yumaşadur. Ol vaḳıt neşter-ile dişeler, şol ḥacamat (2) ider gibi çizeler. Eger ḳan daḫı çıḳar faʾidedür.

(3) **Bāb:** Eger atuñ ülpinde sigil olsa ḳızıl ibrişimle (4) ve yāḫud kendü ḳıl-ıla boġalar, düşe gide. Ammā Buḳrāṭ (5) eydür bādıncān dögüp merhem ide ve sigil üzerine (6) ura, tīz ḫalāṣ ola. Ammā eger atuñ gevdesinde (7) sigil olsa bādıncān bir ince berk kendür-ile baġ<la>yalar, (8) daḫı yaralar. Ammā ḥaç ṣūretlü yaralar. İçinde aḳça nesne (9) olur, çıḳarup yerine ṣāfi ṭuz ṭolduralar. Kim (10) köki ḳalursa ṭuz yaḳar. Bir gün bir gice ṭura ve (11) andan giderüp günlük ve çam saḳızı ve mezdeki **[50b]** (1) dögüp içine ekeler. Ve yāḫud on dirhem fesligūn (2) ve biş dirhem siligūn ve bir dirhem aḳ nefṭ ve günlük (3) ve zifti ḳatup elli dirhem zeyt yaġ-ıla ḳaynada ve havānda (4) dögüp eski panbuġ-ıla uralar. Ammā keserken ḳan (5) çoḳ giderse alçu yāḫud ḳızıl boya ḳatup baġlayalar.

(6) **Bāb:** Eger atuñ gögsinde seraṭān olsa ʿalāmeti (7) budur ki şalġam gibi ḳatı olur, deprenmez. Eger atuñ dizinde (8) ḳıç ayaġınıñ iç yüzinde olursa çıḳarmaḳ muḫāṭara- (9) dur. Zīrā ṭamarlar muttaṣıldur. ʿİlācı budur ki yaralar (10) ve çam saḳızı ile ṭaġlayalar ve içine ḳaynar ḳaṭrān (11) ṭolduralar, eski panbuġ-ıla baġlayalar. Üç gün dura **[51a]** (1) ve açalar pāk

sileler ve bitürücü otlar ḳoyalar, ṭoldu- (2) lar. Meṣelā anzarut ve günlük ve çam saḳızı ve mezdeki (3) ve od görmemiş bal ile.

Bāb: Eger atuñ ṣofrası (4) çıḳsa sebeb aġır yük urmaḳdan olur. ʿİlācı (5) budur ki mersin yapraġını süci-y-ile ḳaynadalar (6) ve ṣofrasını anuñla yuyalar. Ve andan boynunı ovalar (7) ve māzu, şab ve ekşi anar ḳabı ve ṣabır, bunları (8) dögeler, eski panbuġ-ıla sirkede ışladalar ve ot (9) üzerine ekeler ve ısıcaḳla ṣofrasına uralar, (10) birez zaman dutalar, defʿ ola.

Bāb: Eger atuñ (11) ḳuyruġında ṭoñuz ḳılı olsa ʿalāmeti budur ki **[51b]** (1) ol ḳıllar yoġun olur ve kütük olur, çekicek dibi (2) aḳ ve yumrı olur dāʾim götüni dīvāra ve aġaca (3) sürer. Atı arıḳladur. ʿİlācı budur ki evvel ol ḳıllar (4) çekeler ve yerine ṣabır ve ṭuz ve ṣıġır ödin ḳarışdıralar, (5) dürteler, iyü ola. Bir dürlü daḫı eger kireç ṣuyın (6) dürterlerse iyü ola.

Bāb: Eger at terselerken (7) ṣofrası yarılsa ḳan çıḳsa ʿilācı budur ki tut (8) aġacınıñ ḳabını ve servi ḳoẕı ve māzū ve mersīn (9) yapraġı süci-y-ile bunları ḳaynadup süzeler ve bezīr (10) ḳatup yine ḳaynadalar, ġaliẓ olunca içine soḳṭūrī (11) ḳoyup bir iki kez dürteler, nāfiʿ ola.

Bāb: Eger atuñ (ar-) **[52a]** (1) arḳasında veyā omzında kelef olsa ʿalāmeti oldur ki (2) kel baş gibi olur. Ayā ḳadar yer yā daḫı artuḳ olıcaḳ (3) kepek gibi nesne dökülür. ʿİlācı budur ki evvel ḫırı- (4) zıma vurup tüyini gidereler. Andan burçaḳ unın (5) ve ṣāfi ṭuz ve zāç dögeler ve ṣıġır kişini sirke (6) ile ezeler ve otlar-ıla ḳarışduralar, merhem gibi ola. (7) Ve ḳına yaḳar gibi dürteler, ḫoş ola. Eger anıñ ile (8) gitmese zengār ve aḳ it boḳını dögeler, sā yaġı-la ḳarı- (9) şduralar. Evvel ṣarp sirke ile yuyalar ve sileler, (10) andan dürteler. Eger tekrār iderse daḫı iyü olur.

(11) **Bāb:** Eger atda nāsūr olsa ʿilācı budur ki (u-) **[52b]** (1) uṣāḳī sirkede ışladalar, havānda saḥıḳ ideler, (2) ḳoyu olunca. Ve buçuḳ dirhem sıçan otı ḳatalar, girü (3) dögeler. Eski panbuġ-ıla fitil idüp bu otları (4) bulaşduralar, ol nāṣır delügüne ṣoḳalar, bir gün (5) ṭura, andan fitil çıḳarup üzerine yımurṭa ṣaru- (6) sın ura ve eski panbuḳ ṭolduralar. Tā kim üzerine (7) biz ḳoyup ṣara ḳoya, andan bu merhemi ura. Dāne (8) çadır mumla ve mezdeki-y-ile erideler ve zeyt ve çam (9) saḳızı tamām eriyicek birez bezīr ḳatalar, ḳarışdıralar, (10) panbuġ-ıla uralar, iyü ola.

Bāb: Eger at ḳatı sıçra- (11) maḳdan fatıḳ olsa yaʿnī bögregi yarılsa ʿalāmeti **[53a]** (1) budur ki yumrı olur. ʿİlācı budur ki demür (2) boḳın dögeler, un ideler ve burçaḳ unı ve çeriş

(3) ve yumırṭa aġı ve demür tuvālı ḳarışdıralar. Yaḳu idüp (4) üzerine baġlayalar. Ammā atı bir yirden depretmeyeler, (5) yemini tīzrek vireler ammā ṣuyı az vireler (6) ve buġday yedüreler kim içi ḳatı olmaya. Belki yaş (7) ot bulunursa anı vireler.

Bāb: Eger ata yolda (8) ıssı giçse veyā yolamış olsa ʿalāmeti budur ki (9) yimini kāhal yir ve ṣuyı çoḳ içer ve yatur başını (10) yire döñer. Ve ağızını yumar nefesini tīz tīz alur. (11) Ammā ʿilācı budur ki evvel iki öñinden ḳan **[53b]** (1) alalar ve arpa unın süd ile bulamaç ideler, gevdesine (2) dürteler. Ve eger sisem ve kere yaġı olursa anı (3) dürteler. Ve andan ṣoñra gök bize yoġurd dürtüp (4) başından ayaġına süreler, ovalar, iyü ola.

(5) **Bāb:** Eger atı ṣovuḳ vurmış olsa ʿalāmeti (6) budur ki ditrer ve tüyi ürperür ve yemini kāhal yir, (7) ḳulaḳların bıraġur, dişlerini birbirine sürer. ʿİlā- (8) cı budur kim üç dirhem ḫardal iki dirhem nişādır (9) ve on dirhem arpa unı, biş dirhem büber ve elli (10) dirhem ṣıġır yaġı bunları ḳarışdıra, gülveler ide, (11) ḳoz ḳadarı günde üçin boġazına atalar. Ammā **[54a]** (1) Buḳrāṭ eydür ıssı ve ṣovuḳ urmış ata bundan (2) yigrek yoḳdur ki kere yaġı ve pirinç unı ve arpa (3) unı ve süd ve şeker ḳarışdıralar, atuñ boġazına (4) dökeler. Ve her gün ıssı ṣu ile gevdesin yu- (5) yalar ve ġāyet ıssı dutala<r>. Eger bunuñla olmasa (6) yüz dirhem ṣuya elli dirhem susam ve elli dirhem (7) ṣıġır yaġı ḳaynadup ḥuḳne ideler, iyü ola.

(8) **Bāb:** Eger at uyuz olsa ʿilācı budur ki (9) evvel atı ıssı ṣu-y-ıla ve <ı>raḳī ṣabun-ıla ṭırnaḳ u- (10) rup yuya. Belkim kiremid ile süreler, ḳızıl olunca. (11) Andan bir ḫırḳa pāresile sileler. Ammā öñürdi acı **[54b]** (1) yaġ-ıla ḳaṭran ḳaynadalar, ol ḳaynar iken bir aġaca kiçe (2) baġlayup ḳaynaduġı çömlege baturup ıssı (3) uyuz olan yirlere süreler ve gözlerine kim uyuz (4) yirleridür, berk süreler. Ata ḫoş gelür, kendüyi (5) ṭuyı virür, üç güne degin yirinde tüyi bitürür.

(6) **Bāb:** Bir dürlü daḫı uyuz içün bir yiñi çömlegi ḳızıl (7) olunca oda ḳızduralar, atı başalar üst ṭoṭaġın (8) iç yüzini üç parmaḳ bir iki yirden yara, mercümek (9) gibi nesnecükler vardur, anları arıdalar ve (10) yerine ṭuz ḳoyalar. Daḫı ḳızmış çömlegüñ göti-y-ile (11) ṭaġlaya kim uyuzuñ kökini kese, hemān ḫoş ola. **[55a]** (1) Tecribe olunmışdur.

Bāb: Eger atuñ yaz güninde ṣayru (2) olup yemini yimese yüz dirhem sā yaġı ve ḳızıl üzüm (3) ve ḳızıl ṣoġan yaġ-ıla ḳavıralar, üç dirhem (4) çivid ile içüreler, ḫoş ola.

Bāb: Eger (5) bir deste ṣuṣāmı ṣabun-ıla ışlayup ata içü- (6) rse ol at semürüye, iyü ola.

Bāb: Eger at yimini (7) kāhal yir olsa yemine yüzerlik toḫumın ḳatalar, üç (8) güne degin yemini oñat yir ola.

Bāb: Eger atuñ (9) ḳuyruġı gicise egirtmegine dört igne sançalar gicisi (10) kesile, iyü ola.

Bāb: Eger atı ḳuduz ṭalasa ḳudur- (11) duġın ʿalāmeti budur ki gözleri ḳızarur, dili **[55b]** (1) sarḳar ve yarı aḳar ve başını aşaġa ṭutar ve arḳası (2) gövez[32] olur ve nesne yimez ve ṣu içmez, ṣalınur, (3) düşer ve urıcaḳ çekinmez. Ammā daḫı yigrek ʿalāmeti (4) budur ki ol ḳuduz ışırduġı yiri ḳoz içi-y-ile (5) ovalar. Etmege ḳarışdırup tavuġa vireler. Eger (6) yirse bileler ki ḳuduz degildür. Eger yimezse ḳuduz- (7) dur çün ḳuduz idügin bile. ʿİlācı budur ki (8) evvel ol ışırduġı yeri birḳaç yirde kere ile (9) çizeler. Ammā deriñ çizeler ve şişe uralar (10) ṣoralar. Yāḫud ḳan key aḳınca ḳoyalar aḳa. Andan (11) sarımsaḳ ve ṭuz ve ṣoġan ve oġlan aşı[33] dögeler, **[56a]** (1) ḳaynadalar tā kim merhem gibi ola. Ammā şarab-ile ḳaynadalar, (2) uralar. Ve daḫı tiryāḳ ve tavuḳ boḳın süci-y-ile (3) eze ve ṣıġır südin ḳata, atuñ burnına dökeler. (4) Ammā eger ḳuduz ṭaladuġı yer ayaḳlarında olsa (5) ṭaladuġı yirden yoḳarusunı berk bağlayalar. Ol (6) aġusı yoḳarusına gitmeye, zīrā ki atıñ derisi (7) mücevvefdür ve bir diri tavuḳ dübüründen ol yaraya (8) uralar. Eger ölmese sarımsaḳ ve ṭavşan mayısı (9) ve şarap[34] ve çörek otı ve ṭuz bunları ṣıġır (10) yaġ-ıla ḳarışdıralar. Bir nice keret ol yaraya ura- (11) lar. Ammā ḳırḳ güne degin bir ḫalvet ev içinde bağlayalar, **[56b]** (1) yanına ayruḳ kimse girüp çıḳmaya, tā kim iyü ola.

(2) **Bāb:** Eger at çoḳ durmaḳdan ayaġı şişse (3) ʿilācı budur ki evvel ökçesinden ḳan alalar, (4) andan sarımsaḳ ṣapı kepekle ḳaynadalar, ayaġına (5) uralar, üç gün gidermeyeler tā ḫalaṣ olup şifā (6) bula.

Bāb: Eger atda ḳoñaḳ olsa ʿilācı budur ki (7) evvel yemine ḳabaḳ çekirdegin ḳatalar ve atı şırlıġun birle (8) bağlayalar, ḳoñaġı gide, iyü ola.

Bāb: Eger atda ḳutluca (9) olsa sirke ile çiriyeler ve göyündüreler, ḫalāṣ (10) ola.

Bāb: Eger atıñ ḳolında şiş olsa bal dibini (11) sā yaġ-ıla dürteler, şifā bula.

Bāb: Eger at için **[57a]** (1) ṭoḳusa ḳulaġı ṭamarından ḳan alalar. Anuñla (2) geçmez ise bögrini ṭaġlayalar, iyü ola.

---

[32] Metinde كُوزْ şeklinde yazılmıştır.
[33] Metinde اُوغْلَنْ اِشِى şeklinde yazılmıştır.
[34] Metinde سَزاَبْ şeklinde geçmektedir.

Bāb: (3) Eger at ṭurduġı yirde ayaḳlasa sebeb budur ki (4) ḳursaġında arpa bitmişdür. ʿİlācı budur kim evvel (5) ata bir nice gün ṭuz istiʿmāl ideler kim arpa (6) zāʾil ola. Ammā bitdügüne sebeb budur ki yimini gör- (7) meden virürler. Arpanıñ içinde kesek olur, (8) atıñ ḳursaġına çöker, arpa ṭopraḳ bolur biter.

Bāb: (9) Eger atuñ ṭoynaġı yarılsa üstine yaş et baġlayalar. (10) Zīrā kim çoġında ḳurd olur, anıñ içün yarılur. (11) Eger ḳurd var-ısa gelür ete çıḳar, andan birḳaç **[57b]** (1) dāne incir ṣuda ışladup havānda dögeler, merhem (2) idüp ol yaruġa baġlayalar, iyü ola.

Bāb: (3) Savaş güninde aygıra binmek iyüdür. Zīra ki aygır (4) zīrek olur, ġayretlü olur, kendüyi oḳdan (5) ve süñügiden ṣaḳınur. Yara ursa yaraya (6) doyar. Meger kim siñirleyeler işden ḳala.

Bāb: Eger (7) atuñ gevdesinde demren ḳalsa, bulunmasa mum-ıla (8) arayalar. Demrenüñ yeri mumda nişān ider. Yaralar, (9) demrenkeşle çıḳaralar ve sögüt aġacından oḳ (10) idüp ḳızduralar ve ol yaraya ṣoḳup ṭaġlayalar. (11) Zīra kim demreni işek sidügile ṣuvarurlar. Ol **[58a]** (1) yara ayruḳ ḥāṣıl olmaz. Meger bu didigimiz gibi ide- (2) ler.

Bāb: Eger ata ḳılıç ve yāḫud bıçaḳ degse (3) baġarsuġı ṭaşra gelse. Eger baġarsuḳ saġ ise (4) atı başalar. Eger baġarsuġa hava doḳundı ise süci (5) ile zeyt ḳaynadup ṭırnaḳ degürmeden yuyalar. (6) Baġarsuġın içine ḳoyalar ve ibrişimle dikeler. Bir pāre (7) yir ḳoyalar kim andan çırḳ aḳa. Üzerine maḥmūde (8) ve mezdeki ekeler. Daḫı üzerine yumırṭa ṣarusın (9) uralar, berk baġlayup ṣaralar. On gün ṭura (10) ve andan açalar, yaġ dürteler, yumuşaya ve nice merhem (11) isterse anı istiʿmāl ideler tā kim yara (bitüp) **[58b]** (1) bitüp ḥāṣıl ola.

Bāb: At ki yanmış ola (2) bir miḳdar havuç ve bir miḳdar arpa ve bir miḳdar (3) kepek ve bir miḳdar ṭuz, her birinden ikişer avuç (4) bu üslūb üzere her gün bir avuç ziyāde ide- (5) ler, ṭuzdan ġayrısın atı semirde, ziyāde ḫūb ola.

(6) Temmetü ʾl-kitāb bi-ʿavni ʾllāhi ʾl-meliki ʾl-vehhāb sene 1128 fī Ṣ 12.[35]

[35] Hicri 12 Safer 1128 tarihi, Miladi olarak 6 Şubat 1716 tarihine tekabül etmektedir.

DİZİN

1. GENEL DİZİN

A

ābādān Far. İmar edilmiş.
a.+dur (çeri-yi abadan) 3a/03
[=1]
ʿAcem Ar. İran ülkesi, İranlı.
ʿa. 11b/04
[=1]
acı Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.
a. saya yaġı 25b/07
a. yaġ 28b/01, 54a/11
[=3]
aç- Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.
a.-a 28b/10, 29a/04
a.-alar 23a/03, 26a/08, 36b/03, 44b/06, 51a/01, 58a/10
a.-ar 14b/05
a.-ıcaḳ 29a/03
a.-up 26b/08
aġzını aç- 26a/08
atıñ aġzını aç- 26b/08
[=13]
açıḳ Açılmış, kapalı olmayan.
a. gözlü 3b/05
[=1]
açıl- Açık hale gelmek.
a.-mazsa 34b/04
a.-ur 35a/02
[=1]
ad İsim.
a.+ı (ḫastalıġın adı) 12a/05
a. ḳo- 2b/02
[=2]
adam Şahıs, kişi, insan.
a. biti 30b/03
a.+da 20b/11, 39a/02
a. ḳaġası 23a/07
a. necsi 46b/07
a. şaçı 24b/05
a. sidügi 30b/01, 32b/02, 35a/08
a. terkin 35a/05
a. tersin 49a/06
[=11]
Ādem Ar. Dini inanışlara göre dünya üzerindeki ilk insan ve ilk peygamber.
a.+i 2b/10
[=1]
ʿādet Ar. Töre, alışkanlık, görenek, usul.
ʿa. 46a/03
ʿa.+in kes- 42a/09
ʿa.+ini kes 46b/09
ʿa. ol- 46b/07
[=4]
ʿadet Ar. Tane, sayı.
ʿa.+ince (adedince) 38b/05
[=1]
adlu Belli bir isme sahip, adlı, adında.
a. 42b/03
[=1]
aġaç Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
a.+a (aġaca) 18a/06, 26a/10, 27a/07, 51b/02, 54b/01
a.+ı (aġacı) 26a/10
a.+ı (pelid aġacı kabı) 32a/02
a.+ı (serv aġacı) 48a/11
a.+ından (sögüt aġacından) 57b/09
a.+ınıñ (sögüt aġacınıñ ḳabı) 42b/01
a.+ınıñ (tut aġacınıñ ḳabı) 51b/07
a.+ıla 30a/07
a.+larda 45b/11
a.+doḳun- 22b/11
a. şoḳ- 26a/02
berk aġaç 26a/03
ḳuru aġaç gibi 28a/05
[=17]
aġça Bk. **aḳça**
a. nesne 22a/11
[=1]

ağır Hafif olmayan, kaldırılması zor olan.
a. 32b/08
[=1]

ağır- Vücudun bir yerinde ağrı olması.
a.-sa 23a/06
[=1]

ağız 1. Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, avurtlarla iki çene arasında bulunan, yemeye, içmeye, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ.
a.+ına (atıñ ağzına) 26a/02, 27a/08, 33a/08
a.+ından (ağzından solu-) 17b/05
a.+ını (ağızını yum-) 53a/10
a.+ını (ağzını aç-) 26a/08
a.+ını (atıñ ağzını açup) 26b/08
a.+una (ağzuna) 26a/11
2. Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı.
a.+ını (ḳazanıñ ağzını) 44b/50
[=9]

ağna- Hayvanlarda yere yatıp yuvarlanmak, debelenmek.
a.-yup 32a/08
[=1]

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı, sızı.
a.+ol- 27a/10
[=1]

ağrı- Vücudun bir yerini ağrılı durumda olması.
a.-sa 27a/01
atıñ dişi ağrı- 27a/01
[=2]

ağu Bir organizmayı tedirgin eden ya da öldüren madde.
a.+dın nesne 25a/08
a.+sı 56a/06
[=2]

ağu yaprağı Baldıran, maydonozgiller familyasından olan ve nemli yerlerde yetişen bazı zehirli bitkilerin ve bu bitkilerden elde edilen zehirin ortak adıdır. *Conium maculatum*. Krş. **diflā**
a. 48b/01
[=2]

ağulu Zehirli.
a. canavar soḳ- 24b/11
a. nesne 25a/01
[=2]

aḫşam Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri, gün batması ile tam karanlık olması arasındaki zaman.
a. 23b/08
a. vaḳtı 15b/07
[=2]

aḫur Evcil büyükbaş hayvanların barındığı üstü kapalı yer, hayvan damı.
a.+a çek- 5a/03
[=1]

aḳ Beyaz.
a. at 8a/04
a. ça 50a/08
a. ḫardal 27a/06
a. ḫardalı 35a/07
a.+ı (yumırṭa ağı) 53a/03
a.+ın (yumırṭa ağın) 49b/04
a.+ından (ḳarası ağından çoḳ ol-) 9a/03
a.+ını (ṭoġan boḳınıñ ağını) 23b/04
a.+it boḳı 52a/08
a.+nefat 16a/04
a.+neft 50b/02
a.+ol- 8b/02, 9b/06
a.+soġan 17a/04, 20a/01, 31a/11
a.+üzüm ḳurusı 29b/04
a. ve yumrı ol- 51b/02
kirpigi aḳ ola 11b/08
sol ayağı aḳ at 11b/07
[=20]

aḳ- Sıvı maddeler ya da çok ince taneli katı maddeler için bir yerden başka bir yere doğru gitmek.
a.-a 24a/10, 49a/11, 55b/10, 58a/07
a.-ar 15b/02, 17a/03, 18a/02, 25a/07, 36b/11, 39a/05, 55b/01
a.-arsa 24a/10

a.-ınca 55b/10
a.-sa 22b/11
cerāḥat aḳ- 49a/11
gözinden yaş aḳ- 22b/11
iriñ aḳ- 36b/11
yarı aḳ- 55b/01
[=18]

aḳça Beyazca, beyaza yakın.
a. 12a/06, 24b/01
[=2]

ʿāḳıl Akıllı, tedbirli, düşüncesi sağlam, akıl sahibi kimse.
ʿa. 3a/02
ʿa.+lar ḳatı 15a/02
ʿa. ve ʿālim vezir 3a/02
[=3]

aḳıt- Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.
a.-maya 24a/11
a.-mayalar 27b/02, 32b/10
[=3]

aḳsa- Hafifçe topallamak.
a.-r 36a/03, 36a/10
[=2]

aḳsaḳ Aksayan, hafifçe topallayan.
a.+ol- 12a/07
[=1]

ʿaksi Tersi, zıddı.
ʿa.+ol- 9b/06
[=1]

al Kırmızı.
a. at 6a/01, 8a/03
[=2]

al- 1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.
a.-a 16b/02, 46b/03
a.-alar 15b/05, 16a/11, 22a/11, 22b/01, 24a/09, 26a/09, 26b/05, 27b/02, 27b/05, 28a/07, 32b/09, 33a/11, 33b/05, 33b/10, 34b/04, 35b/11, 36a/04, 40a/02, 40a/05, 42b/02, 44a/09, 47b/07, 49b/03, 53a/11, 56b/03, 57a/01, 22a/10
a.-dı 2a/01
a.-duġı 34b/07
a.-ıcaḳ 22b/06
a.-maḳ 45a/06
a.-maḳ gerek 10a/05, 5b/07
a.-maḳ gerekdür 34b/05
a.-maġa yara- 7b/03
a.-maḳdandur 42b/09
a.-maya 13a/04
a.-ur 53a/10
a.-urlar 22b/06
iyerin tizcek al- 13a/04
2. (Bir organı veya vücuda zararlı bir şeyi) Tıbbi bir müdahale ile çıkarmak.
kan al- 15b/05, 24a/09, 26b/05, 27b/02, 28a/07, 32b/09, 33b/05, 34b/04, 34b/07, 35b/11, 36a/04, 44a/09, 47b/07, 49b/03, 53a/11, 56b/03, 57a/01
3. Gidermek, izale etmek.
atuñ ḫāmın al- 45a/06
derin al- 46b/03
ḫāmı al- 45a/10
ḳuvvetin al- 33b/10
4. Solunum yapmak. Havada bulunan oksijeni ağız ya da burun yoluyla ciğerlerine doldurmak.
nefesini tiz tiz al- 53a/10
5. Bir yeri ya da bölgeyi fethetmek, ülke sınırlarına katmak.
Ḫorasañ mülkin al- 2a/01
[=65]

ala Karışık renkli, çok renkli, alaca.
a. gözlü ol- 3b/01
[=1]

alaca Birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala.
a. at 8b/04
[=1]

ʿalāmet Belirti, işaret, iz, nişan.
ʿa. 17b/10, 52a/01
ʿa.+i 12b/03, 17a/02, 17b/03, 18a/01, 21b/07, 22a/02, 26a/01, 26a/07, 27a/03, 28a/04, 28a/06, 29b/10,

32a/08, 33b/03, 34a/10, 34b/11, 35b/08, 36a/02, 39a/04, 3a/08, 40a/10, 42a/11, 43b/11, 47a/05, 49a/02, 50b/06, 51a/11, 52b/11, 53a/08, 53b/05, 55a/11, 55b/03

ʿa.+i (saḳaġunıñ ʿalāmeti) 15b/01

[=35]

alçu Alçı taşının pişirilip toz durumuna getirilmesinden elde edilerek yapılarda, sanatta, mimarlıkta ve dişçilikte kullanılan madde.

a. 50b/05

ḳara alçu 38b/02

[=2]

ʿālem Ar. Evren, kainat.

ʿā.+e (inḳırāż-ı ʿāleme degin) 2b/03

ʿā.+e degin 2b/03

[=3]

alın- Alma işinin edilgen çekimi. (Hamı alınan at.)

a.-an 45a/10

[=1]

ʿālim Ar. İlim sahibi olan, bilgin.

ʿa. (ʿāḳıl ve ʿālim vezir) 3a/02

[=1]

Allah Tanrı, yaratıcı.

a.+u teʿālā 2a/03, 2a/11, 2b/10, 38b/09, 2a/11

inşā allāhu teʿālā 3a/10

[=6]

alt Bir şeyin yere bakan yanı, üst karşıtı.

a. dodaḳ 25a/09

a.+ı (atıñ eñegi altı) 21b/06

a.+ı (eñegi altı) 3b/07

a.+ına 22a/09, 30b/05

a.+ına (naʿl altına) 41a/10

a.+ındaġı 22b/02

a.+ından 26b/10, 36b/09

[=9]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. 17b/08, 34a/07, 41a/07

a.+sında 14b/08

[=4]

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. 29b/04, 29b/05, 31a/04, 5a/07

[=4]

aʿmeş Ar. Gözü zayıf olma, zayıf gözlülük.

a. 11b/02

[=1]

amma Ar. Zıt hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, fakat, lakin, öyle ki.

a. 10a/07, 10b/01, 11b/04, 12b/11, 13a/11, 14b/05, 14b/08, 15a/02, 15b/01, 16a/02, 16b/11, 17b/10, 18b/05, 19a/09, 20b/01, 20b/08, 21a/02, 21a/06, 22b/09, 27b/01, 28a/06, 29a/03, 29a/04, 30a/11, 30b/07, 31b/03, 32a/06, 32a/09, 32b/10, 34a/04, 35a/02, 35a/10, 35b/05, 35b/10, 36a/07, 36a/11, 36b/01, 36b/11, 37a/01, 37b/11, 38b/05, 39a/06, 39a/09, 39b/01, 40a/09, 40b/08, 42a/03, 43a/01, 43a/07, 43b/01, 43b/04, 43b/07, 44a/09, 44b/06, 44b/10, 45a/09, 45a/10, 45a/11, 45b/01, 45b/05, 47b/06, 48a/09, 48b/02, 48b/08, 48b/11, 49a/05, 4b/02, 4b/11, 50a/04, 50a/06, 50a/08, 50b/04, 53a/04, 53a/05, 53a/11, 53b/11, 54a/11, 55b/03, 55b/09, 56a/01, 56a/04, 56a/11, 57a/06, 7a/02, 7b/01, 8a/01, 9b/01

[=87]

anār Far. Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık. *Punica granatum.*

ekşi anar ḳabı 51a/07

[=1]

ʿanāṣır Ar. Unsurlar, elementler, ögeler. ʿAnāsır-ı erbaʿa; dört unsur: hava, su, ateş, toprak.

ʿa.-ı erbaʿa 2b/11

[=1]

andūz Nemli yerlerde yetişen, parlak sarı veya turuncu çiçekli, halk tarafından nev ilacı olarak kullanılan, sert kokulu, uzun ömürlü, her mevsime dayanıklı otsu bitki, andız otu. *İnula helenium*

a. 24a/03

a.+ı 15b/09, 16b/02

[=3]

ʿanzarūt Far. Baklagiller familyasından, geven cinsinden, sarı çiçekli ve dikenli, çok yıllık, bodur çalı, *astragalus sarcocolla.*

ʿa. 18b/01, 24b/07, 28b/03, 37b/01, 51a/02

ʿa.+birle 39a/10

[=6]

añıl Yavaş, sakin, hafif.

a. 46b/03, 46b/03

[=2]

añluncaḳ Yavaşça.

a. 22a/09

[=1]

ara Uzaklık, açıklık, aralık, boşluk, mesafe.

a.+sı 3b/03

a.+sı (budı arası) 7b/02, 8b/03

a.+sı (iki ḳıçınıñ arası) 3b/09

a.+sı (ḳıçınıñ arası) 3b/07

a.+sın (budların arasın) 14a/02

a.+sına 4b/08

a.+sında (leşker arasında) 2a/04

[=8]

ara- Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.

a.-yalar 41a/02, 57b/08

[=2]

ʿArab Ceziret-ül Arab, Şam, Hicaz, Irak, Yemen, Mısır ve Afrikanın kuzeyinde yaşayan geniş bir kavmin adı.

ʿa. 11b/02, 11b/04, 12a/03, 12a/05

[=4]

ardıç Servigiller familyasından, iğne yapraklı, ağaç ve çalı formundaki taksonların ortak adı, *cupressaceae.*

a. ḳaṭranı 36b/04

[=1]

Arestoṭalis M.Ö. 384-322 yılları arasında yaşamış olan ünlü Yunanlı bilim adamı ve filozof. Mantığı, metafiziği, fiziği ve biyolojisiyle, modern çağa kadar tek ve en büyük otorite olmuş olan düşünür. Aristoteles'in temel eserleri, mantık ve bilgi kuramı üzerine altı incelemeden oluşan "Organon", doğa felsefesini açıkladığı "Gökler Üzerine", "Fizik ve Varlığa Geliş ve Yokoluş Üzerine"dir. Psikoloji konusundaki iki temel eseri, "Hayvana Dair" ve "Parva Naturalia" olan Aristoteles'in varlık konusundaki ünlü eseri "Metafizik"tir. Siyaset felsefesi alanında "Politika", estetik alnında "Poetika" ve "Retorik"i yazmış olan filozofun, ahlak alanındaki temel kitabı "Nikomakhos'a Ahlak"tır. Mantık alanında, mantık çalışmalarına ondokuzuncu yüzyıla kadar temel olmuş bir mantık sistemi kurmuştur.

hekim Arestoṭalis 2a/06

[=1]

arı Saf, temiz, katkısız.

a. bugday 13b/09

[=1]

arıḳlat- Zayıflatmak.

a.-ur (arıḳladur) 51b/03

[=1]

arın- Temizlenmek, pak olmak.

a.-up 21b/06

[=1]

arıt- Temizlemek, temiz duruma getirmek, paklamak.

a.-a (arıda) 30a/10

a.-alar (arıdalar) 41a/05, 54b/09

[=3]

arḳa (Hayvanlar için) Vücudun arka bacakların üstünde bulunan kısmı; geri, kıç.
a.+sı 55b/01
a.+sı (ḳolan arḳası gibi) 6b/02
a.+sında (atuñ arḳasında) 51b/11
a.+sından 13b/04
[=4]

arpa Buğdaygillerden, hayvan yemi olarak tüketilen, taneleri bira ve ekmek yapımında da kullanılan önemli bir tahıl.
a. 13b/09, 14b/11, 15a/02, 38a/11, 44b/09, 47a/04, 57a/05, 57a/08, 58b/02
a. bit- 57a/04
a.+nıñ içi 57a/07
a.+sın 4b/09
a.+sını uvat- 15a/03
a. tut- 35b/07
a. unı 23a/11, 30b/08, 34b/06, 35a/08, 45a/01, 53b/09, 54a/02
a. unın 53b/01
dögülmiş arpa birle 27b/09
[=23]

art Arka, geri.
a.+ına (ardına) 22a/03
a.+ınca (ardınca) 16b/03, 38a/08, 47a/04
a.+ındaġı (ardındaġı) 36b/06
a.+ından (ḳulaġ ardından) 37b/06
[=6]

artuḳ Daha çok, daha fazla, ziyade.
a. 17b/08, 43a/07
a. ol- 52a/02
[=3]

artur- Artmasını sağlamak.
a.-a 46b/05
a.-alar 45a/09
[=2]

aş- Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştirip sarkıtmak.
a.-a 16b/09
a.-alar 16a/09, 17a/10, 38a/05, 42b/06
[=5]

āsān Far. Kolay, suhuletli.
ā. git- 19a/09
ā. ol- 43b/08
[=2]

ʿaṣāṣş Ar. Atın kuyruk sokumundaki ağrı.
a. 12b/10
[=1]

ʿaṣfūr Ar. İki çeneklilerden, akdeniz bölgesinde kendiliğinden yetişen veya kültür bitkisi olarak yetiştirilen, sarı, turuncu, kırmızı çiçekli, dikenli, tüysüz bitki, yalancı safran, papağan yemi, *tinctorius*.
ʿa. 23b/10
ʿa. çiçegi 47b/02
[=2]

aşaġa Bir şeyin alt bölümü, yukarı karşıtı.
a. 16b/07, 4b/03
a.+da 14a/10
a.+dan 43a/10, 43a/11
a. dodaḳ 3b/03
a. yoḳaru dön- 28a/05
başını aşaġa dutar 15b/02
başını aşaġa ṭutar 26a/08, 44a/01, 55b/01
dizinden aşaġası 7a/01
[=12]

aşıḳ Ayak bileğinin iki yanındaki ufak kemikler.
a. 42a/08
a.+ına (atıñ aşıġına) 35a/04
a.+ları 35a/01, 4b/05
[=4]

aşur- Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek.
a.-a 4b/07
a.-maya 12a/04
[=2]

at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, evcilleştirilmiş, memeli hayvan.
a. 11a/01, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11a/06, 11a/09, 11a/10,

11a/11, 11b/07, 11b/09, 11b/11, 11b/11, 12a/01, 12a/02, 12a/04, 12a/06, 12a/07, 12b/01, 12b/01, 14a/05, 14a/06, 14b/05, 15a/03, 15a/03, 15a/04, 17b/03, 17b/11, 19b/10, 27b/01, 29b/11, 32b/07, 33a/03, 33b/01, 34b/08, 35a/02, 37a/01, 3a/08, 3a/08, 40b/04, 41a/02, 43b/05, 43b/06, 43b/11, 44a/11, 44b/07, 45a/11, 45b/03, 45b/07, 46a/10, 47a/03, 47a/03, 47b/06, 48a/06, 4a/05, 51b/06, 52b/10, 54a/08, 55a/06, 55a/06, 56b/02, 57a/03, 58b/01, 5a/02, 5a/05, 7a/03, 9b/01, 9b/02, 9b/04, 9b/06

a.+a 11b/02, 11b/04, 12a/03, 12a/05, 12a/08, 13a/01, 13b/11, 17b/08, 2b/03, 30b/09, 40b/07, 40b/08, 44a/08, 44b/11, 46b/06, 53a/07, 54a/01, 54b/04, 55a/05, 57a/05, 58a/02

a.+da 17a/01, 47b/08, 48b/03, 52a/11, 56b/06, 56b/08, 5a/07, 5a/09

a.+dan 2b/08, 3a/05

a.+ı 13a/05, 13a/06, 13a/07, 13a/08, 13b/02, 24b/05, 28a/10, 29a/10, 30b/05, 33a/04, 34a/05, 35b/07, 37b/07, 43b/10, 44b/50, 45a/07, 45a/11, 46a/02, 46a/04, 46a/11, 46b/03, 47a/02, 48a/09, 48b/07, 48b/11, 51b/03, 53a/04, 53b/05, 54a/09, 54b/07, 55a/10, 56b/07, 58a/04, 58b/05

a.+ıla 2b/08

a.+ıla (iyü at) 3a/05

a.+ını 13b/01, 13b/03

a.+ıñ 12b/04, 14b/03, 17b/10, 20b/09, 23a/05, 25a/08, 28a/03, 38b/11, 42a/11, 45b/01, 5b/10

a.+ıñ burnı 32b/03

a.+ıñ (atıñ başı) 25a/11

a.+ıñ (çapar atıñ kirpikleri) 8b/01

a.+ıñ (ḳarı atıñ) 15a/07

a.+ıñ aġzı 26a/02, 33a/08

a.+ıñ aġzına 27a/08

a.+ıñ aġzını aç- 26b/08

a.+ıñ aşığı 35a/04

a.+ıñ ayaġı 19a/11, 19b/08, 33b/08, 34a/01, 34b/10, 38b/10, 39b/01, 39b/11, 41a/01

a.+ıñ ayaġı yarıl- 41b/05

a.+ıñ ayaġın ḳış- 40b/07

a.+ıñ ayaġına 34b/03

a.+ıñ ayaḳları 34a/09, 36a/08, 36b/05

a.+ıñ başı 15a/09

a.+ıñ başı şiş- 24b/10

a.+ıñ boġazı 27a/10, 27b/07, 27b/11, 29b/08, 30b/10, 31a/06, 31a/08, 31b/05, 31b/08, 32a/05, 46b/08

a.+ıñ boġazından in- 27a/11

a.+ıñ boġazınuñ iç yanı 17b/02

a.+ıñ boynı 28a/01, 28b/02, 34a/11, 38a/05

a.+ıñ burnı 19a/03, 30a/05, 30b/02, 33a/11, 42b/06

a.+ıñ burnı içi 17b/11

a.+ıñ burnına 24a/05, 25b/04

a.+ıñ degmesi 11a/09

a.+ıñ derisi 56a/06

a.+ıñ dili şiş- 26b/02

a.+ıñ dimaġı 26a/06

a.+ıñ dişi 15a/05, 27a/03

a.+ıñ dişi aġrı- 27a/01

a.+ıñ dizi 29a/04

a.+ıñ eñegi altı 21b/06

a.+ıñ eñi ḳop- 25b/11

a.+ıñ gevdesi 48b/10, 49a/04

a.+ıñ gögsi 49a/01

a.+ıñ gözi 20a/04, 22a/02, 22b/01, 22b/10, 23a/06, 23b/02, 23b/07, 23b/09, 23b/11, 24a/01, 24a/11

a.+ıñ ḫastalıġı 15a/08

a.+ıñ ḫastaluġı 12b/03

a.+ıñ içi git- 31b/09

a.+ıñ içi şancılan- 29b/09

a.+ıñ iyeri 13a/04

a.+ıñ iyüsi 3a/07, 3a/10

a.+ıñ ḳarnı 30b/05

a.+ıñ ḳolı 56b/10
a.+ıñ ḳulaġı 22b/08, 36b/06
a.+ıñ ḳursaġı 57a/08
a.+ıñ naẕīri ol- 5a/08
a.+ıñ omuzı şiş- 36a/01
a.+ıñ öksürügi ol- 31a/01
a.+ıñ sidügi ṭutul- 32a/06
a.+ıñ şofrası 30a/09
a.+ıñ ṭorvası 16b/08
a.+ıñ ṭoynaġı 39a/03, 40a/10, 40b/04
a.+ıñ ülpi 49b/01
a.+ıñ yaramazını 3a/07
a.+ıñ yaşı 14a/08, 14a/09, 15a/01
a. için ṭoḳu- 56b/11
a.+lar 5b/06
a.+lara 2b/01
a.+larına 2a/04
a.+larıña 2a/11
a.+uñ 33b/02, 45b/02, 45b/07, 45b/09, 46a/05, 46b/09, 55a/01
a.+uñ arḳası 51b/11
a.+uñ baldırı şiş- 42a/10
a.+uñ başı 15a/10
a.+uñ boġazı 29b/03, 44a/07, 45a/02, 47a/09, 54a/03
a.+uñ boynı 47a/02
a.+uñ burnı 42b/07, 48a/05
a.+uñ burnına 56a/03
a.+uñ dizi 50b/07
a.+uñ gevdesi 44b/06, 50a/06, 57b/07
a.+uñ gögsi 50b/06
a.+uñ gözi 47b/03
a.+uñ ḫāmın al- 45a/06
a.+uñ iyüsi 14a/07
a.+uñ ḳuyruġı 49a/03, 51a/10
a.+uñ ḳuyruġı gici- 55a/08
a.+uñ nefesi yolın dut- 44b/06
a.+uñ omuzı yaġır ol- 42b/08
a.+uñ şofrası çıḳ- 51a/03
a.+uñ ṭoynaġı 42a/07, 46a/01
a.+uñ ṭoynaġı yarıl- 57a/09
a.+uñ ülpi 49b/05, 49b/07, 49b/08, 50a/03
a.+uñ yaġrı 47b/04
a. yaşı 14a/09
aḳ at 8a/04
al at 6a/01, 8a/03
alaca at 8b/04
başı ḳatı at 12a/09
belinlegen at 12a/09
binmekden ḳaçan at 12a/08
boz at 9b/03
çapār at 8a/04, 8b/01
çil at 10a/01
çuḳur gözlü at 12a/11
demir boz at 9a/03
egri gözlü at 11b/02
ḫurmāyī ṭoru at 5b/08
ısırġan at 12a/09
iki gözi çaḳır at 11b/06
ḳara at 10b/03, 7b/04
ḳara yaġız at 7a/04
ḳarı at 15a/06
kişneyen ve depegen at 12a/10
ḳurt ḳula at 6b/02
renclü at 37a/01
sıçan tülü at 10a/06
sislü at 10a/05
şol ayaġı aḳ at 11b/07
şolaḳ at 5a/06
şaşı at 11b/02
ṭoru at 10b/05, 6a/04
yörürken terseleyici olmayan at 12a/10
[=330]
at- Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
a.-a 32a/05
a.-alar 45a/06, 53b/11
[=3]
atım Atılan bir şeyin gidebildiği uzaklık.
a.+ı (oḳ atımı) 45a/07, 45a/08, 45a/08
[=3]
āvāz Far. Ses, sedā.
a.+ı 3b/08
a.+ı iti ol- 9a/01
[=2]
ʿavrat Ar. Kadın.
a.+dan ol- 5a/11
a. gibi ḫūb ol- 5b/02

a.+larıñ ḥayıż bizi 16a/10
[=3]

avuç Elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü.
a. 29a/06, 34b/06, 48a/04, 58b/03, 58b/04
[=5]

aya Elin parmak dipleriyle bilek arasındaki iç bölümü, avuç içi.
a. kadar 52a/02
[=1]

ayaḳ Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.
a.+ı (atıñ ayaġı) 19a/11, 19b/08
a.+ı (atıñ ayaġı yarıl-) 41b/05
a.+ı (ayaġı) 36a/09
a.+ı (ayaġı şiş-) 56b/02
a.+ı (kaz ayaġı) 28a/11
a.+ı (ṣol ayaġı aḳ at) 11b/07
a.+ın (atıñ ayaġın) 39b/01
a.+ın (atıñ ayaġın ḳısar) 40b/07
a.+ın (ayaġın) 5a/05, 14a/04
a.+ın (ḳıç ayaġın) 4b/06
a.+ın (öñ ayaġın) 4b/04
a.+ın (ṣaġ ayaġın) 5a/04
a.+ın (ṣol ayaġın) 11a/01, 5a/04
a.+ına (atıñ ayaġına) 33b/08, 34a/01, 34b/03, 34b/10, 41a/01
a.+ına (ayaġına) 17a/03, 33b/02, 34a/03, 36a/01, 36b/10, 42a/08, 53b/04, 56b/04
a.+ına (öñ ayaġına) 4b/07
a.+ında (atıñ ayaġında) 38b/10
a.+ından (ayaġından) 44a/09
a.+ından (öñ ayaġından) 12a/04, 35b/10, 36a/04
a.+ını (atıñ ayaġını) 39b/11
a.+ını (ayaġını) 40a/11, 41a/03
a.+ını (ayaġını yoḳaru ṭut-) 40a/11
a.+ınıñ (ayaġınıñ) 50b/08
a.+ınıñ (öñ ayaġınıñ üzeri) 4b/06
a.+ları 33b/04, 5b/10, 6a/02, 8b/02
a.+ları (atıñ ayaḳları) 34a/09
a.+ları (öñ ayaḳları) 42a/11
a.+ların (ellerin ayaḳların oynatmaya) 45b/02
a.+ların ṣarḳıt- 46a/11
a.+larında 56a/04
a.+larında (atıñ ayaḳlarında) 36a/08, 36b/05
a.+larınuñ 35a/01
a.+lasa 57a/03
[=54]

ayaz Duru, sakin havada çıkan kuru soğuk.
a.+da 29b/07
[=1]

ʿayblu Ar. Kusurlu.
a. gibi ol- 11b/03
[=1]

āyet Ar. Kurʿan surelerini oluşturan cümlelerden her biri.
a.+i 38b/04, 38b/06
[=2]

ayġır Damızlık erkek at.
a. 57b/03
a.+a 57b/03
[=2]

ʿayıb Ar. Kusur.
a.+dur 12a/03
a.+lu ol- 11b/11
[=2]

ayrıl- Bulunduğu yerden uzaklaşmak, ayrılma işine konu olmak.
a.-ur 36b/09
[=1]

ayruḳ Başka.
a. 56b/01, 58a/01
[=2]

az Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı.
a. 22b/03, 30b/07, 44a/01, 46a/07, 46b/04, 53a/05
a. az 21b/03
[=7]

azacuḳ Pek az miktarda, biraz.
a. 16b/03
[=1]

aʿẓam Ar. Daha büyük.

a. (padişāh-ı aʿẓam) 1b/06
[=1]

azdur- Azmasına sebep olmak.
a.-maya 45b/03
yörüyişin azdur- 45b/03
[=2]

aʿzel Ar. Atın yürürken alışkanlıktan dolayı kuyruğunu kaldırması. Krş. **ekşif**
a. 12a/03
[=1]

ʿazīm Ar. Bir işi yapma hususunda büyük bir kararlılıkla gayret göstermek.
a.+eyle- 2b/09
[=1]

azu Köpek dişlerinden sonra içeriye doğru, alt ve üst çenenin iki yanında beşer tane bulunan ve yiyecekleri öğütmeye yarayan dişlerin ortak adı, azı dişi, öğütücü diş.
a.+sında 14b/04
[=1]

B

bāb Ar. Bir kitabın ana bölümlerinden her biri.
b. 13b/02, 14a/09, 16b/11, 17b/11, 19a/03, 19a/11, 19b/08, 20a/04, 20b/09, 21b/06, 22a/02, 22b/10, 23a/05, 23b/09, 24a/01, 24a/11, 24b/10, 25b/11, 26a/06, 26b/02, 27a/01, 27a/09, 28a/03, 29b/09, 31a/01, 31b/03, 31b/09, 32a/06, 32b/07, 33a/03, 33b/01, 34a/09, 34b/09, 35b/07, 36a/01, 36a/08, 36b/05, 38b/10, 40a/10, 41b/05, 42a/07, 42a/10, 42b/08, 43b/06, 43b/09, 44a/11, 45a/06, 46b/06, 46b/09, 47a/03, 47b/03, 48a/06, 49a/01, 49b/01, 50a/03, 50b/06, 51a/03, 51a/10, 51b/06, 51b/11, 52a/11, 52b/10, 53a/07, 53b/05, 54a/08, 54b/06, 55a/01, 55a/04, 55a/06, 55a/10, 56b/02, 56b/06, 56b/08, 56b/10, 57a/08, 57b/02, 57b/06, 58a/02, 58b/01
[=79]

bādem Far. İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5-12 metre boyunda ağaç. *Amygladus communis.*
b. 31b/01
b. yağı 24a/07, 26b/01, 27b/10
[=4]

bādıncān Patlıcangiller familyasından, kalın saplı uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. *Solanum melongana.*
b. 50a/05, 50a/07
b.+ı 19a/05
[=3]

baġa Kaplumbağalar takımından, küçük, kafatasında şakak çukuru bulunmayan, küremsi bedenli, üyeleri enine yönelimli, kısa kuyruklu, pullarla kaplı kemiksi bir bağayla ve boynuzsu bir gagayla donanan sürüngen; kaplumbağa.
b. küli 43a/05
b.+nıñ küli 42a/01
[=2]

baġarsıḳ Bk. **baġarsuḳ.**
b.+ın (baġarsıġın içi) 58a/06
[=1]

baġarsuḳ Sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü.
b. 58a/03
b.+a (baġarsuġa) 58a/04
b.+ı (bağırsuġı taşra gel-) 58a/03
b.+ın (yir baġarsuġın) 32b/01
[=4]

bağırsuḳ Bk. **baġarsuḳ.**
b.+ın (yir bağırsuġın) 28b/11
[=1]

bağla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak, birleştirmek.

b.-rlar 13a/05, 13a/06, 13a/08, 22a/04, 29b/10, 34b/11, 43b/10
b.-salar 37a/02
b.-ya 13b/04, 20a/08, 29a/03, 29a/09, 32a/01, 34b/03, 41b/10
b.-yalar 19a/07, 21a/06, 29a/02, 34a/01, 34a/07, 35a/04, 36a/05, 37b/10, 41a/07, 42a/09, 44b/50, 45a/07, 46a/04, 48b/11, 49b/09, 50a/07, 50b/05, 50b/11, 53a/04, 56a/05, 56a/11, 56b/08, 57a/09, 57b/02
b.-yup 28b/09, 38a/05, 54b/02, 58a/09
berk bağla- 20a/08, 32a/01, 35a/04, 41a/07, 56a/05, 58a/09
güne ḳarşu bağla- 13a/08
şovuġa bağla- 22a/04, 29b/10
tütüne bağla- 13a/06
[=53]

bağlan- Bağlama işine konu olmak, bağlı bulunmak.
b.-maya 20a/10
b.-ursa 20a/07
[=2]

bahā Far. Eder, değer, fiyat, kıymet.
b.+ya ol- 10a/04
[=1]

bahādur Far. Yiğit, cesur, kahraman.
b.+lu ol- 5a/03
[=1]

baḫış Pay, hisse.
b.+da 16a/03
b. it- 16a/04
[=2]

baḥr Ar. Deniz.
b.+ın (Kīş bahrın dut-) 2a/01
[=1]

baḫş Bk. **baḫış.**
b.+ın 16a/05
[=1]

baḳ- Bakışı bir şey üzerine çevirmek.
b.-alar 40b/05
b.-ar 22a/03
[=2]

baḳır 8.94 yoğunluğunda, kızılesmer bir element. Simgesi; CU.
b. egendüsi 23b/05
[=1]

baḳla İri taneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, besleyici bitki. *Vicia faba.*
b. gibi 22a/11
[=1]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları balözünü belli işlemlerden geçirerek peteklere doldurdukları rengi beyazdanesmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı, hoş kokulu madde.
b. 18b/01, 31b/01, 45a/04
od görmemiş bal 21b/11
od görmemiş bal ile 51a/03
b.+dibi 56b/10
b.+ıla 19a/09, 20b/01, 39a/11, 42a/05
b.+ıla (od görmemiş balıla) 19b/04, 35b/03
b.+şerbeti 27a/07
[=13]

balçıḳ Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.
b.+a (balçıġa gir-) 11b/10
b.+da 6b/01
[=2]

baldır Bacağın dizden ayak bileğine kadar olan bölümü, incik.
b.+ı (atuñ baldırı şişse) 42a/10
[=1]

balduran Maydanozgillerden, zehirli bir bitkidir. Ev ilaçlarında kullanılmaz. Hekimlikte ağrı ve spazm giderici olarak, siyatik, tetanos, trilemnius nevraljisi vb. tedavisinde kullanılır.
yaş balduran yapraġı 48b/06
[=1]

balıḳ Suda yaşayan, gövdesi mekiğe benzeyen ve üstü genellikle pullu olan omurgalı hayvan.
b. gibi 37b/08
[=1]

bāri Far. Hiç olmazsa, hiç değilse, o halde, öyleyse.
b. 5a/09
[=1]

barş Ar. Atın tüysüz yerlerinde görülen uyuza benzer bir hastalık; abraşlık.
b. 12b/08
[=1]

baṣ- 1. Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.
b.-a 4b/05, 5a/04
b.-amaz 40a/11
b.-ar 40b/04
b.-arsa 5a/05
2. Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek, bastırmak.
b.-alar 28b/07
3. (At için) Devirmek suretiyle atı yere yatırmak.
b.-alar 22a/07, 24b/05, 37b/07, 54b/07, 58a/04
b.-ar 11a/01
b.-up 28a/11, 43a/02
[=14]

baş İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.
b.+dan in- 26b/04
b.+ı (atıñ başı şişe) 24b/10
b.+ı ḳatı at 12a/09
b.+ı küçük ol- 8b/04
b.+ı şiş- 25a/06
b.+ın sindür- 24a/06
b.+ına 16a/09, 16b/08, 17a/10, 24a/01
b.+ına (atıñ başına) 25a/11
b.+ında (atıñ başında) 15a/09
b.+ında (atuñ başında) 15a/10
b.+ından 53b/04
b.+ını 22b/04
b.+ını aşaġa dut- 15b/02
b.+ını aşaġa ṭut- 26a/08, 44a/01, 55b/01
b.+ını büri- 25b/05
b.+ını ḳaldur- 26a/02
b.+ını yere döñ- 30a/03
b.+ını yire döñ- 53a/09
b.+ını yoḳaru dut- 16a/05
b.+ını yoḳaru götür- 25a/07
b.+ını yoḳaru ḳaldır- 11b/09
b.+lar 36b/03
kel baş gibi olur 52a/02 [=28]

başcuġaz Küçük beze.
b.+lar gibi 36a/09
[=1]

başla- Bir işe girişmek, harekete geçmek.
b.-ya 17b/11
[=1]

baṭman 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi.
b. 29b/02, 29b/02, 29b/06, 30b/08, 30b/10, 38b/01
b.+ıla (ʿIrāḳī baṭmanıla) 29b/02, 30b/08
[=8]

batur- Bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak.
b.-alar 26a/11
b.-up 54b/02
[=2]

bayṭar-nāme Veteriner hekim kitaplarına verilen ad.
b. 2b/02
[=1]

baʿżı Ar. Birtakım, kimi.
b. 17b/02, 8a/02, 9b/01
b.+sı 20b/11
[=4]

beden Ar. Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut, gövde, cisim.
b.+i nazik ol- 5b/02
[=1]

bel İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. Hayvanlarda omuzla sağrı arası.
b.+i 4b/08
b.+ine 33a/02, 49b/09
b.+ini 32a/09

[=4]

belesān Far. Sert oval damarlı ve kenarları dişli yaprakları vardır. Ağacı çizilerek reçinesi elde edilir. Çok yıllık ağaçtır, pelesenk.

b. yaġı 40a/02

[=1]

Belḫ Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeri.

b. şehri 2a/02

[=1]

beliñle- Korku ile birden sıçramak, irkilmek.

b.-gen at 12a/09

b.-meye 4b/10

[=2]

belki (Ar. bel+Far. ki) Olabilir, muhtemel olarak, bir ihtimale göre.

b. 2b/03, 46b/01, 4b/08, 53a/06, 9a/02

[=5]

belkim Bk. **belki.**

b. 54a/10

[=1]

bellü Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan.

b.+dür 15a/07

[=1]

belür- Meydana çıkmak, görünmek.

b.-se 34a/06, 36a/08, 49a/01

çerime belür- 49a/01

[=4]

bend-kuşād Far. Vücudun muhtelif eklemlerinde, organlarında bulunan bağlara verilen isim.

b.+den 39a/04

[=1]

benefşe Menekşegillerden, bir veya çok yıllık otsu bir bitki, *viola tricolor.*

b. 24a/07, 26b/11

b.+yaġı 15b/08, 16b/05

[=4]

beñ Çoğu doğuştan olan, deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekelere, kabartılara verilen isim, benek.

b. beñ ol- 10a/03

[=1]

beñze- İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, başka bir şeyi andırmak.

b.-r 22b/01, 38a/02

[=2]

berāber Far. Birlikte, bir arada.

b. 23b/11, 24a/04, 29b/01, 31a/07

iki ḳıçı berāber ola 4a/02

[=5]

bere Vurma, incinme veya hastalık sonucunda damarlardan çıkn kanın dokular içinde birikmesiyle meydana gelen morluk, çürük.

b. 12b/11

[=1]

berekāt Ar. Bereketler, bolluklar.

b.+ıyıla 38b/10

[=1]

berk Sağlam, kuvvetli, sıkı.

b. aġac 26a/03

b. baġla- 20a/08, 28b/09, 32a/01, 35a/04, 41a/07, 56a/05, 58a/09

b. ol- 7a/01

b. sür- 54b/04

b. ṭut- 40b/02

ince berk kendür 50a/07

[=12]

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.

b. 13b/08, 18a/11, 18b/01, 21b/01, 21b/02, 23a/10, 23b/06, 25a/10, 28b/09, 29a/08, 34b/07, 37b/03, 39a/10, 39b/06, 41a/07, 44a/05, 50b/02, 53b/09

b.+inde 14b/06

[=19]

beşer Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı.

b. 39b/07

[=1]

bevāsır Ar. Kaşınma, sulanma, kızarıklık gibi belirtilerle kendini gösteren, bulaşıcı olmayan; fakat kolay

geçmeyip genellikle uzun süre devam eden yaygın deri hastalığı; mayasıllar, basurlar.
b.+ıñ kökin kes- 18b/08
b.+ol- 18a/01
[=2]

beyān Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.
b.+it- 10b/02, 12b/02, 13b/02, 15a/09, 15a/10, 3a/09
[=6]

bez Bk. **biz.**
b. 37b/08
b.+e 29a/08
b. gibi 42b/01
b.+ine (ketān bezine) 39b/03
b. ṭola- 27a/07
[=5]

bezir Ar. Keten tohumundan çıkan yağ.
b. 19b/06, 23a/01, 25b/07, 26b/01, 28a/08, 33a/08, 33b/11, 35a/06, 35b/11, 49b/07, 51b/09, 52b/09
b.+i 17a/09
b. ile 49b/10
b.+le 28b/01
[=15]

bıcılġan Hayvanların ayaklarında hasıl olan yara, çatlak.
b.+ol- 19a/11
[=1]

bıçaḳ Bir sap ve kesici bir çelik bölümden oluşan kesme aracı.
b. deg- 58a/02
b.+ıla (bıçaġıla) 41a/03
[=2]

bıraḳ- 1. Koymak.
b.-a (bıraġa) 31b/05
b.-alar (bıraġalar) 39b/03
2. Sarkıtmak
b.-a (bıraġa) 11b/10
b.-ur (bıraġur) 27a/04, 44a/02, 53b/07
ḳulaḳların bıraḳ- 44a/02, 53b/07
süksinin bıraḳ- 11b/10
3. Çıkarmak.
b.-ur (bıraġur) 14b/06
ḳulun dişin bıraḳ- 14b/06
[=11]

bi'l-ḥaḳḳī enzelnā ve bi'l-ḥaḳḳ nezele ve bi'l-ḥaḳḳī'l ismü'l e- (9) ʿuẓam min eyyi şey'in ḫalaḳa feḳadderehu Ar. "Onu hak ile indirdik, o da hak ile indi. İsmi azam olan hak ile. O yarattı ve takdir etti." anlamında olan Arapça bir dua.
b. 38b/08
[=1]

bi-cidd Ciddiyetle, üzerine düşerek, adamakıllı.
b. 32b/06, 45b/04
[=2]

biber Yun. Patlıcangillerden, bulunan bir bitki, *Capsicum annuum*.
b. 27a/06
[=1]

bil Bk. **bel**
b.+in eg- 4a/09, 4b/10
b.+in şalmış ol- 22b/10
[=3]

bil- Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak, hakkında bilgisi olmak.
b.-dik 14a/07
b.-e 55b/07
b.-eler 46a/02, 55b/06
b.-gil 15a/10
b.-indi 10b/01, 12b/02, 15a/08
b.-inür 14a/10
b.-mek 14a/08, 14a/09, 45b/01, 45b/01
b.-mek gerek 3a/09
b.-mez 15a/01
b.-ür 15a/02, 46a/06
ḳolayın bil- 45b/01
[=18]

bildür- Herhangi bir konuda bilgi vermek.
b.-dik 14a/08
b.-elim 14a/09
[=2]

bile Dahi, birlikte, de.
b. 31a/03, 31a/08, 41a/04
[=3]

bilek Elle kolun, ayakla bacağın birleştiği yer.
b.+leri 4b/05
[=1].
bin- (Binek hayvanları için) Sürmek.
b.-dügi gibi 45b/03
b.-e 14a/06
b.-eler 16a/11, 31a/09, 32b/06, 34a/05, 42a/09, 45a/07, 45a/08
b.-en 45a/11
b.-er 13a/05
b.-icek 46a/09, 4a/06
b.-ilmeye 43b/08
b.-mege 10a/07, 14a/06
b.-mek 57b/03
b.-mekden ḳaçan at 12a/08
b.-meyeler 46a/08
b.-üp 30a/06, 30b/11
[=21]
bir Sayıların ilki.
b. 13a/02, 13a/04, 13b/04, 14a/03, 14b/08, 14b/09, 15a/10, 15b/09, 15b/09, 16a/01, 16a/03, 16a/05, 16a/05, 16b/06, 17a/01, 17a/08, 18a/06, 18a/07, 19b/01, 20b/02, 20b/05, 21a/07, 21a/10, 23a/05, 23a/09, 23a/10, 23b/05, 23b/07, 23b/08, 24a/08, 24b/01, 24b/03, 25b/01, 25b/06, 25b/09, 25b/09, 26a/10, 26b/10, 28a/11, 28b/08, 29a/04, 29a/05, 29a/06, 29a/08, 29a/09, 29a/09, 30b/11, 31a/06, 31a/10, 31a/11, 31b/03, 31b/08, 32a/01, 32a/01, 33a/01, 33b/02, 33b/09, 33b/09, 34a/04, 34a/11, 34b/05, 34b/06, 34b/08, 34b/09, 35a/04, 35b/01, 36a/06, 36a/11, 36b/02, 36b/03, 36b/05, 36b/06, 37a/04, 37a/05, 37a/07, 37b/11, 38b/11, 39a/10, 40b/01, 40b/10, 41a/02, 41b/07, 41b/07, 42b/03, 42b/10, 43b/05, 44b/03, 44b/03, 45a/07, 45a/08, 45b/10, 46a/04, 46b/06, 46b/09, 48a/01, 48a/02, 49a/04, 49a/07, 49b/09, 50a/07, 50a/10, 50a/10, 50b/02, 51b/11, 52b/04, 53a/04, 54a/11, 54b/01, 54b/06, 54b/06, 54b/08, 55a/05, 56a/07, 56a/10, 56a/11, 57a/05, 58a/06, 58b/02, 58b/02, 58b/02, 58b/03, 58b/04, 5a/01, 5a/07, 6b/03
b.+er 18a/04, 20a/10, 24b/08, 37b/02, 48a/04
b.+i 16a/03, 39a/06, 39a/06
b.+i (elmacıġınıñ biri) 4a/04
b.+inden 15b/11, 18a/03, 24b/08, 39b/07, 4a/05, 58b/03
b.+ine 15a/11
b.+isi 3a/01, 3a/02, 3a/03, 3a/04
b.+isi (dördin birisi) 2b/11
b.+isi (dörtdin birisi) 3a/01
b.+kaide üzerine 4a/08
[=148]
birbiri İki veya daha fazla şey ya da kimsenin yerini tutar, yekdiğer, bir diğeri.
b. 38a/08
b.+ne 17b/01, 18b/03, 29a/07, 34b/06, 46b/11, 47a/07, 53b/07
[=8]
birez Bir parça, azıcık
b. 14b/06, 16a/07, 16b/04, 16b/09, 17a/09, 18a/09, 18b/08, 19b/07, 24a/10, 25b/04, 27b/10, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/10, 29b/01, 31b/01, 32a/06, 38b/01, 41b/08, 41b/08, 42b/05, 46a/10, 51a/10, 52b/09, 7a/04
[=26]
birḳaç Çok olmayan, az sayıda, az.
b. 19b/08, 25a/09, 27b/06, 27b/11, 28a/10, 34a/01, 34a/08, 35a/09, 42a/09, 43b/02, 45b/08, 55b/08, 57a/11
[=13]
birle İle.
b. 18a/09, 21b/03, 25a/10, 26a/03, 27b/09, 2a/03, 2a/11, 2a/11, 34b/03,

38a/08, 38a/09, 39a/10, 48a/08, 56b/07
[=14]

bisle- Yedirip içirmek, karnını doyurmak.
b.-mek gerek 14a/07
[=1]

Bismi ʾllāḥi ʾr-raḥmāni ʾr-raḥīm Ar. "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla" anlamına gelen söz.
b. 1b/01, 38b/06
[=2]

bit- 1. (Yara) İyileşmek.
b.-üp 58b/01
2. (Saç, tüy, kıl, diş için) Çıkmak, uzamak.
b.-dügüne 57a/06
b.-e 47b/06
b.-er 14a/11, 14a/11, 57a/08
b.-mese 47b/04
b.-meyen 47b/05
b.-miş 11a/08
b.-mişdür 57a/04
ḳıl bit- 11a/08
tüyi bit- 47b/04, 47b/05, 47b/06
3. Tohum için yeşermek, filizlenmek
arpa bit- 57a/04
[=15]

bit Yarım kanatlılar alt takımına giren, insan ve memeli hayvanların vücudunda asalak olarak yaşayan böcek, *pediculus*.
b.+in (adam bitin) 30b/03
[=1]

bitür- Çıkarmak, uzatmak.
tüyi bitür- 54b/05
[=1]

bitürüci Sona erdirici, tamamlayıcı, tedavi edici.
b. ot 43b/03, 51a/01
[=2]

biz Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput.
b. 29a/02, 29a/11, 52b/07, 49a/03
b.+e (gök bize) 38a/05, 53b/03
b.+i (ḫayż bizi) 16b/11
b.+içi 47b/08
b.+in (avratlarıñ ḫayıż bizin) 16a/10
b.+le 49a/03
b.+ler 28b/09
b.+üñ çevresi 47b/09
[=12]

boġ- El, ip vb. ile bir şeyi çepeçevre sıkmak.
b.-alar 50a/04
[=1]

boġaz Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak.
b.+ına 26b/02, 45a/06, 53b/11
b.+ına (atıñ boġazına) 27b/07, 27b/11, 29b/08, 30b/10, 31a/06, 31a/08, 31b/05, 31b/08, 32a/05, 46b/08
b.+ına (atuñ boġazına) 29b/03, 44a/07, 45a/02, 47a/09, 54a/03
b.+ında (atıñ boġazında) 27a/10
b.+ından (atıñ boġazından in-) 27a/11
b.+ınuñ (atıñ boġazınuñ iç yanı) 17b/02
[=21]

boġazla- Hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek.
b.-yalar 24b/03
[=1]

boḳ 1. Dışkı.
b.+ı (gögercin boḳı) 47a/08
b.+ı (sıġır boḳı) 25b/07
b.+ı (tavuḳ boḳı) 25b/08
b.+ın (ḳırlaġuç boḳın) 22a/05
b.+ın (tavuḳ boḳın) 56a/02
b.+ın (tavus boḳın) 30b/03
b.+ını (aḳ it boḳını) 52a/08
b.+ınıñ (ṭoġan boḳınıñ aġını) 23b/04
2. Testereyle biçilen veya rende, matkap, törpü vb. araçlarla işlenen bir şeyden dökülen kırıntılar, talaş, maden posası.
b.+ın (demür boḳın) 53a/01
[=9]

bol- Olmak.
b.-ur 57a/08

toprak bol- 57a/08
[=2]

boy Bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık.
b. 27b/04
b.+lu (orta boylu) 3b/06
b.+lu ol- 3a/11, 9a/03
yüce boylu ol- 3a/11
[=5]

boya Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde.
kızıl boya 28b/04, 32a/11, 41b/04, 42a/04, 48a/11, 50b/05
[=6]

boyan Fasulyegillerden, 30-60cm yükseklikte, tüysü yapraklı, mavimsi, mor çiçekli, tatlı olan toprak altı bölümleri hekimlikte ve serinletici içkilerin yapımında kullanılan, çok yıllık otsu bir bitki, meyan. *Glycyrrhiza glabra*
b. 27b/04
[=1]

boynuz Birçok toynaklı hayvanın başlarında taşıdığı ve özellikle saldırma, savunma silahı olarak kullandıkları sert ve içi boş, tırnaksı bir maddeden, uzun, kıvrık veya çatallı uzantı.
b.+ı (kiçi boynuzı) 32a/03
b.+ını (kiçi boynuzını) 17b/06
[=2]

boyun Gövdenin başla omuzlar arasında kalan bölgesi.
b.+ı (boynı) 24a/09, 28a/05
b.+ı (boynı düz ol-) 9a/05
b.+ı (boynı yumru ol-) 9a/04
b.+ı uzun 5b/04
b.+ına (atıñ boynına) 28a/01, 28b/02, 38a/05
b.+ına (atuñ boynına) 47a/02
b.+ına (boynına) 27b/02, 28a/10
b.+ından (atıñ boynından) 34a/11
b.+ıñ (boynıñ) 15b/05
b.+una (boynuna) 17b/02
b.+unı (boynunı) 51a/06
b.+uñ (boynuñ ṭamarlarından) 28a/07
[=16]

boz Açık toprak rengi, kül renginin adı.
b.+at 9b/03
demir boz at 9a/03
[=2]

bögrek Kandaki zararlı maddeleri süzen ve idrar olarak mesaneye veren, son kaburgalar hizasında omurganın sağ ve sol yanında bulunan, fasulye biçimindeki çift organlardan her biri.
b.+i (bögregi yarıl-) 52b/11
b.+i (şığırıñ bögregi yağı) 21b/10, 42a/01
b.+iniñ (şığır bögreginiñ yağı) 41a/08
b.+yağırı ol- 43b/06
[=5]

bögür İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.
b.+ini (bögrini) 57a/02
b.+leri ḳaşḳatı ol- 30a/01
b.+lü (küçük bögürlü) 3b/05
[=3]

bögürtlen Gülgiller familyasından, meyveleri yabancı agregat tipte olan ve yenen, gövdesi dikenli çalı şeklinde olan bir cins. *Rubus rosaceae.*
b.+i 42a/01
[=1]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda.
b. 21a/01, 29b/08, 30a/07, 39b/05
[=4]

böyük Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), küçük karşıtı.
b.+ol- 4a/05
[=1]

bu 1.Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz; işaret sıfatı.
b. 2a/05, 2a/07, 2a/08, 2a/09, 2a/10, 2b/02, 2b/04, 2b/06, 5a/06, 5b/06,

5b/09, 7a/02, 9b/05, 12b/11, 13a/10, 13a/11, 13b/01, 14a/05, 14a/11, 17a/11, 21a/01, 22b/08, 23a/11, 23b/07, 28b/11, 29a/08, 30a/03, 32b/02, 33a/02, 34b/10, 35b/04, 38b/03, 38b/04, 38b/06, 39a/02, 39b/02, 40b/08, 41a/11, 41b/10, 42a/04, 45a/10, 46a/01, 48a/10, 48b/08, 52b/03, 52b/07, 58a/01, 58b/04,

2. En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz; işaret zamiri.

b. 11b/05, 12b/01, 12b/02, 13a/01, 13b/02, 15a/05, 15a/11, 27a/11, 28b/07, 31a/10, 33b/02, 35a/09, 38a/07, 39b/08, 40a/09, 43b/11, 44a/04, 46a/03

b.+dır 22a/04

b.+dur 3a/10, 13b/03, 14a/09, 17a/04, 17b/06, 17b/10, 18a/02,19a/05, 19b/01, 19b/10, 20a/07, 21a/02, 22a/03, 22a/05, 23a/01, 24a/03, 24b/03, 24b/10, 25a/02, 26a/01, 26a/02, 26a/07, 26b/03, 26b/04, 27a/02, 27a/03, 27a/05, 27a/11, 27b/01, 28a/06, 28b/03, 29b/09, 29b/11, 30a/03, 31a/04, 31b/11, 32a/10, 32b/08, 32b/09, 33a/03, 33a/05, 33b/03, 33b/04, 34a/10, 34b/01, 35a/03, 35b/08, 35b/09, 36a/02, 36a/03, 36a/03, 36a/09, 36a/11, 37a/02, 39a/04, 39a/09, 40a/11, 40b/01, 40b/11, 41b/03, 41b/06, 42b/01, 42b/10, 43b/10, 45a/06, 45b/01, 45b/07, 46b/07, 46b/10, 47a/05, 47a/06, 47b/07, 48b/04, 49a/02, 49a/02, 50b/07, 50b/09, 51a/05, 51a/11, 51b/03, 51b/07, 52a/03, 52a/11, 53a/01, 53a/01, 53a/08, 53a/11, 53b/06, 53b/08, 54a/08, 55a/11, 55b/04, 55b/07, 56b/03, 56b/06, 57a/03, 57a/04, 57a/06

b.+ları 19b/04

b.+ndan 17a/11, 21a/11, 44b/11, 54a/01

b.+nıñ 25b/01

b.+nıñ gibi 11b/01

b.+nıñ ile 39b/11

b.+nıñla 29b/03, 37a/11

b.+nlar 22b/09

b.+nlardır 12b/06

b.+nları 16a/01, 16a/08, 18b/03, 18b/11, 20a/02, 20a/11, 21a/05, 21b/02, 23b/05, 23b/06, 25b/04, 27a/07, 27b/09, 28b/04, 29b/07, 32a/03, 33a/06, 37a/05, 37b/03, 39a/11, 42b/04, 44b/02, 46b/11, 48b/01, 48b/09, 51a/07, 51b/09, 53b/10, 56a/09

b.+nlarıñ 14b/02

b.+nlarıñ cümlesi 5a/09

b.+nuñ 2a/10, 17b/06, 18a/11, 43b/07

b.+nuñ gibi 9b/06, 12a/05

b.+nuñla 16a/06, 16a/10, 17a/09, 30a/11, 31b/06, 33b/09, 34a/08, 38a/07, 49b/06, 54a/05

b.+ña 22a/03

[=224]

buçuḳ Yarım.

b. 20a/11, 22a/05, 26b/06, 26b/07, 29b/06, 37a/04, 38a/08, 52b/02

[=8]

bud Bacağın dizden kalçaya kadar olan kısmı.

b.+ı arası 7b/02, 8b/03

b.+ların arası 14a/02

b.+uñ 29a/05

[=4]

buġday Buğdaygiller familyasından, çiçeklenmesi başak şeklinde, tohumları kullanılan, bir yıllık otsu bitki. *Triticum sativum.*

b. 35b/07, 47a/04, 47a/10, 53a/06

arı buġday 13b/09

[=5]

buġı Su buharı.
b. 25b/05
[=1]
Buḳrāṭ Hipokrat.
b. 25b/06, 44b/10, 50a/04, 54a/01
[=4]
bul- 1. Arayarak bir şeyi ortaya çıkarmak.
b.-a 23b/03, 24b/09, 28a/03, 28b/10, 29b/08, 31b/09, 34b/09, 35b/07, 36a/07, 37b/05, 38b/03, 39b/02, 42a/07, 47b/03, 56b/05, 56b/11
b.-ur (yolı bulur) 9b/01
yol bul- 43a/11
yolı bul- 9b/01
2. Elde etmek, kazanmak.
b.-a (şifā bula) 27a/09
b.-ur 2b/05, 43a/11
sıḥḥat bul- 2b/05
şifā bul- 23b/03, 24b/09, 28a/03, 28b/10, 29b/08, 31b/09, 34b/09, 35b/07, 36a/07, 37b/05, 38b/03, 39b/02, 42a/07, 47b/03, 56b/05, 56b/11
[=39]
bulamaç Sulu, cıvık hamur.
b. it- 53b/01
[=1]
bulaşdır- Bulaşmasına yol açmak.
b.-alar 35b/04
[=1]
bulaşdur- Bk. **bulaşdır-**
b.-alar 52b/04
[=1]
bulun- Var olmak, mevcut olmak.
b.-maḳ gerek 5a/10
b.-masa 37b/07, 45b/10, 57b/07
b.-mazsa 17b/09
b.-ursa 44b/08, 53a/07, 5a/07
[=8]
bun- Beğenmemek, azımsamak, küçümsemek.
b.-mışdur 40b/06
[=1]
buñal- Çok sıkılmak, sıkıntı ve çaresizlikten şaşkın duruma gelmek.
b.-maz ol- 9b/05
[=1]
burçaḳ Baklagillerden, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan yıllık bir yem bitkisi, *Vicia ervilia.*
b. unı 52a/04, 53a/02
[=2]
burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve soluk alma organı.
b.+ı (atıñ burnı) 19a/03
b.+ı (atıñ burnı içinde) 17b/11
b.+ı (burnı delügine) 16b/03
b.+ı (burnı delükleri) 15b/02
b.+ı (burnı sıyruḳ) 12a/11
b.+ı ḳanatlan- 44a/02
b.+ına (atın burnına) 32b/03
b.+ına (atıñ burnına) 24a/05, 25b/04, 30a/05, 30b/02, 33a/11, 42b/06
b.+ına (atun burnına) 48a/05
b.+ına (atuñ burnına) 42b/07, 56a/03
b.+ına (burnına) 15b/07, 15b/10, 16a/05, 16a/11, 16b/10, 17a/08, 24a/07, 25a/04, 31b/02, 33a/01
b.+ından (burnından) 17a/03, 17b/04, 17b/06, 18a/01, 24a/02, 25a/06
b.+ından (burnından su gel-) 16b/01
b.+ını (burnını) 15b/03, 17a/03
b.+ınıñ (burnınıñ) 22b/05, 30a/01
b.+ınıñ (burnınıñ kanatları) 15b/03
[=38]
buyan Bk. **boyan.**
b. 31b/06
[=1]
buzaġu Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.
b.+da 21a/01
[=1]
büber Bk. **biber**
b. 53b/09
[=1]
bünyād Far. Bina, yapı.

b.+ı 36b/10
b.+suz ol- 43a/08, 43b/04
[=3]

bürçek Şakaklardan sarkan saç, zülüf.
b.+i (bürçegi uzun ol-) 5b/02
[=1]

büre Sebzeyi, eti ezerek veya süzgeçten geçirerek elde edilen ezme.
b. 26b/07, 35b/02, 37a/04, 41b/08, 48a/11
[=5]

büri- Sarmak, kaplamak, örtmek.
b.-yeler 25b/05
başını büri- 25b/05
[=1]

bürü- Bk. **büri-**
b.-yeler 22b/04
[=1]

C

cānavar Far. Yılan, kertenkele, örümcek, akrep ve benzeri zehirli hayvanlar için kullanılan genel ad.
c. ısırmış ise 25a/06
aġulu cānavar ṣoḳa 24b/11
[=2]

cemīʿ Ar. Bütün, hep, cümle.
c.+i 5a/07
[=1]

cerāḥat Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, akyuvarların hakim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yara.
c. 29a/02, 35b/06, 43a/11
c.+a 38b/03, 40a/07
c.+a ur- 40a/03
c. aḳ- 49a/11
c. it- 43b/03
c. ḳal- 43b/05
c. ol- 21b/07
[=10]

cıdavı İnsan ve hayvanlarda omuzbaşı, kürek kemiğinin üstü.
c. ol- 43a/07, 43a/07
[=2]

cümle Ar. Bütün, tüm, hepsi.
c. 43a/06
c.+si 12b/01
c.+si (bunlaruñ cümlesi) 5a/09
[=3]

cüẕẕām Ar. Hansen basilinin sebep olduğu, sinir sistemi ve deri başta olmak üzere birçok sistem ve organı etkileyebilen bulaşıcı bir hastalık, miskin hastalığı, lepra.
c. 12b/07
[=1]

Ç

çadır Maydanozgillerden, öz suyu hekimlikte kullanılan, kan ve lenf damarlarını genişletici, ağrı dindirici, mikrop öldürücü hassalara sahip bir bitki; çadır uşağı. *Dorema ammoniactun*.
ç. (dāne çadır) 52b/07
[=1]

çaḳır (Göz için) Mavi hareli.
ç. ol- 11a/10
iki gözi çaḳır at 11b/06
[=2]

çalıḳlan- Hayvanın yerinde duramayıp haşarılık etmesi.
ġavġada çalıḳlan- 8a/02
[=1]

çalḳa- Sulu bir şeyi sarsarak veya çırparak karıştırmak.
ç.-yalar 27b/06
[=1]

çam Çamgiller familyasından her dem yeşil, iğne yapraklı, yaprakları 5'li kümeler halinde olan, kozalaklı, reçineli ağaçların ortak adı.
ç. saḳızı 18a/09, 22a/01, 28b/04, 33a/06, 37b/02, 41a/08, 43a/05, 50a/11, 51a/02, 52b/08
ç. saḳızı ile 50b/10
[=11]

çamur İçinde çeşitli organik maddeler bulunan, genellikle killi, koyu, yapışkan halde olan toprak, balçık.
ḳara çamur ile 48b/10
[=1]

çanaḳ Pişirilmiş toprak, metal vb. bir maddeden yapılma yayvan, çukurca kap, kase.
ç. 31b/08
ç.+a (sırçasız çanaġa) 21a/09
[=2]

çapar Benekli, alacalı. (hayvan ve bitki) Albino, akşar. Bk. ***Kula*** renkli hayvan.
ç. at 8a/04
ç. atıñ kirpikleri 8b/01
[=2]

çayır Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer.
ç.+larda 45b/11
[=1]

çek- 1. Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.
ç.-e 23a/08, 41a/03
ç.-eler 40b/04, 43a/01, 51b/04
ç.-er 49a/05
ç.-erler 32a/05, 35b/09
ç.-icek 51b/01, 5a/03
ç.-meye 22b/10
ç.-meyeler 43a/08
ç.-üp 40b/09, 41a/01
aḫura çek- 5a/03
şovuḳ şuya çek- 32a/05, 35b/09
2. –e tahammül etmek.
zaḥmet çek- 22b/10, 43a/08
3. Çıkarmak, ayırmak.
naʿlı çek- 40b/09, 41a/01
[=21]

çekil- Çizilmek.
ç.-miş (ḫaṭṭ çekilmiş ola) 6b/04
[=1]

çekin- Kaçınmak.
ç.-mez 55b/03
[=1]

çekirdek Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.
ç. 19a/08
ç.+i (çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm) 27b/08
ç.+in (ḳabaḳ çekirdegin) 56b/07
[=3]

çelti Far. Pirincin içinde bulunan yabancı bitki tohumları.
ç. toḫumı 32b/11
[=1]

çepçevre Bütün yanlarını, her tarafını kuşatacak şekilde.
ç. 39a/08
[=1]

çeri Asker, ordu.
ç. 2a/10
ç.+de 2a/06
ç.-yi ābādān 3a/03
[=3]

çerime Atın gövdesi ya da karnının altında yumru şeklinde oluşan, akıntılı hastalık.
ç. belür- 49a/01
[=1]

çeriş Far. Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile karılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz.
ç. 53a/02
[=1]

çevir- Bir şeyin yönünü değiştirmek, döndürerek hareket ettirmek, öteki yüzünü görünür duruma getirmek.
ç.-eler 38a/04
[=1]

çevre Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, muhit.
ç.+sini (bizüñ çevresini) 47b/09
[=1]

çeyne- Bir şeyi ağıza alıp dişler arasında ezmek, öğütmek.
ç.-r 46a/07
ç.-ye 4b/10
ç.-ye (tiz tiz çeyneye) 4b/09

[=3]

çıḳ- 1. Bulunduğu yeri bırakıp başka bir yere geçmek, içeriden dışarıya doğru gitmek.

ç.-a 16b/10

ç.-maya 56b/01

ç.-mazsa 40b/06

ç.-mış (çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm) 27b/08

2. Ortaya çıkmak, belirmek.

ç.-ar 14b/01, 14b/02

3. Dışarı fışkırmak, akmak.

ç.-a 26a/05, 26b/11

ç.-ar 41a/04, 50a/02

ç.-arsa 40b/05

ç.-sa 23a/07, 51b/07

4. Peyda olmak, meydana gelmek.

ç.-ar 36a/11

ç.-ıcak 37a/03

ç.-sa 23b/09

5. Yerinden oynamak veya kendine mahsus yerden ayrılmak.

ç.-an 41b/03

ç.-ar 57a/11

ç.-sa 51a/03

atun şofrası çıḳ- 51a/03

ḳabarcıḳ çıḳ- 23b/09

ḳan çıḳ- 23a/07, 26a/05, 26b/11, 51b/07

ḳan ve iriñ çıḳ- 40b/05

[=26]

çıḳar- (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.

ç.-a 23b/02

ç.-alar 22b/03, 37b/09, 57b/09

ç.-an 12b/01

ç.-ıp 30b/02

ç.-maḳ 50b/08

ç.-up 38a/05, 50a/09, 52b/05

ç.-ur 26a/07, 39a/04

ç.-urlar 46a/08

dilin çıḳar- 26a/07

[=14]

çırk Far. Kir, pas, pislik, murdarlık.

ç. 58a/07

[=1]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.

ç.+in (ʿaşfūr çiçegin) 47b/02

[=1]

çig Pişmemiş veya az pişmiş.

ç. inek südi 25a/05

[=1]

çil Siyah beyaz karışık, boz renk.

ç. at 10a/01

ç. ol- 10a/01

[=2]

çiri- Çürümek.

ç.-yeler 56b/09

[=1]

çivid Eskiden çivit otundan, bugün yapay yollarla elde edilen, mavi renkli, sarılığını gidermek için çamaşırın son suyuna karıştırılan toz boya.

ç. ile 55a/04

[=1]

çiz- (Bir şeyin üzerinden sert ve sivri bir şey geçirerek) Çizgi halinde berelemek, üzerinde çizik peyda olmasına sebep olmak.

ç.-eler 50a/02, 55b/09, 55b/09

deriñ çiz- 55b/09

[=4]

çoġan Kökü ve dalları, suyu sabun katılmış gibi köpürten, kir temizleyici bir bitki, sabun otu, helvacı kökü, *saponaria officinalis*.

ç. ile 40a/01

[=1]

çoḳ 1. Aşırı bir biçimde; zarf

ç. 12a/10, 12b/01, 13b/11, 19a/06, 21a/02, 24a/10, 27b/02, 32b/10, 38a/11, 40b/09, 44a/04, 45b/02, 47a/03, 50b/05, 53a/09, 56b/02, 8a/03

ḳarası aġından çoḳ ol- 9a/03

2. Birtakımı, bazısı, kimisi; zamir.

ç.+ında (çoġında) 57a/10

[=19]

çök- Çömelmek, oturmak.

ç.-er 57a/08

[=1]

çökek Çukur, içine göçmüş.

ḳıçına çökek olmaya 4a/03

[=1]

çölmek Bk. **çömlek**

ç.+üñ göti 54b/10

[=1]

çömlek Süzülmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirilmek suretiyle elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim, çömlek.

ç.+e (çömlege) 54b/02

ç.+i (çömlegi) 54b/06

[=2]

çörek otı Düğün çiçeğigillerden, çiçekleri saplarının ucunda ve tek tek bulunan, süs bitkisi olarak yetiştirilen bir yıllık otsu bitki. *Nigella damascena*.

ç. 15b/10, 56a/09

[=2]

çuḳur Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer.

ç. 44b/03

ç. gözlü at 12a/11

ç. içi 44b/04

ç. ol- 14b/11, 15a/07

[=5]

çul Ar. Hayvanların üzerine konan kıl, kenevir veya yünden yapılmış örtü.

ç. 30a/05

ç.+ıla 22b/04

ç.+ın 13b/04

ç.+sız ḳo- 13a/03

[=4]

çulsuz Örtüsüz.

yaġmura çulsuz ḳorlar 13a/07

[=1]

çuvalduz Far. Çuval ve bunun gibi kaba dokumaları dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğrice, kalın, büyük dikiş iğnesi.

ç. birle 26a/03

[=1]

çüküṅdür Pancar, *beta vulgarisfolliora*.

ç. yapraġı 44a/07, 47a/11

[=2]

çün Far. Çünkü

ç. 10b/01, 12b/02, 14a/06, 15a/08, 1b/06, 2a/09, 55b/07

[=7]

çürük Sağlam ve dayanıklı olmayan, çürümüş olan.

ç. et 43a/03

[=1]

D

da Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam

bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki

unsurlara bağlayan, “dahi, bile, esasen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta”

vb. manalara gelen, kelimeden ayrı yazılan takı.

d. 31b/06, 35a/09, 37a/02, 43a/08, 49b/11

[=5]

daḫass Ar. Hayvanın tırnağı yanında arız olan şişkinlik, dolama, etyaran.

d. 12b/07

[=1]

daḫı “Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.

d. 10a/06, 11b/05, 11b/08, 12a/04, 12a/05, 12b/02, 12b/02, 13a/08, 13a/08, 13b/10, 14a/06, 14a/08, 14b/01, 14b/02, 14b/08, 14b/09, 15a/05, 15a/07, 15a/08, 15a/09, 16a/04, 16a/10, 16b/02, 17a/05, 18a/11, 19a/09, 19b/09, 20b/05, 20b/10, 21a/01, 22b/04, 23b/02,

25b/01, 25b/06, 27a/07, 27b/03, 28a/09, 29a/05, 29b/04, 29b/08, 2a/01, 2a/08, 30b/06, 31a/06, 31a/10, 31b/03, 32b/02, 33a/08, 34b/01, 36a/11, 36b/09, 38a/06, 38a/07, 39a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3b/06, 40b/01, 41b/11, 42b/04, 43a/04, 45a/08, 48a/01, 4a/04, 50a/02, 50a/08, 51b/05, 52a/02, 52a/10, 54b/06, 54b/10, 55b/03, 56a/02, 58a/08, 5b/07, 6a/01, 6a/03, 6b/02, 7b/01, 9b/04

gice daḫı görmez ol- 11a/06

[=82]

dā'im Ar. Devam eden, devamlı, sürekli, fasılasız.

d. 12a/07, 12a/10, 22b/06, 34a/05, 45b/02, 46b/07, 51b/02

[=7]

daḳ- Geçirmek,koymak, yerleştirmek.

d.-a 47a/02

[=1]

dāne Far. Tohum, habbe.

d. 31a/11, 31b/07, 57b/01

d. çadır 52b/07

[=4]

de- Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.

d.-digimiz 24a/06

[=1]

def' Ar. Savma, savuşturma, kovma.

d.+ol- 17a/08, 28a/10, 47b/01, 51a/10

[=4]

defne İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzümsü meyvesinde ve kabuklarında mide düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. *Laurus nobilis*.

d. yağı 25b/07

d. yaprağı 44a/11

[=2]

deg- Dokunmak, temas etmek.

d.-e 35b/01

d.-erse 42b/08

d.-meye 42b/07

d.-mişdür 40b/06, 40b/11

d.-se 24a/02, 58a/02

bıçaḳ deg- 58a/02

mīḫ deg- 40b/06, 40b/11

żarb deg- 24a/02

[=11]

degil Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklemin olumsuz çekimini sağlayan kelime.

d.+dür 55b/06

ḥāżır degil idi 2a/07

[=2]

degin Bir işin sona erdiği zamanı ve yeri gösterir.

d. (-a degin) 2b/03

d. (-e degin) 14a/05, 18a/07, 2b/03, 31b/05, 37b/05, 39b/04, 44a/06, 45a/09, 48a/03, 54b/05, 55a/08, 56a/11

d. (-ına degin) 6b/03

d. (-ine degin) 19b/10

d. (-üne degin) 14b/06

gün degin 31b/08

[=17]

degirmi Yuvarlak.

d. ol- 14b/10

ökçesi degirmi ola 4b/01

[=2]

degül Bk. **degil**

d.+se 24a/10

[=1]

degür- Yaklaştırıp dokundurmak, değdirmek.

d.-eler 29a/10

d.-meden 58a/05
ṣuya degür- 29a/10
ṭırnaḳ degür- 58a/05
[=4]

del- Üzerinde delik açmak.
d.-eler 22a/08, 26b/10, 43a/10, 49a/03
[=4]

delin- Üzerinde delik açılmak.
d.-miş ise 21b/08
[=1]

delük Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık.
d.+ine (burnı delügine) 16b/03
d.+lerinden (burnı delüklerinden) 15b/02
d.+üne (delügüne) 52b/04
[=3]

delürek Deli gibi.
d.+ol 8a/01
[=1]

demir Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, incelmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element, demir.
d. boz at 9a/03
[=1]

demregü Deride yer yer küme durumundaki birtakım kabartılarla kendini gösteren hastalık, temriye. Krş. **ḳuya**
d. 21b/04
d. kurdu 42b/04
d. ol- 20b/10
[=3]

demren Ok mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir, peykan.
d. 57b/07
d.+i 57b/11
d.+üñ yeri 57b/08
[=3]

demren-keş Temren çıkarıcı alet.
d.+le 57b/09
[=1]

demür Bk. **demir**
d. boḳın 53a/01
d. diken 32b/11
d.+i 21b/08
d.+le 21b/08
d. tuvālı 53a/03
[=5]

denk Ağırlık bakımından eşit olan.
d. 36b/02
[=1]

deñiz Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi.
d. ṣuyı 23a/04
d. ṭuzı 25b/10
[=2]

deñlü Kadar.
d. 33b/11
[=1]

dep- Hayvanın arka ayağı ile vurması, çifte atmak.
d.-meyeler 46a/11
[=1]

depegen Hayvan için çok tepen.
d. at 12a/10
d. ve ısırġan ol- 10b/04, 8a/02
[=3]

depren- Harekete gelmek, kımıldamak.
d.-emez 17b/04
d.-meye 4a/07
d.-mez 50b/07
d.-mezse 20a/09
[=4]

depret- Kımıldatmak, oynatmak, harekete geçirmek.
d.-emez (depredemez olur) 33b/04
d.-meyeler 34b/09, 53a/04
[=3]

der Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı.
d.+in al- 46b/03
[=1]

der-ḥāl O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin.
d. 40b/04
[=1]

deri İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten.
d.+niñ 22a/10
d.+si (atıñ derisi) 56a/06
d.+sine (deve derisine) 47a/01
[=3]

dericik Göz çevresindeki ince deri.
d.+i (dericigi) 22a/07, 22b/02
[=2]

deriñ Kendi ölçülerine göre ağzı veya cephesiyle dibi arasındaki mesafesi fazla olan, enine ve boyuna oranla üçüncü boyutu daha uzun olan.
d. çiz- 55b/09
d. ṭağla- 36a/07
[=2]

derle- Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak.
d.-miş iken 17a/01
d.-miş ol- 13a/03
d.-mişken 22a/04, 34b/10, 42b/09
d.-mişle 29b/09, 31a/02
d.-ye 30b/06, 32b/07, 44b/07
[=10]

derlet- Terlemesine sebep olmak.
d.-e (derlede) 30a/06, 30b/11
d.-meye 45a/10
[=3]

dermān Far. İlaç, şifa, deva.
d. 22b/08
fāʿide vir- 22b/09
[=2]

deste Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmışı, demet, bağlam.
d. 55a/05
[=1]

deş- Oymak, delmek, yazmak, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak.
d.-eler 34a/06, 49a/11
[=2]

devā Ar. İlaç.
d.+sı 3a/09
[=1]

deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.
d.+den ol- 5a/11
d. derisi 47a/01
d. dişlü ol- 15a/04
d. kirpiklü ol- 5b/03
d. siñiri gibi ol- 5b/04
d. ṭabanlu ol- 4b/01
[=6]

devşir- Toplamak, derlemek, bir araya getirmek.
d.-ür 46a/05
kendüyi devşir- 46a/05
[=2]

di- Bk. **de-**
d.-digimiz 38b/03, 7a/02
d.-digimiz gibi 43b/07, 58a/01
d.-digimiziñ 9b/05
d.-digimizleyin 41a/11
d.-digümiz 40b/08
d.-diklerimizden 13b/01
d.-mişler 11b/05
d.-mişlerdür 2b/10
d.-r 12a/03, 12a/04, 12a/06
d.-rler 11b/02, 11b/06, 12a/08, 14b/01, 14b/02, 14b/03, 15a/11, 15b/01, 16b/06, 16b/07, 25b/11, 27a/10, 2b/11, 31b/10, 34b/01, 36b/08, 38a/01, 39a/02, 3b/02, 40a/06, 42a/10, 42b/03, 42b/04, 48a/02, 48b/01, 49a/03, 7a/03
d.-rlerse 5b/07
d.-yü 2b/02
[=42]

diflā Ar. Zehirli ot. Krş. **ağu yapraġı**
d. 48b/01
[=1]

dik- (Bir şeyi) İğne iplikle kumaş, deri vb. şeyler üzerine tutturmak veya kumaş, deri vb. şeylerin parçalarını, sökük, yırtık yerlerini birbirine eklemek.
d.-eler 58a/06
d.-üp 47a/02
[=2]

diken Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri.
d.+i (ısırġan dikeni) 33b/06
[=1]

dil Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı.
d.+i (atıñ dili şişse) 26b/02
d.+i şarḳ- 55a/11
d.+in 26b/09
d.+in çıḳar- 26a/07
d.+in ışır- 26b/04
d.+ine 26b/09
[=6]

dile- Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek.
d.-dügi 45b/07
d.-mince 45b/07
d.-rse (ekmek dilerse) 43b/04
d.-se 13b/03
d.-seler 43a/09, 46a/03
ḳoşmaḳ dile- 46a/03
[=7]

dilki Köpekgilerden sivri burunlu, uzun ve çok tüylü kuyruğu ve postu kürk olarak kullanılan,
kümeslere zarar veren, sansardan büyük, çok kurnaz, yabani memeli hayvan; tilki. *Canis vulpes*.
d. ḳuyruġı 48a/02
[=1]

dilkü Bk. **dilki**
d.+de 21a/01
[=1]

dilsüz Konuşma merkezi veya konuşma organlarının doğuştan arızalı olması sebebiyle veya hiç işitmediği için konuşamayan.
d.+dür 11a/03
[=1]

dimāġ Ar. Beyin.
d.+ına 16b/10
d.+ına (atıñ dimāġına) 26a/06
[=2]

dip Bir şeyin bulunduğu yere bitişen veya bunun hemen yanı başı.
d.+i (dibi) 51b/01
d.+i (evlik dibi) 48a/11
d.+i (gök süsen dibi) 32b/10
d.+inden (dibinden) 20a/08
d.+inden (ḳuyruġı dibinden) 32a/01
d.+ini (bal dibini) 56b/10
d.+ini (dibini) 38a/02
d.+ini (evlik dibini) 31a/06
d.+ini (gebere dibini) 47b/08
d.+leri (dişiniñ dipleri) 14b/07
d.+lerine (dişi diplerine) 27a/08
[=11]

dirhem Ar. Okkanın dört yüzde biri miktarındaki ağırlık ölçüsü.
d. 13b/10, 15b/09, 15b/09, 16a/01, 16a/01, 16a/02, 16a/03, 17a/07, 18a/04, 18a/11, 18b/01, 18b/01, 18b/02, 18b/02, 18b/03, 18b/03, 18b/09, 18b/10, 18b/10, 18b/10, 18b/11, 20a/11, 20a/11, 20b/06, 20b/06, 21a/11, 21a/11, 21b/01, 21b/01, 21b/02, 21b/02, 23a/09, 23a/10, 23a/11, 23b/04, 23b/05, 23b/06, 24a/08, 24b/08, 25a/02, 25a/03, 25a/03, 25a/04, 25a/10, 25a/11, 26b/07, 26b/07, 29b/04, 29b/05, 29b/05, 31a/04, 31a/05, 31a/05, 31b/06, 31b/07, 33a/01, 33a/06, 33a/07, 33a/08, 37a/04, 37a/04, 37a/05, 37b/02, 37b/02, 37b/03, 38a/08, 39a/10, 39a/10,

39a/10, 39b/05, 39b/06, 39b/06, 39b/07, 39b/07, 44a/05, 44a/05, 44a/05, 44a/06, 45a/04, 45a/04, 45a/05, 47a/06, 47a/06, 47a/07, 47a/07, 47a/08, 50b/01, 50b/02, 50b/02, 50b/03, 52b/02, 53b/08, 53b/08, 53b/09, 53b/09, 53b/10, 54a/06, 54a/06, 54a/06, 55a/02, 55a/03

d. kadar 22a/05

[=102]

diri Yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşıtı.

d. 56a/07

[=1]

diş Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.

d.+i 14a/10, 14a/11, 14b/01, 14b/03

d.+i (atıñ dişi) 27a/03

d.+i (atıñ dişi aġrısa) 27a/01

d.+i dipleri 27a/08

d.+in (ḳulun dişin bıraġur) 14b/06

d.+inden 14a/10

d.+ini (atıñ dişini) 15a/05

d.+ini (ḳurd dişini) 47a/01

d.+iniñ (ḳulun dişiniñ ḳapaġı) 14b/05

d.+iniñ dipleri 14b/07

d.+lere 14a/11

d.+leri 3b/03

d.+lerini 53b/07

d.+leriniñ ucı 14b/10

[=17]

diş- Delmek, oymak, içini açmak.

d.-eler 50a/01

[=1]

dişi Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi.

d. 39a/06, 39a/07

[=2]

dişil- Delinmek, oyulmak, yarılmak.

d.-ür 36b/11, 39a/05

[=2]

dişlü Dişleri olan.

deve dişlü olur 15a/04

[=1]

ditre- (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.

d.-dügi 30b/04

d.-r 53b/06

d.-rse 44a/11

[=3]

ditret- (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.

d.-ür (ditredür) 44a/01

[=1]

dīvār Far. Bir binanın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

d.+a 51b/02

d.+e 15b/03

[=2]

dīvār şūrası Duvardaki maddenin özü, kayaçlarda ve mağaralarda doğal halde oluşan beyaz renkli, kabuksu yapıda madde. Krş. **güherçile**

d. 40a/05

[=1]

diyü Herhangi bir yargıya vararak, niteleyerek, diyerek.

d. 15a/06, 25a/01

[=2]

diz Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. Oturulduğunda uyluğun üst yanı.

d.+i üzeri 11a/08

d.+inde (atuñ dizinde) 50b/07

d.+inden aşaġısı 7a/01

d.+ine degin 19b/10

d.+iniñ 34b/04
d.+iniñ (atıñ diziniñ) 29a/04
[=6]

dizgin Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı idare etmeye yarayan kayış.
d. 46a/11
[=1]

dodaḳ Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri.
d.+ı (aşaġa dodaġı) 3b/03
d.+ı (dodagı üstinde) 19a/04
d.+ından(yoḳaru dodaġından) 3b/03
d.+ından (alt dodaġından) 25a/09
d.+ından (üst dodaġından) 25a/09
[=5]

doḳın- Bk. **doḳun-**
d.-up 23a/06
nesne doḳın- 23a/06
[=2]

doḳun- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.
d.-dı ise 58a/04
d.-sa 22b/11
d.-up 28b/02
d.-ur 20a/06
aġaç doḳun- 22b/11
havā doḳun- 58a/04
oḳ doḳun- 28b/02
[=7]

doḳundur- Dokunmasını sağlamak.
şovuġa doḳundur- 13a/10
[=1]

doy- Bir gereksinimi yeteri kadar karşılamak, yeter bulmak, tatmin olmak, kanmak.
d.-a 8a/01
d.-ar 6b/02, 9b/05, 46a/02, 57b/05, 5b/09
yaraya doy- 57b/05
yola doy- 8a/01, 9b/05
[=9]

dög- Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek.
d.-e 15b/06, 17b/07, 18b/11, 23a/02, 23a/08, 23a/10, 23b/02, 23b/11, 29a/08, 30a/11, 32a/03, 33a/07, 37a/05, 39a/11, 39b/08
d.-eler 15b/09, 15b/10, 17a/04, 18b/07, 19a/05, 19b/03, 20a/03, 20a/11, 21b/03, 21b/11, 24a/04, 24b/08, 25b/07, 27a/06, 28b/05, 29a/01, 35a/07, 35b/02, 40a/08, 42a/04, 47b/02, 47b/08, 48a/09, 48b/09, 51a/08, 52a/05, 52a/08, 52b/03, 53a/02, 55b/11, 57b/01
d.-elisin 29b/06, 47a/08
d.-üp 37a/10, 38a/10, 41b/09, 42a/01, 42b/04, 48b/02, 49a/09, 50a/05, 50b/01, 50b/04
merhem gibi dög- 18b/11, 19a/05
[=60]

dögül- (Ufalanmak, ezilmek, karıştırılmak, temizlenmek, sıkıştırılmak gibi maksatlarla) Üzerine arka arkaya vurulmak.
d.-miş 32b/01
d.-miş arpa birle 27b/09
[=2]

dök- 1. Akıtmak.
d.-e 30a/05, 30b/02, 31b/08, 32b/03
d.-eler 16a/05, 17a/08, 24a/05, 25a/05, 27b/07, 27b/11, 31a/06, 31a/09, 31b/02, 33a/02, 33a/08, 33b/01, 44a/07, 45a/02, 54a/04, 56a/03
2. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.
d.-e 4b/08
d.-eler 21a/09
d.-üp 21b/03
3. Tüy, saç, kıl vb. için yok olmak.
d.-er 19b/10
tüyin dök- 19b/10
[=25]

dökil- Bk. **dökül-**
d.-ür 33b/02
madde dökil- 33b/02

[=2]

dökül- 1. Saçılmak.

d.-ür 52a/03

2. Tüy, saç ve kıl için yok olmak.

d.-se 48b/04

ḳuyruġı dökül- 48b/04

[=3]

dön- Kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin etrafında hareket etmek.

d.-mekden 32a/08

d.-mez 28a/05

aşaġa yoḳaru dön- 28a/05

ḳavuġı dönmekden olur 32a/08

[=4]

döndür- Dönmesini sağlamak.

d.-e 32b/05

[=1]

döñ- Yönelmek, çevirmek.

d.-er 30a/03, 53a/09

başını yere döñ- 30a/03

başını yire döñ- 53a/09

[=4]

dört Üçten sonra beşten önce gelen sayının adı.

d. 14a/11, 35b/04, 49a/06, 55a/09

d.+diñ 3a/01

d.+diñ birisi 3a/01

d.+iñ (dördin birisi) 2b/11

d. nesne 2b/10

d.+üne (dördüne degin) 14b/06

[=9]

dur- 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

d.-a 21a/07, 28b/10, 49a/07, 50b/11

d.-duġı 13b/10

d.-maḳdan 56b/02

2. (Yiyecekler veya nesneler için) Bulunduğu yerde bir zaman kalıp beklemek, üzerinden zaman geçmek.

d.-a 29a/10

[=7]

dut- 1. Kaldırmak.

d.-alar 16a/05

2. Herhangi bir durumda kalmasını sağlamak.

d.-alar 18b/08, 22b/04, 45a/03, 51a/10, 54a/05

3. Ulaşmak, varmak.

d.-dı 2a/01

4. Kapatmak, sarmak.

d.-mayalar 44b/06

5. Ele geçirmek, yakalamak.

d.-ar 2b/09

atuñ nefesi yolın dut- 44b/06

başını yoḳaru dut- 16a/05

ısıcaḳ dut- 45a/03

ıssı dut- 22b/04, 54a/05

Kīş baḫrın dut- 2a/01

ḳoduġunı dut- 2b/08

[=16]

dutul- Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak.

d.-ur 35b/08

siñirleri dutul- 35b/08

[=2]

dübür Makat, anüs.

d.+ünden (tavuḳ dübüründen) 56a/07

[=1]

düg- Düğüm yapmak, bağlamak.

d.-e 38b/05, 38b/05

[=2]

dügüm İp, iplik, halat vb. bükülebilir şeyleri kıvırıp kendi üzerine veya birbirine dolayarak yapılan boğum.

d. 38b/06

[=1]

düldül Ar. Hz. Ali'ye Hz. Muhammed tarafından armağan edilen katırın adı.

d. 11b/05

[=1]

düpdüz Tamamen düz ve doğru biçimde olan, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan.

d. 15a/01

[=1]

dürlü Çeşitli, muhtelif.

d. 12b/04, 13b/08, 20b/05, 23a/05, 29a/04, 31a/06, 31b/03, 39a/06, 40b/01, 48a/01, 51b/05, 54b/06
d.+dür 15a/11
[=13]

dürt- Sürmek.
d.-e 17b/02, 18a/07, 19b/05, 28b/10, 37a/07, 39b/10, 39b/10, 48a/10, 48b/08
d.-eler 18a/05, 18a/06, 18a/08, 18a/11, 20a/01, 20a/04, 20a/09, 21a/08, 21b/05, 25b/01, 25b/05, 26a/04, 26a/09, 26b/10, 26b/11, 27b/03, 28a/01, 28a/10, 28b/06, 36a/07, 36b/04, 36b/04, 37a/07, 39b/02, 41a/02, 41b/05, 42a/06, 42b/06, 47b/03, 48b/11, 49a/07, 49b/01, 49b/03, 49b/11, 51b/05, 51b/11, 52a/07, 52a/10, 53b/02, 53b/03, 56b/11, 58a/10
d.-erlerse 51b/06
d.-üp 53b/03
[=53]

düş- Yerinden çıkmak, kopmak.
d.-dükden soñra 19a/10
d.-e 19a/08, 20a/09, 20b/05, 26a/11, 50a/04
d.-er 55b/03
d.-se 45b/10
na‘lı düş- 45b/10
[=9]

düz Kıvrımlı olmayan, doğru.
boynı düz olursa 9a/05
[=1]

düz- Düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek.
d.-eler 42a/08
[=1]

E

e‘immetü‘d-dīn Ar. Dinin önderleri.
e. 1b/04
[=1]

ebe gümeci İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. *Malva sylvestris*.
e. toḫumın 13b/10
[=1]

edviyye Ar. İlaçlar, devalar, çareler.
e. birle 2a/11
[=1]

eg- Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek.
e.-e (ege ege) 4a/09
e.-meye 4b/09, 4b/10
belin eg- 4a/09
bilin eg- 4b/10
ḳuyruġın eg- 4b/09
[=6]

egelet- Eğe ile düzleştirtmek, aşındırmak.
e.-ürler (egeledürler) 15a/05
[=1]

egendü Metallerin eğelenmesi sırasında ortaya çıkan küçük parçacıklar, metal talaşı.
e.+si (bakır egendüsi) 23b/05
[=1]

eger Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir.
e. 10a/03, 14a/01, 14a/05, 15b/08, 15b/10, 16a/06, 16b/02, 16b/04, 16b/05, 17a/09, 17b/09, 17b/11, 18a/06, 18b/05, 19a/03, 19a/07, 19a/08, 19a/11, 19b/08, 20a/04, 20a/07, 20a/09, 21b/06, 22a/02, 22a/06, 22b/10, 23a/03, 23a/04, 23a/06, 23a/07, 23b/03, 23b/09, 24a/01, 24a/05, 24a/08, 24a/10, 24a/10, 24a/11, 24b/02, 24b/04, 24b/10, 25a/05, 25a/06, 25a/08, 25b/01, 25b/11, 26a/06, 26a/08, 26a/09, 26b/02, 26b/09, 27a/01, 27a/10, 27a/10, 27b/07, 28a/03,

28a/08, 28a/10, 28b/01, 28b/11, 29b/03, 29b/09, 30a/08, 30a/11, 30b/02, 30b/04, 30b/07, 31a/01, 31a/10, 31b/05, 31b/09, 32a/02, 32a/05, 32a/06, 32a/09, 32b/03, 32b/07, 33a/02, 33a/03, 33a/10, 33b/01, 33b/09, 34a/02, 34a/05, 34a/08, 34a/09, 34b/03, 35a/06, 35a/09, 35a/10, 35b/07, 36a/01, 36a/04, 36a/06, 36a/08, 36a/10, 36b/01, 36b/05, 37a/11, 37b/05, 37b/07, 37b/09, 38a/07, 38b/01, 38b/03, 38b/10, 39a/01, 39a/03, 39b/02, 39b/11, 40a/04, 40a/10, 40b/05, 40b/06, 40b/11, 41a/11, 41b/02, 41b/05, 41b/11, 41b/11, 42a/03, 42a/06, 42a/07, 42a/10, 42b/07, 42b/08, 43a/01, 43a/02, 43a/03, 43a/07, 43a/09, 43b/01, 43b/02, 43b/06, 43b/09, 44a/07, 44a/10, 44a/11, 44b/08, 44b/09, 45b/08, 45b/09, 46a/02, 46b/06, 46b/09, 47a/03, 47a/10, 47a/10, 47b/02, 47b/04, 47b/06, 47b/08, 47b/11, 48a/04, 48a/06, 48a/10, 48b/02, 48b/03, 48b/08, 49a/01, 49a/05, 49a/07, 49b/01, 49b/03, 49b/06, 49b/10, 49b/11, 4a/04, 4b/11, 50a/02, 50a/03, 50a/06, 50b/06, 50b/07, 51a/03, 51a/10, 51b/05, 51b/06, 51b/11, 52a/07, 52a/10, 52a/11, 52b/10, 53a/07, 53b/02, 53b/05, 54a/05, 54a/08, 55a/01, 55a/04, 55a/06, 55a/08, 55a/10, 55b/05, 55b/06, 56a/04, 56a/08, 56b/02, 56b/06, 56b/08, 56b/10, 56b/11, 57a/03, 57a/09, 57a/11, 57b/06, 58a/02, 58a/03, 58a/04, 5a/04, 5a/07, 7b/01, 8b/01, 8b/01, 8b/03, 9a/05, 9b/05

[=216]

egil- Düz durumdayken bir yöne doğru eğik duruma gelmek.

e.-mez 28a/05

e.-ür 32a/09

[=2]

egir- Arıların çıkardığı bir salgı türü.

e. 24a/03

[=1]

egirtmek Etraf, çevre.

e.+ine 55a/09

[=1]

egri Düz olmayan, yamuk, yatay veya düşey olmayan, bütünüyle bir yana eğilmiş bulunan.

e. gözlü at 11b/02

[=1]

ek- Eklemek, serpmek, katmak.

e.-e 23b/03

e.-eler 43a/07, 50b/01, 51a/09, 58a/08

e.-eler (ṭuz ekeler) 42b/11

e.-mek dile- 43b/04

ṭuz ek- 42b/11

[=8]

ekṣer Pek fazla, daha çok.

e. 40b/08

e.+i 20b/10, 21a/01

e.+i (marażıñ ekṣeri) 20b/08

e.+ine 36b/11

[=5]

eksik Az, kusurlu, bir bölümü olmayan, yetersiz.

e. ol- 3a/01, 5a/01

[=2]

ekşi Sirke veya limon tadında olan.

e. anār ḳabı 51a/07

e. ḫamīr 20b/03

[=2]

ekşif Ar. Atın yürürken alışkanlıktan dolayı kuyruğunu kaldırması. Krş. **aʿzel**

e. 12a/03

[=1]

el Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.

e. ile 29b/07

e.+ini 30a/08, 30a/09, 32b/04

e.+lerin ayaḳların oynat- 45b/02

e. ur- 36a/03
[=6]

El-ḥamdüli'llāhi rabbi'l-ʿālemīn. Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Muḥammedin ve ʿalā āli Muḥammedin ve aṣḥābihi ecmaʿīn Ar. "Övgü alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. Dua ve esenlik Hz. Muhammed'in, onun ailesinin ve sahabilerinin tümünün üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.
e. 1b/02
[=1]

ele- Elek yardımıyla ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak, elekten geçirmek.
e.-yeler 43a/06
e.-yüp 38a/10
[=2]

elek Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez gibi maddelerden yapılan araç.
e.+den giçür- 23b/06
[=1]

elet- Eleme işini yaptırmak.
e.-üp 38a/04
e.-üp (eledüp) 13b/07
[=2]

elli Kırk dokuzdan sonra elli birden önce gelen sayının adı.
e. 25a/02, 31b/07, 33a/07, 39b/07, 45a/04, 45a/04, 47a/06, 47a/07, 50b/03, 53b/09, 54a/06, 54a/06
[=12]

elmacıḳ Yüzün göz ile yanak arasında bulunan, çıkıntılı bölümü.
e.+ınıñ (elmacığınıñ biri) 4a/04
e.+ları 4a/04
[=2]

emr Ar. Buyruk, komut, talimat, ferman.
e.+i birle 2a/03
[=1]

eñ Atın kafatası ile çene kemiğinin birleştiği oynak yeri.
e.+i (atıñ eñi ḳopsa) 25b/11
[=1]

eñek Çene.
e.+i (atıñ eñegi altı) 21b/06
e.+i (eñegi) 5b/11
e.+i (eñegi altı) 3b/07
e.+inde (eñeginde) 19a/04
[=4]

erbaʿa Ar. Dört, dördüncü.
ʿanāṣır-ı erbaʿa 2b/11
tiryāk-ı erbaʿa 25a/04
[=2]

eren Olağanüstü sezgileriyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse, Allaha ermiş.
e.+ler (öz erenler) 22b/05
[=1]

eri- Katı cisimlerin sıcaklık etkisiyle sıvı duruma gelmesi.
e.-ye 31a/06
e.-yicek 52b/09
[=2]

erik Gülgiller (*Rosaceae*) familyasından, yaprakları basit, yenen etli ve sulu bir meyvesi olan, yapraklarını döken, ağaç ya da çalı şeklinde bitkilerin genel adı.
e. 29b/05
[=1]

erit- Katı cisimleri sıcaklık etkisiyle sıvı duruma getirmek.
e.-eler (erideler) 20b/07, 21a/09, 33a/07, 37b/03, 45a/05, 52b/08
e.-üp (eridüp) 28a/01
e.-ür (eridür) 35b/05
[=8]

es- Havanın bir yönden başka bir yöne hareket etmesi, rüzgar olması.
e.-dügi (yel esdügi) 9a/06
[=1]

esbaḳ Ar. Eski, geçmiş, önceki.
e. 12a/08
[=1]
eṣer Ar. İz, nişan, işaret.
e.+i 38b/01
[=1]
eski 1. Zamanın etkisiyle yeniliğini kaybetmiş olan.
e. incir 48a/07
e. panbuḳ 18a/10, 19a/02, 20b/07, 22a/01, 28b/05, 29a/02, 36b/02, 41a/05, 50b/04, 50b/11, 51a/08, 52b/03, 52b/06
e. süci 47a/06
2. Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan.
e.+den 19a/07, 43b/01
e. şaman 30b/04
e. şaman ṭozı 25b/03
[=19]
et İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka.
e.+e 57a/11
çürük et 43a/03
yaş et 57a/09
[=3]
etmek Ekmek.
e.+e (etmege) 55b/05
[=1]
eṭrāf Ar. Yanlar, taraflar, çevre.
e.+a 2a/05
[=1]
Eūẕü bi'llāhi mine'ş-şeyṭāni'r-racīm Ar. "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım." anlamında Arapça ibare.
e. 38b/06
[=1]
ev Konut, hane.
e.+den 46a/08
e. içi 56a/11
[=2]
evlik İki çenekliler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, *Rumex patientia*.
e. 20a/02
e. dibi 31a/06, 48a/11
[=3]
evvel Ar. Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce, ilk.
e. 11a/01, 13b/03, 14a/10, 15a/09, 15b/05, 19a/06, 19b/01, 19b/11, 21a/02, 23a/01, 26b/05, 27b/01, 31b/11, 32b/09, 33b/05, 35b/09, 36b/07, 37a/02, 3a/07, 40b/11, 41a/05, 42b/10, 43a/03, 44a/09, 45a/07, 46a/03, 46b/01, 46b/05, 48a/09, 51b/03, 52a/03, 52a/09, 53a/11, 54a/09, 55b/08, 56b/03, 56b/07, 57a/04, 5a/04, 5b/08
[=40]
eyegü Sırttan omurgaya, ön taraftan göğüs kemiğine bitişerek göğüs kafesini meydana getiren yassı ve kavisli kemiklerden her biri.
e.+si (ṣol eyegüsi) 5a/01
e.+sinden (ṣaġ eyegüsinden) 5a/01
[=2]
eyer Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.
e.+in 42b/09
e.+ini 42b/11
[=2]
eyit- Söylemek, demek, anlatmak.
e.-er (eyder) 25b/06
e.-ür (eydür) 44b/10, 50a/05, 54a/01
[=4]
eyle- Etmek, yapmak anlamında yardımcı fiil.
e.-dügi 2b/09
e.-r 24b/03

e.-ye 14a/05
ʿazim eyle- 2b/09
görmez eyle- 24b/03
[=5]

eyü Bk. **iyü**
e. ol- 44a/11
[=1]

ez- Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek, ufalatmak.
e.-e 29b/07, 30a/04, 44b/10, 56a/03
e.-eler 24a/04, 24b/09, 25a/04, 25a/11, 26b/06, 32b/02, 33a/01, 33a/11, 52a/06
e.-üp 27b/05, 30b/10
[=15]

F

fāʿide Ar. İşe yarama, yarar.
f.+dür 50a/02
dermān fāʿide virmez 22b/09
[=2]

fataḳ Ar. İç organlardan bir parçanın, genellikle bağırsak bölümünün karın çeperlerini geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik yapması, kavlıç, herni. Krş. **miftāḳ**
f. 12b/09
[=1]

fatıḳ Bk. **fataḳ**
f. ol- 52b/11
[=1]

felāʿ Ar. Çatlama, yarılma, kopma.
f. 25b/11
[=1]

ferāsetlü Anlayışlı.
f. ol- 9b/01
[=1]

feslegen Bk. **fesligün**
f.+i (yabān fesligeni) 44a/08
[=1]

fesligün Yun. Ballıbabagillerden, saksılarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, keskin kokulu, ufak yeşil yaprakları kekik gibi bahar ve koku verici olarakkullanılan, küçük beyaz çiçekli bitki. *Ocimum basilicum.*
f. 50b/01
[=1]

fiʿl Ar. İş, davranış.
f.+lerdür 13a/11
[=1]

fiʾl-cümle Ar. Neticede, sonunda.
f. 7b/01
[=1]

fiʾl-ḥāl Ar. O anda, hemen.
f. 2a/07, 32b/03
[=2]

fitil Ar. Derin yaraların tedavisinde, yara içine salınan steril gazlı bez şeridi.
f. 52b/05
f. it- 35b/03, 52b/03
[=3]

furun Rum. İçinde genellikle odun yanan, her yanda aynı derecede ısı oluşturarak ekmek, pasta vb. pişirmeye yarayan, tavanı tonoz biçiminde, önünde tek açıklık bulunan ocak.
f.+a 23b/01
[=1]

G

ġāfil Ar. Çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan, aymaz.
ġ. ol- 41b/02
[=1]

ġalīẓ Ar. Kaba, çirkin.
ġ. ol- 21b/03, 51b/10
[=2]

ġavġa Far. Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş.
ġ.+da çalıḳlan- 8a/02
[=1]

ġāyet Ar. Pek, çok, pek çok, güçlü bir biçimde, etkili olarak.
ġ. 10a/04, 10a/07, 14a/04, 21a/03, 21a/07, 34b/02, 43b/03, 46b/04,

48a/07, 54a/05, 5a/02, 5b/11, 7b/04, 9a/06, 9b/02
[=15]

ġayretlü Çalışkan, çaba gösteren.
g. ol- 57b/04
[=1]

ġayrı Başka, diğer, artık, bundan böyle.
ġ. 7a/02, 40a/09
ġ.+sın 58b/05
[=3]

gebere Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki, pancar. *Capparis spinosa.*
g. dibi 47b/08
[=1]

geç Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra olan, erken karşıtı.
g. 22b/04
g. vir- 36a/01
[=1]

geç- Bk. **giç-**
g.-icek 15a/01
g.-mez ise 57a/02
g.-mezse 43a/01
[=3]

geçür- Bk. **giçür-**
g.-eler 43a/10
[=1]

gedil- Gedik açılmak, eksilmek.
g.-ür 14b/08, 14b/09
[=2]

gel- 1. Ulaşmak, varmak.
g.-üp 29b/10
2. (Sıvılar için) Çıkıp akmak.
g.-e 16b/01
g.-mez 26a/05
g.-meyüp 24a/05
g.-se 24a/02, 58a/03
g.-ür 17b/06, 24b/01, 44a/03, 54b/04, 57a/11
3. Rast gelmek, isabet etmek.
g.-en 22a/10
g.-ürse 4a/01
baġarsuġı ṭaşra gel- 58a/03
burnından şu gel- 16b/01
gözlerinde yaş gel- 44a/03
ḫoş gel- 54b/04
ḳan gel- 24a/02, 24a/05
yoldan gelmiş ol-13a/03
[=20]

geñşek Sıkı veya gergin olmayan, gevşemiş olan.
g. 40b/10
[=1]

gerdeme Sulak yerlerde yetişen yenilir, yeşil renkli bir çeşit ot, tere. *Lepidium sativum.*
g.+ini (şu gerdemenini) 31a/07
[=1]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey).
g. 13b/03
g.+dür (bulunmaḳ gerekdür) 5a/10
g.+i (geregi gibi) 41a/05
g.+dür (almaḳ gerekdür) 34b/05
almaḳ gerek 10a/05, 5b/07
bilmek gerek 3a/09
bislemek gerek 14a/07
itmek gerek 13b/02
ḳolayın bilmek gerek 45b/01
[=10]

geril- Gergin duruma gelmek, kasılmak.
g.-se 34a/10
g.-ür 15b/04
siñirleri geril- 34a/10
[=3]

getür- Bk. **götür-**
g.-e 13b/01
g.-üp 45a/07
selāmete getür- 13b/01
[=3]

gevde Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruk dışında kalan kısım, gövde.
g.+sin 54a/04
g.+sinde (atıñ gevdesinde) 49a/04
g.+sinde (atuñ gevdesinde) 50a/06, 57b/07
g.+sine 53b/01
g.+sine (atıñ gevdesine) 48b/10

g.+sine (atuñ gevdesine) 44b/06
g.+sini 45a/03
[=8]

gezdir- Birinin gezmesini sağlamak.
g.-e 46b/03
[=1]

gibi Bir kimsenin bir işi kendisine benzetildiği kimse tarzında yaptığını veya bir işin kendisine benzetildiği şeydeki biçimde olduğunu göstermek için kullanılır.
g. 11b/03, 12a/03, 12a/08, 15b/02, 18a/04, 18a/10, 18b/04, 18b/07, 18b/11, 19a/05, 19b/09, 20a/03, 21a/06, 22a/11, 23a/08, 23a/10, 25b/08, 28a/05, 33b/08, 34a/01, 34a/04, 35a/11, 36a/09, 36b/01, 37a/06, 37b/08, 38a/03, 39a/05, 39b/04, 40b/09, 41a/05, 41a/09, 41b/07, 42b/01, 45b/03, 45b/05, 46b/05, 50a/01, 50b/07, 52a/02, 52a/03, 52a/06, 52a/07, 54b/08, 56a/01, 58a/01, 5b/02, 5b/04
g.+dür 43b/07
un gibi ol- 21a/10
[=50]

gice Gün kararmasından gün ağarmasına dek geçen zaman aralığı, tün, şeb.
g. 21a/07, 25b/09, 29b/07, 32a/01, 33b/09, 34a/04, 35a/04, 36a/06, 36b/03, 37a/07, 41b/07, 42b/10, 43a/01, 49a/07, 49b/09, 50a/10
g. görmez ol- 10b/05
g. daḫı görmez ol- 11a/06
[=18]

gici Uyuz hastalığı.
g.+si kesil- 55a/09
[=1]

gici- Kaşınmak.
g.-se 55a/08
atuñ ḳuyruġı gici- 55a/08
[=2]

gicirek Geceye yakın saatlerde.
g. 22a/06
[=1]

gicik Kaşınma, kaşıntı, uyuz hastalığı.
g.+i (ḳuru giciki olsa) 48b/03
[=1]

giç- 1. (Zaman için) Aşmak, geride bırakmak.
g.-miş ise 49a/06
2. Bir yerden başka bir yere gitmek.
g.-e 4a/01
g.-üp 13b/07
3. Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak.
g.-mez ise 36a/06, 40b/11
g.-mezse 28a/08, 36a/04, 44b/09
4. (Bir miktarı, bir sınır veya haddi)Aşıp ilerisine gitmek.
g.-meye 22a/11, 47a/03
5. Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek.
g.-diginden 43b/11
g.-mekden 31b/10, 32a/07
g.-miş 44b/10
g.-se 53a/08
ıssı giç- 43b/11, 44b/10, 53a/08
şovuḳ giç- 31b/10, 32a/07
[=20]

giçrek Belirli bir zamandan sonra olan, geç.
g. 46b/04
[=1]

giçür-1. (İp, kıl vb.) Bir nesnenin bir tarafından sokup öbür tarafından çıkarmak
g.-eler 22a/08
g.-üp 24b/05
2. Ayıklamak, ayırmak.
g.-e 23b/06
elekden giçür- 23b/06
[=4]

gider- Uzaklaştırmak, çıkarmak, yok etmek, kaldırmak, izale etmek, defetmek.
g.-e 16b/08
g.-eler 20b/03, 21a/07, 47b/10, 52a/04
g.-meye 13b/04
g.-meyeler 56b/05

g.-üp 50a/11
tüyin gider- 47b/10
tüyini gider- 52a/04
[=10]

giñ Geniş.
g. 3b/03, 3b/09
g. ḳayışı 42a/08
g. ol- 4b/04
[=4]

gir- İçeri dahil olmak, iltihak etmek.
g.-icek 11b/10
g.-meye 20b/02
g.-üp 56b/01
g.-ür 20b/11
balçıġa gir- 11b/10
[=5]

girü Bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı.
g. 19a/01, 28b/01, 46a/09, 4b/04, 52b/02
[=5]

git- Bir yere doğru yönelmek, bir yerden veya bir işten ayrılmak, çıkmak, ulaşmak.
g. 56b/08
g.-e (gide) 16a/10, 17a/07, 19a/09, 19b/06, 19b/08, 20b/05, 25b/10, 26a/11, 33b/08, 36b/05, 38b/10, 3b/11, 3b/11, 46b/01, 50a/04, 56b/08
g.-erken (giderken) 3b/10, 45b/04
g.-erse (giderse) 50b/05
g.-ince (gidince) 21b/06, 29b/03
g.-mese 48b/03, 52a/08
g.-meye 25b/06, 46b/02, 4b/11, 56a/06
g.-meyince 35b/05
g.-mez 20b/11
g.-mez ise 26b/09, 38a/07
g.-mezse 15b/10, 16a/06, 16a/10, 16b/02, 17a/09, 24b/04, 30b/04, 33a/10, 33b/09, 35a/11, 38b/04, 39b/02, 39b/11, 47b/11
g.-se 31b/09
g.-üp (gidüp) 38b/01
āsān git- 19a/09
atıñ içi git- 31b/09
ḳıçın ḳıçın git- 4b/11
yıġup git- 46b/01
yolca git- 3b/10
[=53]

gögercin Güvercingillerden, dünyanın pek çok yerinde rastlanan, hızlı ve uzun zaman uçabilen, çoğu evcilleşmiş kuş. *Columba.*
g. boḳı 47a/08
[=1]

gögüs Gövdenin boyun ile karın arasındaki ve kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümü, sine.
g.+inde (atıñ gögsinde) 49a/01
g.+inde (atuñ gögsinde) 50b/06
g.+ini (gögsini) 37b/07
[=3]

gögüz Bk. **gögüs**
g.+e degin 37b/05
[=1]

gök 1. Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.
g. biz 38a/05, 53b/03
2. Yeşillik.
g.+e (göge) 35b/06
3. Yaş, taze.
g. süsen dibi 32b/10
[=4]

göm- Yerin altına koyarak üstünü toprakla örtmek.
g.-eler 48b/07, 49b/08
[=2]

gönder- Bir yerden başka bir yere yollamak veya gitmesine yol açmak.
g.-di 2a/09
[=1]

göñül Duyguların, ruhsal kıpırdanmaların, iç çabaların taşıyıcısı.
g.+ünde (göñlünde) 46a/05
[=1]

gör Far. Mezar.
g.+lerde 38a/01
[=1]

gör- Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.

g.-e 11a/03, 8b/02
g.-icek 4a/09, 4b/11
g.-inür 18a/05, 18b/05
g.-meden 27a/02, 57a/06
g.-megi zaif ol- 22b/07
g.-memiş (od görmemiş bal) 19b/04, 21b/11, 35b/03
g.-memiş (od görmemiş bal ile) 51a/03
g.-mez 10a/01
g.-mez (gice dahı görmez olur) 11a/06
g.-mez (gice görmez olur) 10b/05
g.-mez (iyü görmez olur) 11b/08
g.-mez eyle 24b/03
g.-mez ol- 11b/01
g.-ür ol- 3b/08
ḳarada gör- 10a/01
sehil gör- 8b/02
[=22]

görin- Bk. **görün-**
g.-ür 37b/10
[=1]

görün- Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.
g.-digi gibi 36b/01
g.-mez ise 18a/06
g.-mezse 36b/01
g.-sün 15a/06
yigit görün- 15a/06
[=5]

göt 1. Kalın bağırsağın dışarıya açılan deliği ve vücudun kuyruk sokumu bölgesi için kullanılan kaba söz, makat, dübür, anüs.
g.+üni 51b/02
2. Arka, alt taraf; dip.
g.+iyile (çömlegüñ götiyile) 54b/10
[=2]

götür- Taşımak, ulaştırmak veya koymak.
g.-icek 4b/03, 4b/04
g.-mez 25a/07
başını yoḳaru götür- 25a/07
[=4]

gövez Koyu kırmızı, vişne çürüğü renk.
g. ol- 55b/02
[=1]

göyin- Yanacak derecede ısınmak, hafif sararmak.
g.-e 23b/01
[=1]

göyündür- Yakmak.
g.-e 48a/05
g.-eler 48a/07, 56b/09
[=3]

göz İnsan ve hayvanda görme organı.
g.+de 36b/11
g.+den 22b/06
g.+e 18a/05, 20b/02, 20b/08, 20b/10, 20b/11, 24b/04
g.+e ḫor olur 9b/01, 10a/07, 11b/03,
g.+e in- 36b/08
g.+göz ol- 38a/03
g. ḫarāb ol- 22b/07
g.+i 11b/08, 21a/07, 23a/03
g.+i (anıñ gözi) 8b/02
g.+i (atıñ gözi) 20a/04
g.+i (iki gözi çaḳır at) 11b/06
g.+i (ṣol göz) 11a/10
g.+i kızıl ol- 10b/03
g.+i ört- 24b/02
g.+i pıñarı içi 22a/07
g.+inde (atıñ gözinde) 22a/02, 23b/09, 24a/11
g.+inden yaş aḳ- 22b/11
g.+ine 20b/01, 22a/06, 23a/02, 23a/08, 23b/08
g.+ine (atıñ gözine) 22b/10, 23a/06, 23b/02, 23b/07, 23b/11, 24a/01
g.+ine (atuñ gözine) 47b/03
g.+ini 23a/03
g.+iniñ (atıñ göziniñ) 22b/01
g.+iñ pıñarı 24b/01, 24b/06
g.+leri 15a/07, 6a/02, 7b/04, 8b/03
g.+leri ḳızar- 55a/11
g.+leri ṣarar- 17b/05
g.+leri ṭonluk ol- 11a/11
g.+lerinde yaş gel- 44a/03
g.+lerinden yaş in- 27a/04
g.+lerine 54b/03

g.+ünden 15a/06
g. zaḥmı 37a/01
[=56]

gözlü Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan.
açıḳ gözlü 3b/05
ala gözlü ol- 3b/01
çuḳur gözlü at 12a/11
egri gözlü at 11b/02
kuzġun gözlü ola 10b/05
[=5]

ġurr Ar. Beyaz leke.
ġ. 12b/07
[=1]

güherçile Far. Tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan, barut vb. patlayıcı maddeler yapımına yarayan, beyaz renkte ve ince billurlar durumunda birleşik bir madde, potasyum nitrat (KNO3). Krş. **dīvār şurası**
g. 40a/06
[=1]

gül Gülgiller (Rosaceae) familyasından, reseptakulumu olgunlukta etlenen ve fındıksı meyveleri saran, genellikle yapraklarını döken dikenli çalılar halinde olan, ülkemizde 24 tür ile temsil edilen bir cins.
g.+i (pelid güli) 18a/03, 21a/04
g. şuyı 16b/04
g. yaġı 19a/10, 21a/08
[=5]

gülve Bilye, yuvarlak, gülle. Krş. **yuvalak**
g.+ler it- 32a/04, 53b/10
[=2]

gün Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.
g. 13b/09, 14a/04, 16a/04, 17b/01, 18a/07, 20b/02, 25b/09, 28b/10, 29a/11, 29b/08, 31b/04, 31b/04, 32a/01, 32a/10, 33b/09, 34a/02, 34a/07, 38a/07, 40a/04, 40b/10, 41a/07, 41b/07, 42a/09, 43b/09, 44a/06, 46a/02, 46a/03, 46a/04, 46a/07, 46b/04, 47a/09, 47b/11, 48a/04, 49a/06, 50a/10, 50b/11, 52b/04, 54a/04, 56b/05, 57a/05, 58a/09, 58b/04
g. (şovuḳ gün) 45b/08
g.+de 14a/01, 17b/07, 18a/10, 18b/04, 19a/02, 19b/06, 20b/04, 21b/05, 22a/01, 31b/08, 37a/10, 37b/04, 39b/09, 41b/05, 42a/02, 42a/05, 45a/03, 45a/08, 53b/11
g.+de (şovuḳ günde) 16b/04
g. degin 31b/08
g.+den soñra 28a/11, 41a/10
g.+e degin 14a/05, 18a/07, 31b/05, 44a/06, 45a/09, 48a/03, 54b/05, 55a/08, 56a/11
g.+i (ḳış güni) 14a/01
g.+i (ḳış güni ise) 42a/06
g.+inde (savaş güninde) 57b/03
g.+inde (yaz güninde) 13a/09, 13b/11, 14a/03, 16b/05, 55a/01
2. Güneş.
g.+e ḳarşu baġla- 13a/08
g. ṭoġ- 48a/03
[=85]

gündiz Bk. **gündüz**
g. 8b/02
[=1]

gündüz Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.
g. 11b/01, 11b/08, 13a/09
[=3]

güneş Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayatın devamı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyaya en yakın yıldız.
g.+den şaḳla- 13b/05
g.+e 13a/09
[=2]

günlik Bk. **günlük**
g. 24b/08

[=1]

günlük Ülkemizde Muğla ilinde yetişen, 20 m yüksekliğe erişebilen, çınar görünüşünde bir ağaç, sığla. *Liquidambar orientalis*.

g. 29a/07, 34b/06, 37b/01, 50a/11, 50b/02, 51a/02

[=6]

güyegi Bk. **güyegü**

g. otı 16a/07

[=1]

güyegü Ballıbabagiller familyasından, pembe ya da beyaz çiçekli, çokyıllık otsu bitki, keklikotu. *Origanum vulgare*.

g. otı 44b/01

[=1]

H

ḫabar Ar. Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dair orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.

h. 2a/05, 2a/07

[=2]

ḫacāmat Ar. Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma.

ḫ. ider gibi 50a/01

[=1]

ḫaç Far. Hıristiyanlığın simgesi olan, birbirini dik kesen iki doğrunun oluşturduğu biçim, istavroz.

ḫ. şüretlü 50a/08

[=1]

hafta Far. Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.

h. 29a/09, 34b/08

h.+dan soñra 29a/09

[=3]

ḫāl Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet.

ḫ. 40b/08, 40b/09

[=2]

ḫalāṣ Ar. Kurtulma, kurtuluş.

ḫ. ol- 17b/10, 23a/05, 27b/07, 30b/06, 44a/07, 50a/06, 56b/05, 56b/09

ḫ. olmaz ısa 29b/04

[=9]

ḫalḳ Ar. Bir toplum içinde, ortak gelenek, görenek, davranış ve uygulamalardan oluşan bir kültürel düzende yaşayan insan topluluğu.

ḫ.+a (mecmūʿā-i ḫalḳa) 2b/05

[=1]

ḫalvet Ar. Issız ve kapalı yer.

ḫ. 56a/11

[=1]

ḫām Far. İdmansız.

ḫ.+ı al- 45a/10

h.+ın (atuñ ḫāmın almaḳ) 45a/06

h. ol- 13a/05

[=3]

ḫamīr Ar. Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu.

ḫ. 17a/07, 25a/11, 31a/05

ḫ. içi 23a/11

ḫ. it- 23a/11

ḫ.+le 16a/08, 17a/05

ekşi ḫamīr 20b/03

[=8]

ḫamle Ar. İleri atılma, atılım, saldırış, savlet.

ḫ.+de 46b/01

[=1]

ḫamrā Ar. Ateşli hastalık.

ḫ. 12b/08

[=1]

ḫarāb Ar. Bitkin, yorgun, perişan.

göz ḫarāb olur 22b/07

[=1]

ḫardal Ar. Turpgillerden, 100-150 cm yükseklikte, sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan ve tohumu hekimlikte kullanılan, tadı acı ve bir yıllık bir bitki. *Brassica nigra*.

ḫ. 23a/10, 26b/07, 53b/08

aḳ ḫardal 27a/06, 35a/07

[=5]

ḥareket Ar. Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon.

ḥ. it- 43b/01

[=1]

ḫāṣ Ar. Katışıksız, en iyi cinsten, saf.

ḫ. tiryāk 30a/03

[=1]

ḥaṣıl Ar. Yeşilken hayvanlara yedirilmek için erken ekilen ekin.

ḥ. 33a/10

[=1]

ḥāṣıl Ar. Olan, ortaya çıkan, görünen.

ḥ. ol- 43a/08, 58a/01, 58b/01

[=3]

ḥasta Far. Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız.

ḥ. ol- 2b/01, 3a/08, 46b/06

[=3]

ḥastalıḳ Nedeni, vücutta oluşturduğu değişimleri ve iyileşme olanağı bilinen veya bilinmeyen, karakteristik belirtiler ve bulgular dizisiyle kendini gösteren vücudun herhangi bir bölümü, organ veya sisteminin normal yapısı ve işlevlerinin kesilmesi veya sapması, sayrılık, maraz, rahatsızlık.

ḥ.+ını (atıñ ḥastalıġını) 15a/08

ḥ.+lar 12b/06, 13a/01

ḥ.+lara 13a/11

[=4]

ḫastaluḳ Bk. **ḥastalıḳ**

ḫ.+ı (atıñ ḫastaluġı) 12b/03

ḫ.+ı (ḫastaluġı) 12b/04

ḫ.+ın (ḫastaluġın adı) 12b/05

[=3]

ḫaşla- Bir şeyi kaynar suya daldırmak, üstüne kaynar su dökmek, suda kaynatarak pişirmek.

ḫ.-yalar 34a/03

[=1]

ḫaṭmi Ebegümecigillerden, bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir süs bitkisi, ağaçküpesi. *Althaea officinalis.*

ḫ. yapraġı 33b/05

[=1]

ḫaṭṭ Çizgi, sınır.

ḫ. çekilmiş ol- 6b/04

[=1]

havā Ar. Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışım.

h. doḳun- 58a/04

[=1]

havān Far. Katı maddeleri toz durumuna getirmeye veya bir sıvı içinde ezerek çözünmesini kolaylaştırmaya yarayan porselen, cam, çelik vb. maddelerden yapılmış laboratuvar malzemesi.

h.+da 17b/07, 18b/11, 19b/03, 20a/03, 21b/02, 21b/11, 23a/01, 25a/11, 32a/03, 37a/10, 39b/08, 41a/09, 42b/04, 48a/08, 50b/03, 52b/01, 57b/01

[=17]

hāvuç Far. Maydonozgiller ailesinden, taç yaprakları beyaz, pembemsi veya sarı renkli, kök yemler arasında yer alan, karotence zengin, şekerin yanında nişasta da, tek veya iki yıllık otsu bitki, yeregeçen, *Daucus carota.* Krş. **keşür**

h. 58b/02

[=1]

ḫāya Far. Er bezi, testis.

ḫ.+sı 6a/02

ḫ.+sı yeri 3b/06

ḫ.+sında 11a/07

ḫ.+sınıñ 10a/03

[=4]

ḥayıż Bk. **ḥayż**

ʿavratlaruñ ḥayıż bizi 16a/10

[=1]

ḫaylī Far. Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan.

ḫ. 2a/02

[=1]

ḫayvān Ar. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık.

ḫ. 2b/05

[=1]

ḫayż Ar. Kadınlarda aybaşı hali.

ḫ. bizi 16b/11

[=1]

ḫazān Far. Güz, yaprak dökümü mevsimi, sonbahar.

ḫ. vaḳtı 13a/06

[=1]

ḥāżır Ar. Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya.

ḫ. degil idi 2a/07

ḫ. olmaz 28b/11

[=2]

ḥekīm Ar. İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip.

ḫ. Aresṭotālīs 2a/06

[=1]

helāk Ar. Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

h. ol- 25a/01

[=1]

hele Özel olarak, her şeyden önce, başta.

h. 42b/06

[=1]

helīle Doğu Hindistan'da yetişen bir bitkinin olgunlaşmadan önce toplanan ve kurutulan 1-3 cm uzunluğunda, iğ biçiminde sert, kokusuz taneleridir. Sarı Helile ve Kara helile olmak üzere iki çeşidi vardır. *Terminalia chebula.*

h. (ṣaru helīle) 29b/05

[=1]

hem Far. Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için "özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki" anlamlarında kullanılan bir söz.

h. 11b/06, 2b/09

[=2]

hemān Far. Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.

h. 46b/01, 54b/11

[=2]

her Önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.

h. 10a/04, 13b/01, 13b/03, 13b/09, 14a/04, 15b/11, 16a/04, 17b/01, 18a/03, 18a/07, 24b/08, 2b/03, 31b/04, 38b/05, 39b/07, 3b/08, 43b/09, 44a/06, 46a/04, 47a/01, 48a/04, 4a/01, 54a/04, 58b/03, 58b/04

[=25]

herīse Ar. Çok pişmiş, lapa, pelte şeklinde.

h. gibi 41b/07

[=1]

ḫınẓıl Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı toḫumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı hıyar, acı elma, it hıyarı. Toḫumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. *Citrullus colocynthis.*

ḫ. içi 39a/10

[=1]

ḫır Burundan gelen hırıltılı ses.

ḫ. ḫır it- 15b/04

[=1]

ḫırızıma Tüy dökücü bileşim.

ḫ. vur- 52a/03

[=1]

ḫırḳa Ar. Genellikle soğuktan korunmak için giyilen, kumaştan, bazen içi

pamukla beslenmiş, ceket biçiminde, önden açık, kollu üst giysisi.
ḫ. 54a/11
[=1]

ḫıṭmi Bk. **ḫaṭmi**
ḫ. 25b/02, 29a/06, 34b/06, 46b/10
ḫ. toḫmı 27b/04
ḫ. yaġı 17b/01
[=6]

ḫıyār-şenbe Far. Baklagillerden, siyah renkte olan meyvelerinin içinde çekirdeklerden başka hekimlikte kullanılan bir öz bulunan bitki, Hint hıyarı, Çin tarçını. *Cassia fistula.*
ḫ. 26b/06
ḫ. içi 27b/05
[=2]

hiç Far. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan bir söz.
h. 15a/04, 34b/09, 43b/01, 43b/05
[=4]

Hindī Ar. Hindistan'a ait.
h. (şaṭırac-ı Hindī) 29b/01
[=1]

ḥiṣār Ar. Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale, kermen, germen.
ḥ. ḳıl- 2a/02
[=1]

ḫor Far. Değersiz, önemi olmayan, aşağı, hakir.
göze ḫor olur 10a/07, 11b/03, 9b/01
[=3]

Ḫorasañ Far. İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen isim. "Güneşin yükseldiği yer" anlamına gelir.
ḫ. mülki 2a/01
[=1]

ḫoros Far. Tavuk cinsinin dişisine göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği.
ḫ.+ı 24b/03
[=1]

ḫoş Far. Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.
ḫ. gel- 54b/04
ḫ.+ol- 18b/05, 23a/08, 24a/01, 31a/01, 43b/06, 47a/01, 47b/07, 49a/07, 52a/07, 54b/11, 55a/04
[=12]

ḫūb Far. Güzel, hoş, iyi.
ḫ. ol- 58b/05
ḫ. ṣūretlü ol- 3a/11
ʿavrat gibi ḫūb ola 5b/02
[=3]

ḥuḳne Ar. Kalın bağırsağı anüs yoluyla özel ilaçlı su fışkırtarak boşaltma, lavman, tenkiye.
ḥ. it- 30b/09, 44a/08, 45a/05, 47b/01, 54a/07
[=5]

ḥummā Ar. Vücut sıcaklığının özel ve özel olmayan etkenlerden dolayı artması olayı, ateşli hastalık, nöbet, sıtma.
ḥ. 12b/11
[=1]

ḫunāḳ Bk. **ḫunnāḳ**
ḫ. 12b/10
[=1]

ḫunām Ar. At, eşek ve katırlarda görülen bir hastalık; bulaşıcı, akıntılı bir tür çıban.
h. 36b/05, 38a/06
h. gibi 38a/03
h.+lar 38b/05
[=4]

ḫunnāḳ Ar. Boğaz mukozasının şişmesi, boğak, anjin.
ḫ. 27a/10
[=1]

ḫurda Atın bacağının bukağı vurulan yeri.
ḫ.+ları 4b/02

[=1]

ḫurdalu Herhangi bir özellikte bacağı olmak.

ḫ. ol- 5b/06

[=1]

ḫurmāyī Far. Hurma renkli.

ḫ. ṭoru at 5b/08

[=1]

ḫurūc Çıkma, çıkış.

ḫ. 1b/08

[=1]

hünerlü Hüneri olan, marifet ve maharet sahibi.

h. 4a/06

h.+dür 5b/07

h.+lü ol- 4a/06, 5a/02, 5b/09, 10a/04

h. ve berk ol- 7a/01

[=7]

I

ılıcak Ilıkça, az ılık.

ı. 27b/06, 44a/08

ı. it- 24a/04

ı.+la 16a/05

ı. şu 21b/05

[=5]

ılıt- Hafif ısıtmak, ılıştırmak, ılık duruma getirmek.

ı.-up (ılıdup) 27b/10

[=1]

ıraḳ Yakın olmayan yer.

ı.+ısa (ırağısa) 26a/09

[=1]

ʿIrāḳī Ar. Irak'a ait.

ʿı. baṭmanı 29b/02, 30b/08

ʿı. ṣabun 48b/07, 54a/09

[=4]

ısıcaḳ Yakmayacak derecede ısısı olan, sıcak.

ı. 23a/02

ı. dut- 45a/03

ı.+la 16a/08, 24b/04, 28a/09, 33b/08, 34b/03, 35a/08, 41a/06, 45a/05, 51a/09

[=11]

ışır- Dişleri arasına alıp sıkmak, dişlemek.

ı.-duġı 55b/04, 55b/08

ı.-ġan at 12a/09

ı.-ġan ol- 10b/04, 8a/02

ı.-mış 25a/06

ı.-ur 26b/04

cānavar ışır- 25a/06

dilin ışır- 26b/04

[=9]

ışırġan Isırgangillerden, terkibinde formik asit bulunan, sert tüylerle kaplı, halk hekimliğinde romatizmaya, mafsal ağrılarına, kanamaya vb. çeşitli hastalıklara karşı kullanılan dalayıcı bitki. *Urtica membranacca*.

ı. dikeni 33b/06

[=1]

ısıt- Sıcak duruma getirmek.

ı.-up (ısıdup) 30a/05, 30b/02

[=2]

ısıtma Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, sıtma, malarya.

ı. ṭut- 43b/10

[=1]

ışla- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek, ıslatmak.

ı.-yup 55a/05

[=1]

ışlan- Islak duruma gelmek.

ı.-a 29a/11

ı.-an 39b/08

[=2]

ışlat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.

ı.-a (ışlada) 17b/09

ı.-alar (ışladalar) 49b/04, 51a/08, 52b/01, 28b/01

ı.-up (ışladup) 28a/03, 29a/03, 30b/06, 33a/09, 41b/07, 44b/08, 47a/10, 57b/01

[=13]

ıssı Sahip.
ı.+na 10b/02
ı.+nı 7a/03
[=2]

ıssı Sıcaklık, hararet.
ı. 13b/05
ı.+cakla 34a/03
ı.+da 9b/05
ı.+dur 22b/08
ı. dut- 22b/04, 54a/05
ı. giç- 43b/11, 44b/10, 53a/08
ı. ıssı 54b/02
ı.+iken 26b/08
ı. it- 35b/11
ı.+la 28a/01, 31b/02, 46b/07
ı. olmış ise 49b/04
ı. şu 14a/03, 19b/02, 39b/11, 41b/10, 45a/02, 48b/07, 54a/04, 54a/09
ı. şu ile 42a/05
ı. tut- 33a/09
ı. ve şovuḳ ur- 54a/01
ı.+ya 43b/10
ı.+yıla 31a/08, 33a/11
nefesi ıssı olmaz 44a/03
[=33]

ıṭlāḳ Ar. Bağırsaklarda peristaltik, salgı veya permabilite artışı ve su emilmesinin azalmasına bağlı olarak sık sık ve sulu kıvamda dışkılama, diyare, ishal.
ı. 31b/09
[=1]

İ

i(1)- Aslı Eski Türkçede ermek iken irmek>imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan, eklendiği isimlere yargı görevi yükleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.
i.-de ise 20b/01
i.-di 11b/05, 2a/07
i.-dügin 55b/07
i.-se 18a/05, 18a/06, 18a/11, 21b/08, 23a/03, 25a/06, 26a/09, 28b/11, 32a/06, 33a/02, 37b/10, 38a/07, 40b/02, 42a/06, 45b/08, 49a/05, 49b/04, 57a/02, 58a/03, 58a/04
i.-ken 26b/08
[=25]

i(2)- Aslı Eski Türkçe'de ermek iken irmek>imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece "Şu veya bu durumda bulunmak" anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan eklendiği fiilleri birleşik zamanlı çekimleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.
i.-dı idi 3a/06
i.-dı ise 58a/04
i.-maz ısa 29b/04
i.-maz ise 18a/11, 33a/02, 37a/11, 40a/05
i.-mez ise 26b/09, 36a/06, 38a/07, 40b/11, 57a/02
i.-mez-ise 18a/06
i.-mış iken 13a/02, 40b/08
i.-mış ise 23a/03, 25a/06, 43a/02, 49b/04
i.-miş iken 17a/01
i.-miş ise 21b/08, 49a/06
i.-r iken 54b/01
[=23]

ibrişim Far. Kalınca bükülmüş ipek iplik.
i.+le 20a/07, 37b/10, 58a/06
i.+le (ḳızıl ibrişimle) 50a/03
[=4]

ibtidāiyyāt Ar. Tayın doğduktan sonra on gün içinde aşağıdan ve yukarıdan ikişer tane çıkan ilk dört dişi; orta kesici dişler.
i. 14b/01
[=1]

iç 1. Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil, dış karşıtı.
i.+(atuñ bogazınuñ iç yanında) 17b/02
i.+inde 22a/11, 2a/10, 31b/04, 37b/08, 50a/08
i.+inde (arpanıñ içinde) 57a/07

i.+inde (atıñ burnı içinde) 17b/11
i.+inde (ev içinde) 56a/11
i.+inde (kitāb içinde) 2b/04
i.+inde (sücü içinde) 44b/03
i.+inde (ṭava içinde) 17a/09
i.+indeki (gözi pıñarı içindeki) 22a/07
i.+ine 17a/05, 21b/09, 26b/01, 26b/06, 27b/05, 30a/04, 31b/01, 33a/01, 33b/11, 35b/04, 37b/10, 39b/03, 41a/06, 49b/07, 49b/07, 50b/01, 50b/10, 51b/10
i.+ine (baġarsıġın içine) 58a/06
i.+ine (biz içine) 47b/08
i.+ine (çuḳur içine) 44b/04
i.+ine (ḫamīr içine) 23a/11
i.+ine (yara içine) 28b/07, 41a/09
2. Bir şeyin, bir noktaya göre orta, ön, arka düzlemine daha yakın bulunan konumu.
ḳıçınıñ iç yanından 32b/09
3. Kabuğu olan ya da dışında kabuk bulunan yiyeceklerde, kabukça sarılmış bölüm.
i.+i 14b/09, 53a/06
i.+i (ḥınẓıl içi) 39a/10
i.+in (ḫıyār-şenbe içi) 27b/05
i.+ine (kelemiñ içine) 49b/08
i.+ini (kelemiñ içini) 49b/06
i.+iyile (ḳoz içiyile) 55b/04
i.+iyle (yumurṭa içiyle) 34b/07
4. Bedenin karın bölümünde yer alan mide, bağırsak gibi organlar.
i.+i (atıñ içi gitse) 31b/09
i.+i (atıñ içi şancılansa) 29b/09
i.+in (at için ṭoḳusa) 56b/11
i.+iye işle- 30b/11
5. Bir şeyin dıştan bakıldığında görünmeyen yüzü.
i. yagı 18b/07
i. yanı 22b/05, 29a/05
i. yüzi 50b/08, 54b/08
[=55]

iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-dügi 17b/05
i.-er 53a/09
i.-mekden 47a/04
i.-mez 55b/02
i.-miş 23a/04
şu iç- 47a/04, 55b/02
[=7]

içerü İç yana doğru, iç tarafa doğru.
i.+de 26a/11
[=1]

içün Amacıyla, maksadıyla.
i. 48a/01, 54b/06, 57a/10
[=3]

içür- İçmesini sağlamak.
i.-eler 25a/05, 44b/10, 55a/04
i.-meyeler 35b/10
i.-se 55a/05
şu içür- 35b/10
[=6]

igne Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç.
i. ile 22a/08
i. sanç- 55a/09
i.+ye 24b/05
[=3]

iḥtiyāt Herhangi bir konuda ileriyi düşünerek ölçülü davranma, sakınma.
i. it- 20b/02, 20b/08
[=2]

iki Birden sonra üçten önce gelen sayının adı.
i. 14a/01, 14a/10, 14a/11, 14b/01, 14b/02, 14b/03, 15a/11, 15b/05, 16a/01, 17a/07, 17a/11, 18a/10, 18b/02, 18b/03, 18b/04, 19a/02, 19a/08, 19b/06, 20b/04, 21b/05, 22a/01, 22a/06, 26b/05, 27b/01, 28a/07, 29b/02, 30a/02, 30a/06, 30a/07, 32b/09, 33b/02, 33b/05, 35b/10, 36a/04, 36b/07, 36b/09, 36b/09, 37a/10, 37b/04, 38a/08, 39a/06, 39b/10, 3b/02, 3b/10, 41a/10, 41b/05, 42a/02, 42a/06, 44a/05, 44a/09, 44b/03, 45a/03, 45a/08,

47a/09, 49b/03, 51b/11, 53a/11, 53b/08, 54b/08
i. gözi çaḳır at 11b/06
i. ḳıçı beraber ol- 4a/02
i. ḳıçınıñ arası 3b/09
i.+si 14b/04
i.+sin 28a/01
i.+sini 23b/11
i.+şer 58b/03
şofrasınıñ iki yanı 4b/04
[=67]
ikisinç İkinci.
i. 5a/10
i.+edür (ikisincedür) 5a/07
i.+iñ (ikisinciñ üçi) 5a/10
[=3]
iki ḳardaş ḳanı *Calamus draco* isimli palmiyeden elde edilen bir rezin. *Sanguis draconis.*
i. 24a/03
[=1]
ikişer İki sayısının her birine iki veya her defasında iki anlamına gelen üleştirme şekli.
i. 16a/01
[=1]
ʿilāc Ar. Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva.
ʿi. 30a/03, 42a/04, 48a/02, 48b/04
ʿi.+ı 12b/03, 15b/05, 17a/04, 17b/06, 18a/02, 19a/05, 19b/01, 19b/10, 20a/07, 21a/02, 22a/05, 22b/11, 24a/02, 24a/07, 24b/03, 25a/02, 26a/02, 26b/04, 27a/05, 27b/01, 28a/06, 31a/04, 31b/11, 32a/10, 32b/09, 33a/05, 33b/04, 34b/01, 35a/02, 35b/09, 36a/03, 36a/11, 37a/02, 39a/09, 40b/11, 41b/03, 41b/06, 42b/01, 42b/09, 43b/07, 44a/04, 44a/11, 46b/07, 46b/10, 47a/06, 47b/06, 49a/02, 50b/09, 51a/04, 51b/03, 51b/07, 52a/03, 52a/11, 53a/01, 53a/11, 53b/07, 54a/08, 55b/07, 56b/03, 56b/06, 57a/04
ʿi.+ın 15a/09
ʿi. it- 44a/10
ʿi. ḳıl- 2a/11
ʿi.+ları 43b/08
ʿi.+larla 38b/03
[=70]
ile 1. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.
i. 49b/04
2. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vasıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.
i. 14a/05, 18a/11, 19b/08, 19b/11, 22a/06, 22a/08, 23a/01, 23a/02, 24b/09, 25a/11, 25b/01, 25b/10, 26a/04, 26a/05, 26b/01, 27a/07, 28b/09, 29a/08, 33b/07, 34a/03, 35a/06, 35a/06, 35a/07, 35b/11, 36a/05, 36b/01, 37a/05, 37a/11, 37b/09, 39b/11, 40a/01, 40a/06, 42a/05, 42a/05, 48b/02, 48b/05, 48b/10, 49a/08, 50b/10, 51a/03, 52a/05, 52a/07, 52a/09, 53b/01, 54a/04, 54a/10, 55a/04, 55b/08, 56a/01, 56b/09, 58a/04
[=52]
ilik Kemiklerin iç boşluklarını dolduran yağlı madde.
murdar ilik 20b/03, 21b/09
[=2]
illā Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her halde, ille, illaki.
i. 3a/05
[=1]
ʿillet Ar. Hastalık.
ʿi. 16a/09, 17a/01, 2b/03, 49a/05
ʿi.+den 27a/11, 30b/06
ʿi.+dür 24b/01, 33b/02, 34a/11, 38b/11
ʿi.+e 17a/11, 30a/03
ʿi. it- 25a/01
[=13]
ʿilm Ar. Bilim.

ʿi. ḳuvveti 2a/08
[=1]

imdi Bunun için, bu sebepten, bundan dolayı, o halde, öyle ise, binaenaleyh.
i. 14a/08
[=1]

imkān Ar. Yararlanılan uygun şart veya durum, olanak.
i. ol- 43b/04
[=1]

in- 1. Ağmak, aşağıya doğru gelmek.
i.-e 35a/10
i.-er 26b/04, 27a/04, 27a/11, 34a/11, 36b/07
i.-erse 24a/06
i.-se 34b/10
2. Varmak, ulaşmak.
i.-er 36b/08, 36b/10
3. Soğuktan ağrı oluşmak.
i.-er 36a/02
atıñ boġazından in- 27a/11
başdan in- 26b/04
göze in- 36b/08
gözlerinden yaş in- 27a/04
madde in- 36b/07
şu in- 34b/10
yil in- 36a/02
[=18]

in En.
i.+lü 4a/11
[=1]

indür- Yüksekten veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak.
i.-e 16b/10
[=1]

ināyet Ar. İyilik, yardım.
i.+i birle 2a/11
[=1]

ince Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan.
i. 24b/05, 34b/05, 39a/07
i. berk kendür 50a/07
i. ol- 4a/10, 4b/02
[=6]

inciklü Herhangi bir özellikte ya da bir nitelikte inciğe sahip olan.
yoġun inciklü 3a/11
[=1]

incir Far. Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, pürtüklü, geniş ve dilimli yapraklı, çoğunlukla sütlü, yumuşak odunlu bazıları tırmanıcı olan ağaç ve bu ağacın etli, tatlı, içinde küçük çekirdekleri bulunan meyvesi.
i. 20a/02, 27b/08, 31b/07, 33a/05, 48b/05, 57b/01
i.+e 41b/09
eski incir 48a/07
ḳuru incir 41b/06
[=9]

incit- İncinmesine yol açmak.
i.-meye 13b/07
[=1]

inek Dişi sığır.
i. südi 33a/10
çig inek südi 25a/05
[=2]

iniş Yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan eğimli yer, yokuş karşıtı.
i.+de 4a/07
[=1]

inḳırāż Ar. Bir kalabalıktan tek kişi kalmayacak şekilde tükenme, dağılma, çöküş, yok olma, son bulma.
i.-ı ʿāleme 2b/03
[=1]

inşā allāhu taʿālā Ar. Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse, anlamında dilek sözü.
i. 3a/10
[=1]

intişār Ar. Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma. Krş. **ṭoġcalan-**
i.12b/06, 34b/01
i.+ı ol- 28a/04

[=3]

iñen Çok.

i. 13b/05, 13b/05, 3b/09, 3b/09

[=4]

ip Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim, iplik.

i.+lerle 49b/09

[=1]

iplik Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

i. 22a/08, 38b/04

i.+i (ipligi) 22b/03

[=3]

ir- Belli bir yere, bir noktaya varmak, erişmek.

i.-işdi 2a/05, 2a/07, 2a/10

i.-se 40a/10

tizcek ir- 2b/09

mih ir- 40a/10

[=6]

ireng Renk.

i.+i 21a/03

[=1]

iriñ Cerahat.

i. 43a/11

i. aḳ- 36b/11

i. çıḳ- 40b/05

i. gibi 39a/05

i. gibi nesne 15b/02

i.+lenür 41a/04

i.+lü 18a/02

i. ṭol- 41b/01

[=8]

iriñlen- (Yara için) Cerahat toplamak, iltihaplanmak.

i.-ür 36a/10

[=1]

iriş- Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak.

i.-di 2a/02

i.-e 21b/09

i.-ür 2b/09

[=3]

irkek Yetişkin adam, bay, kadın karşıtı.

i. 39a/06, 39a/07

[=2]

irkil- Vücudun bir yeri dışarıdan gelen bir uyarıcının etkisiyle kanlanıp şişmek.

i.-dügi 46b/11

i.-üp ṭur- 4a/01

ḳan irkil- 46b/11

[=3]

irte Bk. **erte**

i.+si 20b/03, 29a/11, 36b/03, 45a/08

[=4]

isfidāc Ar. Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat, üstübeç.

i. 18b/02, 21b/01, 39b/06

[=3]

İskender III. Aleksandros, MÖ 336 - MÖ 323 yılları arasında Makedonya kralı ve tarihteki en büyük imparatoru. Makedonya kralı II. Filip'in oğlu.

i. 2a/09, 2a/10

[=2]

İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn Ar. "İki boynuz sahibi, mecazen doğunun ve batının sahibi İskender." anlamında Arapça bir söz.

i. 1b/07

[=1]

iste- Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek.

i.-rse 58a/11

[=1]

isti'māl Ar. Kullanma.

i. it- 30a/10, 57a/05, 58a/11

[=3]

iş Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma.

i.+den ḳal- 57b/06

i.+i (oğlan işi) 55b/11

i.+inden 15a/03

[=3]

işāret Ar. Bir şeyi, anlatılmak istenen bir manayı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.
i. 3b/10
i. ide ide 3b/10
i. it- 3b/10, 46b/02
[=4]

işe- İdrar torbasında biriken sidiği dışarı atmak.
i.-yeler 42b/10
[=1]

işek Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karakaçan. *Equus asinus.*
i. sidügi 57b/11
[=1]

işgün Atın dörtnal ile tırıs arasındaki hızlı yürüyüşü.
i. ol- 6a/04, 9a/02, 9a/04
[=3]

işit- Kulakla algılamak, duymak.
i.-üp (işidüp) 11a/04
[=1]

işle- İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek.
i.-r 43b/01
i.-ye 30b/11
içiye işle- 30b/11
[=3]

it Köpek.
i.+i ol- 3b/08
i.+i (avāzı iti ola) 9a/01
aḳ it boḳı 52a/08

it üzümü Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı,uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; köpek üzümü. *Solanum nigrum.*
i. 27a/05
[=1]

it- Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.
i.-dügimiz 13a/11
i.-dürmeyeler 43b/01
i.-e (ide) 14a/06, 23a/11, 29b/08, 30a/10, 32a/04, 39b/09, 46b/02, 50a/05, 53b/10
i.-e (ide ide) 3b/10
i.-eler 43a/11
i.-eler (ideler) 14a/03, 16a/04, 20b/02, 20b/08, 24a/04, 24a/07, 25a/01, 27b/07, 33a/02, 37b/04, 38b/02, 39b/05, 41a/01, 41a/05, 41a/09, 43b/09, 44a/08, 44a/10, 47b/01, 48b/03, 49b/05, 52b/01, 53a/02, 53b/01, 54a/07, 57a/05, 58a/01, 58a/11, 58b/04
i.-elim 3a/09
i.-elim (idelim) 12b/04, 15a/09
i.-elüm (idelüm) 10b/02, 12b/02, 13b/02, 15a/10
i.-er 44a/04
i.-er (ider) 15b/04, 33b/01, 46a/06, 50a/01, 57b/08
i.-erlerse (iderlerse) 30b/09
i.-erse (iderse) 48a/06, 52a/10
i.-icek (idicek) 30a/07
i.-mek 43a/09
i.-mek gerek 13b/02
i.-meye 46b/09, 4a/08
i.-mezlerse 24b/02
i.-üp (idüp) 23b/09, 30a/10, 34b/07, 35a/03, 35b/03, 35b/11, 37a/10, 3b/11, 40a/03, 40a/07, 40a/08, 41b/11, 43a/06, 43b/03, 45a/05, 47b/03, 52b/03, 53a/03, 57b/01, 57b/09
i.-üp (merhem idüp) 21b/04
baḫış it- 16a/04
beyān it- 10b/02, 12b/02, 13b/02, 15a/09, 15a/10, 3a/09
bulamaç it- 53b/01
cerāḥat it- 43b/03

fitil it- 35b/03, 52b/03
gülveler it- 32a/04, 53b/10
ḥacāmat it- 50a/01
ḫamīr it- 23a/11
ḥareket it- 43b/01
ḫır ḫır it- 15b/04
ḥuḳne it- 30b/09, 44a/08, 45a/05, 47b/01, 54a/07
ılıcaḳ it- 24a/04
ıssı it- 35b/11
iḫtiyāt it- 20b/02, 20b/08
ʿilāc it- 44a/10
ʿillet it- 25a/01
istiʿmāl it- 58a/11
işāret it- 3b/10, 46b/02
itmek gerek 13b/02
maʾlūm it- 12b/04
melceme it- 43a/11
merhem gibi it- 41a/09
merhem it- 21b/04, 34b/07, 35a/03, 37a/10, 37b/04, 38b/02, 39b/09, 40a/08, 47b/03, 50a/05, 57b/01
meyil it- 44a/04
meyl it- 4a/08
naẓar it- 41a/01
nişān it- 57b/08
oḳ it- 57b/09
pāk it- 14a/03, 41a/05
saḥıḳ it- 52b/01
sākin it- 33b/01
şāf it- 30a/10, 30a/10
tekrār it- 48a/06, 48b/03, 52a/10
terāzu it- 3b/11
timār it- 24b/02, 43a/09
un it- 43a/06, 53a/02
yaḳu it- 23b/09, 40a/03, 40a/07, 49b/05, 53a/03
yaraḳ it- 14a/06
ẕikr it- 13a/11
ziyāde it- 58b/04
[=157]

ittifāḳ Ar. Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.
i.-ı sefer 45b/09
[=1]

iyer Bk. **eyer**
i.+in 13a/04
i.+in (atıñ iyerin) 13a/04
[=2]

iyü İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan.
i. 2b/08
i. at 3a/05
i.+ce 11b/01
i.+dür 22b/06, 38a/11, 3a/08, 3b/06, 57b/03, 5b/07, 6a/01, 9b/04
i. görmez ol- 11b/08
i. ol- 7b/01, 10a/06, 10a/07, 10b/01, 11a/10, 12a/05, 17a/11, 19a/03, 20a/04, 24a/09, 25a/05, 27a/01, 2b/08, 30b/03, 30b/09, 31a/09, 31b/02, 32a/06, 34a/02, 35a/05, 37a/11, 41b/05, 41b/11, 42a/02, 43b/09, 44a/10, 48a/01, 48a/04, 48a/06, 48a/10, 48b/08, 48b/08, 49b/01, 51b/05, 51b/06, 52a/10, 52b/10, 53b/04, 54a/07, 55a/06, 55a/10, 56b/01, 56b/08, 57a/02, 57b/02, 5b/09, 6a/03, 7b/03, 8a/04, 9b/02
i. olmaz ise 40a/05
i.+si (atıñ iyüsi) 3a/10
i. silah 3a/05
i.+sini (atıñ iyüsini) 3a/07
i.+sini (atuñ iyüsini) 14a/07
[=67]

K

ḳaʿad Ar. Atın bileğindeki zayıflık ve güçsüzlük.
ḳ. 12b/09
[=1]

ḳabaḳ Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki, *Cucurbita.*
ḳ. çekirdegi 56b/07
ḳ.+ı (ḳuru ḳabaġı) 40a/01
[=2]

ḳabar- Ağırlığı artmadan hacmi büyümek.

ḳ.-ur 42b/01
[=1]

ḳabara Atın ön bacaklarındaki şişkinlik.
ḳ.+nıñ 47b/10
ḳ. ol- 47b/08
[=2]

ḳabarcık İçi su, hava dolu ufak kabartı veya kürecik.
ḳ. çıḳ- 23b/09
[=1]

ḳabīḥ Ar. Kabahat, kusur.
ṣıfat-ı ḳabīḥ 10b/03
[=1]

ḳaç- Bir şeyden kurtulmak için hızla koşarak uzaklaşmak.
ḳ.-an (binmekden ḳaçan at) 12a/08
ḳ.-ana yet-2b/08
[=2]

ḳadar Ar. Ölçüde, derecede, denli.
ḳ. 33b/07, 38a/11, 38b/02, 40a/01, 42a/11, 44b/07, 49a/05, 52a/02
ḳ.+ı 22a/05, 30b/11, 53b/11
ḳ.+u (şol ḳadaru) 49b/06
[=24]

ḳadīm Ar. Başlangıcı olmayan, eski, ezeli.
ḳ. (kelām-ı ḳadīm) 38b/10
[=1]

kāfūr Ar. Kafur ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, güzel kokulu bir madde.
k. 15b/06, 16b/03
k.+ı 15b/09
[=3]

ḳaġa İnsan pisliği.
ḳ.+sın (adam ḳaġası) 23a/07
[=1]

kegir- Midede toplanan gazı ağızdan sesli bir biçimde çıkarmak, geğirmek.
k.-ür 47a/05
[=1]

kāh Far. Bazen, kimi vakit, bazı bazı.
k. kāh 21b/05
[=1]

kāhal Ar. Gayretsiz, tembel.
k. 4a/07
k. ol- 47a/05
k. yi- 27a/04, 53a/09, 53b/06
k. yir ol- 55a/07
[=6]

ḳāʿide Ar. Kural
ḳ.+si 45a/06
ḳ.+sin 14a/08
bir ḳāʿide üzerine 4a/08
[=3]

ḳal- Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.
ḳ.-a 16a/03, 17a/07, 57b/06
ḳ.-an 14b/07
ḳ.-anı 37a/04
ḳ.-anın 19a/01
ḳ.-maya 43b/05, 45a/11
ḳ.-maz 15a/03
ḳ.-sa 57b/07
ḳ.-ur 14b/06
ḳ.-ursa 38b/01, 50a/10
ceraḥāt ḳal- 43b/05
işden ḳal- 57b/06
yoldan ḳal- 45a/11
[=16]

ḳalay Yumuşak, gümüş beyazı renginde, düşük sıcaklıklarda kolayca eriyen, çok iyi parlatabilen, ince levhalar haline getirilebilen, normal sıcaklıklarda havada oksitlenmeyen, lehim imaline yarayan, erime derecesi 232°; atom ağırlığı 118,70; atom numarası 50; sembolü Sn olan metal element.
ḳ. 37a/03
[=1]

ḳaldır- Yukarı doğru hareket ettirmek.
ḳ.-maya 11b/09
başını yoḳaru ḳaldır- 11b/09
[=2]

ḳaldur- Bk. **ḳaldır-**
ḳ.-a 12a/02
ḳ.-alar 24b/06, 26a/02

başını ḳaldur- 26a/02
ḳuyruġını ḳaldur- 12a/02
[=5]

ḳalıñ Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan.
ḳ. 30a/05
ḳ.+ca 29a/03
ḳ. ol- 23a/09
[=2]

ḳalḳ- Gitmek üzere yerinden ayrılmak.
ḳ.-an 42b/11
ḳ.-ar 30a/02
ḳ.-sa 42b/09
[=3]

ḳamçı Bir ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibaret vurma aleti, kırbaç.
ḳ.+yıla 46b/01
[=1]

ḳamış Kulakları dik, ince ve düzgün olan at.
ḳ.+ile 22a/06
ḳ.+la 16b/02, 23b/03, 48a/05
ḳ. yapraġı ḳulaḳlu 3b/02
[=5]

ḳan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
ḳ. 50a/02, 50b/04, 55b/10
ḳ. al- 15b/05, 24a/09, 26b/05, 27b/02, 28a/07, 32b/09, 33b/05, 34b/04, 34b/07, 35b/11, 36a/04, 44a/09, 47b/07, 49b/03, 53a/11, 56b/03, 57a/01
ḳ. bile 41a/04
ḳ. çıḳ- 23a/07, 26a/05, 26b/11, 51b/07
ḳ. gel- 24a/02, 24a/05
ḳ. gelmez ol- 26a/05
ḳ.+ı (iki ḳardaş ḳanı) 24a/03
ḳ.+ı ṭur- 28b/02
ḳ.+ıla 24a/04
ḳ.+ın 29a/01
ḳ.+ın (ḳaplubaġa ḳanın) 20a/01
ḳ.+ın tut- 29a/05
ḳ.+ını 24b/04
ḳ. irkil- 46b/11
ḳ. ḳaşan- 32b/07
ḳ. ol- 46b/10
ḳ. olmış ise 23a/03
ḳ. tut- 28b/03
ḳ. ve iriñ çıḳ- 40b/05
[=40]

ḳana- Vücudun herhangi bir yerinden dışarıya kan akması.
ḳ.-r ol- 20a/06
[=1]

ḳanat Burnun yan kısımları.
ḳ.+ları (burnınıñ ḳanatları) 15b/03
[=1]

ḳanatlan- Açılmak.
ḳ.-ur 30a/02, 44a/02
burnı ḳanatlan- 44a/02
[=3]

ḳankı Hangi.
ḳ. 40b/02
[=1]

ḳap Kabuk.
ḳ.+ı (ekşi anār ḳabı) 51a/07
ḳ.+ı (ḳabı) 43a/06
ḳ.+ın (ḳızıl ṣoġan ḳabın) 32a/11
ḳ.+ını (pelid aġacı ḳabını) 32a/02
ḳ.+ını (sögüt aġacınıñ ḳabını) 42b/01
ḳ.+ını (tut aġacınıñ ḳabını) 51b/07
[=6]

ḳapaḳ Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ.
ḳ.+ın (ḳulun dişiniñ ḳapaġın) 14b/05
[=1]

ḳaplubaġa Bk. **baġa**
ḳ. ḳanı 20a/01
[=1]

ḳar Havadaki su buharının donmasıyla meydana gelen ve yağmur gibi yağan hafif, beyaz tanelerin yerde birikmesiyle oluşan beyaz tabaka.
ḳ. 45b/08
ḳ.+da 42a/07
[=2]

ḳara En koyu renk, siyah.
ḳ. 24a/10, 24a/10, 6b/03
ḳ. alçu 38b/02
ḳ. at 10b/03, 7b/04
ḳ.+ca 14b/09
ḳ. çamur ile 48b/10
ḳ.+da gör- 10a/01
ḳ. kasnı 15b/11
ḳ. kömür ol- 23b/02
ḳ. neft 28a/09, 48b/09
ḳ. nesne 11a/05
ḳ. ol- 3b/07, 4a/11, 5b/11, 6a/03, 7a/01, 7b/03, 7b/04, 8b/03, 9b/04, 10a/02
ḳ.+sı (ḳarası ağından çoḳ ol-) 9a/03
ḳ. ʿūd yapraġı 27a/06
ḳ. yaġız at 7a/04
ḳ. zirnīḫ 18a/03, 21a/04
[=29]

ḳaraca ot Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. *Helloborus niger*.
ḳ. 49a/03
ḳ.+ı 35b/02
[=2]

ḳaranfil Caryophyllaceae familyasından, ülkemizde doğal olarak yetişen 67 türü bulunan, bazılarının kültürü yapılan, bir ya da çok yıllık otsu bitkiler. *Dianthus caryophyllus.*
ḳ. 23a/09, 42b/05
[=2]

ḳarañu Karanlık.
ḳ. 46a/04
ḳ.+yir 13b/04
[=2]

ḳararaḳ Karaya yakın renkte olan.
ḳ. ol- 7a/04
[=1]

ḳarı Yaşlı, ihtiyar.
ḳ. at 15a/06, 15a/07
[=2]

ḳarın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.
ḳ. 36b/09
ḳ.+ı (atıñ ḳarnı) 30b/05
ḳ.+ı (ḳarnı ḳatı şiş-) 47a/11
ḳ.+ı (ḳarnı şiş-) 29b/11, 47a/05
ḳ.+ın (ḳarnın yar-) 45b/11
ḳ.+ına (ḳarnına) 46a/11
ḳ.+ında (ḳarnında) 49a/01
sıġır ḳabaḳlu ve ḳarınlu ve ḫurdalu ola 5b/06
[=9]

ḳarışdır- Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak.
ḳ.-a 18b/04, 35b/03, 42a/02, 42b/05, 53b/10
ḳ.-alar 25b/08, 28b/05, 40a/02, 42a/05, 47b/05, 48b/02, 49a/10, 49b/02, 51b/04, 52b/09, 53a/03, 54a/03, 56a/10
ḳ.-ıp 40a/06
ḳ.-up 48b/10
[=20]

ḳarışdur- Bk. **ḳarışdır-**
ḳ.-a 17b/07
ḳ.-alar 20b/01, 20b/04, 20b/07, 21b/04, 26b/01, 52a/06, 52a/08
ḳ.-up 19a/09, 39b/08, 45a/01, 46b/08, 47a/09, 55b/05
[=14]

ḳarşu -e doğru.
güne ḳarşu bağlarlar 13a/08
[=1]

ḳasḳatı Çok sert, çok katı.
bögürleri ḳasḳatı olur 30a/01
[=1]

ḳaşnı Yaban marulu, hindiba. *Cichorum endivia.*
ḳ.33b/09
ḳ. suyı 29b/06
ḳ. toḫumı 29b/01
ḳara ḳaşnı 15b/11

[=4]

ḳaşaġu Hayvanların sırtını temizlemekte kullanılan dişli, madeni alet.

ḳ. vur- 14a/01

[=1]

ḳaşan- (Büyük baş hayvanlar için) Durup işemek.

ḳ.-a 30a/08, 32b/03

ḳ.-amaz 30a/02

ḳ.-ıcaḳ 4b/07, 4b/10

ḳ.-maz 30a/01, 32a/10

ḳ.-mazsa 32b/04

ḳ.-sa 32b/07

ḳan ḳaşan- 32b/07

[=10]

ḳaşı- Vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovmak.

ḳ.-maya 48b/11

ḳ.-ya 14a/03

[=2]

ḳat Huzur, yan, ön.

ḳ.+ında 20a/05

ḳ.+ında (ʿāḳıllar ḳatında) 15a/02

[=2]

ḳat- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

ḳ.-a 17b/02, 23b/11, 29a/07, 30a/04, 30b/01, 30b/01, 34b/07, 41b/09, 56a/03

ḳ.-alar 16a/04, 17a/08, 19a/01, 19a/02, 19b/07, 22a/01, 26b/02, 26b/07, 26b/08, 27b/06, 27b/06, 27b/10, 27b/10, 28a/09, 29a/01, 31a/07, 31a/08, 31b/01, 32b/02, 32b/03, 33a/08, 33a/11, 33b/11, 33b/11, 35b/02, 36b/02, 42b/05, 44a/06, 48a/04, 52b/02, 52b/09, 55a/07, 56b/07

ḳ.-arsa 24a/09

ḳ.-up 32b/01, 35a/08, 37b/04, 38a/10, 38b/02, 46b/11, 47b/01, 49b/05, 50b/03, 50b/05, 51b/10

[=54]

ḳatı Sert.

ḳ. 13a/05, 13a/06, 16b/01, 16b/01, 16b/04, 19b/05, 19b/05, 19b/08, 19b/08, 24a/02, 26a/05, 26a/05, 30a/02, 30a/06, 30a/06, 32b/08, 33a/03, 33a/04, 40b/03, 40b/06, 42a/09, 42a/09, 52b/10, 53a/06, 9a/05

ḳ. ol- 50b/07

ḳ. süñük 22b/01

ḳ. ṭut- 45a/09

başı ḳatı at 12a/09

ḳarnı ḳatı şişerse 47a/11

[=30]

ḳatı- Sertleşmek.

ḳ.-sa 34a/10

[=1]

ḳatır Tek parmaklılar takımının, atgiller familyasından, kısrak ile erkek eşeğin çiftleştirilmesinden meydana gelmiş, büyük başlı, uzun kulaklı ve at büyüklüğünde, çok kuvvetli ve dayanıklı olduğu için yük ve çekim hayvanı olarak kullanılan melez bir tür.

ḳ.+dan ol- 5b/01

ḳ. ḳuyruḳlu ve ḳulaḳlu ol- 5b/05

[=2]

ḳaṭrān Ar. Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde.

ḳ. 28b/10, 37a/11, 41a/06, 41b/04, 54b/01

ḳ.+ı 37b/11

ḳ.+ın (ardıç ḳaṭrānın) 36b/04

ḳaynar ḳaṭrān 50b/10

[=8]

ḳavır- Bk. **ḳavur-**

ḳ.-alar 55a/03

[=1]

ḳavī Ar. Dayanıklı, güçlü, zorlu.
sipāh-ı ḳavī olmaḳdur 3a/04
sipāh-ı ḳavī olmaz 3a/04
[=2]

ḳavuḳ İdrar torbası, mesane.
ḳ. 32b/05
ḳ.+ı (ḳavuġı) 32b/04
ḳ.+ı (ḳavuġı dön-) 32a/08
[=3]

ḳavur- Bir şeyi bir kabın içinde su katmadan kızartarak pişirmek.
ḳ.-alar 40a/08
[=1]

ḳayış Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi.
ḳ.+ına (geyik ḳayışına) 42a/08
[=1]

ḳayna- Bir sıvının sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdaması.
ḳ.-duġı 54b/02
ḳ.-r 36a/05
ḳ.-r iken 54b/01
ḳ.-r ḳatran 50b/10
ḳ.-ya 34a/01
[=5]

ḳaynat- Kaynamasını sağlamak.
ḳ.-a (ḳaynada) 16a/03, 29b/03, 29b/07, 33a/06, 48a/08, 48b/05, 50b/03
ḳ.-alar (ḳaynadalar) 16a/02, 16a/08, 17a/07, 17a/10, 18a/09, 20a/03, 23a/01, 25b/04, 25b/10, 26b/06, 27a/07, 27b/04, 27b/09, 28a/09, 30b/04, 31a/08, 31b/01, 31b/07, 32a/11, 32b/11, 33b/07, 33b/10, 34b/02, 35a/03, 35a/06, 43a/02, 44a/05, 44b/03, 49a/08, 49b/11, 51a/05, 51b/10, 54b/01, 56a/01, 56a/01, 56b/04
ḳ.-ıp (ḳaynadıp) 47a/11
ḳ.-up (ḳaynadup) 51b/09, 54a/07, 58a/05
[=47]

ḳayur- Koruyarak başarısını sağlamak, iltimas etmek.
ḳ.-maz 11b/06, 45b/05
[=2]

ḳaz ayaġı Ispanakgillerden, yaprakları kaz ayağına benzeyen ve yemişlerinden yapılma toz ya da uçucu yağ, hekimlikte iyi bir solucan düşürücü olarak kullanılan kır bitkisi. *Chenopodium botrys*.
ḳ. 28a/11
[=1]

ḳaz- Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak.
ḳ.-alar 38a/02, 44b/04, 48a/03
[=3]

ḳazan Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.
ḳ.+ı 44b/04
ḳ.+ıñ aġzı 44b/50
[=2]

ḳazı- Bir aleti sürterek bir şeyin yüzündeki tabakayı kaldırmak.
ḳ.-ya 16b/02
[=1]

keʿāb Ar. Atın aşık kemiklerinin birinin sağa diğerinin sola dönmesine verilen ad.
k. 12b/06
[=1]

kel Far. Bir mantarın yol açtığı, sarı kabuklu yaralar şeklinde beliren ve vücutta kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesine yol açan bulaşıcı hastalık.
k. baş gibi ol- 52a/02
[=1]

kelām Ar. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, söz.
k.-ı ḳadīm 38b/10
[=1]

kelef Çok ince pullanmayla karakterize edilen ve pulların kalınlığı buğday kepeği inceliğinde olan cilt hastalığı.
k. ol- 52a/01
[=1]

kelem Far. Turpgiller ailesinden, yaprakları sebze olarak kullanılan, protein bakımından zengin, sindirilme derecesi yüksek, soğuğa karşı dayanıklı yeşil bitki, lahana. *Brassica oleracea.*
k.+iñ içi 49b/06, 49b/08
[=2]

keler Kertenkele, bukalemun gibi yerde sürünerek ilerleyen, beşer parmak ve dörder ayaklı, çok uzun kuyruklu sürüngenlerin ortak adı.
k.+i 47b/04
[=1]

kendü İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat.
k. 20a/08, 24a/04, 26b/04, 45a/10, 45b/06, 50a/04
k. gibi 5a/08
k.+ni 3b/11
k.+niñ 19a/07, 29a/01
k.+si 20a/08
k.+ye 41a/03
k.+yi 48b/11, 57b/04
k.+yi devşir- 46a/05
k.+yi tuyı vir- 54b/04
[=16]

kendür Kendirgiller familyasından, sap liflerinden halat ve çuval yapılan bitki; kenevir. *Cannabis sativa.*
k.+ile (ince berk kendürile) 50a/07
[=1]

kepek Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları.
k. 33a/05, 33b/06, 58b/03
k. birle 38a/08
k. gibi nesne 52a/03
k.+i (kepegi) 35a/03, 43a/02, 49a/08
k.+le 38a/10, 48a/09, 56b/04
k. şuyı ile 36a/05
[=12]

kere Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak, baş bıçağı, yülgü, ustura.
k. ile 55b/08
k.+yile 22a/09
[=2]

kereyağı Sütten çıkarılan yemeklik yağ, tereyağı.
k. 27b/03, 44a/06, 44b/11, 53b/02, 54a/02
[=5]

keret Ar. Defa, kez, sefer.
k. 18a/07, 18a/10, 18b/04, 19a/02, 19b/06, 20b/04, 21b/05, 42a/02, 56a/10
[=9]

kerre Bk. **keret**
k. 19b/08, 37b/04
[=2]

kes- 1. (Kesici bir aletle) Bulunduğu yerden ayırmak, çıkarmak.
k.-dikden soñra 18b/06, 24b/07
k.+diyise 46b/05
k.-e 16b/08, 18b/08, 29a/05, 46b/09, 54b/11
k.-eler 24b/07, 37b/06, 37b/08, 43a/04
k.-erken 50b/04
k.-mekden 18b/06
2. Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek.
k.-e 42a/09
ʿādetin kes- 42a/09
ʿādetini kes- 46b/09
bevāsırıñ kökin kes- 18b/08
uyuzuñ kökini kes- 54b/11
[=19]

kesek Bel, çapa veya sabanın topraktan kaldırdığı iri parça, tezek.
k. ol- 57a/07
[=1]

kesil- 1. Kesici bir aletle zedelenmek, yarılmak.
k.-en 18b/08, 24b/09, 28b/06
k.-se 28b/02
2. Kesin olarak sona erdirilmek, bitirilmek.
k.-e 55a/09
gicisi kesil- 55a/09
ṭamar kesil- 28b/02
[=7]

keşür Havuç. Krş. **hāvuç**
k. 38a/09
[=1]

kettān Ar. Ketengiller familyasından, mavi çiçekli, gövdelerinden keten lifi, tohumlarından keten yağı elde edilen, bir ya da iki yıllık, otsu bitkiler. *Linumusi tatissimum.* Krş. **segrek**
k. bezi 39b/03
k. toḫumı 48b/04
[=2]

key İyice, hakkıyla, doğru şekilde.
k. 14b/10, 37b/03, 55b/10
[=3]

kez Defa, kere, sefer.
k.14a/01, 17a/08, 17b/01, 22a/01, 25b/01, 27b/11, 35b/05, 36b/05, 37a/10, 37b/01, 38a/04, 39b/10, 41b/05, 42a/06, 45a/03, 45b/08, 51b/11
k.+e degin 39b/04
[=18]

ḳı‘ās Ar. Sırttaki kamburluğa veya göğüsteki çıkıklığa verilen ad.
ḳ. 12b/10
[=1]

ḳıç Hayvanlarda bacak, ayak.
ḳ. 50b/08
ḳ. ayaġı 4b/06
ḳ.+ı 11b/11, 12a/06
ḳ.+ı (iki ḳıçı berāber ola) 4a/02
ḳ.+ı sekil 10a/05
ḳ.+ın ḳıçın git- 4b/11
ḳ.+ına çökek ol- 4a/03
ḳ.+ından 11b/11, 12a/06, 33b/05, 49b/03
ḳ.+ını 12a/04
ḳ.+ınıñ 36b/09
ḳ.+ınıñ (iki ḳıçınıñ arası) 3b/09
ḳ.+ınıñ arası 3b/07
ḳ.+ınıñ iç yanı 32b/09
ḳ.+ları 9a/01
[=18]

ḳıl Baştaki saçlar dışta kalmak üzere, memeli hayvanlarda vücudu örten tüyler.
ḳ. 43a/10
ḳ. bit- 11a/08
ḳ.+ı (ṭoñuz ḳılı olsa) 51a/11
ḳ.+ıla 19a/07, 20a/08, 50a/04
ḳ.+lar 51b/01, 51b/03
[=8]

ḳıl- Yapmak, etmek, eylemek, olmak.
ḳ.-dı 1b/08, 2a/02, 2a/09, 2b/01
ḳ.-dılar 2a/11
ḳ.-urlar 1b/05
ḥişār ḳıl- 2a/02
ḫurūc ḳıl- 1b/08
‘ilāc ḳıl- 2a/11
rivāyet ḳıl- 1b/05
rūzī ḳıl- 2b/01
taṣnīf ḳıl- 2a/09
[=12]

ḳılıç Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah.
ḳ. 58a/02
[=1]

ḳımılda- Yerinde hafifçe hareketlenmek.
ḳ.-maya 43b/06
[=1]

ḳına Ar. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz. *Lawsonia inermis.*
ḳ. 43a/05, 46b/11
ḳ. yaḳar gibi 21a/05, 25b/08, 52a/07
[=5]

ḳıran Bir topluluğun ve özellikle hayvanların büyük bir bölümünü yok eden hastalık veya başka neden, ölet, afet.
ḳ. uġra- 2a/05
[=1]
ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.
ḳ. 14a/05, 14b/03, 21b/02, 56a/11
[=4]
ḳırlaġuç Kırlangıçgillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, küçük göçebe kuş, *hirundo.*
ḳ. boḳı 22a/05
[=1]
ḳıs- Ezmek, daraltmak, sıkıştırmak.
ḳ.-ar 40b/07
atıñ ayaġın ḳıs- 40b/07
[=2]
ḳısa Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı.
ḳ.+cıḳ 11a/09
[=1]
ḳısac Demirci ocağındaki kızgın demiri tutmaya ya da iletmeye yarayan uzun kollu kerpeten, kıskaç.
ḳ.+ıla 40b/01
ḳ.+la 41a/02
[=2]
ḳısraḳ Erişkin dişi at.
ḳ. 11a/03, 4a/09
[=2]
ḳış Kuzey Yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim.
ḳ. güni 14a/01
ḳ. güni ise 42a/06
[=2]
ḳıymatlu Değeri yüksek olan.
ḳ. 4a/05
k. ol- 4a/05
[=2]
ḳız- Aşırı derecede ısınmak, sıcaklığı çok artmak.
ḳ.-a 16b/01
ḳ.-ar 13a/08
ḳ.-mış 54b/10
ḳ.-mış iken 13a/02
[=4]
ḳızar- Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak.
ḳ.-a 21a/03, 40a/01
ḳ.-ınca 19b/11
ḳ.-up 49b/03
ḳ.-ur 55a/11
gözleri ḳızar- 55a/11
[=6]
ḳızdur- Kızmasını sağlamak, kızmasına yol açmak.
ḳ.-alar 31a/09, 54b/07, 57b/10
[=3]
ḳızġun Çok ısınmış, ısıtılmış veya kızdırılmış.
ḳ. şu vir- 13a/01
[=1]
ḳızıl Parlak kırmızı renk.
ḳ. ibrişim 50a/03
ḳ. ol- 54a/10, 54b/06, 7b/04
ḳ. soġan 55a/03
ḳ. soġan ḳabı 32a/11
ḳ. üzüm 55a/02
çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm 27b/08
gözi ḳızıl ola 10b/03
[=9]
ḳızıl boya Kökboyasıgillerden, 1-2 m uzunluğunda, çalı görünüşünde, gövdesi sert dikenli, kök sapları boyacılıkta kullanılan, çok yıllık bir bitki, kökboyası, yumurtakökü. *Flubia tinctorum.*
ḳ. 28b/04, 32a/11, 41b/04, 42a/04, 48a/11, 50b/05
[=6]
ḳızıl şandal Hindistan, Malezya ve Avustralya'da yetişen yarı asalak ağaç. Odunu reçine, tanen ve renk maddeleri taşır. Kuvvet ve peklik

verici olarak kullanılır. *Epicharis bailloni*.

ḳ. 44a/04

[=1]

ḳızılsaġu Kırmızıya yakın, kızılımsı.

ḳ. ol- 6a/01, 8a/04

[=2]

ḳızlıḳ Kuraklık, savaş vb. nedenlerle ürünün yetişmemesi ve bundan doğan açlık, kıtlık.

ḳ. ol- 2a/04

[=1]

ki Far. İki cümleyi sebep, sonuç ve çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle haline getirir.

k. 13b/01, 13b/08, 14a/09, 15a/07, 15a/10, 16b/01, 16b/09, 17a/02, 17b/03, 17b/06, 19b/01, 19b/11, 20a/06, 20a/07, 20a/10, 20b/05, 21a/02, 21b/06, 21b/07, 22a/03, 22b/07, 25b/05, 26a/02, 27a/02, 27a/03, 27a/05, 28a/06, 28a/06, 2b/03, 2b/05, 2b/06, 2b/08, 33a/04, 33b/02, 33b/03, 33b/05, 33b/07, 34b/01, 34b/02, 34b/10, 35b/08, 35b/09, 36a/03, 36a/11, 37a/02, 39a/04, 3b/02, 40a/11, 40b/01, 41a/01, 41b/06, 42a/04, 42a/11, 42b/01, 42b/02, 43b/10, 43b/11, 44a/04, 44b/07, 45a/07, 45b/01, 45b/07, 46a/05, 46a/06, 46a/07, 46a/08, 46b/07, 47a/01, 47a/06, 47b/07, 48b/01, 48b/04, 48b/06, 49a/02, 49a/02, 49a/04, 50b/07, 50b/09, 51a/05, 51a/11, 51b/03, 51b/07, 52a/01, 52a/03, 52a/11, 53a/01, 53a/01, 53a/08, 53a/11, 53b/06, 54a/02, 54a/08, 55a/11, 55b/04, 55b/06, 55b/07, 56a/06, 56b/03, 56b/06, 57a/03, 57a/06, 57b/03, 58b/01, 5a/09, 8b/04

[=105]

kibrit Bir ucu sürtünme sonucu yanabilecek birleşimde olan küçük tahta veya karton parçası.

k. 39b/06

[=1]

kiçe Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş, keçe.

k. 41a/11, 54b/01

[=2]

kiçi Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli hayvan, keçi. *Capra hircus*.

k. ödi 24b/09

[=1]

kiçi boynızı Bk. **kiçi boynuzı**

k. 32a/03

[=1]

kiçi boynuzı Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç, *Ceratonia siliqua;* harnup ve bu ağacın baklaması, şekerli olan yemişi.

k. 17b/06

[=1]

kil Far. Çanak çömlek yapımında kullanılan, ıslanınca kolay şekil verilebilen, yeşilimtırak, yağlı ve yumuşak toprak.

k. ile 49a/09, 49b/04

[=2]

kilim Far. Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma.

k. pāresi 21a/10

[=1]

kim 1. Hangi kişi anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz, zamir.

k. 13b/01, 13b/03, 47a/01

2. Ki.

k. k. 10a/01, 10a/05, 10b/02, 10b/03, 10b/05, 11a/01, 11a/03, 11a/04, 11a/05, 11a/06, 11a/10, 11a/11,

11b/05, 11b/07, 11b/09, 11b/11, 12a/02, 12a/04, 12a/06, 12b/06, 13a/01, 13a/01, 13b/03, 14b/11, 15a/03, 15a/04, 15a/05, 15b/01, 15b/05, 16a/03, 16a/09, 17a/01, 17a/04, 17a/07, 17b/10, 18a/01, 18b/08, 19a/05, 1b/06, 21a/03, 22a/04, 22a/05, 22a/10, 22a/11, 22b/05, 22b/06, 22b/10, 23a/01, 23b/01, 23b/04, 24a/03, 24b/01, 24b/03, 24b/11, 25a/02, 26a/01, 26a/05, 26a/05, 26a/07, 26b/03, 26b/05, 27a/09, 27a/11, 27b/01, 28a/05, 28b/03, 29a/11, 29b/09, 29b/11, 2b/10, 30a/03, 30a/08, 30b/06, 31a/04, 31b/11, 32a/09, 32a/10, 32a/10, 32b/07, 32b/08, 32b/09, 33a/05, 34a/01, 34a/10, 34a/11, 34b/09, 34b/11, 35a/03, 35a/10, 35b/01, 36a/02, 36a/04, 36a/09, 36b/06, 38b/11, 39a/09, 39b/09, 3a/06, 3a/11, 40a/01, 40a/05, 40a/07, 40b/02, 40b/07, 40b/11, 41a/02, 41a/04, 41b/03, 42b/01, 42b/04, 42b/07, 42b/10, 43b/06, 43b/08, 43b/09, 44a/10, 44b/11, 45b/03, 45b/10, 46a/03, 46b/02, 46b/10, 47a/05, 48b/11, 49b/06, 4a/06, 50a/09, 52b/06, 53a/06, 53b/08, 54b/03, 54b/11, 56a/01, 56b/01, 57a/04, 57a/05, 57a/10, 57b/06, 57b/11, 58a/07, 58a/11, 5b/10, 6a/01, 6a/04, 6b/02, 7b/02, 7b/04, 8a/03, 9a/03, 9b/03, 9b/06

meger kim 2a/06

[=155]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.

k. 13b/07, 15a/01, 56b/01

[=3]

kimyon Ar. Maydanozgiller familyasından, parçalı yapraklı, beyaz çiçekli, oval meyveli, meyveleri baharat olarak kullanılan, ana vatanı Mısır olan, bir yıllık otsu bir bitki türü.

k. 33a/06

[=1]

kireç Far. Kireç taşının ısıtılmsıyla elde edilen, kalsiyum oksitten ibaret taşımsı beyaz madde.

k. 20a/10, 21a/04, 37a/03, 37b/10, 39b/08, 41b/08

k.+i (kireci) 39b/03

k. şuyı 51b/05

[=8]

kiremid Bk. **kiremit**

k. ile 54a/10

[=1]

kiremit Yun. Çatıları örtmekte kullanılan, yan yana dizilerek suyu aşağıya geçirmeden dışarı akıtacak biçimde yapılmış, kızıl toprağın renginde, pişmiş balçık levha.

k. 37a/08

k. unı 43a/05

[=2]

kirmān Kurt, böcek.

k.+ı 23b/10

[=1]

kirpik Göz kapağında bulunan kıllar, silyum.

k.+i (kirpigi) 5b/10

k.+i (kirpigi aḳ ol-) 11b/08

k.+i (kirpigi üstinde) 11a/08

k.+leri 8b/01, 9b/04

[=5]

kirpiklü Herhangi bir nitelikte kirpiği olan.

deve kirpiklü ola 5b/03

[=1]

kirpük Bk. **kirpik**

k.+leri 3b/07

[=1]

kīsi Far. İçine sıvı toplanmış ur, kese.

k. ol- 22a/02

[=1]

Kīş İran'ın Hürmüzgan eyaletinde bulunan, eyaletin Bender Lenge şehristanındaki

aynı isimli Kīş Bahşı'nın yönetim merkezi olan şehir. Şehir bir adadır.
k. baḫrın dut- 2a/01
[=1]
kişi İnsan.
k. 23a/04, 30a/06, 45a/11
[=3]
kişne- (At için) Ses çıkarmak.
k.-meye 11a/03
k.-r 46a/07
k.-ye 4a/10
k.-yen ve depegen at 12a/10
[=4]
kişniç Far. Maydanozgillerden yaprakları maydanoza benzeyen, 30-50 cm, beyaz çiçekli, tüysüz, parlak bir yıllık otsu bitki. *Coriandrum sativum.*
k. 26b/05
k. toḫum 29b/01
k. toḫumı 44a/05
[=3]
kitāb Ar. Ciltli ve ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kağıt yaprakların bütünü.
k. 2a/09
k.+a 2b/02
k.+ı 2a/08, 2b/06
k. içi 2b/04
[=5]
ḳo- 1. (Bir yere) Bırakmak.
k.-duġını dut- 2b/08
ḳ.-mayalar 35b/06
ḳ.-rlar 13a/03, 13a/07
ḳ.-sa 41b/01
ḳ.-ya 4b/03
çulsız ḳo- 13a/03
yagmura çulsuz ḳo- 13a/07
2. İsim vermek.
ad ḳo- 2b/02
[=9]
ḳocun- Çekinmek, korkmak.
ḳ.-duġı 41a/03
ḳ.-up 41a/02
ḳ.-ur 36a/03, 40b/02
ḳ.-uraḳ 40b/04
[=5]
ḳoḳu Nesnelerden yayılan küçücük zerrelerin burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu.
ḳ.+sı (otıñ kokusı) 16b/09
ḳ.+sı (otuñ kokusı) 42b/07
[=2]
ḳol İnsan ve bazı hayvanlarda omuzla bilekler arasında kalan kısmı.
ḳ.+ı 33b/03
ḳ.+ında (atıñ ḳolında) 56b/10
ḳ.+ından 27b/02, 28a/07
[=4]
ḳolan At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.
ḳ. arḳası gibi 6b/02
ḳ. yiriniñ tüyi 4a/10
[=2]
ḳolay Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basitçe.
ḳ.+ın bilmek 45b/01
ḳ.+ın bilmek gerek 45b/01
[=2]
ḳonaḳ Araba ve hayvan yolculuğunda geceyi geçirmek için inilen yer, durak.
ḳ.+a (ḳonaġa) 45b/05
[=1]
ḳoñaḳ Kepek.
ḳ.+ı (ḳoñaġı git-) 56b/08
ḳ. ol- 56b/06
[=2]
ḳop- Vücuttaki yerinden ayrılmak.
ḳ.-a 18a/08, 21b/10, 29a/11, 37a/08
ḳ.-sa 25b/11
atıñ eñi ḳop- 25b/11
[=6]
ḳopar- Kopmasına yol açmak, bağlı bulunduğu yerden ayırmak.
ḳ.-alar 24b/06
[=1]

ḳoş- Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek.
ḳ.-acaḳlardur 46a/07
ḳ.-maġa 46a/08, 46a/09
ḳ.-maḳ dile- 46a/03
[=4]

ḳoy- Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.
ḳ.-a 16b/08, 23b/01, 23b/01, 29b/02, 29b/03, 29b/07, 29b/08, 30b/10, 37a/10, 41a/10, 45a/10, 52b/07
ḳ.-alar 16a/09, 17a/06, 17a/06, 21a/06, 22b/02, 24a/08, 26b/02, 28b/09, 30b/05, 31a/05, 39b/03, 42b/05, 44b/50, 46b/08, 47a/09, 47b/09, 48b/06, 49b/09, 51a/01, 54b/10, 55b/10, 58a/06, 58a/07
ḳ.-u vir- 46b/01
ḳ.-up 17a/10, 28b/08, 29a/03, 41a/11, 49b/07, 51b/11, 52b/07
[=43]

ḳoyı Bk. **ḳoyu**
ḳ. ol- 48a/08
[=1]

ḳoyu Yoğunluğundan dolayı güç akan, sulu karşıtı.
ḳ. 52b/02
ḳ. ol- 20a/03, 34b/02, 48b/05
[=4]

ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.
ḳ. yüñiniñ külü 20b/05
[=1]

ḳoz Far. Cevizgiller familyasından, meyvesi için yetiştirilen 30 m kadar yükselebilen, kerestesi değerli bir bitki, ceviz. *Juglans regia.*
ḳ.+ı 19b/03
ḳ.+ı (servi ḳozı) 51b/08
ḳ. içi 55b/04
ḳ. ḳadar 53b/11
ḳ. yaġı 26b/07, 26b/11
[=6]

kök 1. Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı.
k.+i 50a/10
2. Başlangıcını, tamamını.
bevāsırıñ kökin kese 18b/08
uyuzuñ kökini kese 54b/11
[=3]

kömür Esas itibariyle karbon olup ayrıca hidrojen, azot, oksijen ve diğer elementleri içeren eski ormanların bozunmasından oluşan gevrek veya yumuşak yapıda kahverengi veya siyah renkte doğal bir madde. Karbon yüzdesine göre linyit, antrasit gibi adlar alır.
ḳara kömür 23b/02
[=1]

ḳudur- Kuduz hastalığına yakalanmak, kuduz olmak.
ḳ.-dugıñ 55a/10
[=1]

ḳuduz Köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümle sonuçlanan hastalık.
ḳ. 55b/04, 55b/06
ḳ.+dur 55b/06
ḳ.+idügin 55b/07
ḳ. ṭala- 55a/10, 56a/04
[=6]

ḳula Gövdesi sarı veya kirli sarı renkte, yele, kuyruk ve bacağın alt kısmındaki kılların koyu renkte olduğu at donu.
ḳurt ḳula at 6b/02
[=1]

ḳulaġ Bk. **ḳulaḳ**
ḳ. ardı 37b/06
[=1]

ḳulaḳ Başın iki yanında bulunan işitme organı olup memelilerde dış, orta ve

iç kulak olmak üzere üç bölgeden meydana gelir.
ḳ.+ı (atıñ ḳulaġı) 22b/08, 36b/06
ḳ.+ı (ḳulaġı) 57a/01
ḳ.+ı yeri 11a/07
ḳ.+ın (ḳulaġın) 14a/02
ḳ.+ına (ḳulaġına sıḳlıḳ vir-) 46a/04
ḳ.+ının arası 3b/02
ḳ.+ınıñ 3b/02
ḳ.+ıyla 3b/10
ḳ.+ları 3b/01
ḳ.+ların bıraḳ- 27a/04, 44a/02, 53b/07
[=13]

ḳulaḳlu Kulağı herhangi bir biçimde olan.
ḳ. ol- 5b/05
ḳamış yapraġı ḳulaḳlu 3b/02
[=2]

ḳulun Altı aylığa kadar olan at veya eşek yavrusu.
ḳ. dişin bıraḳ- 14b/06
ḳ. dişiniñ ḳapaġı 14b/05
ḳ.+ıñ 14a/10
[=3]

ḳumla Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. *Vitis.* Krş. **leblāb**
ḳ. 16b/07, 31a/10
[=2]

ḳurbaġa Hem suda hem karada yaşayan, çeşitli solucanların arakonakçılığını da yapabilen, yüzücü ve sıçrayıcı ufak omurgalıların genel adı.
yişil ḳurbaġa 45b/10
[=1]

ḳurd Bazı böceklere veya bazı böcek kurtçuklarına verilen ad.
ḳ. 57a/10, 57a/11
ḳ.+caġaz 42b/03
ḳ. dişi 47a/01
[=4]

ḳurı- Bk. **ḳuru-**
ḳ.-ya 36b/05
[=1]

ḳurlaġan Atın ayağında olan, irinli, erkek ve dişi olmak üzere iki çeşidi bulunan, ihmal edilirse atın tırnağını yerinden çıkarabilecek bir hastalık adı, dolama, etyaran. Krş. **ṭabaḳ**
ḳ. 39a/02
[=1]

ḳursaḳ Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, boğaz.
ḳ.+ına (atıñ ḳursaġına) 57a/08
ḳ.+ında (ḳursaġında) 57a/04
[=2]

ḳurşun Yumuşak, ağır, mavimsi ak renkli, yatak alaşımları ile kolay işlenir çeliklerde kullanılan, yoğunluğu 11.3, erime derecesi 327°, atom ağırlığı 207.21, atom numarası 82, sembolü Pb olan metal element.
ḳ. 21a/09
[=1]

ḳurt Bk. **ḳurd**
ḳ.+u (demregü ḳurdu) 42b/04
sümüklü ḳurt 37a/08
[=2]

ḳurt ḳula Kızıl kahverengi doru (at).
ḳ. at 6b/02
[=1]

ḳurtıl- Bk. **ḳurtul-**
ḳ.-a 19a/06, 23a/05
[=2]

ḳurtul- İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak.
ḳ.-maz 27b/01
[=1]

ḳuru 1. Nemi, suyu olmayan.
ḳ. aġac gibi 28a/05
ḳ. gicik ol- 48b/03
2. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş.
ḳ. incir 41b/06
ḳ. ḳabaḳ 40a/01
ḳ.+sı (aḳ üzüm ḳurusı) 29b/04
[=5]

ḳuru- Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek.
ḳ.-duḳça 38a/06
ḳ.-r 38a/06
ḳ.-ya 38b/10, 40a/07
[=4]

ḳurut- Suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek.
ḳ.-up (ḳurudup) 38a/10
[=1]

ḳuş- (Yara için) İçinde biriken irin veya kanı dışarı akıtmak.
ḳ.-ar 41b/01
ḳ.-arsa 41b/02
ṭoynaġının zihinden ḳuş- 41b/01
zihinden ḳuş- 41b/02
[=4]

ḳutlu Uğurlu, hayırlı, kutsal, mübarek.
ḳ.+dur 11b/04
ḳ. ol- 10b/03
[=2]

ḳuvvet Ar. Güç.
ḳ.+in al- 33b/10
ḳ.+iyle (ʿilm ḳuvveti) 2a/08
[=2]

ḳuya Özellikle kol ve bacak derisi üzerinde çıkan, bazen kaşıntılı kırmızımsı küçük kabarcıklarla belirgin, nedeni belirsiz deri hastalığı; temriye hastalığı. Krş. **demregü**
ḳ. ol- 20b/09
[=1]

ḳuyruḳ Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.
ḳ.+ı (atuñ ḳuyruġı) 49a/03
ḳ.+ı (atuñ ḳuyruġı gicise) 55a/08
ḳ.+ı (dilki ḳuyrugı) 48a/02
ḳ.+ı (ḳuyrugı) 10a/02, 5b/11, 6a/02, 6a/04, 6b/04, 7b/02, 9b/03
ḳ.+ı (ḳuyruġı dibi) 32a/01
ḳ.+ı (ḳuyruġı dökül-) 48b/04
ḳ.+ı (ḳuyruġı uzun) 9a/01
ḳ.+ın (ḳuyruġın) 14a/02, 4b/02
ḳ.+ın (ḳuyruġın eg-) 4b/09
ḳ.+ına (ḳuyruġına degin) 6b/03
ḳ.+ında (atuñ ḳuyruġında) 51a/10
ḳ.+ını (ḳuyruġını ḳaldur-) 12a/02
ḳ. yaġı 21a/08
[=20]

ḳuzġun Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, Kuzey Amerika'nın dağlık, fundalık yerlerinde bulunan, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir kuş türü, karakarga *Corvus corax.*
ḳ. gözlü ol- 10b/05
[=1]

küçük Boyutları, benzerlerininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı.
k. bögürlü 3b/05
başı küçük ola 8b/04
[=2]

kül Yanan şeylerden arta kalan toz halindeki madde.
k.+e 42b/05
k.+i (baġa küli) 43a/05
k.+i (baġanıñ küli) 42a/01
k.+in 40a/02, 42b/02
k.+ini 47b/05
k.+iniñ (sögüt küliniñ şuyu ile) 37a/05
k. rengi gibi 7b/01
k.+üni 48a/05
k.+üni (koyun yüniniñ külüni) 20b/05
[=10]

küncid Far. Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki, susam. Krş. **sīsem**
k. yaġı 16b/10
[=1]

küspe Hayvan yemi, yakacak ve gübre olarak kullanılan, yağı veya suyu çıkarılmış her türlü yağlı tohum ve bitki artığı.
k.+gi 48a/05
[=1]

kütük Kesilmiş ağaç gövdesi.
k. ol- 51b/01

[=1]

L

lāden Far. Ladengillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, tüylü ve genellikle yapışkan yapraklı, beyaz veya pembe çiçekli, reçinesi hekimlikte kullanılan bir bitki. *Cistus creticus*.

l. 27b/11, 49b/10

[=2]

leblāb Ar. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. *Vitis.* Krş. **ḳumla**

l. 16b/06

[=1]

leşker Far. Orduda görev yapan erden generale kadar herkes, asker.

l. 2b/07

l.+süz ol- 2b/07

[=2]

loḳma Ar. Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum.

l. 17b/08

[=1]

M

maʿall Ar. Hastalıklı.

m. 12b/10

[=1]

mādde Ar. Duyularla algılanabilen nesne.

m. 34a/05

m. dökil- 33b/02

m. in- 36b/07

[=3]

madem Ar. "Değil mi ki, -diği için, -diğine göre" anlamlarında sebep göstermek için, başına getirildiği cümleyi daha sonraki cümleye bağlayan bir söz, mademki.

m. 22b/07

[=1]

maḥmūde Ar. Çit sarmaşığıgillerden, yaprakları ok ucu biçiminde, çiçekleri soluk sarı renkte, 50-100 cm boyunda, çok yıllık ve otsu bir bitki. *Convolvulus scammonia.*

m.58a/07

[=1]

maʿlūm Ar. Bilinmedik bir yanı olmayan, bilinen, belli.

m. it- 12b/04

m. ol- 15a/04, 32b/06

[=3]

maraż Ar. Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, hastalık, illet.

m. 39a/02

m.+a 40a/09

m.+dur 36b/06

m.+ıñ ekşeri 20b/08

[=4]

maṣṭakī Ar. Sakız ağacı, fıstık ağacı gibi ağaçların kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi reçine.

m. 24a/08, 28b/04

[=2]

māsūra Koni veya silindir biçiminde olup üzerine şerit, iplik vb. sarılan, karton, tahta, plastik vb.nden yapılan araç.

m. birle 15b/07

[=1]

mayıs Taze sığır gübresi, yaş gübre.

m.+ı (tavşan mayısı) 56a/08

[=1]

māzū Far. Servigiller familyasından, yaprakları karşılıklı ya da çapraz pulsu ve kiremit dizilişli, sürgünleri şişkin, kozalakları dikdörtgenimsi veya konik, pulları ince ve bükülebilen, her pulda beş kadar tohum olan, yaprak dökmeyen çalı ya da ağaççıklar. *Thuya.*

m. 39a/09, 41b/04, 51a/07, 51b/08

[=4]

mecmūʿ Ar. Bir araya getirilmiş, toplanmış, bütün, hep.

m.-ı halḳ 2b/05

[=1]

meger Far. Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki.

m. 14a/06, 43b/05, 43b/08, 57b/06, 58a/01, 5a/08

m. kim 2a/06

[=7]

melaḥ Ar. Atın dizinin iç yanının şişmesine verilen ad.

m. 12b/09

[=1]

melceme Ar. Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç, merhem. Krş. **merhem.**

m. it- 33a/02, 43a/11

[=2]

melik-i mülūkü'l-umerā-i fi'l-ʿālem Ar. "Alemdeki padişahların padişahı" anlamında Arapça ibare.

m. 1b/06

[=1]

menzil Ulaşılacak yer, hedef.

m.+e yitir- 7a/03

[=1]

mercimek Far. Baklagiller familyasından, mavimsi, beyaz, eflatun çiçekleri olan, meyveleri legümen tipte, her meyvede iki tohum bulunan, bir yıllık, otsu bitkiler. *Lens culinaris.*

m. 27b/03

[=1]

mercümek Bk. **mercimek**

m. gibi nesnecük 54b/08

[=1]

merhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilaçların ortak adı.

m. 58a/10

m. gibi dög- 18b/11, 19a/05

m. gibi it- 41a/09

m. gibi ol- 18a/04, 18a/10, 18b/04, 18b/07, 20a/03, 33b/08, 34a/01, 37a/06, 52a/06, 56a/01

m.+i 41b/10, 52b/07

m.+i Rūmī 23b/10

m. it- 21b/04, 34b/07, 35a/03, 37a/10, 37b/04, 38b/02, 39b/09, 40a/08, 47b/03, 50a/05, 57b/01

m. ol- 41b/09, 48a/09, 48b/06

[=31]

mersīn Mersingillerden, Güney ve Batı Anadolu dağlarında yetişen, yaprakları yaz kış yeşil kalan, gıda ve parfüm sanayisinde ham madde olarak kullanılan, meyvesi murt adıyla bilinen, esansı çıkarılan, beyaz çiçekli, güzel kokulu bir ağaç, mersin ağacı, sazak. *Myrthus commırais.*

m. 32a/02

m. yapraġı 43a/04, 44b/01, 51a/05, 51b/08

[=5]

meṣelā Ar. Söz gelişi, örneğin.

m. 51a/02

[=1]

meṣelen Bk. **meṣelā**

m. 5b/02

[=1]

meşhūr Ar. Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, şöhretli.

m.+dur 11b/05

[=1]

meydān Ar. Alan, saha.

m. 46b/03

[=1]

meyil Bk. **meyl**

m. it- 44a/04

[=1]

meyl Ar. Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme, temayül.
m. it- 4a/08
[=1]
mezdeki Bk. **maṣṭakī**
m. 50a/11, 51a/02, 58a/08
m.+yile 52b/08
[=4]
miftāḳ Ar. Karın boşluğundaki organlardan bir veya birkaçının normal veya yaralanma sonucu oluşan bir delik veya yarıktan geçerek deri altında yer alması, herni. Krş. **fataḳ**
m. 12b/09
[=1]
mīḫ Ar. Nalı tırnağa çakmakta kullanılan çivi.
m. 21b/10, 37a/08, 40b/05
m. deg- 40b/06, 40b/11
m.+i 18a/08
m. ir- 40a/10
[=7]
mihribān Far. Şefkatli, güler yüzlü, yumuşak huylu, dost.
raʿiyyet-i mihribān 3a/03
[=1]
mikdār Ar. Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik.
m. 58b/02, 58b/02, 58b/02, 58b/03
[=4]
mil Far. Kemik, fildişi gibi şeylerden yapılan ve göze sürme çekmek için kullanılan ince uzun alet.
m.+ile 23a/08
m. ḳadar 30b/11
[=2]
mīşe Far. Kayıngillerden, üç yüz kadar türü arasında, kış yaz yapraklarını dökmeyenleri de bulunan, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı. *Quercus.*
m.+de 38a/01
[=1]
mişmiş Ar. Diz, dirsek veya omuz kemiklerinin baş kısmında meydana gelen kırılma.
m. 12b/07, 42a/10
[=2]
muʿālece Ar. Bir hastalığa karşı tedavi uygulama, ilaç verme.
m. 2b/04
[=1]
muḫāṭara Korku verici durum, tehlike.
m.+dur 50b/08
[=1]
mum Far. Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı.
m. 19b/06
m.+da 57b/08
m.+ıla 20b/06, 57b/07
m.+la 52b/08
[=5]
murdār Far. Eti yenilen hayvanların kesimden önce öldüklerini ifade eden fiil. Şeriata uygun olarak kesilmemiş olan hayvan.
m. ilik 20b/03, 21b/09
[=2]
muttaṣıl Ar. Aralık vermeden, aralıksız, durmadan, biteviye.
m.+dur 50b/09
[=1]
mübārek Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.
m. ol- 5a/06
[=1]
mücerreb Ar. Denenmiş, sınanmış.
m. 17a/11
m.+dür 16b/11, 38a/07
[=3]
mücevvef Ar. İçi boş, oyuk şey.
m.+dür 56a/07
[=1]
mücevvefe Bk. **mücevvef**

ʿuruḳ-ı mücevvefe 36b/08
[=1]

müddet Ar. Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, süre.
m. 2a/03
[=1]

mülk Ar. Devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke.
m.+in (Ḫorasān mülkin) 2a/01
[=1]

mürdeseng Far. Yumuşak, ağır, mavimsi ak renkli, yatak alaşımları ile kolay işlenir çeliklerde kullanılan metal, kurşun.
m. 18b/02, 18b/09, 20b/06, 21a/11, 39b/06, 40a/08
[=6]

N

nādir Ar. Seyrek, az bulunur.
n. ol- 39a/01, 8b/01
[=2]

nāfiʿ Ar. Yarar sağlayan, yararı olan, faydalı.
n. ol- 26b/09, 51b/11
[=2]

nā-gāh Far. Ansızın
n. 2a/03, 4b/10, 13a/05
[=3]

naʿl Ar. At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası.
n. 40b/04, 45b/10
n. altı 41a/10
n. çek- 40b/09, 41a/01
n.+ı 40b/07
n.+ı düş- 45b/10
n.+ıla 40b/10
n.+ı ṭar ur- 40b/03, 40b/07
n. ur- 40b/10n.+suz 46a/02
[=12]

naʿlla- Hayvanın ayağına nal çakmak.
n.-r 40b/03
n.-yalar 41a/11
[=2]

nāme Far. Kitap, dergi.
bayṭar-nāme 2b/02
[=1]

nāṣır Bk. **nāsūr**
n. 52b/04
[=1]

nāsūr Ar. En çok el ve ayağın sürekli sürtünmelere uğrayan noktalarında üst derinin kalınlaşması ve sertleşmesiyle oluşmuş deri.
n. 12b/08
n. ol- 21b/07, 52a/11
[=3]

naẓar Ar. Bakış.
n. it- 41a/01
[=1]

nāzik Far. İnce yapılı, narin.
bedeni nāzik 5b/02
[=1]

naẓīr Ar. Benzer, eş, örnek.
n.+i (atıñ naẓīri olmaz) 5a/08
[=1]

ne 1. Hangi şey manasında kullanılan zamir.
n. 4a/01, 5b/07
n.+dendür 12b/03
n.+dür 12b/03, 12b/03, 12b/04, 3a/08, 3a/09
2. Nasıl, ne şekilde manasında kullanılan sıfat.
n. 10a/04
n. ḳadar 38a/11, 49a/05
[=11]

necis Ar. Pislik, dışkı, ters.
n.+ini (adam necsi) 46b/07
[=1]

nefat Bk. **neft**
aḳ nefat 16a/04
[=1]

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.
n.+i 22b/08

n.+i (atuñ nefesi yolın dutmayalar) 44b/06
n.+i ıssı ol- 44a/03
n.+ini tiz tiz al- 53a/10
n. vir- 17b/04
[=5]

nefḫa Ar. İlerleyici ve iltihaplanmaya doğru giden yaygın bağ dokusu yangısı. *Flegmon.*
n. 12b/08
n. ol- 33b/02
[=2]

neft Far. Çoğunlukla boyacılıkta kullanılan, petrol türevlerinden bir çeşit mineral yağ, neft yağı.
n.17a/08, 19b/07
n.+birle 18a/09
aḳ neft 50b/02
ḳara neft 28a/09, 48b/09
[=6]

nemle Ar. Vücudun bir yerindeki uyuşukluktan sonra kan dolaşımının başlamasıyla o yerde karıncalar dolaşır gibi bir his uyanması, karıncalanmak, uyuşmak.
n. 12b/08
[=1]

nesne İnsanın dışında kalan, görülebilen, dokunulabilen, bir ağırlığı ve kütlesi olan her türlü özdeksel varlık.
n. 13b/08, 17b/09, 20a/06, 24b/02, 4b/11, 50a/08, 55b/02
n.+den (dört nesneden) 2b/10
n. doḳın- 23a/06
n.+i 3b/08
aġça nesne 22a/11
aġudın nesne 25a/08
aġulu nesne 25a/01
iriñ gibi nesne 15b/02
ḳara nesne 11a/05
kepek gibi nesne 52a/03
yumrı yumrı nesne olsa 20a/05
[=17]

nesnecük Küçük nesne.
n.+ler (mercümek gibi nesnecükler) 54b/08
[=1]

neşter Far. Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak, bisturi.
n.+ile 50a/01
n.+le 26b/10, 34a/06, 49a/11
[=4]

neʿūẕu biʿllāhi minhā Ar. Tehlikeli, kötü bir durum karşısında, "Bundan Allah'a sığınırız, Allah bu durumdan korusun." anlamında kullanılır.
n. 2a/04
[=1]

nevʿ Ar. Çeşit, cins, tür.
n. 25b/06
[=1]

nice Nasıl.
n. 13b/02, 14a/07, 17a/08, 25b/01, 35a/02, 36a/11, 3a/07, 46a/03, 46b/05, 56a/10, 57a/05, 58a/10
[=12]

nişādır Far. Önceleri boynuz ve hayvan tırnaklarından elde edilen amonyağa halk dilinde verilen isim.
n. 20a/10, 21a/04, 37a/03, 53b/08
[=4]

nişān Far. İşaret, iz, belirti, alamet.
n. 36a/09
n. it- 57b/08
[=2]

nite Gerçekten, hakikaten anlamlarında kullanılan bağlaç.
n. 2b/10
[=1]

O

o Bk. **ol**
o. 16b/07, 24b/09
[=2]

od Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, ateş, nar.
o. 31a/05

o.+a 40a/02, 48b/06, 49b/07, 54b/07
o.+a yaḳ- 47b/05
o. görmemiş bal 19b/04, 21b/11, 35b/03
o. görmemiş bal ile 51a/03
[=10]

oġlan aşı Katran benzeri bir çeşit zamk.
o. 15b/11, 28a/08, 33b/09, 55b/11
[=4]

oḳ Yayla fırlatılan, ucunda sivri bir taş, demir, kemik parça bulunan avlanma ya da savaş aracı.
o. atımı 45a/07, 45a/08, 45a/08
o.+dan 57b/04
o.+doḳun- 28b/02
o. gibi 4a/01
o. it- 57b/09
[=7]

oḳra- Acıkmış, susamış olan atın yiyecek veya su gördüğü zaman kişneme hafif hafif kişnemesi.
o.-maġa 17b/11
o.-ya 45b/07
[=2]

oḳu- Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek.
o.-ya 38b/04, 38b/06
[=2]

ol 1. İşaret sıfatı, o.
o. 11a/09, 22b/06, 46a/04, 51b/03, 55b/08, 11a/08, 11b/04, 12a/01, 12a/04, 12b/05, 14a/05, 14a/06, 15a/03, 16a/09, 16b/09, 17a/01, 19a/06, 20a/08, 21b/04, 21b/07, 22b/03, 24b/01, 25b/04, 26a/04, 26a/10, 26b/08, 28b/07, 29a/09, 2a/06, 2a/10, 32b/05, 34b/07, 35b/04, 35b/05, 35b/06, 36b/07, 37a/01, 37a/06, 37b/06, 37b/07, 37b/09, 38a/03, 38a/04, 38a/06, 38a/06, 38b/03, 38b/05, 38b/11, 39b/04, 3a/01, 40a/03, 40a/06, 40a/07, 40b/09, 40b/10, 41a/01, 41a/03, 41a/09, 41b/03, 41b/09, 41b/09, 42a/09, 42b/05, 42b/05, 42b/11, 43a/01, 43a/06, 43a/09, 43b/02, 43b/08, 44b/04, 44b/04, 44b/06, 45a/02, 46a/05, 46a/07, 46b/04, 46b/08, 46b/11, 47a/02, 47b/05, 47b/09, 47b/10, 48a/02, 48b/07, 48b/10, 49a/10, 49b/05, 49b/08, 49b/08, 49b/09, 4a/05, 50a/01, 51b/01, 52b/04, 55b/04, 56a/05, 56a/07, 56a/10, 57b/10, 57b/11, 5a/08, 7a/01, 8a/01, 8b/04, 9b/04
o.+anıñ gibi 12a/07, 5a/05
o.+anuñ gibi 5a/02
o.+aña 27a/03
o. leşker arası 2a/04
o. zaman 2b/02
[=106]

2. İşaret ve üçüncü tekil şahıs zamiri, o.
o. 10a/06, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11b/01, 11b/08, 12a/02, 12a/05, 18b/08, 19b/09, 20b/11, 28b/06, 29a/02, 29a/11, 29a/11, 2a/08, 33b/01, 34a/11, 35a/10, 36b/03, 36b/06, 36b/08, 40b/04, 54b/01, 55a/06, 57b/02, 5a/10, 6a/03, 7a/04, 9b/04
o.+anda 34b/05, 37a/02
o.+andan 19b/02, 19b/03, 19b/11, 21a/04, 21a/07, 21a/09, 21b/10, 28b/10, 34b/05, 35b/06, 35b/10, 37a/07, 37a/08, 40a/01, 41a/08, 41b/07, 45b/09, 50a/11, 51a/06, 52a/04, 52a/10, 52b/05, 52b/07, 54a/11, 55b/10, 56b/04, 57a/11, 58a/07, 58a/10
o.+andan soñra 15b/06, 18a/07, 18a/08, 19a/01, 25b/09, 29a/06, 32b/06, 33b/05, 35b/01, 39b/05, 44a/10, 53b/03
o.+anı 12b/02, 13b/02, 14a/07, 21a/02, 22b/01, 29a/05, 35a/11, 37b/08, 38a/03, 45b/11, 49a/04, 53a/07, 53b/02, 58a/11

o.+anıñ 20a/06, 20b/10, 25a/02, 26a/04, 38a/02, 57a/10
o.+anıñ gibi 34a/04, 40b/09, 9b/02
o.+anıñ gözi 8b/02
o.+anıñ ile 52a/07
o.+anıñla 35a/07
o.+anlara 14b/02, 14b/03, 36b/08
o.+anları 54b/09
o.+anuñ 15a/02, 15a/04, 15b/04, 17b/03, 25b/10
o.+anuñ gibi 11b/10, 12a/03, 12a/08, 46b/05
o.+anuñla 16b/02, 19a/06, 42a/01, 43a/01, 51a/06, 57a/01
o.+aña 15a/11, 16b/06, 25b/11, 27a/10, 2a/07, 2b/11, 31b/09, 34b/01, 35b/04, 3b/02, 40a/05, 42a/03, 42a/10, 43b/10, 48b/01, 7a/02
o.+añı 3a/09
o.+añın gibi 7a/03
o.+dur 15b/01, 15b/05, 17a/02, 17b/03, 18a/01, 21b/07, 28a/04, 28a/06, 32a/09, 42a/11, 52a/01
o. ḳadar 38b/02
[=149]
ol- Meydana gelmek, vuku bulmak.
o.-a 10a/02, 10a/02, 10b/03, 10b/05, 11a/11, 11b/08, 12a/01, 12a/07, 13a/03, 18a/04, 18a/10, 18b/04, 18b/05, 18b/07, 20a/03, 20a/03, 20a/04, 21a/10, 21b/03, 23a/05, 23a/08, 23a/10, 24a/01, 24a/09, 26a/05, 26b/09, 27a/01, 28a/09, 2b/04, 30b/03, 30b/06, 30b/09, 31a/01, 31a/09, 31b/02, 31b/05, 32a/06, 33b/08, 34a/01, 34b/02, 34b/09, 37a/06, 37a/11, 37b/02, 3a/11, 3a/11, 3b/01, 3b/07, 3b/08, 3b/08, 41b/05, 41b/08, 41b/09, 41b/11, 42a/02, 42b/07, 43b/04, 43b/04, 43b/06, 43b/09, 44a/11, 44b/07, 46a/03, 47a/01, 47b/01, 47b/07, 48a/01, 48a/04, 48a/06, 48a/08, 48a/09, 48a/10, 48b/06, 48b/08, 49a/07, 49a/11, 49b/01, 49b/10, 4a/02, 4a/02, 4a/06, 4a/10, 4a/11, 4b/01, 4b/02, 4b/02, 4b/04, 4b/05, 50a/06, 51a/10, 51b/05, 51b/06, 51b/11, 52a/06, 52a/07, 52b/10, 53b/04, 54a/07, 54b/11, 55a/04, 55a/06, 55a/08, 55a/10, 56a/01, 56b/01, 56b/06, 56b/08, 56b/09, 57a/02, 57a/06, 57b/02, 58b/01, 58b/01, 58b/05, 5a/08, 5a/11, 5a/11, 5b/01, 5b/01, 5b/02, 5b/03, 5b/03, 5b/05, 5b/05, 5b/06, 5b/09, 5b/09, 6a/03, 6a/04, 6b/04, 7a/01, 7a/04, 7b/01, 7b/03, 7b/04, 7b/04, 8a/01, 8a/01, 8a/04, 8b/02, 8b/04, 9a/01, 9a/02, 9a/03, 9a/03, 9a/04, 9a/05, 9b/04, 9b/06
o.-an 10b/01, 2a/10, 2b/01, 2b/04, 34a/04, 37a/06, 3a/08, 43a/09, 44b/04, 54b/03
o.-ana 43a/07
o.-anı 15a/10, 39a/07
o.-dı 2a/04
o.-ıcaḳ 14b/05, 3a/08, 40b/09, 46b/03, 52a/02
o.-ınca 54b/06
o.-ur 11b/09, 15a/08, 25a/08, 43a/09
o.-maḳdur 3a/04
o.-maḳlıḳ 46b/06
o.-masa 15b/08, 35a/07, 48a/10, 48b/08, 49a/07, 54a/05
o.-masına (ḫalāṣ olmasına) 17b/10
o.-massa 47b/02, 49b/10
o.-maya 11a/10, 13b/06, 13b/06, 13b/09, 23b/04, 27a/09, 3a/06, 3b/04, 3b/06, 3b/09, 4a/03, 4a/04, 4b/01, 4b/06, 4b/08, 53a/06, 5a/09, 6a/01, 8b/04
o.-maz 10b/03, 12a/05, 15a/04, 21b/07, 28b/11, 29b/04, 2b/07, 2b/07, 2b/08, 3a/01, 3a/04, 43a/08, 43b/08, 44a/03, 58a/01, 5a/06, 5a/08, 8a/04
o.-maz ise 18a/11, 33a/02, 37a/11
o.-mazısa (iyü olmazısa) 40a/05

o.-mazsa 23b/03, 25a/05, 25b/02, 27b/07, 28a/10, 28a/10, 30a/11, 31a/10, 31b/06, 34a/02, 34a/08, 35a/05, 35a/09, 42a/01, 44a/07, 44a/10, 49b/06
o.-mış 23a/03, 49b/04
o.-mış ise 43a/02
o.-sa 11a/08, 11a/10, 17a/01, 18a/01, 18b/05, 19a/04, 19a/07, 19a/11, 19b/09, 20a/05, 20a/06, 20b/09, 20b/10, 21b/07, 22a/02, 22b/09, 24a/11, 26b/01, 27a/10, 28a/04, 31a/01, 33b/02, 35b/08, 36b/06, 38b/11, 39a/01, 3a/01, 42a/08, 42b/08, 43a/07, 43b/06, 45b/05, 46b/07, 46b/10, 47a/03, 47b/08, 48a/06, 48b/03, 50a/03, 50a/07, 50b/06, 51a/11, 52a/01, 52a/11, 52b/11, 53a/08, 53b/05, 54a/08, 55a/07, 56a/04, 56b/06, 56b/08, 56b/10, 7a/02
o.-sun 25a/01
o.-unca 17a/11, 19a/03, 39b/04, 48b/05, 51b/10, 52b/02, 54a/10
o.-up 2b/04, 31a/03, 41b/02, 55a/01, 56b/05
o.-ur 10a/01, 10a/02, 10a/04, 10a/05, 10a/06, 10a/07, 10a/07, 10b/04, 10b/04, 10b/05, 11a/02, 11a/02, 11a/06, 11a/09, 11a/10, 11a/11, 11b/01, 11b/03, 11b/03, 11b/07, 11b/08, 11b/11, 12a/01, 12a/07, 13a/01, 13a/05, 14b/03, 14b/04, 14b/04, 14b/09, 15a/04, 15a/05, 15a/07, 15a/10, 17a/02, 17a/08, 17b/03, 19b/09, 20a/05, 20b/08, 20b/10, 21a/02, 22b/05, 22b/07, 22b/07, 22b/10, 24b/02, 26b/03, 27a/03, 28a/05, 30a/01, 31a/02, 31a/03, 31b/11, 32a/07, 32a/09, 32b/05, 32b/05, 32b/06, 33b/03, 33b/04, 35a/01, 35a/01, 35a/11, 35b/08, 36b/07, 36b/10, 36b/11, 37a/01, 37a/02, 37b/08, 38a/01, 38a/03, 39a/01, 39a/01, 39a/02, 39a/06, 39a/07, 39a/08, 39a/08, 40b/02, 40b/09, 41a/04, 42b/01, 43a/08, 43b/11, 45b/11, 47a/04, 47a/05, 49a/02, 49a/04, 4a/06, 50a/09, 50b/07, 51a/04, 51b/01, 51b/01, 51b/02, 52a/02, 52a/10, 53a/01, 55b/02, 57a/07, 57a/10, 57b/04, 57b/04, 5a/02, 5a/02, 5a/03, 5a/05, 6a/03, 6b/01, 6b/01, 7a/02, 7a/03, 7b/03, 8a/02, 8b/01, 9a/02, 9a/02, 9a/02, 9a/04, 9a/06, 9b/01, 9b/01, 9b/02, 9b/03, 9b/05
o.-ur (çuḳur olur) 14b/11
o.-ur (degirmi ol-) 14b/10
o.-ursa 10a/03, 14a/01, 16b/05, 16b/06, 23a/07, 23a/09, 37b/05, 42a/03, 43a/08, 43b/01, 4a/05, 50b/08, 53b/02, 5a/01, 5b/11, 7b/01, 8b/01, 8b/03, 9a/05, 9b/06
ʿādet ol-46b/07
aġrı ol- 27a/10
aḳ ol- 8b/02, 9b/06
aḳ ve yumrı ol- 51b/02
aḳsaḳ ol- 12a/07
ʿaksi ol- 9b/06
ala gözlü ol- 3b/01
artuḳ ol- 52a/02
āsān ol- 43b/08
atıñ naẓīri ol- 5a/08
atıñ öksürügi ol- 31a/01
atuñ omuzı yaġır ol- 42b/08
avāzı iti ol- 9a/01
ʿavrat gibi ḫūb ol- 5b/02
ʿavratdan ol- 5a/11
ʿayblu gibi ol- 11b/03
ʿayblu ol- 11b/11
bahādurlu ol- 5a/03
bahāya ol- 10a/04
başı küçük ol- 8b/04
bedeni nāzik ol- 5b/02
beñ beñ ol- 10a/03
bevāsır ol- 18a/01
bıcılġan ol- 19a/11

bilin ṣalmış ol- 22b/10
boylu ol- 3a/11, 9a/03
boynı düz ol- 9a/05
boynı yumru ol- 9a/04
bögrek yaġırı ol- 43b/06
bögürleri ḳasḳatı ol- 30a/01
böyük ol- 4a/05
buñalmaz ol- 9b/05
bünyādsuz ol- 43a/08, 43b/04
bürçegi uzun ol- 5b/02
ceraḥāt ol- 21b/07
cıdavı ol- 43a/07, 43a/07
çaḳır ol- 11a/10
çil ol- 10a/01
çuḳur ol- 14b/11, 15a/07
defʿ ol- 17a/08, 28a/10, 47b/01, 51a/10
degirmi ol- 14b/10
delürek ol- 8a/01
demregü ol- 20b/10
depegen ve ısırġan ol- 10b/04, 8a/02
depredemez ol- 33b/04
derlemiş ol- 13a/03
deve dişlü ol- 15a/04
deve kirpiklü ol- 5b/03
deve siñiri gibi ol- 5b/04
deve ṭabanlu ol- 4b/01
deveden ol- 5a/11
eksik ol- 3a/01, 5a/01
eyü ol- 44a/11
faṭıḳ ol- 52b/11
ferāsetlü ol- 9b/01
ġāfil ol-41b/02
ġalīẓ ol- 21b/03, 51b/10
ġayretlü ol- 57b/04
gice daḫı görmez ol- 11a/06
gice görmez ol- 10b/05
giñ ol- 4b/04
görmegi żaʿīf ol- 22b/07
görmez ol- 11b/01
görür ol- 3b/08
gövez ol- 55b/02
göz göz ol- 38a/03
göz ḫarāb ol- 22b/07
göze ḫor ol- 10a/07, 11b/03, 9b/01
gözi ḳızıl ol- 10b/03
gözleri ṭonluḳ ol- 11a/11
ḥalāş ol- 17b/10, 23a/05, 27b/07, 29b/04, 30b/06, 44a/07, 50a/06, 56b/05, 56b/09
ḫām ol- 13a/05
ḥāṣıl ol- 43a/08, 58a/01, 58b/01
ḫasta ol- 2b/01, 3a/08, 46b/06
ḥaṭ çekilmiş ol- 6b/04
ḥāżır ol- 28b/11
helāk ol- 25a/01
ḫoş ol- 18b/05, 23a/08, 24a/01, 31a/01, 43b/06, 47a/01, 49a/07, 52a/07, 54b/11, 55a/04
ḫūb ol- 58b/05
ḫūb ṣūretlü ol- 3a/11
hünerlü ol- 10a/04, 4a/06, 5b/09
hünerlü ve berk ol- 7a/01
ıssı ol- 49b/04
iki ḳıçı berāber ol- 4a/02
imkān ol- 43b/04
ince ol- 4a/10, 4b/02
intişārı ol- 28a/04
işgün ol- 6a/04, 9a/02, 9a/04
iti ol- 3b/08
iyü görmez ol- 11b/08
iyü ol- 5b/09, 10a/06, 10a/07, 10b/01, 11a/10, 12a/05, 17a/11, 19a/03, 20a/04, 24a/09, 25a/05, 27a/01, 2b/08, 30b/03, 30b/09, 31a/09, 31b/02, 32a/06, 34a/02, 35a/05, 37a/11, 41b/05, 41b/11, 42a/02, 43b/09, 44a/10, 48a/01, 48a/04, 48a/06, 48a/10, 48b/08, 49b/01, 51b/06, 52a/10, 52b/10, 53b/04, 54a/07, 55a/06, 55a/10, 56b/01, 56b/08, 57a/02, 57b/02, 6a/03, 7b/01, 7b/03, 8a/04, 9b/02, 48b/08, 51b/05
ḳabara ol- 47b/08
kāhal ol- 47a/05
kāhal yir ol- 55a/07
ḳalıñ ol- 23a/09
ḳan gelmez ol- 26a/05

ḳan ol- 23a/03, 46b/10
ḳanar ol- 20a/06
ḳara ol- 8b/03, 10a/02, 3b/07, 4a/11, 5b/11, 6a/03, 7a/01, 7b/03, 7b/04, 9b/04
ḳararaḳ ol- 7a/04
ḳatı ol- 50b/07
ḳatır ḳuyruḳlu ve ḳulaḳlu ol- 5b/05
ḳatırdan ol- 5b/01
ḳara kömür ol- 23b/02
ḳarası aġından çoḳ ol- 9a/03
kel baş gibi ol- 52a/02
kelef o- 52a/01
kesek ol- 57a/07
ḳıçına çökek ol- 4a/03
ḳıymatlu ol- 4a/05
ḳızıl ol- 54a/10, 54b/06, 7b/04
ḳızılsaġu ol- 6a/01, 8a/04
ḳızlıḳ ol- 2a/04
kirpigi aḳ ol- 11b/08
kīsi ol- 22a/02
ḳoyı ol- 48a/08
ḳoyu ol- 20a/03, 34b/02, 48b/05
ḳuru gicik ol- 48b/03
ḳutlu ol- 10b/03
ḳutluca ol- 56b/08
ḳuya ol- 20b/09
ḳuzġun gözlü ol- 10b/05
kütük ol- 51b/01
leşkersüz ol- 2b/07
maʿlūm ol- 15a/04, 32b/06
merhem gibi ol- 18a/04, 18a/10, 18b/04, 18b/07, 20a/03, 33b/08, 34a/01, 37a/06, 52a/06, 56a/01
merhem ol- 41b/09, 48a/09, 48b/06
mübārek ol- 5a/06
nādir ol- 39a/01, 8b/01
nāfi ol- 26b/09, 51b/11
nāsūr ol- 21b/07, 52a/11
nefesi ıssı ol- 44a/03
nefḫā ol- 33b/02
oñat ol- 35a/07
oñat yir ol- 55a/08
ökçesi degirmi ol- 4b/01
renc ol- 15a/10
rengde ol- 3a/08
ṣafra ol- 24a/11
ṣaḳ ol- 9a/06
ṣaḳarġu ol- 17a/01
sākin ol- 15b/08
ṣayru ol- 55a/01
sebeb ol- 2b/04
sekil ol- 9a/02
seraṭān ol- 50b/06
sıġır ḳabaḳlu ve ḳarınlu ve ḫurdalu ol- 5b/06
sıġırdan ol- 5b/01
sigil ol- 19a/04, 50a/03, 50a/07
silāhsuz ol- 2b/07
sipāh-ı ḳavī ol- 3a/04, 3a/04
ṣolaḳ ol- 11a/02, 5a/05
ṣovuḳ ol- 13b/06, 22b/09
sürçek ol- 12a/01
süst ol- 7a/03
şifā ol- 31b/05
şiş ol- 56b/10
şom ol- 11a/09, 11a/10, 11a/11, 11b/07
ṭabaḳ ol- 38b/11
tamām ol- 3a/01, 46b/03, 49a/11
ṭar ol- 3b/09
ṭoñuz ḳılı ol- 51a/11
tuḫme ol- 47a/03
ṭutmış ol- 37b/05
tü ol- 3b/06
un gibi ol- 21a/10
urur ol- 42a/08
uyuz gibi ol- 19b/09
uyuz ol- 48a/06, 54a/08, 54b/03
uzun ol- 4b/08, 10a/02, 12a/01, 12a/07, 3b/04, 6a/04
ürpek ol- 19b/09
vaḳıt ol- 20a/05, 32a/09, 40b/02, 41a/04
vāḳiʿ ol- 13a/01, 2b/03, 40b/09
yaġır ol- 43a/02, 43a/09
yaşar ol- 14b/05
yavuz ol- 10b/04, 8b/04

yigrek ol- 3a/06
yimiş ol- 35b/08
yoġun ol- 33b/03, 4b/02, 4b/05, 51b/01
yoldan gelmiş ol- 13a/03
yollamış ol- 53a/08
yorġa ol- 9a/02
yörimez ol- 35b/08
yörümez ol- 11a/02, 35a/01
yörürken terseleyici olmayan at 12a/10
yufḳa ol- 23a/07
yumrı ol- 35a/01, 4a/04, 4b/06, 53a/01
yumrı yumrı nesne ol- 20a/05
yüce boylu ol- 3a/11
yügrük ol- 6b/01, 8a/01, 9a/02, 9a/05, 9b/03
yügrük ve hünerlü ol- 5a/02
yürügen ve yügrük ol- 10a/02
zaḥmet ol- 37a/06
zā'il ol- 49b/10, 57a/06
zīrek ol- 57b/04
[=817]

olar 3. çokluk şahıs zamiri
o.+uñ 14b/01
[=1]

olun- Olma işine konu olmak.
o.-an 12b/11, 5a/06
o.-dı idi 3a/06
o.-mazsa 36a/10, 39a/03
o.-mışdur 55a/01
o.-ur 12b/06
tecribe olun- 55a/01
tımar olun- 39a/03
tımar olunmazsa 36a/10
ẕikr olun- 3a/06, 5a/06, 12b/06, 12b/11
[=13]

omırlu Herhangi bir niteliğe sahip omuru olan.
öküz omırlu 3b/04
[=1]

omuz Gövdenin boyun omurlarıyla kolun üst bölümü arasındaki bölgesi.
o.+ı (atıñ omuzı şişse) 36a/01
o.+ı (atuñ omuzı yaġır olsa) 42b/08
o.+ında (omzında) 52a/01
o.+ından 46a/09
[=4]

on Dokuzdan sonra on birden önce gelen sayının adı.
o. 14b/04, 18b/01, 18b/10, 18b/11, 20b/06, 21a/11, 21b/01, 28b/09, 29b/05, 31a/10, 33a/06, 33a/08, 37b/03, 39a/09, 39b/06, 44a/05, 44a/05, 45a/09, 46a/01, 47a/07, 47a/08, 50b/01, 53b/09, 58a/09, 5a/10, 5a/10
o.+ında 14b/11
o.+ından 15a/01
[=28]

oñat Özenli, düzgün, uygun.
o. 35a/10
o. ol- 35a/07
o. yir ol- 55a/08
[=3]

oñul- Şifa bulmak, iyileşmek.
o.-maġa 35b/06
o.-ması 43b/08
o.-mazsa 40a/04
[=3]

orta Ne büyük ne küçük olan.
o. boylu 3b/05
[=1]

ot Toprak üstü gövdeleri genelde yeşil renkli olan ve ikincil kalınlaşmanın olmadığı bitkiler.
o. 16b/06, 20b/02, 37b/11, 38a/03, 38a/06, 45b/06, 48a/02, 49a/04, 51a/08
o.+a 34a/09
o.+da 23b/05
o.+ı 38a/04, 48a/03
o.+ı (çörek otı) 15b/10, 56a/09
o.+ı (güyegi otı) 16a/07
o.+ı (güyegü otı) 44b/01
o.+ı (ḳaraca otı) 35b/02
o.+ı (şıçan otı) 20a/11, 36b/02, 52b/02
o.+ı (ṭuraḳ otı) 27b/04

o.+ın 43a/05
o.+ın (şıçan otı) 19a/08
o.+ıñ kokusı 16b/09
o.+lar 26b/08, 28b/11, 44b/04, 48a/10
o.+lar (bitürici otlar) 51a/01
o.+lar (bitürüci otlar) 43b/03
o.+ları 23a/11, 23b/07, 28b/07, 29a/08, 33a/02, 35b/04, 37b/04, 39b/02, 48b/08, 52b/03
o.+larıla 52a/06
o. otla- 24b/11
o.+u (şıçan otu) 37a/04
o.+u (ṭuraḳ otu) 26b/05, 33a/05
o.+un 16b/07
o.+uñ kokusı 42b/07
ḳaraca ot 49a/03
yaramaz ot 26b/03
yaş ot 44b/08, 53a/06
[=52]

otla- Hayvanın, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb.ni yemesi, yayılmak.
o.-rken 24b/11
ot otla- 24b/11
[=2]

otur- Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek.
o.-a 46a/10
o.-dı 2a/03
o.-maya 46a/10
ṭoġrı otur- 46a/10
[=4]

otuz Yirmi dokuzdan sonra otuz birden önce gelen sayının adı.
o. 13b/09, 18b/10, 25a/11
o.+ı 14b/04
[=4]

ov- Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek.
o.-a 19b/05, 39b/10, 41b/07
o.-alar 19a/06, 19b/08, 21a/10, 26a/05, 51a/06, 53b/04, 55b/05
[=10]

oy- Keskin, sivri uçlu bir cisimle bir şeyi yontarak veya delerek çukur oluşturmak.
o.-alar 41a/04
o.-ı 49b/06
[=2]

oyna- Kımıldamak, hareket etmek.
o.-rsa 41b/02
[=1]

oynat- Oynamasını, hareket etmesini sağlamak.
o.-maya 45b/02
o.-ur (oynadur) 39a/08
ṭoynaġı yerinden oynat- 39a/08
ellerin ayaḳların oynat- 45b/02
[=4]

Ö

öd Karaciğerden salınan ve onikiparmak bağırsağına gelerek sindirime yardım eden bir salgı, safra.
ö.+in (sığır ödin) 51b/04
ö.+i (kiçi ödi) 24b/09
[=2]

ökçe Topuğun arka bölümü.
ö.+si degirmi ol- 4b/01
ö.+sinden 47b/07, 56b/03
[=3]

öksürük Üşütme gibi bir sebeple ortaya çıkan göğüs hastalığı.
ö.+i (atıñ öksürügi olsa) 31a/01
[=1]

öküz Çift sürmekte, kağnı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.
ö. omırlu 3b/04
[=1]

öl- Hayatı sona ermek, can vermek.
ö.-mese 56a/08
[=1]

öldür- Bir canlının hayatına son vermek.
ö.-üp 47b/04
[=1]

öñ 1. Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı.
ö. 34b/11
ö.+de 14b/04
ö.+i 11b/11, 12a/06
ö.+ine 4a/01
2. (Hayvanlar için) Önde bulunan ayaklar.
ö. ayaġı 36a/04, 4b/04, 4b/06, 4b/07
ö. ayaḳ 12a/04, 35b/10, 42a/11
ö.+inden 12a/01, 26b/05, 53a/11
ö.+iñden 12a/06
[=16]

öñür Kendinden önceki, eski.
ö.+di 54a/11
[=1]

ört- Bir dokuyu, bir mukozayı, bir organı kaplamak.
gözi ört- 24b/02
[=1]

öyken Hayvanlarda olan akciğer hastalığı ve öksürük.
ö.+ine 33a/04
[=1]

öz Bir şeyin bireysel ve gerçek olan kendine özgü biçimi.
ö. erenler 22b/05
ö.+ile (un özile) 29a/01
ö.+iyile (un öziyile) 34a/06
[=3]

özge Başka, yabancı.
ö. 46b/09
[=1]

özlük Ustalık.
ö.+ile (özlügile) 24b/07
[=1]

P

pādişāh Far. Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan.
p.-ı aʿẓam 1b/06
p.+lar 2b/06
p.+lara 2b/06
p.+lıḳ resmi 3a/01
[=4]

pāk Far. Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, temiz, saf.
p. 51a/01
p. it- 14a/03, 41a/05
[=3]

panbuḳ Ebegümecigiller familyasından, kapsül tipi meyveleri olan, tohumları üzerindeki beyaz tüyler pamuk olarak kullanılan, tohumlarından yağ elde edilen, ülkemizde bazı türlerinin kültürü yapılan, bir yıllık, otsu ya da yarı çalımsı türleri olan bir cins.
p. 18a/06, 26a/10, 28b/08
p.+(eski panbuḳ) 28b/05, 52b/06
p.+ı (panbuġı) 35b/03
p.+ıla (eski panbuġıla) 18a/10, 19a/02, 20b/07, 22a/01, 29a/02, 36b/02, 41a/05, 50b/04, 50b/11, 51a/08, 52b/03
p.+ıla (panbuġıla) 52b/10
[=18]

papadiye Papatyagiller familyasından, kenardaki çiçekleri beyaz, ortadaki çiçekleri sarı renkli, aken tipi meyveleri olan, ülkemizde doğal olarak 50 türü bulunan, çok yıllık, otsu, nadiren çalımsı bitkiler. *Matricaria chamomilla.*
p. 25b/02, 33b/06
[=2]

papadiyye Bk. **papadiye**
p. 44b/02
[=1]

pāre Far. Parça, kısım.
p. 28b/08, 58a/06
p.+sile 29a/02, 54a/11
p.+sile (kilim pāresile) 21a/10
p.+sini 36a/05
[=6]

parmaḳ İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan,

boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.
p. 22a/10, 54b/08
p.+ıla (parmaġıla) 18a/05
p.+ını (şehādet parmaġını) 22a/08
[=4]

pelīd Ar. Yurdumuzda yetişen meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından zengin meyvesi, palamut. *Quercus.*
p. aġacı ḳabı 32a/02
p. güli 18a/03, 21a/04
[=3]

penbel Sıcak ve ılıman bölgelerde yetişen otsu veya çalı türü, yapısında zehirli etkili pirazolidin alkoloitleriyle hayvanları güneş ışığına karşı duyarlı kılan maddeler içeren bir bitki bambul otu. *Heliotropium.*
p. 43a/04
[=1]

pes Far. İmdi, o halde, öyle ise, öyle iken, öyle olunca, binaenaleyh.
p. 2b/05
[=1]

peynir Maya ile katılaştırılarak sütten yapılan ve birçok türü olan besin.
p. ṭulumı 34a/02, 36a/04
[=2]

pıñar Gözyaşı bezlerinin salgıladığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü.
p.+ı (göziñ pıñarı) 24b/06
p.+ı (gözi pıñarı içindeki) 22a/07
p.+ından (gözin pıñarından) 24b/01
[=3]

pirinç Far. Buğdaygiller ailesinden, sulak ve bataklıklarda tohumları için kültürü yapılan, selüloz ve silis içeriği yüksek çok sert kavuza sahip, taneleri protein bakımından fakir, nişasta bakımından zengin tek yıllık otsu bitki. *Oryza sativa.*
p. unı 45a/01, 54a/02
[=2]

piş- Isıtma sonucu belirli bir kullanıma uygun duruma gelmek.
p.-e 23b/01, 48b/07, 49b/08
p.-miş şab 19b/04
p.-üreler 17a/05
p.-ürüp 30b/08
[=6]

püfkir- Üfleyerek püskürmek, hızla savurarak dışarı çıkartmak.
p.-eler 23a/04
p.-se 23a/04
[=2]

R

rabbi'l-ʿālemīn Ar. "Alemlerin Rabbi" anlamındaki Arapça ibare.
r. 1b/02
[=1]

raḥmetu'l-lāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten Ar. "Allah'ın engin rahmeti onun üzerine olsun." anlamında Arapça dua.
r. 1b/07
[=1]

raḥża Ar. Hayvanın tırnağı içine taş dokunmasıyla oyulup yara olması.
r. 12b/11
[=1]

raʿiyyet Ar. Bir hükümdarın yönetimi altında olan, vergi veren ve devlet tarafından korunan halk.
r.-i mihribān 3a/03
[=1]

rastıḳ Far. Antimon tozundan yapılan siyah boya.
r. 39b/07
r. ṭaşı 21a/11
[=2]

rāziyāne Far. Maydanozgillerden, 1-1,5 m yüksekliğinde, sarı çiçekli, yaprakları iplik biçiminde parçalı, hoş kokulu, baharatlı meyveleri anason gibi

yemeklerde ve bazı içkilerde tat verici olarak kullanılan, hekimlikte gaz söktürücü olarak yararlanılan çok yıllık otsu bir bitki. *Foeniculum vulgare.*

r. toḫumı 25b/09

r. yapraġı 38a/02

[=2]

renc Far. Ağrı, sızı, acı.

r. 21a/01

r.+e 22b/08

r. ol- 15a/10

[=3]

renclü Herhangi bir ağrıya sahip.

r. at 37a/01

[=1]

reng Far. Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum.

r.+de 3a/07

r.+i (kül rengi gibi) 7b/01

[=2]

resm Ar. Şekil, usûl.

r.+i (pādişāhlıḳ resmi) 3a/01

r.+ile 45a/10

[=3]

revān Far. Yürüyen, giden, akan.

r. yöri- 4a/07

[=1]

ribve Ar. Ağır solunum güçlüğü nöbetleriyle belirgin bir hastalık, nefes darlığı, astım.

r. 12b/10

[=1]

rivāyet Ar. Ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber, söylenti.

r. ḳıl- 1b/05

[=1]

rubāʿiyyāt Ar. Tay doğduktan bir ay sonra, orta kesici dişlerin yanından çıkan dişler; orta yan kesici dişler.

r.14b/03

[=1]

Rūm Ar. Anadolu.

r. vilāyeti 1b/08

[=1]

Rūmī Anadolu ile ilgili, Anadolu'ya bağlı, Anadolu'da yaşayan.

merhem-i Rūmī 23b/10

[=1]

rūzī Far. Rızık, nasip, kısmet.

r. ḳıl- 2b/01

[=1]

S

sa yaġ Sütten çıkarılan yemeklik yağ, sağyağ, sadeyağ.

s.+ı (yıllamış sa yaġı) 49b/02

s.+ı 37b/03, 52a/08, 55a/02, 56b/11

s.+ı tortusı 35b/11

[=6]

ṣabāḥ Ar. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabahleyin, sabah vakti.

ṣ. 23b/08, 29b/07

[=2]

ṣabr Zambakgiller familyasından, yaprakları etli ve kırılgan, çoğu zaman rozet biçiminde gövdeyi saran ve acı bir özsu içeren, ishal yapıcı, safra söktürücü ve yumuşatıcı gibi hassalara sahip pek çok türü olan bitki. *Aloes.*

ṣ. 24b/08, 51a/07, 51b/04

ṣ.+ı 49b/10, 34b/06

ṣ.+ı Soġṭūri 29a/07

[=6]

ṣabun Ar. Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde.

ṣ. 19b/11, 21a/05, 21b/10

ṣ. (şāmī ṣabun) 37a/09

ṣ.+ı 30a/10

ṣ.+ıla 19b/02, 21a/03, 39b/01

ṣ.+ıla (ıraḳī ṣabun) 48b/07, 54a/09

ṣ.+ıla (susami ṣabunıla) 55a/05

ṣ.+ıla (şāmī ṣabunıla) 41a/08

[=12]

şabunla- Herhangi bir şeyi sabun sürerek yıkamak.
ş.-ya 30a/08
[=1]
saç Kafatasının derisi üzerinde uzayan kıllara verilen özel ad.
s.+ın (adam saçın) 24b/05
[=1]
saç- Bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek.
s.-alar 37b/11
[=1]
ṣāfī Ar. Katıksız, duru, temiz.
ṣ. ṭuz 23a/02, 30b/01, 33b/11, 34b/01, 50a/09, 52a/05
[=6]
şafra Karaciğer hücreleri tarafından salgılanarak safra kesesinde toplanan ve safra kanalı ile onikiparmak bağırsağına geçerek yağların sindirimine katılan, safra tuzları, hemoglobinin parçalanmasından oluşan safra pigmentleri, kolesterol, lesitin ve diğer maddeleri kapsayan salgı, öd. Krş. **öd**
ş. ol- 24a/11
[=1]
şağ 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.
ş. 39a/01
ş. ayaḳ 5a/04
ş. eyegüsi 5a/01
2. Ölüye karşıt olarak yaşamayısürdüren, hayatta olan, diri, canlı, sağlıklı.
ş.+ise 58a/03
ş. yir 21b/09
[=5]
sağargu Bk. **saḳağu**
s. 15b/01
[=1]
şağır İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen.
ş.+dur 11a/04
[=1]
saḥıḳ Ar. Dövme, ezme, döverek yumuşatma.
s. it- 52b/01
[=1]
saḳ Uyanık, gözü açık, tetikte olmak.
s. ol-9a/06
[=1]
saḳağu Özellikle atlarda görülen ve insanlara da bulaşan ölümcül bir hayvan hastalığı, sakağı, ruam, mankafa.
s. 15a/11
s.+nıñ alāmeti 15b/01
[=2]
saḳargu Bk. **saḳağu**
s. ol- 17a/01
[=1]
saḳın- Herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak.
s.-a 13b/01
s.-alar 21a/07, 22b/02, 41a/07
s.-ur 57b/05
[=5]
saḳız Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sızan, çiğnendiğinde yumuşayan, hoş kokulu, beyaz renkli reçine.
s.+ı (çam saḳızı) 18a/09, 22a/01, 28b/04, 33a/06, 37b/02, 41a/08, 43a/05, 50a/11, 51a/02, 52b/08
s. (çam saḳızı ile) 50b/10
s.+ile 37b/09
[=12]
sākin Ar. Hareket etmeyen, kımıldamayan, sabit.
s. it- 33b/01
s. ol- 15b/08
[=2]
şaḳla- 1. Korumak, esirgemek.
ş.-ya 13b/05
2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak.
ş.-yalar 2b/06
yaġmurdan ve güneşden şakla- 13b/05
[=3]

şal- 1. Hayvanı otlaması için çayır, otlak vb. yerde başıboş bırakmak.
ş.-alar 34a/09, 35b/06
2. Bırakmak, gevşetmek.
ş.-mış (bilin şalmış olur) 22b/10
[=3]

şalın- Yürürken hoş bir eda ile sağa sola hafifçe meyletmek, hıraman olmak.
ş.-ur 55b/02
[=1]

şaman Olgunlaşmış otsu bitkilerden tohum ayrıldıktan sonra kalan ürünün öğütülmüşü.
ş. 13b/08
ş. (eski şaman) 30b/04
ş. (eski şaman ṭozı) 25b/03
ş. ṭozı 16a/07, 44b/02
[=5]

şancılan- Sancıya tutulmak.
atıñ içi şancılansa 29b/09
[=1]

şanç- Saplamak, batırmak, sokmak.
igne şanç- 55a/09
[=1]

şandal Santalaceae familyasından hoş kokulu, tıbbi yararları olan, boyu 4-9 metre arasında değişen 100 yıla kadar yaşayabilen bir ağaç. *Santalum.*
ḳızıl şandal 44a/04
[=1]

şap Otsu bitkilerin dalcık, yaprak ve bazan çiçek ve meyve gibi kendilerine ait kısımları az miktarda bulunabilen, bitkiyi taşıyan ana kısmı.
ş.+ı (sarımsak şapı) 25b/03, 33b/06, 44b/02, 56b/04
s.+ın (sarmısak şapın) 35a/05
[=5]

şar- Çevresini çevirmek, çevrelemek.
ş.-a 18a/06, 52b/07
ş.-alar 26a/10, 33b/08, 34a/04, 58a/09
[=6]

şarar- Rengi sarıya dönmek, sarı olmak.
ş. gözleri şarar- 17b/05
[=1]

sarımsaḳ Zambakgiller ailesinden, çiçekleri uçta şemsiye biçiminde olan, soğanlı, kandaki yüksek serum kolesterolü ve trigliserit seviyesi ile damar tıkanıklığı riskini azaltan etkiye sahip çok yıllık kültür bitkisi. *Allium sativum.*
s. 17a/04, 28a/08, 33b/10, 55b/11, 56a/08
s.+ı (sarımsaġı) 18b/06, 25b/06, 49a/09
s.+ile 35a/07
s. şapı 25b/03, 33b/06, 44b/02, 56b/04
s. toḫumı 31a/11
[=14]

şark- Aşağıya doğru uzamak.
dili şark- 55a/11
[=1]

şarkıt- Bir şeyin sarkmasını sağlamak.
ş. ayaḳların şarḳıt- 46a/11
[=1]

şarp Keskin, sert.
ş. sirke 31b/03, 39b/09, 46b/08
ş. sirke birle 21b/03, 48a/08
ş. sirke ile 33b/07, 48b/02, 52a/09
[=8]

şaru Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi.
ş. helīle 29b/05
ş.+sı (yumırṭa şarusı) 20b/04, 37a/09
ş.+sın (yımurṭa şarusın) 52b/05
ş.+sın (yumırṭa şarusın) 27b/06, 28b/05, 58a/08
ş.+sını (yumırṭa şarusını) 34a/07
ş.+sıyıla (yumırṭa şarusıyıla) 47b/09
ş.+sıyla (yımurṭa şarusıyla) 47b/02
ş. şu 17a/03, 18a/02, 25a/07, 39a/05
ş. zirnīḫ 20a/10, 37a/03
[=16]

savaş Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.
ş. güni 57b/03
[=1]

ṣay- Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak.
ṣ.-a 38b/05
[=1]

ṣayru Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız.
ṣ. ol- 55a/01
[=1]

ṣāz-ı silāḥ Far. Silah takımı, silah kuvveti.
ṣ.+da 2b/07
[=1]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına veya belli bir halde bulunmasına yol açan şey.
s. 13a/11, 22a/03, 24b/10, 26b/03, 27a/01, 27a/11, 29b/09, 31b/10, 32a/07, 32b/07, 33a/03, 34b/10, 36a/02, 36b/11, 42b/09, 43b/10, 51a/04, 57a/03, 57a/06
s.+i 13a/01, 31a/02
s.+ile 46a/01
s. ol- 2b/04
[=23]

sefer Ar. Genellikle ülke dışına yapılan askeri harekat, savaşa gitme, savaş.
s.+de 45b/05
s.+de (ittifāḳ-ı seferde) 45b/09
[=2]

segir- Koşmak.
s.-mekde 47a/03
[=1]

segirt- Koşturmak, saldırmak.
s.-eceklerdür (segirdiceklerdür)46a/06
s.-ir (segirdir) 13a/06
s.-ürler (segirdürler) 32b/08, 33a/04
[=4]

segrük Ketengiller (Linaceae) familyasından, mavi çiçekli, gövdelerinden keten lifi, tohumlarından keten yağı elde edilen, bir ya da iki yıllık, otsu bitkiler, zeyrek. *Linumusi tatissimum.* Krş. **kettān**
s.+i (segrügi) 48a/07
[=1]

sehil Ar. Az, azıcık.
s. gör- 8b/02
[=1]

sekil At, eşek ve sığırların ayaklarında bileğe veya dize kadar çıkan beyazlık.
s.+ol- 9a/02
ḳıçı sekil 10a/05
[=2]

sekiz Yediden sonra dokuzdan önce gelen sayının adı.
s.+inde 14b/09
[=1]

selāmet Ar. Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvenlik içinde olma..
s.+e getüre 13b/01
[=1]

semirt- Besili, yağlı bir duruma getirmek, semizletmek.
s.-e (semirde) 13b/03, 58b/05
s.-mekde 13b/02
[=3]

semür- Besili, yağlı bir duruma gelmek, semizlemek, şişmanlamak.
s.-üye 55a/06
[=1]

sendire- Düşecek gibi olmak, sallanmak, sendelemek.
s.-r 43b/11
[=1]

seraṭān Ar. Bir organ veya dokudaki hücrelerin kontrolsüz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urların yol açtığı hastalık, amansız hastalık, kanser türü.
s. 12b/09
s. ol- 50b/06
[=2]

serküle Diş otugillerden, kurak ve çorak yerlerde yetişen, çok yıllık ve otsu bir bitki, Mısır anasonu, kurşun otu, *plumbago zeylenica.*
s. 44a/05

[=1]

servi Far. Servigillerden, Akdeniz bölgesinde çok yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen, 25 m boyunda, ince, uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı bir ağaç, andız, selvi, servi ağacı. *Cupressus sempenvirens.*

s. aġacı 48a/11

s. ḳozı 51b/08

[=2]

sıçan Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan, *rattus*.

s. tülü at 10a/06

[=1]

sıçan otı Atom numarası 33, atom ağırlığı 74,91, yoğunluğu 5,7 olan, atmosfer basıncı altında 450°C'de süblimleşen, maden filizlerinde çok yaygın bulunan, metal görünümünde basit element, arsenik. Krş **zernīḫ**

s. 19a/08, 20a/11, 36b/02, 52b/02, 37a/04

[=6]

sıçra- Ayaklarla, birden bire ve kuvvetle yeri teperek hızla yukarıya veya ileriye atılmak.

s.-maḳdan 52b/10

[=1]

ṣıfat Bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik.

ṣ.-ı ḳabīḥ 10b/03

ṣ.+ları 10b/01

[=2]

ṣıġ- Bir kaba, bir yere bütünüyle girebilmek, içine yerleşebilmek.

ṣ.-a 49b/07

ṣ.-ar 14b/11

[=2]

ṣıġa- Bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek, okşamak, sıvazlamak.

ṣ.-ya 30a/07

[=1]

ṣıġır Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş, evcil hayvanların genel adı.

ṣ. boḳı 25b/07

ṣ. bögreginin yaġı 41a/08

ṣ.+dan ol- 5b/01

ṣ.+ıñ bögregi yaġı 21b/10, 42a/01

ṣ. ḳabaḳlu ve ḳarınlu ve ḫurdalu ol- 5b/06

ṣ. kişi 52a/05

ṣ. ödi 51b/04

ṣ. südin 56a/03

ṣ. yaġı 17b/01, 25a/03, 31a/04, 32a/04, 33a/07, 37a/09, 45a/05, 47a/07, 49a/10, 53b/10, 54a/07, 56a/09

ṣ. yaġın bile 31a/08

ṣ. yoġurdu 46b/10

[=23]

ṣıḥḥat Ar. Sağlık, esenlik.

ṣ. 2b/01

ṣ. bul- 2b/05

[=2]

ṣıḳ Aralıksız olarak, aralarında az aralık bırakarak, seyrek karşıtı.

ṣ. 3b/03

[=1]

ṣıḳ- Bir şeyin suyunu, yağını, sıvı kısmını basınçla çıkarıp akıtmak.

ṣ.-a 30a/11

[=1]

ṣıḳlıḳ Dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle çıkarılan ince ve tiz ses, ıslık.

ḳulaġına ṣıḳlıḳ vireler 46a/04

[=1]

ṣınan- Denenmek, tecrübe edilmek.

ṣ.-mış40a/09

[=1]

sıraca Deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlenmelerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü.

s. 36a/08

s. içün 48a/01

[=2]

şırça Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim, cam.
ş.+sız çanaḳ 21a/09
[=1]
sıruḳ Değnekten uzun ve kalınca ağaç.
s. (burnı sıruḳ) 12a/11
[=1]
sidik Memeli hayvanlarda böbreklerden süzülüp dışarı atılan, üre gibi azotlu artık maddeler kapsayan boşaltım sıvısı, idrar.
s. gibi 39b/04
[=1]
sidük Bk. **sidik**
s.+i (adam sidügi) 30b/01, 32b/02, 35a/08
s.+i (atıñ sidügi tutulsa) 32a/06
s.+ile (işek sidügile) 57b/11
[=5]
sigil Deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü küçük ur.
s. 50a/05
s.+i 19a/06
s. ol- 19a/04, 50a/03, 50a/07
[=5]
sil- Üzerine genellikle bir bez sürterek tozlarını, kirlerini almak veya parlatmak.
s.-e 20a/01, 39b/01
s.-eler 51a/01, 52a/09, 54a/11
s.-er 15a/01
[=6]
silāh Savunmak veya saldırmak için kullanılan nesne, etken araç.
s. 3a/05
s.+da (sāz-ı silāhda) 2b/07
s.+ile (iyü silah ile) 3a/05
[=3]
silāhsuz Silahı olmayan.
s. ol- 2b/07
[=1]
siligün Boyacılıkta pastan koruyucu ve astar olarak kullanılan, bileşiminde yaklaşık %80 kurşun ortoplumbat ile %20 kurşun protoksit bulunan, kırmızı renkli, çok yoğun ve zehirli pigment.
s. 18b/03, 18b/09, 21b/01, 39b/05, 50b/02
[=5]
sinç Yüz, surat, çehre.
s.+lü 5b/06
[=1]
sindür- Sinmesini sağlamak veya sinmesine sebep olmak.
s.-seler (başın sindürseler) 24a/06
[=1]
siñir Duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet, kas.
s.+i (deve siñiri gibi ola) 5b/04
s.+leri dutul- 35b/08
s.+leri geril- 34a/10
s.+leri yoġun 5b/04
[=4]
siñirle- Hareket edemez hale koymak için vurup ayak sinirini kesmek.
s.-yeler 57b/06
[=1]
sipāh Far. Asker, ordu, leşker.
s.-ı ḳavī ol- 3a/04, 3a/04
[=2]
sirke Far. Sirkenin, bir ya da birçok ecza maddesi üzerindeki ya da bu sıvıda çözünür özler içeren çeşitli bitkisel eczalar üzerindeki çözücü etkisinden yararlanılarak asetik mayalanmayla elde edilen ilaç.
s. 18b/01, 18b/10, 33b/07, 38b/02, 47a/07, 49a/09, 49b/04
s.+de 51a/08
s.+de (uşaḳī sirkede) 52b/01
s.+ile 40a/06, 42a/05, 48b/05, 49a/08, 52a/05, 56b/09
s.+ye (ṣarp sirke) 46b/08
s.+ye (uşaḳī sirke) 19a/01

s.+yile 35a/03
ṣarp sirke 31b/03, 39b/09
ṣarp sirke birle 21b/03, 48a/08
ṣarp sirke ile 33b/07, 48b/02, 52a/09
uşaġī sirke ile 36b/01
[=26]

sīsem Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki. *Sesamum indicum.* Krş. **küncid**
s. 53b/02
s. yaġı 31b/02, 45a/04, 47b/01
[=4]

sislü Alaca benekleri olan (at).
s. at 10a/05
[=1]

sivrilt- Sivri duruma getirmek.
s.-üp (sivrildüp) 26a/04
[=1]

şofra Sindirim sisteminin sonunda bulunan ve dışkının atılmasına yarayan çıkış deliği, anüs.
ṣ.+sı 51b/07
ṣ.+sı (atuñ ṣofrası çıḳsa) 51a/03
ṣ.+sına 32b/04, 51a/09
ṣ.+sına (atıñ ṣofrasına) 30a/09
ṣ.+sını 51a/06
ṣ.+sınıñ iki yanı 4b/03
[=7]

şoġan Zambakgiller familyasından, soğanlı, yaprakları yuvarlak ve içi boş, çiçekleri uçta şemsiye şeklinde ve zarsı bir yapı ile çevrili, yaprakları taze olarak, gövdesi taze ya da kuru olarak yenen bir kültür bitkisi. *Allium cepa.*
ṣ.23a/01, 55b/11
ṣ.+ı 30a/11
ṣ.+ı (aḳ ṣoġanı) 20a/01
ṣ.+ıla (aḳ ṣoġan ıla) 17a/04
ṣ.+ṣuyı 47a/08
aḳ ṣoġan 31a/11
ḳızıl ṣoġan 55a/03
ḳızıl ṣoġan ḳabı 32a/11
[=9]

Soġṭūri Bk. **Soḳṭūrī**
s.+(sabr-ı sogturi) 29a/07
[=1]

şoḳ- 1. İçine veya arasına girmesini sağlamak.
ṣ.-a 24b/11, 21b/09, 30a/09
ṣ.-alar 26a/02, 35b/05, 49a/04, 52b/04
ṣ.-arlar ısa 30b/03
ṣ.-up 57b/10
2. (Böcek, bitki için) İğnesini, dişini, dikenini batırmak.
ṣ.-a 32b/04
aġaç ṣoḳ- 26a/02
aġulu cānavar ṣoḳ- 24b/11
yaraya ṣoḳ- 57b/10
[=13]

Soḳṭūri Ar. Hint okyanusunda, Guardafui burnunun 250 km ve Arabistan'ın güney kıyısının 400 km açığında; 3580 km2 alana sahip ada, Sukutra Adası.
s. 51b/10
[=1]

şol Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.
ṣ. 38b/11
ṣ. ayaġı aḳ at 11b/07
ṣ. ayaḳ 11a/01, 5a/04
ṣ. eyegüsi 5a/01
ṣ. göz 11a/10
[=6]

şolaḳ Genellikle sol elini kullanan kimse.
ṣ. at 5a/06
ṣ. ol-11a/02, 5a/05
[=3]

şolu- Nefes alıp vermek.
ṣ.-masını 33b/01
ṣ.-r 17b/05, 30a/02
ṣ.-rsa 33a/03
aġzından şolu- 17b/05
[=5]

soñra Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı.
s. 39b/10

s. (-dan soñra) 15b/06, 18a/07, 18a/08, 19a/01, 25b/09, 29a/06, 29a/09, 32b/06, 33b/05, 35b/01, 39b/05, 44a/10, 53b/03
s. (-den soñra) 28a/11, 41a/10
s. (-dikden soñra) 18b/06, 24b/07
s. (-dükden soñra) 19a/10, 31b/10
[=20]

sor- Dudakları uzatıp soluğu kuvvetle çekerek emmek.
s.+alar 55b/10
[=1]

şovuḳ Isının üşütecek kadar az veya düşük olması durumu, sıcak karşıtı.
ş. 28a/02, 30b/07, 33a/09
ş.+a (şovuġa bağla-) 22a/04, 29b/10
ş.+a (şovuġa doḳundur-) 13a/10
ş. giç- 31b/10, 32a/07
ş. gün 16b/04, 45b/08
ş. ol- 13b/06, 22b/09
ş. şu 23a/03, 23b/07, 43a/03
ş. şu ile 37a/11
ş. şuya çek- 32a/05, 35b/09
ş. şuyıla 39b/01
ş. ur- 54a/01
ş. vur- 53b/05
[=21]

şovut- Soğumasını sağlamak, soğumasına sebep olmak.
ş.-madan 13a/08
[=1]

sögüt Söğütgiller familyasından, çok değişik yaprakları olabilen, çiçekleri tek eşeyli, taç yaprakları olmayan, kapsül tipi meyveleri olan, ülkemizde 23 türle temsil edilen, yaprak döken, ağaç ya da çalı yapısındaki bitkiler. *Salix*.
s. aġacı 57b/09
s. aġacınıñ ḳabı 42b/01
s. küliniñ şuyu ile 37a/05
[=3]

sök- Bir şeyi bulunduğu yerden kuvvet kullanarak veya gevşeterek çıkarmak, çekip ayırmak.
s.-e 16b/10
[=1]

sökil- Çıkmak, akmak.
s.-e 16a/09, 25b/10, 35a/10
[=3]

söyle- Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak, konuşmak.
s.-meye 45b/02
[=1]

şu 1. Normal sıcaklık ve basınç altında sıvı halde bulunan, her molekülü bir oksijen ile iki hidrojen atomundan oluşan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.
ş. 17b/06, 29b/02, 35a/11, 35b/05, 39b/03, 39b/04, 44b/03
ş. (burnından şu gel-) 16b/01
ş. (ıssı şu) 48b/07
ş.+da 29a/10, 57b/01
ş.+dan 41a/07
ş. iç- 47a/04, 55b/02
ş. içür- 35b/10
ş. in- 34b/10
ş. vir- 13a/09, 17a/02, 22a/04, 29b/10, 31a/02, 31b/11, 34b/10, 45b/04, 45b/09
ş.+ya 11a/01, 32b/02, 44a/04, 4a/08, 54a/06
ş.+ya (şovuḳ şuya çekerler) 32a/05, 35b/09
ş.+ya uġra- 5a/03
ş.+yı 13b/11, 35b/05, 49a/02, 53a/05, 53a/09
ş.+yıla 17a/09, 18a/04, 21a/05, 45a/02
ş.+yıla (ılıcaḳ şuyıla) 21b/05
ş.+yıla (ıssı şuyıla) 39b/11, 41b/10, 45a/02, 54a/09
ş.+yıla (şovuḳ şuyıla) 39b/01, 43a/03
ş.+yın 13b/10, 22b/03, 27b/05
ş.+yın (deñiz şuyın) 23a/04
ş.+yına 30b/01

ṣ.+yını 30b/07, 45b/06
ṣ.+yla (ıssı ṣuyla) 14a/03, 19b/02
ıssı ṣu ile 42a/05, 54a/04
ḳızġun ṣu virürler 13a/01
sovuḳ ṣu 23a/03, 23b/07
sovuḳ ṣu ile 37a/11
2. Bazı toz ya da katı durumundaki maddelerin suda eritilmesinden, suyla karıştırılmasından elde edilen sıvı.
ṣ.+ya (ṭuzlu ṣuya) 26a/10
ṣ.+yın (kireç ṣuyın) 51b/05
ṣ.+yu (sögüt küliniñ ṣuyu ile) 37a/05
3. Kimi meyvelerin etenesinde, kimi sebzelerin etli kısmında bulunan ve sıkarak, basınç uygulayarak elde edilen sıvı.
ṣ.+yı (gül ṣuyı) 16b/04
ṣ.+yı (ḳaṣni ṣuyı) 29b/06
ṣ.+yı (kepek ṣuyı ile) 36a/05
ṣ.+yı (ṣoġan ṣuyı) 47a/08
4. Organlarla ilgili, kan, irin vb. gibi uzvi sıvılar.
s.+lar (ṣaru ṣular) 18a/02, 25a/07
ṣaru ṣu 17a/03, 39a/05
[=77]

suʿāl Ar. Şiddetli öksürük.
s. 12b/11
[=1]

ṣūret Ar. Yüz, surat, çehre.
ṣ.+çe 11b/03
[=1]

ṣūretlü Herhangi bir biçimde veya özellikte görünüşü olan.
ḫaç ṣūretlü 50a/08
ḫūb ṣūretlü ol- 3a/11
[=2]

ṣusam Bk. **sīsem**
ṣ. 27b/10, 54a/06
ṣ. yaġı 17a/05
[=3]

ṣuvar- Sulamak, su vermek.
ṣ.-urlar 57b/11
[=1]

süci Şarap.
s. 25a/03
s.+ile 58a/04
s.+le 30b/05
s.+le (ḫāṣ tiryāk sücile) 30a/03
s. tulumı birle 34b/03
s.+yile 31a/11, 31b/07, 32a/11, 32b/11, 33b/10, 34a/03, 25b/04, 44b/09, 51a/05, 51b/09, 56a/02
eski süci 47a/06
[=17]

sücü Bk. **süci**
s. içi 44b/03
s.+yile 16a/02, 20a/02
[=3]

süd Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.
s. 31a/05, 54a/03
s.+de 41b/06
s.+ile 34b/02, 53b/01
s.+in (çig inek südin) 25a/05
s.+in (inek südin) 33a/10
s.+in (sıġır südin) 56a/03
[=8]

süksin Boyun kökü, ense.
s.+in bıraḳ- 11b/10
[=1]

sülük Sülüklerden, tatlı sularda yaşayan, vücudunda yirmi iki sindirim kesesi olduğu için bir kezde ağırlığının sekiz katı kan emebilen, halk arasında bazı kan hastalıklarının tedavisinde yararlanılan hayvan. *Hirudo medicinalis.*
s. yapış- 26a/06
[=1]

sümüklü ḳurt Karındanbacaklı yumuşakça türlerinin genel adı. Otçul özellikleri dolayısıyle bitki, solucan arakonakçısı olarak da insan ve hayvan sağlığı için önem taşırlar, sümüklü böcek. *Limax.*
s. 37a/08
[=1]

süñügi Uzun saplı, sivri demir uçlu silah, kargı, süngü, mızrak.
s.+den 57b/05
[=1]

süñük İskeleti oluşturan, içinde kollagen teller ve kalsiyum tuzları bulunan, süngerimsi kemik ve sert kemik olmak üzere iki tipi olan, kasların bağlanmasıyla hareketi sağlayan, uzun, kısa ya da değişik boylarda olabilen, sertleşmiş bir özelleşmiş bağ dokusu tipi, kemik.
s. (yumrı süñük gibi) 35a/11
s.+e (ḳatı süñüge) 22b/01
s.+e (süñüge) 35b/01
[=3]

sür- 1. İnce bir tabaka halinde bir yüzeye, zemine yaymak veya dökmek; serpmek.
s.-eler 26a/11, 26b/09, 27a/08, 46a/01, 53b/04, 54a/10, 54b/03, 54b/04
2. Var olmaya, oluşmaya, görünmeye, bir durumda olmaya, uzayıp gitmeye, öylece kalmaya devam etmek.
s.-er 39a/03
3. Dokunmak, değmek.
s.-er 15b/03, 17a/04, 51b/03, 53b/07
berk sür- 54b/04
[=14]

sürç- Yürürken yanlış adım atıp dengesini yitirmek.
s.-er 40a/11
[=1]

sürçek Yürürken sürekli yanlış adım atıp dengesini yitiren, sık sık sürçen.
s. ol- 12a/01
[=1]

sürme Sürme mantarıgillerin yol açtığı ve tanelerin içini kurum karası bir tozla dolduran ekin hastalığı, rastık.
s. gibi 23a/08
[=1]

süsen Far. Süsengiller familyasından, rizomlu ya da soğanlı, kılıçsı yapraklı, mavi, mor, beyaz, kahverengi gibi renklerde çiçekleri olan, mezarlıklarda, park ve bahçelerde süs bitkisi olarak da yetiştirilen, çok yıllık bitkiler, zambak. *İris germanica..*
gök süsen dibi 32b/10
[=1]

süst Far. İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan, kaçan gevşek, tembel.
s. ol- 7a/03
[=1]

süz- Bazı sıvıların yoğunlaşmasına yol açan, katı ve tortulu maddeleri bu sıvılardan ayırmak.
s.-e 29b/03, 33a/01, 33a/06
s.-eler 16a/02, 27b/09, 32b/01, 51b/09
s.-üp 31b/01
[=8]

Ş

şab Ar. Doğal yollardan elde edilmiş ve saf olmayan alüminyum hidroksit ve sülfirik asit karışımına amonyum veya potasyum ilavesiyle elde edilen, renksiz, kokusuz, damar daraltıcı ve büzüştürücü etkili, hematoksilenin yapısında bulunan ve aşı yapımında adjuvant olarak da kullanılan bir madde.
ş. 41b/04, 48b/09, 51a/07
pişmiş şab 19b/04
[=4]

şāf Far. Anüse konulan donmuş yağ kıvamında ve koni biçiminde ilaç, fitil.
ş. it- 30a/10
[=1]

şalġam Far. Hardalgiller ailesinden, toprak altı yumruları sebze olarak kullanılan, enerjice zengin, lezzetli, ancak köklerinde ve yapraklarında glikosinolatlar bulunan, etin rengini, sütün tat ve kokusunu bozabilen, tiroit

bezinin büyümesine yol açan bitki, turp lahanası. *Brassica rapa.*

ş. gibi 50b/07

[=1]

Şāmī Şam'a ait.

ş. ṣabun 37a/09, 41a/08

[=2]

şarap Ar. Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki.

ş. 56a/09

ş.+ile (şarab ile) 56a/01

[=2]

şaşı Birbirine paralel görme ekseni olmayan göz veya kimse.

ş. at 11b/02

ş. idi 11b/05

[=2]

şaytırac Ar. Yapılarında tanen, şeker, alkaloit ve fumarik asit içeren, enfüzyon, şurup ve ekstre halinde genel güçlendirici ve kanı temizletici olarak kullanılan şahteregiller ailesinden bir bitki, şahtere otu.

ş.-ı Hindī 29b/01

[=1]

şehādet parmaġı Elde, başparmaktan sonraki parmak, işaret parmağı, gösterme parmağı.

ş. 22a/08

[=1]

şehr Far. Nüfusun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı.

ş.+ine (Belḫ şehrine) 2a/02

[=1]

şeker Far. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı.

ş. 23b/06, 27b/10, 45a/01, 54a/03

[=4]

şerab Bk. **şarap**

ş.+ıla 31a/07

[=1]

şerbet Ar. Bazı maddelerin suda eritilmişi.

ş.+ile 27a/07

[=1]

şarġa Kavgacı, yaramaz, hain.

ş. 7a/02

[=1]

şırlaġan Far. Susam bitkisinin tohumlarından elde edilen doymamış yağ asitlerince zengin yağ, susam yağı. *Sesami oleum.*

ş.+ıl44a/08

[=1]

şırlıġun Bk. **şırlaġan**

ş. birle 56b/07

[=1]

şifā Ar. Bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma.

ş. bul- 23b/03, 24b/09, 27a/09, 28a/03, 28b/10, 29b/08, 31b/09, 34b/09, 35b/07, 36a/07, 37b/05, 38b/03, 39b/02, 42a/07, 47b/03, 56b/05, 56b/11

ş. ol- 31b/05

[=18]

şiḳāḳ Ar. Hayvanlarda ve daha çok atların bukağılık çukurluğu derisi, topuk, parmaklar, eklemlerin büklüm yüzleri, koltuk altı ve skrotumda görülen ıslak, sızıntılı deri yangısı. Krş. **bıcılġan**

ş. 12b/07, 42a/03

[=2]

şiş Şişmiş olan yer, şişlik, kabarıklık.

ş.+i 49b/10

ş. ol- 56b/10

[=3]

şiş- Vücudun bir yeri içine yabancı bir maddenin girmesiyle veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak.
ş.-e 24b/10
ş.-er 25a/06, 29b/11, 33b/03, 35a/01, 36a/10, 47a/05, 49a/02
ş.-erse 47a/11
ş.-se 26b/02, 36a/01, 42a/10, 49b/02, 56b/02
atıñ başı şiş- 24b/10
atıñ dili şiş- 26b/02
atıñ omuzı şiş- 36a/01
atuñ baldırı şiş- 42a/10
ayaġı şiş- 56b/02
başı şiş- 25a/06
ḳarnı ḳatı şiş- 47a/11
ḳarnı şiş- 29b/11, 47a/05
[=23]

şişe ur- Ağrı dindirmek amacıyla içinde alev yakılarak havası seyreltilen özel bir şişeyi veya bardağı sırta yapıştırmak, vantuz çekmek.
ş. 55b/09
[=1]

şol Şu, o, işaret sıfatı.
ş. 11a/01, 11a/02, 11a/03, 11a/05, 11a/06, 11a/10, 11a/11, 11b/07, 11b/09, 11b/11, 12a/02, 12a/06, 33b/07, 33b/11, 40a/01, 50a/01
ş. ḳadar 16a/02, 42a/11, 44b/07
ş. ḳadaru 49b/06
[=20]

şom Far. Uğursuz, musibet.
ş.+dur 10b/02
ş. ol- 11a/09, 11a/10, 11a/11, 11b/07
[=5]

şöyle Şunun gibi, şuna benzer biçimde.
ş. 14b/06, 14b/11, 1b/05, 22a/09, 23b/01, 34b/02, 39b/09, 42b/06, 46a/02
[=9]

T

tā Far. Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.
t. 16a/09, 16b/01, 16b/09, 17a/07, 19a/03, 21b/06, 27a/09, 29a/11, 30b/06, 39b/04, 40a/07, 41a/02, 43b/09, 45b/06, 52b/06, 56a/01, 56b/01, 56b/05, 58a/11
[=19]

ṭabaḳ Sığırlarda, ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık, dolama, etyaran. Krş. **ḳurluġan**
ṭ. ol- 38b/11
[=1]

ṭabala- Tekme atmak, tepinmek.
t.-r 34a/11
[=1]

ṭabanlu Herhangi bir biçimde veya özellikte tabanı olan.
deve ṭabanlu olmaya 4b/01
[=1]

ṭaġ Far. İyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümüne kızgın bir araçla yapılan yanık.
ṭ. 35a/10
ṭ. ur- 28a/11, 34a/09, 35a/09, 36a/06, 43b/02
[=6]

ṭaġıl- Yavaş yavaş kaybolmak,yok olmak, ortadan kalkmak.
ṭ.-a 49b/11
ṭ.-mazsa 49b/11
ṭ.-up 35a/11
[=3]

ṭaġıt- Etkisini, gücünü azaltmak, gidermek.
ṭ.-ur (ṭaġıdur) 49a/05
[=1]

ṭaġla- Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak.

ṭ.-ya 54b/11
ṭ.-yalar 21b/08, 35b/01, 36a/07, 36b/01, 37b/09, 50b/10, 57a/02, 57b/10
ṭ.-yup 43b/03
deriñ ṭaġla- 36a/07
[=11]
ṭaglaġuç Dağlama aracı.
ṭ. 37b/09
[=1]
ṭagluġıç Bk. ṭaglaġuç
ṭ.+la 35b/01
[=1]
ṭaḥīn Ar. Öğütülmüş susamın koyu sıvı durumu.
ṭ. 49b/01
[=1]
ṭaḥun Bk. ṭaḥīn
t. 27b/03
[=1]
ṭala- Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek, ısırmak, yaralamak.
ṭ.-duġı 56a/04, 56a/05
ṭ.-sa 55a/10
ḳuduz ṭala- 55a/10, 56a/04
[=5]
ṭalaḳ Karın boşluğunun sol tarafında yer alan, kan depolayan, gerektiğinde depoladığı kanı dolaşıma veren, hayvan türlerine göre farklı biçimlerde olan organ.
ṭ.+ına (ṭalaġına) 33a/04
[=1]
tamām Ar. Bir şeyin hepsi, tamamı, bütünü, tümü.
t. 14b/11, 35b/05, 41a/05, 46b/04, 47b/09, 52b/09
t. ol- 3a/01, 46b/03, 49a/11
[=9]
ṭamar Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal.
ṭ. 29a/05, 34b/05, 34b/08, 36b/07, 36b/09, 37b/10
ṭ.+dan 36b/07, 36b/08
ṭ.+ı 28b/06, 37b/06
ṭ.+ından 24a/09, 57a/01
ṭ.+ıñ 29a/09
ṭ. kesil- 28b/02
ṭ.+lar 36b/10, 50b/09
ṭ.+larından (boynuñ ṭamarlarından) 28a/07
[=17]
ṭamzır- Bk. ṭamzur-
ṭ.-a 16b/04, 16b/05, 16b/11
[=3]
ṭamzur- Damla damla akıtmak, damlatmak.
ṭ.-a 39b/09
ṭ.-alar 15b/08, 24b/04
[=3]
ṭar Ensiz, genişliği az.
ṭ. ol- 3b/09
ṭ. yer 13b/06
naʿlı ṭar ururlar 40b/03, 40b/07
[=4]
ṭaraf Ar. Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri.
ṭ.+ın 41a/02
[=1]
ṭarīḳ Ar. Yol, yöntem, usul.
ṭ.+i 28b/03
ṭ.+ile 14a/05
[=2]
taṣnīf Ar. Kitap yazma, yazılanları kitap haline getirme.
t. ḳıl- 2a/09
[=1]
ṭaş Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.
ṭ. 27a/02, 28b/08
ṭ.+ı (rastıḳ ṭaşı) 21a/11
[=3]
ṭaşırġa- Çok yol yürüyen at, koyun, sığır vb. hayvanların tırnaklarının taşa çarpmaktan bozulması, acıması.
ṭ.-mış iken 40b/08
ṭ.-sa 47b/06
[=2]

ṭaşra Dışarı.
ṭ. 12b/01, 46b/02
bağırsuġı ṭaşra gel- 58a/03
[=3]

ṭava Far. Yağ kızdırma, yiyecek kızartma vb. işlere yarayan, uzun saplı yayvan kap.
ṭ. içi 17a/09
[=1]

ṭavşan mayısı Al, ufak meyveleri olan, çalı süpürgesi yapmaya elverişli, küçük boyda bir çeşit ağaç.
ṭ. 56a/08
[=1]

tavuḳ Tavuksular takımının, sülüngiller familyasından, atası Bankiva tavuğu olan, eti ve yumurtası için beslenen, erkekleri horoz olarak adlandırılan ve daha süslü olan, dünyanın her tarafına yayılmış bir tür. *Gallus.*
t.+a (tavuġa) 55b/05
t. boḳı 25b/08
t. boḳın 56a/02
t. dübürü 56a/07
[=4]

ṭavul Ar. Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı.
ṭ. üni 11a/04
[=1]

ṭāvus Ar. Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş, tavus kuşu.
ṭ. boḳı 30b/03
[=1]

teʿālā Ar. "Namı büyük" anlamında olup Allah'ın kudsiyet ve büyüklüğü için hürmeten söylenir.
t.+nıñ (Allahu teʿālā) 38b/09
Allahu teʿālā 2a/03, 2a/11, 2b/10
inşā-allāhu teʿālā 3a/10
[=5]

tecerrüd Ar. Deride ani olarak meydana gelen ve genellikle bir süre sonra yine çabucak kendiliğinden kaybolan sınırları belirgin ödematöz şişliklerle karakterize toksik-alerjik bir deri hastalığı, ürtiker, kurdeşen.
t. 12b/08
[=1]

tecribe Ar. Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı, deneyim.
t. olun- 55a/01
t.+si 40b/01
[=2]

tekrār Aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması.
t. 40a/03, 47b/11
t. it- 48a/06, 48b/03, 52a/10
[=5]

temiz Ar. Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan; arı, pak, hijyen, hijyenik.
t. vir-14a/04
[=1]

terāzū Far. Vücudun, asılarak veya dayanarak yere paralel bulunduğu denge duruşu.
t. it- 3b/11
[=1]

terle- Isının, harcanan bir gücün, yoğun bir heyecanın etkisiyle derisinin gözeneklerinden ter çıkarmak; ter dökmek.
t.-ye 19b/01
[=1]

tersele- Hayvanın pislemesi.
t.-rken 51b/06
t.-yici (yörürken terseleyici olmayan at) 12a/10
[=2]

ters İnsan ya da hayvan dışkısı.
t.+in (adam tersin) 35a/05, 49a/06
[=2]

tersle- Bk. **tersele-**
t.-mezse 30a/08

t.-ye 30a/08
[=2]

tetri Anacardiaceae familyasından, 1-3 m yükseklikte, olgunlukta kırmızı renkli ve ekşi olan meyveleri sumak ekşisi baharatı olarak kullanılan bir tür, sumak.
t. yapraġı 25b/03
[=1]

ṭırnaḳ Parmakların ucunda bulunan ve boynuz (keratin) maddesinden yapılmış olan bir üst deri salgısı.
ṭ. degür- 58a/05
ṭ. ur- 54a/09
[=2]

tīmār Far. Binek hayvanlarının derisini, kıllarını, temizleme.
t. 44b/11
t. it- 24b/02, 43a/09
t.+la 20b/11
t. olun- 39a/03
t. olunmazsa 36a/10
[=6]

tiryāḳ Yun. Bitkisel, hayvansal ve madensel maddelerin karışımından yapılan macun, panzehir.
t. 25a/10, 44b/09, 56a/02
t.+ı 33a/01
t.-ı erbaʿa 25a/04
ḫāṣ tiryāḳ süci 30a/03
[=5]

tiskir- Ağız kapalıyken hafifçe aksırmak, hapşırmak.
t.-ür 17a/02
[=1]

tīz Far. Süratli bir biçimde.
t. 23a/05, 39a/03, 3b/08, 40a/06, 45b/06, 4a/01, 4a/08, 4a/10, 4b/05, 50a/06
t.+cek 13b/03, 2b/09
t.+cek al- 13a/04
t.+cek ir- 2b/09
t.+ligiyle (zihn tīzligi) 2a/08
t.+rek 53a/05
t. tīz (nefesini tīz tīz al-) 53a/10
t. tīz çeyne- 4b/09
[=18]

ṭoġan Kartalgillerden, sırtı kül rengi ve enine çizgili, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş. *Falco peregrinus.*
ṭ. boḳınıñ aġı 23b/04
[=1]

ṭoġcalan- Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma. Krş. **intişār**
ṭ.-sa 28a/04
[=1]

ṭoġra- Keserek parçalamak veya elle küçük parçalara ayırmak.
ṭ.-yalar 48a/03
[=1]

ṭoġrı Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı, düz.
ṭ. otur- 46a/10
ṭ. tut- 46b/02
[=2]

ṭoġru Bk. **ṭoġrı**
ṭ. 28a/05
[=1]

toḫum Far. Bitkilerde döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane.
t. birle 38a/09
t.+ı (çelti toḫumı) 32b/11
t.+ı (ḫıṭmi toḫmı) 27b/04
t.+ı (ḳaşni toḫumı) 29b/01
t.+ı (kettān toḫumı) 48b/04
t.+ı (kişniç toḫumı) 44a/05
t.+ı (rāziyāne toḫumı) 25b/09
t.+ı (sarımsaḳ toḫumı) 31a/11
t.+ın (ebe gümeci toḫumın) 13b/10
t.+ın (yüzerlik toḫumın) 55a/07
kişniç toḫum 29b/0
[=11]

ṭoḳın- Bk. **ṭoḳun-**

ṭ.-ur 27a/03
[=1]

ṭoḳu- Vurmak, birbirine geçirmek.
at için ṭoḳu- 56b/11
[=1]

ṭoḳun- Değmek, el sürmek, temas etmek.
ṭ.-madıḳ 27a/09
[=1]

ṭoḳuz Sekizden sonra ondan önce gelen sayının adı.
ṭ. 31b/03, 40a/04
ṭ.+ında 14b/10
[=3]

ṭol- 1. Dolu duruma gelmek.
ṭ.-ar 33a/04
2. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.
ṭ.-ar 41b/01
iriñ ṭol- 41b/01
yil ṭol- 33a/04
[=4]

ṭola- İplik, şerit, tel vb. nesneleri bir şeyin üzerine döndürerek sarmak.
bez ṭola- 27a/07
[=1]

ṭolaşuḳ Dolaşarak giden, karışık olan.
ṭ. yörü- 4a/03
[=1]

ṭoldur- Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.
ṭ.-alar 28b/08, 41a/06, 50a/09, 50b/11, 51a/01, 52b/06
[=6]

ṭolu Boş yeri olmayan, dolmuş.
ṭ. 32b/05
uyluġa ṭolu 3b/05
[=2]

ṭonlu Renkli.
ṭ. 5b/09
gözleri ṭonluḳ ola 11a/11
[=2]

ṭoñuz Çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen, evcil, memeli hayvan. *Susacrofa domestica.*
ṭ. ḳılı ol- 51a/11
ṭ. yaġı 19b/07, 39b/10, 40a/09
[=4]

ṭopraḳ Kayaçların ufalanıp ayrışmasından oluşan ve içine organik kalıntılar karışmış olan yeryüzünün en üst katmanı.
ṭ. bol- 57a/08
[=1]

ṭopuḳ Ayağın yuvarlakça olan alt bölümü, ökçe.
ṭ.+ı (ṭopuġı) 34a/08
[=1]

ṭorba İçine yem konularak hayvanların yem yemesi için başına takılan çuval.
ṭ.+sına 16a/08
[=1]

ṭortu Bir sıvı çözelti ya da karışımda, dibe çökmüş nesne.
t.+sı (sa yaġı ṭortusı) 35b/11
[=1]

ṭoru Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız at.
ṭ. at 10b/05, 6a/04
ḫurmāyī ṭoru at 5b/08
[=3]

ṭorva Bk. **ṭorba**
ṭ. 42b/06
ṭ.+sına 17a/10
ṭ.+sına (atıñ ṭorvasına) 16b/08
[=3]

ṭoṭaḳ Bk. **dodaḳ**
ṭ.+ın (üst ṭoṭaġın) 54b/07
[=1]

ṭoynaḳ Toynaklı olan memelilerin parmaklarının uç bölgesinde, ön tarafını korumaya yarayan boynuz maddesinden yapılmış kısım, tırnak.
ṭ.+a (ṭoynaġa) 41b/02
ṭ.+dan 42a/03
ṭ.+ı (atuñ ṭoynaġı yarılsa) 57a/09
ṭ.+ı (ṭoynaġı) 10a/02, 39a/08, 40b/03, 9b/06
ṭ.+ı (ṭoynaġı yerinden oynat-) 39a/08
ṭ.+ı (ṭoynaġı yöresi) 39a/04

ṭ.+ına (atıñ ṭoynağına) 40a/10, 40b/04
ṭ.+ına (atuñ ṭoynağına) 46a/01
ṭ.+ından (atıñ ṭoynağından) 39a/03
ṭ.+ını (atuñ ṭoynağını) 42a/07
ṭ.+ınıñ zihinden ḳus- 41b/01
ṭ.+ları 4a/11, 5b/10, 6a/03, 7b/03
[=19]

ṭoz Ezilen, dövülen, öğütülen katı bir maddenin çok küçük taneciklere bölünmüş durumu.
ṭ.+ı 13b/08
ṭ.+ı (eski şaman ṭozı) 25b/03
ṭ.+ı (şaman ṭozı) 16a/07, 44b/02
[=4]

tuḫme Çok yemekten olan mide şişkinliği, mide dolgunluğu.
t. ol- 47a/03
[=1]

ṭulum Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi.
ṭ.+ı (peynir ṭulumı) 36a/04
ṭ.+ı (süci ṭulumı birle) 34b/03
ṭ.+ın (peynir ṭulumın) 34a/02
[=3]

ṭur- 1. Hareketsiz durumda olmak.
ṭ.-maya 34a/05
2. Bir yerde olmak, bir yerde beklemek, üzerinden zaman geçmek.
ṭ.-a 16b/09, 20b/02, 25b/09, 29a/09, 29a/11, 32a/05, 32a/06, 33b/09, 34a/02, 34a/04, 34a/07, 35a/04, 36a/06, 36b/03, 37a/07, 40a/04, 40b/11, 41a/07, 43a/01, 47b/11, 49b/09, 50a/10, 52b/05, 58a/09
ṭ.-a (dura) 34b/08, 41b/07
3. Kök veya gövdeleri sonuna (-p) zarf-fiil eki yada (-ur) sıfat-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur.
ṭ.-maya (irkilüp ṭurmaya) 4a/01
ṭ.-ur (yatur ṭurur) 22a/03
4. Son bulmak, kesilmek.
ṭ.-masa 28b/02
ṭ.-mazsa 32a/02
5. Belli bir durumda olmak.
ṭ.-duġı 15b/04, 57a/03
irkilüp ṭur- 4a/01
ḳanı ṭur- 28b/02
yatur ṭur- 22a/03
[=32]

ṭuraḳ Maydanozgiller familyasından, yaprak ve dalları, salata ve yemeklere koku ve lezzet verici olarak kullanılan, meyveleri gaz söktürücü olan, 60 cm kadar boyda, sarı çiçekli, tek yıllık, otsu bitki, dere otu. *Anethum graveolens.*
ṭ. otı 27b/04
ṭ. otu 26b/05, 33a/05
[=3]

ṭurġur- Durmasını sağlamak, durdurmak.
ṭ.-alar 13a/02
[=1]

ṭut- 1. Elle kavramak.
ṭ.-a 22a/09, 46b/02
ṭ.-up 45b/11
2. Herhangi bir durumda bulundurmak.
ṭ.-a 33a/09
ṭ.-alar 40b/02
ṭ.-maya 45a/09
3. Bedeni veya bedenin bir bölümünü, belli bir duruşa geçirmek ve o duruşu sürdürmek.
ṭ.-ar 26a/08, 44a/01, 40a/11, 55b/01
ṭ.-ar (dutar) 15b/02
4. Engellemek.
ṭ.-a 24a/11, 29a/05
5. Sarmak, bürümek.
ṭ.-mış ol 37b/05
6. Hasta etmek.
ṭ.-sa (ısıtma ṭutsa) 43b/10
arpa ṭut- 35b/07
ayaġını yoḳaru ṭut- 40a/11
başını aşaġa dut- 15b/02
başını aşaġa ṭut- 26a/08, 44a/01, 55b/01

berk ṭut- 40b/02
ısıtma ṭut- 43b/10
ıssı ṭut- 33a/09
ḳanı ṭut- 28b/03
ḳanın ṭut- 29a/05
ḳatı ṭut- 45a/09
toġrı ṭut- 46b/02
[=28]

ṭut Far. Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç ve bu ağacın, ak, kara, pembe renkte ekşi veya tatlı, sulu meyvesi. *Morus.*
ṭ. aġacınıñ ḳabı 51b/07
[=1]

ṭutam Avuç içi veya parmak uçlarıyla tutulabilen miktarda olan.
ṭ. 31a/10
[=1]

ṭutul- Bir organ veya bir şeyin hareket edemez olması.
ṭ atıñ sidügi ṭutul-32a/06
[=1]

ṭuvāl Far. Metallerin eğelenmesi sonucunda ortaya çıkan kırıntılar.
t.+ı (demür ṭuvālı) 53a/03
[=1]

ṭuy- Dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, sezmek, fark etmek, hissetmek.
ṭ.-ı vir- 54b/04
[=1]

ṭuyul- Duyma işine konu olmak.
ṭ.-ursa 22a/06
[=1]

ṭuz Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.
ṭ. 19b/04, 22b/02, 26a/05, 26a/09, 26b/02, 28a/09, 30b/10, 32b/02, 34a/03, 35a/06, 41a/06, 42a/04, 47b/01, 48a/11, 48b/09, 50a/10, 51b/04, 54b/10, 55b/11, 56a/09, 57a/05, 58b/03
ṭ. (ṣāfī ṭuz) 23a/02, 30b/01, 33b/11, 50a/09, 52a/05
ṭ.+dan 58b/05
ṭ. ek- 42b/11
ṭ.+ı 49b/02
ṭ.+ı (ṣāfī ṭuzı) 34b/01
ṭ.+ıla 18b/07
ṭ.+ın (deñiz ṭuzın) 25b/10
ṭ.+**la** 21a/03, 35a/03, 43a/02, 48a/09, 49a/08
[=38]

ṭuzlu Yapılışında tuz bulunan, tuzu çok olan.
ṭ. ṣu 26a/10
[=1]

tü Bk. **tüy**
t. ol- 3b/06
[=1]

tülü Herhangi bir özellikte tüye sahip olmak.
sıçan tülü at 10a/06
[=1]

Türkīce Doğu Avrupa'dan Sibirya ve Çin'in batısına dek uzanan bir alanda ana dil olarak 180 milyon kişi tarafından, ikinci dil olarak konuşanlar da sayılırsa yaklaşık 250 milyon kişi tarafından konuşulan, 40 ayrı yazı diline bölünen bir dil kümesidir. Ural-Altay dil ailesinin Altay dillerine mensuptur, yapı bakımından eklemeli diller grubuna girer. Türk dili.
t. 16b/06, 38a/01
[=2]

tütün Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan kara veya esmer renkli gaz, duman.
t.+e bağla- 13a/06
[=1]

tütüz- Yanan ateşin üstüne atılaran maddenin dumanını hastaya koklatmak.

t.-eler 16a/11
[=1]

tüy İplik biçiminde olan herhangi bir deri uzantısı, kıl.
t.+i 11a/09
t.+i (ḳolan yiriniñ tüyi) 4a/10
t.+i bit- 47b/04, 47b/05, 47b/06
t.+i bitür- 54b/05
t.+i ürper- 53b/06
t.+in dök- 19b/10
t.+in gider- 47b/10
t.+ini gider- 52a/04
t.+ü ürper- 44a/01
[=11]

U

uç 1. Bir şeyin başı, tepesi.
u.+ı (dişleriniñ ucı) 14b/10
2. Kıyı, kenar.
u.+undan (ucundan)24b/06
3. Bir şeyin baş veya son noktası.
u.+unda (ucunda) 49a/03
[=3]

ʿūd
Ar. Asphodelaceae familyasından Aloe cinsini oluşturan anavatanı Afrika olan bitki türlerinin ortak adı, öd ağacı. *Aquilaria agallocha*.
ḳara ʿūd yapraġı 27a/06
[=1]

uġra- 1. Karşılaşmak, maruz kalmak.
u.-dı 2a/05
ḳıran uġra- 2a/05
2. Yaklaşmak.
u.-yıcaḳ 5a/03
şuya uġra- 5a/03
[=4]

uġur Ön veya yan, yol.
u.+dan 46b/06
[=1]

ulaş- Yaklaşmak, erişmek, yetişmek.
u.-up 37b/05
[=1]

un Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri.
u. 29a/06
u. gibi 23a/10
u. gibi ol- 21a/10
u.+ı (arpa unı) 34b/06, 45a/01, 53b/09, 54a/02
u.+ı (burçaḳ unı) 53a/02
u.+ı (pirinç unı) 45a/01, 54a/02
u.+ın 23a/11
u.+ın (arpa unın) 30b/08, 35a/08, 53b/01
u.+ın (burçaḳ unın) 52a/04
u.+ını (kiremit unını) 43a/05
u. it- 43a/06, 53a/02
u. özi 29a/01, 34a/06
[=20]

ur- 1. Hızla değmek, çarpmak.
u.-ur ol- 42a/08
2. Sürmek.
u.-a 18b/04, 18b/08, 19a/10, 21b/10, 22a/02, 23a/02, 23b/10, 34b/08, 35a/05, 36b/03, 37b/04, 38b/03, 42a/02, 50a/06, 52b/06, 52b/07
u.-alar 19b/07, 20b/05, 20b/07, 24b/09, 28b/01, 30a/06, 35a/08, 35a/10, 36a/01, 36a/05, 37b/11, 40a/03, 40a/04, 40a/07, 40a/09, 42b/11, 43a/02, 47a/01, 47b/06, 47b/11, 48a/01, 49a/08, 49a/09, 50b/04, 51a/09, 52b/10, 56a/02, 56a/07, 56a/10, 56b/05, 58a/09
u.-asın 23b/09
u.-up 23b/07
u.-urlarsa 19a/09
u.-ursa 41b/11
3. Vurmak.
u.-ıcaḳ 55b/03, 36a/03
4. Amaçladığı şeye rast getirmek, isabet etmek.
u.-sa 57b/05
5. Sırtına, omzuna yerleştirmek.
u.-maḳdan 51a/04
u.-urlar 32b/08
6. Takmak, koymak, bağlamak.

u.-alar 40b/10
u.-urlar 40b/03, 40b/07
7. Hasta etmek.
u.-mış 54a/01
8. Değmek.
u.-up 54a/09
9. Tedavi amaçlı bir nesneyi bir organa uygulamak, basmak, koymak.
u.-a 34a/09
u.-alar 28a/11, 35a/09, 36a/06, 43b/02, 55b/09
ceraḥāta ur- 40a/03
el ur- 36a/03
ıssı ve şovuḳ ur- 54a/01
naʿl tar ur- 40b/03, 40b/07
naʿl ur- 40b/10
şişe ur- 55b/09
ṭaġ ur- 28a/11, 34a/09, 35a/09, 36a/06, 43b/02
ṭırnaḳ ur- 54a/09
yara ur- 57b/05
yaraya ur- 56a/07, 56a/10
yük ur- 32b/08, 51a/04
[=85]

ʿurūḳ-ı mücevvefe Ar. Sancılı, acılı arter, atar damar.
ʿu. 36b/08
[=1]

ustura Far. Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak.
u. birle 25a/10
[=1]

uşaġī Bk. **uşaḳī**
u. sirke ile 36b/01
[=1]

uşaḳī Far. Amonyaklı.
u. 18b/11
u. sirke 19a/01, 52b/01
[=3]

uvat- Ufaltmak, ufalamak, parçalamak.
arpasını uvat- 15a/03
[=1]

uyan Atın gem, dizgin gibi takımları.
u.+ın 46a/06
[=1]

uyluḳ Bacağın, kalçadan diz eklemine dek uzanan üst bölümü.
u.+a (uyluġa ṭolu) 3b/05
[=1]

uyuz Uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı.
u. 54b/03
u. gibi ol- 19b/09
u. içün 54b/06
u. ol- 48a/06, 54a/08, 54b/03
u.+uñ kökini kes- 54b/11
[=7]

uzun İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı.
u. 3b/01, 4a/11
u.+ca 39a/07
u. ol- 10a/02, 12a/01, 12a/07, 3b/04, 4b/08, 6a/04
boynı uzun 5b/04
bürçegi uzun ola 5b/02
ḳuyruġı uzun 9a/01
[=12]

Ü

üç İkiden sonra dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 16a/03, 16a/04, 18a/07, 18b/02, 18b/03, 23b/04, 25a/04, 29b/02, 29b/08, 31b/04, 31b/05, 31b/08, 32a/10, 35b/04, 36a/06, 38a/04, 38a/07, 40b/10, 44a/06, 47b/11, 49a/06, 50b/11, 53b/08, 54b/05, 54b/08, 55a/03, 55a/07, 56b/05
ü.+i 5a/11, 5b/01, 5b/01
ü.+i (ikisinciñ üçi) 5a/11
ü.+in 53b/11
[=33]

üçer Üç sayısının üleştirme sayı sıfatı.
ü. 31b/04
[=1]

üfür- Dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla vermek, üflemek.

ü.-e 16b/03, 16b/03, 22a/06, 23b/03, 23b/11, 48a/05
ü.-eler 15b/07, 15b/10
ü.-esin 23b/08
[=9]

ülp Erkek hayvanlarda cinsel organ.
ü.+i (atıñ ülpi) 49b/01
ü.+in 12b/01
ü.+inde (atuñ ülpinde) 50a/03
ü.+ine (atuñ ülpine) 49b/05
ü.+ini (atuñ ülpini) 49b/07, 49b/08
ü.+üni 30b/02
[=7]

ümīẓ Far. Umma, beklenti, umut.
ü.+dür 30a/07
[=1]

ün Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ses.
ü.+in (ṭavul ünin) 11a/04
[=1]

ürk- Bir şeyden korkup sıçramak.
ü.-meye 11a/04, 11a/05
[=2]

ürpek Atın ayaklarında görülen ve diz tüylerini döken, uyuza benzer bir hastalık.
ü. ol- 19b/09
[=1]

ürper- Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme.
ü.-ür (tüyi ürperür) 53b/06
ü.-ür (tüyü ürperür) 44a/01
[=2]

üslūb Ar. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz.
ü. 58b/04
[=1]

üst Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üst yanı.
ü. 22a/10, 29a/04, 34b/04
ü. dodaḳ 25a/09
ü.+inde 19a/03, 34a/08, 45b/02
ü.+inde (dodaġı üstinde) 19a/04
ü.+inde (kirpigi üstinde) 11a/08
ü.+ine 15b/08, 21a/05, 21a/06, 21b/09, 22a/10, 28b/09, 29a/09, 34a/06, 42b/10, 44b/50, 57a/09
ü.+ini 43b/03
ü. ṭoṭaḳ 54b/07
ü.+ündeki 47b/10
ü.+üne 31a/05, 38a/04, 46a/10, 4a/06
[=27]

üt- Geçmek, sona ermek, bitmek.
ü.-mese 41a/11
[=1]

üzere Amacıyla.
ü. 58b/04
[=1]

üzeri 1. Bir şeyin görülen yanı, yüzü, üstü.
ü.+de (yaġırnı üzerinde) 11a/06
ü.+nde 20b/09
ü.+nde (dizi üzerinde) 11a/08
ü.+nden 13b/06
ü.+nden (öñ ayaġınıñ üzeri) 4b/06
ü.+ne 11a/05, 28b/06, 30a/05, 34b/08, 36a/07, 36b/03, 38b/04, 38b/06, 41b/10, 42b/10, 42b/11, 43a/06, 43a/10, 47b/11, 49a/11, 50a/05, 51a/09, 52b/05, 52b/06, 53a/04, 58a/07, 58a/08
2. Tarz, usul.
ü.+ne (bir ḳāʿide üzerine) 4a/08
[=28]

üzil- Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak, kesilmek, sökülmek, uzaklaşmak.
ü.-e 19a/08
[=1]

üzüm Asmagiller familyasından, yaprakları elsi, bakka tipi meyveleri olan ve meyveleri için kültürü yapılan, ülkemizde 3 tür ve pek çok kültür çeşidi ile temsil edilen, tırmanıcı gövdeli, çalı formundaki bitkiler. *Vitis vinifera.*
ü. 31b/07
ü.+i (it üzümi) 27a/05
aḳ üzüm ḳurusı 29b/04

çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm 27b/08
ḳızıl üzüm 55a/02
[=5]

V

vācib Yapılması gerekli olan.
v.+dür 2b/05, 3a/09
[=2]

vāḳi' Ar. Olan, olmuş.
v. ol- 21a/01, 13a/01, 2b/03, 40b/09
[=4]

vaḳıt Bk. **vaḳt**
v. 20b/11, 32b/05, 49a/10, 50a/01
v. ol- 20a/05, 32a/09, 40b/02, 41a/04
[=8]

vaḳt Ar. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, zaman.
v.+ın 9a/06
v.+ında (aḫşam vaḳtında) 15b/07
v.+ında (ḫāzān vaḳtında) 13a/06
[=3]

var Mevcut, olan.
v. 49a/05
v.+dır 12b/05
v.+dur 12b/05, 16b/06, 22b/08, 29a/05, 34b/05, 37b/11, 42b/03, 46a/05, 48a/02, 54b/09
v.+ısa 57a/11
v.+ise 43a/04
[=14]

var- Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak.
v.-duġı gibi 45b/05
v.-ınca 46a/09
[=2]

vaşıṭāt Ar. Tay doğduktan altı ay sonra, orta yan kesici dişlerin yanından çıkan dişler; yan kesici dişler.
v. 14b/02
[=1]

ve Bağlaç, iki sözcüğü, sözcük öbeğini ve cümleyi birbirine bağlar.
v. 10a/01, 10a/02, 10a/02, 10a/02, 10a/03, 10a/07, 10b/02, 10b/04, 10b/05, 11a/01, 11a/02, 11a/02, 11a/03, 11a/05, 11a/06, 11a/07, 11a/08, 11a/09, 11a/10, 11a/11, 11b/02, 11b/03, 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/07, 11b/07, 11b/08, 11b/09, 11b/10, 11b/11, 12a/02, 12a/03, 12a/04, 12a/06, 12a/08, 12a/09, 12a/09, 12a/09, 12a/10, 12a/10, 12a/10, 12a/11, 12a/11, 12b/01, 12b/03, 12b/03, 12b/03, 12b/05, 12b/05, 12b/06, 12b/07, 12b/07, 12b/07, 12b/07, 12b/07, 12b/08, 12b/08, 12b/08, 12b/08, 12b/08, 12b/08, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/09, 12b/10, 12b/10, 12b/10, 12b/10, 12b/11, 12b/11, 12b/11, 12b/11, 13a/03, 13a/05, 13a/06, 13a/08, 13a/09, 13a/10, 13a/10, 13b/04, 13b/05, 13b/05, 13b/05, 13b/06, 13b/06, 13b/07, 13b/08, 13b/08, 13b/09, 13b/09, 13b/09, 13b/10, 13b/11, 14a/01, 14a/02, 14a/02, 14a/02, 14a/03, 14a/03, 14a/04, 14a/07, 14a/07, 14a/11, 14b/01, 14b/02, 14b/07, 14b/08, 14b/09, 14b/10, 15a/04, 15a/05, 15a/09, 15a/11, 15b/03, 15b/03, 15b/04, 15b/06, 15b/06, 15b/06, 15b/08, 15b/11, 15b/11, 16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/05, 16a/06, 16a/07, 16a/07, 16a/11, 16b/04, 16b/06, 16b/10, 17a/03, 17a/03, 17a/05, 17a/06, 17a/07, 17a/11, 17b/01, 17b/02, 17b/04, 17b/04, 17b/05, 17b/05, 17b/07, 17b/08, 18a/03, 18a/03, 18a/06, 18a/07, 18a/08, 18a/09, 18a/09, 18a/11, 18b/01, 18b/01, 18b/02, 18b/02, 18b/03, 18b/06, 18b/07, 18b/08, 18b/10, 18b/10, 18b/11, 19a/01, 19a/08, 19b/02, 19b/02, 19b/03, 19b/03,

19b/03, 19b/04, 19b/04, 19b/04, 19b/05, 19b/06, 19b/06, 19b/07, 19b/07, 19b/10, 20a/01, 20a/01, 20a/02, 20a/02, 20a/03, 20a/05, 20a/10, 20a/11, 20b/03, 20b/04, 20b/07, 21a/01, 21a/01, 21a/03, 21a/04, 21a/04, 21a/04, 21a/04, 21a/05, 21a/11, 21a/11, 21b/01, 21b/04, 21b/05, 21b/09, 21b/10, 21b/10, 21b/11, 22a/01, 22a/03, 22a/04, 22a/06, 22a/09, 22a/11, 22b/02, 22b/03, 22b/03, 22b/03, 22b/04, 22b/04, 22b/05, 22b/07, 22b/08, 23a/02, 23a/03, 23a/04, 23a/09, 23a/10, 23a/10, 23a/11, 23b/01, 23b/02, 23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/06, 23b/08, 23b/10, 23b/11, 24a/03, 24a/03, 24a/03, 24a/05, 24a/06, 24a/07, 24a/08, 24a/08, 24a/09, 24a/10, 24b/04, 24b/06, 24b/07, 24b/08, 24b/08, 24b/09, 24b/11, 25a/03, 25a/03, 25a/04, 25a/04, 25a/06, 25a/07, 25a/08, 25a/09, 25a/10, 25a/11, 25a/11, 25b/01, 25b/02, 25b/02, 25b/02, 25b/02, 25b/03, 25b/03, 25b/03, 25b/04, 25b/05, 25b/07, 25b/07, 25b/07, 25b/08, 25b/09, 25b/09, 25b/10, 26a/01, 26a/09, 26a/11, 26b/01, 26b/05, 26b/06, 26b/06, 26b/07, 26b/07, 27a/04, 27a/04, 27a/05, 27a/06, 27a/06, 27a/06, 27a/07, 27a/08, 27b/02, 27b/03, 27b/03, 27b/04, 27b/04, 27b/04, 27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/07, 27b/08, 27b/08, 27b/09, 27b/10, 27b/10, 27b/10, 27b/11, 27b/11, 28a/01, 28a/02, 28a/02, 28a/08, 28a/08, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/11, 28b/03, 28b/04, 28b/04, 28b/04, 28b/05, 28b/06, 28b/07, 28b/08, 28b/08, 28b/09, 28b/11, 29a/01, 29a/02, 29a/02, 29a/03, 29a/06, 29a/06, 29a/07, 29a/07, 29a/08, 29a/11, 29b/01, 29b/01, 29b/02, 29b/02, 29b/05, 29b/05, 29b/06, 29b/07, 29b/10, 29b/11, 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/02, 2a/04, 2a/05, 2a/08, 2a/09, 2b/02, 2b/06, 2b/07, 2b/07, 2b/09, 2b/09, 30a/01, 30a/01, 30a/01, 30a/02, 30a/02, 30a/03, 30a/04, 30a/05, 30a/05, 30a/06, 30a/10, 30b/01, 30b/01, 30b/02, 30b/05, 30b/06, 30b/07, 30b/07, 30b/10, 30b/10, 31a/03, 31a/04, 31a/05, 31a/07, 31a/07, 31a/09, 31a/10, 31a/11, 31b/01, 31b/02, 31b/06, 31b/07, 31b/10, 32a/01, 32a/02, 32a/03, 32a/09, 32a/11, 32b/01, 32b/01, 32b/02, 32b/03, 32b/03, 32b/05, 32b/10, 32b/10, 32b/11, 32b/11, 33a/01, 33a/01, 33a/04, 33a/05, 33a/05, 33a/06, 33a/07, 33a/08, 33a/08, 33a/09, 33a/10, 33a/11, 33b/04, 33b/05, 33b/06, 33b/06, 33b/06, 33b/06, 33b/09, 33b/09, 34a/03, 34a/06, 34b/06, 34b/06, 34b/06, 34b/06, 34b/07, 35a/01, 35a/03, 35a/05, 35a/06, 35a/08, 35b/02, 35b/02, 35b/03, 35b/10, 35b/11, 36a/01, 36a/03, 36a/10, 36b/02, 36b/02, 36b/04, 36b/08, 37a/03, 37a/03, 37a/03, 37a/04, 37a/04, 37a/05, 37a/08, 37a/08, 37a/09, 37a/09, 37a/11, 37b/01, 37b/01, 37b/02, 37b/03, 37b/04, 37b/05, 37b/06, 37b/09, 37b/11, 38a/01, 38a/04, 38a/09, 38a/09, 38b/02, 38b/06, 39a/01, 39a/02, 39a/04, 39a/06, 39a/07, 39a/08, 39a/10, 39b/02, 39b/05, 39b/06, 39b/06, 39b/07, 39b/07, 39b/08, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/05, 3a/05, 3a/07, 3a/07, 3a/08, 3a/09, 3a/11, 3a/11, 3b/01, 3b/01, 3b/02, 3b/03, 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/05, 3b/05, 3b/06, 3b/06, 3b/07, 3b/07,

3b/08, 3b/08, 3b/08, 3b/09, 3b/09, 3b/10, 3b/11, 40a/01, 40a/01, 40a/03, 40a/07, 40a/11, 40a/11, 40b/04, 40b/05, 40b/06, 41a/01, 41a/06, 41a/06, 41a/07, 41a/08, 41a/08, 41a/09, 41a/10, 41b/01, 41b/04, 41b/04, 41b/04, 41b/08, 41b/08, 41b/08, 41b/09, 41b/10, 42a/04, 42b/02, 42b/03, 42b/05, 42b/11, 42b/11, 43a/02, 43a/04, 43a/05, 43a/06, 43a/09, 43a/11, 43b/05, 43b/08, 43b/09, 44a/01, 44a/01, 44a/01, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/03, 44a/04, 44a/05, 44a/08, 44b/01, 44b/01, 44b/01, 44b/02, 44b/02, 44b/02, 44b/03, 44b/03, 44b/08, 44b/50, 45a/01, 45a/01, 45a/01, 45a/02, 45a/03, 45a/04, 45a/04, 45a/04, 45b/02, 45b/03, 45b/04, 45b/06, 45b/06, 45b/07, 45b/11, 46a/04, 46a/06, 46a/07, 46a/07, 46a/08, 46a/09, 46a/10, 46a/11, 46a/11, 46a/11, 46b/01, 46b/02, 46b/03, 46b/04, 46b/04, 46b/05, 46b/10, 46b/11, 47a/01, 47a/03, 47a/04, 47a/05, 47a/05, 47a/07, 47a/09, 47a/10, 47b/01, 47b/01, 47b/08, 47b/09, 47b/10, 48a/04, 48a/07, 48a/08, 48a/09, 48a/10, 48a/11, 48a/11, 48b/01, 48b/01, 48b/05, 48b/05, 48b/06, 48b/07, 48b/07, 48b/08, 48b/09, 48b/09, 48b/09, 48b/10, 49a/02, 49a/03, 49a/11, 49b/03, 49b/04, 49b/07, 49b/08, 49b/09, 49b/10, 4a/01, 4a/02, 4a/02, 4a/03, 4a/04, 4a/04, 4a/06, 4a/07, 4a/08, 4a/09, 4a/09, 4a/10, 4a/11, 4a/11, 4b/01, 4b/01, 4b/02, 4b/03, 4b/04, 4b/05, 4b/05, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/08, 4b/09, 4b/09, 4b/10, 4b/10, 4b/11, 50a/04, 50a/05, 50a/10, 50a/11, 50a/11, 50b/01, 50b/02, 50b/02, 50b/02, 50b/03, 50b/03, 50b/10, 50b/10, 51a/01, 51a/01, 51a/02, 51a/02, 51a/02, 51a/03, 51a/06, 51a/06, 51a/07, 51a/07, 51a/07, 51a/08, 51a/09, 51b/01, 51b/02, 51b/04, 51b/04, 51b/04, 51b/08, 51b/08, 51b/08, 51b/08, 51b/09, 52a/05, 52a/05, 52a/05, 52a/06, 52a/07, 52a/08, 52a/09, 52b/02, 52b/06, 52b/08, 52b/08, 52b/08, 53a/02, 53a/02, 53a/03, 53a/03, 53a/06, 53a/09, 53a/10, 53b/01, 53b/02, 53b/02, 53b/03, 53b/06, 53b/09, 53b/09, 54a/01, 54a/02, 54a/02, 54a/03, 54a/03, 54a/04, 54a/05, 54a/06, 54b/03, 54b/09, 55a/02, 55a/03, 55b/01, 55b/01, 55b/01, 55b/02, 55b/02, 55b/03, 55b/09, 55b/11, 55b/11, 55b/11, 56a/02, 56a/02, 56a/03, 56a/07, 56a/08, 56a/09, 56a/09, 56a/09, 56b/07, 56b/09, 57b/05, 57b/09, 57b/10, 58a/02, 58a/06, 58a/08, 58a/10, 58a/10, 58b/02, 58b/02, 58b/03, 5a/02, 5a/02, 5a/03, 5a/03, 5a/06, 5a/10, 5a/11, 5b/01, 5b/01, 5b/02, 5b/02, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 5b/05, 5b/05, 5b/06, 5b/06, 5b/06, 5b/07, 5b/07, 5b/09, 5b/09, 5b/09, 5b/10, 5b/10, 5b/10, 5b/11, 5b/11, 6a/01, 6a/01, 6a/02, 6a/02, 6a/02, 6a/02, 6a/03, 6a/04, 6a/04, 6b/01, 6b/01, 6b/01, 6b/02, 6b/04, 6b/04, 6b/04, 7a/01, 7a/04, 7b/02, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/04, 8a/01, 8a/02, 8a/02, 8a/02, 8a/04, 8a/04, 8b/01, 8b/01, 8b/02, 8b/03, 8b/03, 8b/03, 8b/04, 9a/01, 9a/01, 9a/01, 9a/02, 9a/02, 9a/03, 9a/03, 9a/05, 9a/06, 9a/06, 9b/01, 9b/02, 9b/03, 9b/03, 9b/04, 9b/05, 9b/05

[=896]

veleykin Far. Amma, fakat.

v. 15a/06, 22b/01, 27b/02, 34b/04, 8a/03

[=5]

veya (Ar. ve + Far. yā) Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut, ya da.
v. 11a/07, 11a/07, 11b/11, 12a/06, 13a/02, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/06, 19a/04, 19a/04, 21a/08, 23a/06, 23b/03, 24a/07, 26b/04, 26b/11, 28a/07, 28b/02, 30a/09, 30b/03, 32a/08, 32b/08, 33a/10, 34a/10, 35b/07, 41b/02, 45b/08, 49a/01, 52a/01, 53a/08
[=31]

Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Muḥammedin veʿalā āli Muḥammedin ve aṣḥābihi ecmaʿīn "Dua ve esenlik Hz. Muhammed'in, onun ailesinin ve sahabilerinin tümünün üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.
v. 1b/02
[=1]

vezīr Ar. Osmanlılarda devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse.
v.+dür (ʿāḳıl ve ʿālim vezīrdür) 3a/02
[=1]

vilāyet Ar. Ülkenin vali yönetimindeki bölümü, il, şehir.
v.+inden (Rūm vilāyetinden) 1b/08
[=1]

vir- 1. Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek.
v.-e 13b/11, 14a/04, 17b/09, 22b/03, 30b/07, 30b/07, 33a/09, 33a/10, 46b/04, 46b/04
v.-eler 13b/07, 13b/10, 14a/01, 22b/04, 27a/02, 28a/03, 36a/01, 38a/09, 38a/11, 44b/08, 45b/09, 46a/04, 46a/08, 47a/10, 53a/05, 53a/05, 53a/07, 55b/05
v.-mekden 17a/02, 31a/02, 31b/11
v.-meye 17b/09, 30b/07, 32a/02, 33a/09, 45b/06, 46b/05, 46b/06
v.-meyeler 28a/02, 44b/09, 46b/01, 47a/09
v.-mez 22b/09
v.-seler 38a/11
v.-ür 54b/04
v.-ürler 13a/01, 13a/09, 22a/04, 29b/10, 34b/10, 57a/07
v.-ürse 45b/04, 47a/10
2. Kök veya gövdeleri sonuna -ı (-i, -u, -ü) eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.
v.-meye (ḳoyu virmeye) 46b/01
v.-ür (kendüyi tuyı vir-) 54b/04
3. Nefes aldıktan sonra geri bırakma.
v.-emez 17b/04
dermān fāʿide vir- 22b/09
geç vir- 36a/01
kendüyi tuyı vir- 54b/04
ḳızġun şu vir- 13a/01
ḳoyu virmeye 46b/01
ḳulaġına sıḳlıḳ vir- 46a/04
nefes vir- 17b/04
şu vir- 13a/09, 17a/02, 22a/04, 29b/10, 31a/02, 31b/11, 34b/10, 45b/04, 45b/09
temiz vir- 14a/04
[=71]

vur- Bk. **ur-**
v.-a 19a/11
v.-alar 19a/02, 34a/07, 35a/06, 49b/05
v.-up 52a/03
v.-mış 53b/05
v.-alar 14a/01
ḫırızıma vur- 52a/03
ḳaşaġu vur- 14a/01
şovuḳ vur- 53b/05
[=16]

vüzerā-i şāhib-i resm-i āyīn Ar. Merasim sahibi vezirler.
v. 1b/04
[=1]

Y

ya Cümlede eş görevli ögeler arasında ya ... ya ..., ya ... veya, ya ... yahut biçimlerinde tekrarlanarak kullanılan bir söz.
y. 26b/04, 30b/09, 52a/02
[=3]

yabān Far. Dışarı, başka ülke, yabancı yer, gurbet.
y.+a 25b/05
[=1]

yabān fesleginі Sütleğengillerden, otsu veya odunsu sürüngen gövdeli bitki, yer fesleğeni, sultan otu. *Mercurialis annua.*
y. 44a/08
[=1]

yağ Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde.
y. 20a/09, 36a/07, 36b/04, 37a/07, 58a/10
y.+a 47b/05
y.+ı 17a/07
y.+ı (acı sa yağı) 25b/07
y.+ı (bādem yağı) 26b/01
y.+ı (defne yağı) 25b/07
y.+ı (gül yağı) 21a/08
y.+ı (kere yağı) 44a/06, 44b/11, 53b/02, 54a/02
y.+ı (ḳoz yağı) 26b/07
y.+ı (ḳuyruḳ yağı) 21a/08
y.+ı (sa yağı) 37b/03, 55a/02, 18a/08
y.+ı (sa yağı tortusı) 35b/11
y.+ı (sığır yağı) 25a/03, 31a/04, 45a/05, 47a/07, 53b/10, 54a/07
y.+ı (sığırıñ bögregi yağı) 21b/10
y.+ı (sisem yağı) 31b/02, 45a/04, 47b/01
y.+ı (ṭoñuz yağı) 19b/07
y.+ı (zeyt yağı) 25a/03, 30a/04
y.+ıla 40a/08, 55a/03
y.+ıla (acı yağıla) 54a/11
y.+ıla (belesan yağıla) 40a/02
y.+ıla (sa yağıla) 52a/08, 56b/11
y.+ıla (sığır yağıla) 32a/04, 37a/09, 49a/10, 56a/09
y.+ıla (sığırıñ bögregi yağıla) 42a/01
y.+ıla (yıllamış sa yağıla) 49b/02
y.+ıla (zeyt yağıla) 21b/02, 30a/09, 50b/03
y.+ın (badem yağın) 24a/07, 27b/10
y.+ın (benefşe yağın) 15b/08, 16b/05
y.+ın (gül yağın) 19a/10
y.+ın (ḫıtmi yağın) 17b/01
y.+ın (iç yağı) 18b/07
y.+ın (kere yağın) 27b/03
y.+ın (ḳoz yağı) 26b/11
y.+ın (küncid yağın) 16b/10
y.+ın (sığır yağın) 17b/01, 33a/07
y.+ın (sığır yagın bile) 31a/08
y.+ın (zeyt yağın) 17a/06, 27b/11
y.+ından (ṭoñuz yağından) 40a/09
y.+ını (sığır bögreginiñ yağını) 41a/08
y.+ını (susam yağını) 17a/05
y.+ını (ṭoñuz yağını) 39b/10
y.+la 17b/07
acı yağ 28b/01
[=70]

yağır 1. Yük ve binek hayvanının sırtında, eyer ve semerin açtığı yara.
y.+ı (bögrek yağırı olsa) 43b/06
y.+nı üzerinde 11a/06
y. ol- 43a/02, 43a/09
atuñ omuzı yağır olsa 42b/08
[=5]
2. Atın omuzları arasındaki yer, iki kürek arası.
y.+ıñ 43a/06
y.+ınıñ (atuñ yağırınıñ) 47b/04
[=2]

yağız Siyaha çalan buğday rengi, esmer, doru.
ḳara yağız at 7a/04
[=1]

yaġmur Havadaki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yer yüzüne sıvı halde düşen yağış türü.
y.+a çulsuz ḳo- 13a/07
y.+dan ve güneşden saḳla- 13b/05
[=2]

yāḫud Far. Veya, ya da anlamında kullanılan bağlaç.
y. 13a/03, 13a/06, 13a/07, 13a/09, 17a/06, 19b/06, 19b/07, 20a/01, 20a/07, 23b/08, 24a/01, 24a/06, 24b/11, 26a/03, 35a/05, 36b/04, 40b/03, 40b/07, 42b/09, 49a/08, 49a/09, 50a/04, 50b/01, 50b/05, 55b/10, 58a/02
[=26]

yaḳ- 1. Yanmasını sağlamak, tutuşturmak.
y.-a 23b/05
y.-alar 19b/03, 40a/02, 42b/02, 47b/05
2. Kına, yakı vb.ni koymak, sürmek.
y.-alar 21a/06, 25b/08, 49a/10
y.-ar 21a/05, 25b/08, 52a/07
y.-up 29a/08
y.-ar 50a/10
ḳına yaḳ- 21a/05, 52a/07
ḳına yaḳar gibi 25b/08
oda yaḳ- 47b/05
[=17]

yaḳın Aralarında fazla mesafe olmayan, uzak karşıtı.
y. 20b/01, 20b/08, 20b/10, 26a/08, 32b/04, 4b/07
[=6]

yaḳu Çeşitli etkin maddelerin içine bal mumu, reçine, terementi esansı gibi maddeler de katılabilen, katı veya yarı katı yapışkan kitlelerin pamuk, keten, kumaş üzerine yayılmasıyla elde edilen ve vücudun çeşitli bölgelerine dışarıdan yapıştırılarak uygulanan bir ilaç biçimi.
y. it- 23b/09, 40a/03, 40a/07, 41b/11, 49b/05, 53a/03
[=6]

yala- Bir şeyin üzerine dilini sürmek.
y.-mnur 26a/07
[=1]

yalaḳ Hayvanlara su verilen oyuk ağaç ya da taş.
y.+ında (yalaġında) 31a/03
[=1]

yalı At, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar, yele.
y. 48b/04, 5b/10, 6a/04
y.+sı 10a/01, 6a/02, 6b/04, 7b/02, 9b/03
y.+sından 6b/03
[=9]

yalu Bk. **yalı**
y.+sı 4b/01, 8b/03
[=2]

yan Taraf, yön, yer.
y.+ı 14b/08, 14b/09, 30a/02
y.+ında 14b/01, 14b/02, 29a/04, 38b/11, 39a/01
y.+ından 15b/05, 28b/07, 30a/07, 34b/04, 36a/11, 36b/10
y.+ı (ṣofrasınıñ iki yanı) 4b/04
y.+ına 37a/01, 56b/01
y.+ında (atıñ boġazınuñ iç yanında) 17b/02
y.+ında (iç yanında) 29a/05
y.+ından (iç yanından) 22b/05
y.+ından (ḳıçınıñ iç yanından) 32b/09
y.+ını (yapraḳsız yanını) 16b/07
[=22]

yan- Ateş almak, tutuşmak.
y.-mış 58b/01
[=1]

yaʿnī Ar. Kendinden sonra gelecek olan açıklamayı belirten söz.
y. 11b/02, 20b/09, 28a/04, 32a/04, 46b/06, 52b/11
[=6]

yapış- Ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak.
sülük yapış- 26a/06
[=1]

yapışdur- Yapışmasını sağlamak, sabitleştirmek.
y.-alar 47b/10
[=1]

yaprak̟ Bitkilerde gövde ve dallar üzerinde meydana gelen, çeşitli şekil ve renklerde, genellikle yeşil renkli, içlerindeki kloroplâstlarla fotosentez ile madde sentezleyen yan uzantı.
y. 21a/06
y.+ı (ağu yapraġı) 48b/01
y.+ı (çükündür yapraġı) 44a/07
y.+ı (defne yapraġı) 44a/11
y.+ı (ḫaṭmi yapraġı) 33b/05
y.+ı (k̟amış yapraġı k̟ulak̟lu) 3b/02
y.+ı (k̟ara ʿūd yapraġı) 27a/06
y.+ı (mersīn yapraġı) 44b/01, 51b/08
y.+ı (tetri yapraġı) 25b/03
y.+ı (yapraġı) 3b/02, 38a/02
y.+ı (yarpuz yapraġı) 16a/07
y.+ına (rāziyāne yapraġına) 38a/02
y.+ını (çükündür yapraġını) 47a/11
y.+ını (mersīn yapraġını) 43a/04, 51a/05
y.+ını (yaş balduran yapraġını) 48b/06
[=18]

yapraksız Yaprağı olmayan.
y. 38a/09
y. yanı 16b/07
[=1]

yar Ağızdan sızan tükürük, salya.
y.+ı ak̟- 55b/01
[=1]

yar- Uzunlamasına bölüp ayırmak, üzerinde yarık oluşturmak, kesip açmak.
y.-a 54b/08
y.-alar 25a/10, 37b/08, 50a/08, 50a/08, 50b/09, 57b/08
y.-up (k̟arnın yarup) 45b/11
[=8]

yara Yumuşak dokuları oluşturan ögelerin kesici, yaralayıcı veya bunlara benzer araç veya gereçlerle birbirinden ayrılması.
y. 35b/04, 43b/02, 58a/01, 58a/11
y. içi 28b/07, 41a/09
y. ur- 57b/05
y.+ya doy- 57b/05
y.+ya soḳ- 57b/10
y.+ya ur- 56a/07, 56a/10
[=11]

yara- Bir iş için uygun, kullanılır, faydalı olmak.
y.-maya 14a/06
y.-maz 7b/03
y.-maz ot 26b/03
y.-mazdır 12b/01
y.-mazdur 10b/02
y.-mazın 14a/07
y.-maznı (atıñ yaramaznı) 3a/07
almaġa yara- 7b/03
[=8]

yarak̟ Gerekli araçlar, donanım, teçhizat.
y.+ın (yaraġın) 46a/06
y. it- 14a/06
[=2]

yarat- Allah'ın olmayan bir şeyi yoktan var etmesi.
y.-mışdur 2b/11
[=1]

yarıl- Delinmek, yırtılmak, üzerinde yarık açılmak.
y.-sa 41b/05, 51b/07, 52b/11, 57a/09
y.-ur 57a/10
atıñ ayaġı yarıl- 41b/05
atuñ ṭoynaġı yarıl- 57a/09
bögregi yarıl- 52b/11
[=8]

yarım Herhangi bir şeyin ikiye ayrılmasıyla oluşan parçalardan her biri.
y. 30b/08, 30b/10, 38b/01
[=3]

yarış Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, rekabet, müsabaka.
y. yeri 46a/08
[=1]

yarpuz Ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden, kısa saplı, az veya çok

tüylü, güzel kokulu bir bitki. *Mentha pulegium.*
y. 25b/02, 44b/01
y. yapraġı 16a/07
[=3]

yaruḳ Yarılarak açılmış yer, geniş çatlak.
y.+a (yaruġa)57b/02
y. yer 41b/09
[=2]

yasdıḳ Bir çarpma, vurma, sarsıntı vb. yeğinliğini azaltmaya yarayan içi yumuşak özdeklerle doldurulmuş ya da yumuşak bir özdekten yapılmış nesne, araç, korumalık.
y. 29a/03
[=1]

yassı Yayvan ve düz.
y. 28b/08
[=1]

yaş 1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.
y.+ı 15a/04, 15a/08
y.+ı (atıñ yaşı) 14a/09
y.+ın (at yaşın) 14a/09
y.+ın (atıñ yaşın) 14a/08
y.+ını 15a/02
2. Gözyaşı.
gözinden yaş aḳsa 22b/11
gözlerinde yaş gelür 44a/03
gözlerinden yaş iner 27a/04
3. Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış, taze.
y. 17b/09
y. balduran yapraġı 48b/06
y. et 57a/09
y.+la 42b/02
y. ot 44b/08, 53a/06
y. yonca 17b/08
[=16]

yaşa- Sağ olmak, hayatını sürdürmek.
y.-r 8a/03
y.-r ol- 14b/05
[=2]

yat- Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak.
y.-a 46a/10
y.-up 32a/09
y.-ur 29b/11, 53a/09
y.-ur tur- 22a/03
[=5]

yatur- Eğmek, yatık duruma getirmek.
y.-alar 31b/04
[=1]

yavuz Kötü, sert, keskin, güçlü, çetin, ısırgan.
y. ol- 10b/04, 8b/04
[=2]

yayıl- Genişlemek, büyümek, etrafa dağılmak.
y.-a 44b/06
y.-ur 19b/10, 36a/09
[=3]

yaz İlkbahar.
y. güni 13a/09, 13b/11, 14a/03, 16b/05, 55a/01
[=5]

yazıl- Yazma işinin yapılması.
y.-an 13a/10
[=1]

yedi Altıdan sonra sekizden önce gelen sayının adı.
y. 12b/04, 17b/01, 37b/01, 39b/04
y.+sinde 14b/08
[=5]

yedür- Yemesini sağlamak, beslemek, karnını doyurmak.
y. 17b/08
y.-eler 13b/08, 25a/02, 28a/02, 38a/09, 53a/06
y.-meden 25a/08
y.-meyeler 38a/11
y.-ürlerse 30b/09
[=8]

yeg Daha iyi sayılan, beğenilip tercih edilen, üstün görülen.
y.+in 19b/01
[=1]

yem Hayvanlar tarafından tüketilen ve hayvanların yaşama ve verim gereksinimlerini karşılayan, bitkisel veya hayvansal kökenli ya da doğada serbest olarak bulunan maddeler.
y. 32a/01, 47a/09
y.+in 22b/03, 28a/02, 33a/09
y.+inde 26b/03
y.+ine 38a/08, 55a/07, 56b/07
y.+ini 13b/07, 14a/04, 27a/02, 27a/04, 30b/06, 36a/01, 44a/01, 44b/08, 45b/06, 45b/08, 46a/07, 46b/04, 53a/05, 53b/06, 55a/02, 55a/08
[=25]

yeñi Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.
y. 43b/03
[=1]

yer Bir kimsenin, bir şeyin bulunduğu nokta, alan, konum.
y. 45a/07, 52a/02, 56a/04
y.+de (ṭar yerde) 13b/06
y.+e 18b/08
y.+e (başını yere döñer) 30a/03
y.+i 13b/05, 41a/03, 43a/10, 55b/08
y.+i (demrenüñ yeri) 57b/08
y.+i (yaruḳ yeri) 41b/09
y.+inde 46b/09
y.+inde (ḫāyası yerinde) 3b/06
y.+inde (ḳulaġı yerinde) 11a/07
y.+inden 17b/04, 40b/05
y.+inden (ṭoynaġı yerinden oynadur) 39a/08
y.+ine 19a/10, 20a/09, 20b/03, 21b/04, 22b/02, 26b/11, 49a/03, 50a/09, 51b/04, 54b/10
y.+ine (yarış yerine) 46a/08
[=29]

yet- Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.
y. (ḳaçana yet-) 2b/08
[=1]

yıḳ- Bir yana eğmek.
y.-up (yıġup git-)46b/01
[=1]

yıldur- Bıkmasına yol açmak, bıkkınlık vermek, usandırmak.
y.-maya 45a/10
[=1]

yılla- Bir yerde uzun süre bekletilerek özel bir nitelik kazanmasını sağlamak.
y.-mış sa yaġı 49b/02
[=1]

yımurṭa Bk. **yumırṭa**
y. ṣarusı 47b/02, 52b/05
[=2]

yi- Karın doyurma, yemek yeme işi.
y.-dükden soñra 31b/10
y.-mekden 31a/03
y.-mese 55a/02
y.-mez 26a/01, 55b/02
y.-mezse 55b/06
y.-miş ol- 35b/08
y.-r 27a/04, 53a/09, 53b/06
y.-r (kāhal yir olsa) 55a/07
y.-r (oñat yir ola) 55a/08
y.-rse 55b/06
y.-yüp 47a/04
kāhal yi- 27a/04, 53b/06, 53a/09
[=17]

yigirmi On dokuzdan sonra yirmi birden önce gelen sayının adı.
y. 12b/04, 18b/09, 18b/10, 20b/06, 21a/10, 25a/03, 31b/06, 31b/06, 37b/02, 39b/05, 48a/03
[=11]

yigit Güçlü, yürekli, kahraman, alp, delikanlı, genç erkek.
y. görün-15a/06
[=1]

yigrek Daha iyi, daha üstün.
y. 18b/06, 44b/11, 54a/02, 55b/03
y. ol- 3a/06
[=5]

yil Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, rüzgar.
y. es- 9a/06
y. in- 36a/02

y. ṭol- 33a/04
[=3]

yim Bk. **yem**
y. 46b/05
y.+in 31b/10
y.+ine 48a/04
y.+ini 26a/01, 28b/01, 53a/09, 55a/06, 57a/06
[=8]

yine Aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması, gene.
y. 15b/10, 23a/06, 29a/04, 40a/04, 40a/08, 46b/05, 51b/10
[=7]

yiñi Bk. **yeñi**
y. 54b/06
[=1]

yir Bk. **yer**
y. 27a/09, 44a/01, 58a/07
y.+de 13a/02, 13a/05, 13b/11, 15b/04, 18a/05, 18b/05, 20b/08, 25a/10, 26b/10, 34a/08, 34b/09, 35a/09, 36a/06, 37b/07, 43b/02, 46a/04, 55b/08, 57a/03
y.+de (ḳarañu yirde) 13b/04
y.+de ise 20b/01
y.+den 43b/05, 53a/04, 54b/08, 56a/05
y.+e 24b/09, 2b/09, 40a/11, 41b/03, 42b/06, 42b/11, 47a/01, 47b/06
y.+e (başını yire döñer) 53a/09
y.+e (saġ yire) 21b/09
y.+i 21b/08, 55b/04
y.+i (yumru yiri) 26a/04
y.+inde 54b/05
y.+iniñ (ḳolan yiriniñ tüyi) 4a/10
y.+lere 37a/07, 54b/03
y.+leridür 54b/04
[=45]

yir baġarsuġı Kıllı ayaklılar sınıfının, solucanlar takımından, 30 cm kadar uzunlukta, her bölütünde sekiz adet kadar kıl bulunan, tarla ve bahçelerde toprak içerisinde yaşayan halkalı solucan türü. *Lumbriccus terrestris.*
y. 28b/11
[=1]

yir baġırsuġı Bk. **yir baġarsuġı**
y. 32b/01
[=1]

yişil Sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan renk, yeşil.
y. 23b/04
y. kurbaġa 45b/10
[=2]

yitir- Götürmek, iletmek, ulaştırmak.
menzile yitir- 7a/03
[=1]

yoġun Kaba, kalın, iri.
y. 36b/10
y. incik 3a/11
y. ol- 33b/03, 4b/02, 4b/05, 51b/01
siñirleri yoġun 5b/04
[=7]

yoġunlan- Kalınlaşmak.
y.-ur 14b/07
[=1]

yoġur- Sıvı ile karıştırılan toz ya da katı haldeki maddeyi hamur kıvamına getirmek için el ile karıştırmak.
y.-a 19b/05, 29a/08, 32a/04, 37a/06, 39a/11
y.-alar 18a/04, 21a/05, 29a/01
y.-up 41b/04
[=9]

yoġurd Bk. **yoġurt**
y. 53b/03
[=1]

yoġurt Süte genellikle Lactobacillus bulgaricus kültürünün ilavesi ve bu karışımın belli sıcaklıkta bir süre bırakılması sonucu oluşan kıvamlı süt ürünü.
y.+unı (sığır yoġurdunı) 46b/10
[=1]

yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan nesne, kimse vb. var karşıtı.
y.+dur 17a/11, 18b/06, 40a/10, 44b/11, 54a/02

y.+usa (yoġusa) 7b/03
[=6]

yoḳaru Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.
y. 24a/06, 42a/03, 4b/03
y.+da 14a/11, 3a/06, 43b/07
y. dodaḳ 3b/03
y.+sın 16b/08
y.+sına 56a/06
y.+sını 56a/05
aşaġa yoḳaru dönmez 28a/05
ayaġını yoḳaru ṭutar 40a/11
başını yoḳaru dutalar 16a/05
başını yoḳaru götürmez 25a/07
başını yoḳaru ḳaldırmaya 11b/09
[=15]

yoḳuş Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer, iniş karşıtı.
y.+da 4a/07
[=1]

yol Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık, tarik.
y.+a doy- 8a/01, 9b/05
y. bul- 43a/11
y.+ca git- 3b/10
y.+da 4b/11, 53a/07, 6b/01
y.+dan 29b/10, 46b/02
y.+dan gelmiş ol- 13a/03
y.+dan ḳal- 45a/11
y.+ı bul 9b/01
y.+ın (atuñ nefesi yolın dutmayalar) 44b/06
[=13]

yola- Yol almak, yolda ilerlemek.
y.-mış ol- 53a/08
[=1]

yonca Baklagillerden, başak durumundaki çiçekleri kırmızı veya mor renkli, hayvanlara yem olarak yetiştirilen çayır bitkilerinin genel adı. *Trifolium.*
y. 13b/08, 28a/01, 33a/10
y.+dan (yaş yoncadan) 17b/08
[=4]

yorġa Atlarda rahvana yakın, biniciyi sarsmayan bir yürüyüş biçimi..
y. ol- 9a/02
[=1]

yöre Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü, etraf, civar.
y.+sinden (toynaġı yöresinden) 39a/04
[=1]

yöri- Bk. **yörü-**
y.-meye 4a/09
y.-mez ol- 35b/08
y.-ye 4a/07, 4a/08
y.-yicek 35a/02, 4a/02
revān yöri- 4a/07
[=7]

yörit- Bk. **yörüt-**
y.-eler (yörideler) 16b/01
[=1]

yörü- Karada veya suda, herhangi bir yöne doğru sürekli olarak adım atarak yer değiştirmek, ilerlemek.
y.-mekde 47a/02
y.-meye 4a/03
y.-mez 34a/11
y.-mez ol- 11a/02, 35a/01
y.-rken 11b/09, 12a/02
y.-rken terseleyici olmayan at 12a/10
y.-ye 11a/05
y.-yicek 4b/09
ṭolaşuḳ yörü- 4a/03
[=11]

yörügen Yol alan, yürümekten kaçınmayan.
y. ve yügrük ol- 10a/02
[=1]

yörüt- Gezdirmek, dolaştırmak.
y.-e (yörüde)30a/06
y.-eler (yörüdeler) 19b/02, 30b/05, 32b/06, 42a/07, 45b/04
y.-meden 34b/11
y.-üp (yörüdüp) 30b/11
[=8]

yörüyiş Yürüme tarzı, işi, şekli.
y.+in azdur- 45b/03
[=1]

yu- Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek, yıkamak.
y.-malar 39b/02
y.-ya 14a/04, 39b/01, 40a/01, 41b/10, 48b/08, 54a/10
y.-yalar 19b/02, 19b/11, 21a/03, 21b/05, 25b/10, 37b/01, 43b/09, 45a/03, 48a/10, 51a/06, 52a/09, 54a/04, 58a/05
y.-yup 42a/06, 43a/03
[=22]

yufḳa Zayıf, ince, dayanıksız, hafif.
y. ol- 23a/07
[=1]

yum- Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek.
y. aġzını yum- 53a/10
[=1]

yumaşat- Bk. **yumuşat-**
y.-ur (yumaşadur) 50a/01
[=1]

yumırṭa Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipit bakımından çok zengin, üstü beyaz kırılgan bir kabukla kaplı bir besin maddesi.
y. 31b/03, 31b/04
y. aġı 49b/04, 53a/03
y. içi 34b/07
y.+ile 29a/08
y. şarusı 20b/04, 27b/06, 28b/05, 34a/07, 37a/09, 47b/09, 58a/08
y.+sız 28b/07
[=14]

yumrı Bk. **yumru**
y. 35b/01, 49a/02
y. ol- 35a/01, 4b/06, 51b/02, 53a/01
y. süñük gibi 35a/11
y. yumrı nesne ol- 20a/05
[=8]

yumru Şişkin, kabarık, yuvarlak biçimli.
y. ol- 4a/04
y. yer 26a/04
boynı yumru ol- 9a/04
[=3]

yumrulan- Yuvarlak biçim, durum almak, yuvarlak hale gelmek.
y.-up 34a/05
y.-ur 26a/01
ṭımaġı yumrulan- 26a/01
[=3]

yumşaḳ Bk. **yumuşaḳ**
y. 15b/10
[=1]

yumuşa- Katı durumdan yumuşak duruma gelmek.
y.-ya 58a/10
[=1]

yumuşaḳ Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı.
y. 41a/10
[=1]

yumuşat- Sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek.
y.-a 49a/10
[=1]

yuvalaḳ Yuvarlak.
y.+lar 32a/04
[=1]

yuvalan- Bk. **yuvarlan-**
y.-maz 32a/09
[=1]

yuvarlan- Devrilmek, düşmek.
y.-ur 29b/11
[=1]

yüce Yüksek, büyük, uzun.
y. boylu ol- 3a/11
[=1]

yügrük Koşucu, güçlü, çevik at.
y.+i (yügrügi)9b/02
y. ol- 10a/02, 6b/01, 8a/01, 9a/02, 9a/05, 9b/03
y. ve hünerlü ol- 5a/02
[=8]

yük Araba, hayvan vb.nin taşıdığı şeylerin hepsi.

y.+e 10a/07
y. ur- 32b/08, 51a/04
[=3]

yüksek Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.
y. 48b/11
[=1]

yüñ Koyun, keçi vb. hayvanların tüyü.
y. 31a/03
y.+iniñ (ḳoyun yüniniñ külüni) 20b/05
[=1]

yürgen Ustura.
y.+ile 37b/07
[=1]

yüz Doksan dokuzdan sonraki yüz birden önceki sayının adı.
y. 13b/09, 16a/01, 25a/03, 31a/04, 31a/05, 45a/04, 47a/06, 54a/06, 55a/02
[=9]

yüz Yan, taraf.
y.+inde 20a/05
y.+inde (iç yüzinde) 50b/08
y.+ini (iç yüzini) 54b/08
[=3]

yüzerlik Demirdikenliler ailesinden beyaz çiçekli, özellikle aşırı derecede otlatılmış alanlarda bol miktarda bulunan, meyvelerinden nazarlık yapılan, içerdiği beta-karbolin alkaloitleri nedeniyle mera hayvanlarında eş güdüm bozukluğu ve felçle belirgin zehirlenmelere neden olan, çok yıllık otsu bitki, nazarlık. *Peganum harmala.*
y. 25b/02
y. toḫumı 55a/07
[=2]

Z

zāç Ar. Suda çözünerek büyük bir ısı açığa çıkaran, şurup kıvamında, renksiz, kokusuz, 10 °C'de katılaşan bir sıvı, kara boya.
z. 39a/10, 28b/04, 52a/05
[=3]

zaʿferān Ar. Süsengillerden, baharda çiçek açan, 20-30 cm boyunda, soğanlı bir kültür bitkisi, safran. *Crocus sativus.*
z. 15b/06, 15b/09, 16a/01, 23b/05, 24a/08, 31a/07, 32b/01, 32b/11, 33a/11
[=9]

zaḥm Ar. Eziyet, güçlük.
z.+ı (göz zaḥmı) 37a/01
[=1]

zaḥmet Ar. Ağır ve yorucu emek, güçlük, eziyet.
z. çek- 22b/10, 43a/08
z. ol- 37a/06
[=3]

żaʿīf Ar. Görevini yapacak yeterli gücü bulunmayan.
görmegi żaʿīf olur 22b/07
[=1]

zāʾil Ar. Yok olan, ortadan kalkan, sürekli olmayan.
z. ol- 49b/10, 57a/06
[=2]

zamān Ar. Bir işin, oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. Krş.**vaḳt**
z. 16a/05, 16b/09, 18b/08, 19b/01, 29a/10, 51a/10
z.+a degin 2b/02
[=7]

żamḳ Ar. Akasya, kitre, sütleğen vb. ağaçların kabuklarından sızarak donan, eriyiği yapıştırıcı olarak kullanılan, renksiz veya sarı kırmızımtırak renkte biçimsiz madde.
ż. 24a/03
[=1]

żār Ar. Bir dokuyu saran veya dokunun çeşitli tabakalarını ayıran ince tabaka, hücre zarı.
ż.+ını 22a/10
[=1]

żarb Ar. Vurma, çarpma.
ż. deg- 24a/02
[=1]

zencebīl Ar. Zencefilgillerden, Hindistan ve Malezya'da yetişen, yaklaşık 100 cm yüksekliğinde, kamış görünüşünde, çok yüksek ve otsu bir bitki. *Zingiber officinale.*
z. 15b/11, 27a/05
[=2]

zengār Ar. Metallerin elektrikle işlenmelerinde, dokumacılıkta kullanılan boyar özdeklerin yapımında ve mikrop öldürücü olarak da tarımda kullanılan mavi renkli, kırılcal yapılı özdek, bakır sülfat, göztaşı.
z. 18b/01, 37b/01, 39b/07, 41b/08, 42a/04, 48b/01, 52a/08
ḳalem-i zengār 18a/03, 19b/04
[=9]

ẕerāyīh Ekinler taze iken tanelerin özünü yiyen böcek, banbul kurdu.
ẕ. 42b/03
[=1]

zerdālū Far. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük çekirdeği acı, etli ve sarı meyveli bir türü. *Armeniaca vulgaris.*
z.+yi 48b/05
[=1]

zere Nesnenin iç bölümü.
z. 23b/10
[=1]

zeyt Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 m yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç. *Olea.*
z. 18b/10, 37b/03, 39b/08, 52b/08, 58a/05
z. yaġı 17a/06, 21b/02, 25a/03, 27b/11, 30a/04, 30a/09, 50b/03
[=12]

zifit Bk. **zift**
z. 18a/09
[=1]

zift Ar. Katran ve diğer organik maddelerin buharlaşmasından veya damıtılmasından elde edilen, kolay kırılan, az ısı ile eriyen, katı, siyah, parlak madde, karasakız.
z. 19b/06
z.+i 50b/03
[=2]

zih Far. Oyuk, çukur.
z.+inden (ṭoynaġınıñ zihinden ḳusar) 41b/01
z.+inden kus- 41b/02
[=2]

zihn Ar. Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü.
z. tizligi 2a/08
[=1]

ẕikr Ar. Anma, söyleme, sözünü etme.
ẕ. it- 13a/11
ẕ. olun- 12b/06, 12b/11, 3a/06, 5a/06
[=5]

zīrā Far. Şundan dolayı, şu sebeple, çünkü anlamlarında bağlaç.
z. 15a/07, 22b/06, 2b/06, 2b/08, 4a/06, 50b/09, 56a/06, 57a/10, 57b/03, 57b/11
[=10]

zīrek Far. Açıkgöz, akıllı, çalışkan.
z. ol- 57b/04
[=1]

zirnīḫ Far. Atom numarası 33, atom ağırlığı 74,91, yoğunluğu 5,7 olan, atmosfer basıncı altında 450 °C'de süblimleşen, maden filizlerinde çok yaygın bulunan, metal görünümünde basit element, sıçanotu, zırnık. Krş. **sıçan otı**
z. 38a/08, 41b/08, 42a/04, 48b/09
ḳara zernīḫ 18a/03
ḳara zirnīḫ 21a/04

şaru zirnīḫ 20a/10, 37a/03

[=8]

ziyāde Ar. Çok, daha çok, daha fazla.

z. 58b/05

z. it- 58b/04

[=2]

ziyān Far. Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, zarar.

z.+dur 42b/08

[=1]

2. BİTKİ ADLARI DİZİNİ

A

aġaç Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.
a.+a (aġaca) 18a/06, 26a/10, 27a/07, 51b/02, 54b/01
a.+ı (aġacı) 26a/10
a.+ı (pelid aġacı kabı) 32a/02
a.+ı (serv aġacı) 48a/11
a.+ından (sögüt aġacından) 57b/09
a.+ınıñ (sögüt aġacınıñ ḳabı) 42b/01
a.+ınıñ (tut aġacınıñ ḳabı) 51b/07
a.+ıla 30a/07
a.+larda 45b/11
a.+doḳun- 22b/11
a. şoḳ- 26a/02
berk aġaç 26a/03
ḳuru aġaç gibi 28a/05
[=17]

aġu yapraġı Baldıran, maydonozgiller familyasından olan ve nemli yerlerde yetişen bazı zehirli bitkilerin ve bu bitkilerden elde edilen zehirin ortak adıdır. *Conium maculatum*. Krş. **diflā**
a. 48b/01
[=2]

anār Far. Nargillerden, düzgün ve parlak yapraklı, canlı kırmızı iri çiçekli, hafif dikenli ağaççık. *Punica granatum.*
ekşi anar ḳabı 51a/07
[=1]

andūz Nemli yerlerde yetişen, parlak sarı veya turuncu çiçekli, halk tarafından nev ilacı olarak kullanılan, sert kokulu, uzun ömürlü, her mevsime dayanıklı otsu bitki, andız otu. *İnula helenium*
a. 24a/03
a.+ı 15b/09, 16b/02
[=3]

ʿanzarūt (<Far ʿanzurūt) Baklagiller familyasından, geven cinsinden, sarı çiçekli ve dikenli, çok yıllık, bodur çalı, *astragalus sarcocolla.*
ʿa. 18b/01, 24b/07, 28b/03, 37b/01, 51a/02
ʿa.+birle 39a/10
[=6]

ardıç Servigiller familyasından, iğne yapraklı, ağaç ve çalı formundaki taksonların ortak adı, *cupressaceae.*
a. ḳaṭranı 36b/04
[=1]

arpa Buğdaygillerden, hayvan yemi olarak tüketilen, taneleri bira ve ekmek yapımında da kullanılan önemli bir tahıl.
a. 13b/09, 14b/11, 15a/02, 38a/11, 44b/09, 47a/04, 57a/05, 57a/08, 58b/02
a. bit- 57a/04
a.+nıñ içi 57a/07
a.+sın 4b/09
a.+sını uvat- 15a/03
a. tut- 35b/07
a. unı 23a/11, 30b/08, 34b/06, 35a/08, 45a/01, 53b/09, 54a/02
a. unın 53b/01
dögülmiş arpa birle 27b/09
[=23]

ʿaṣfūr Ar. İki çeneklilerden, akdeniz bölgesinde kendiliğinden yetişen veya kültür bitkisi olarak yetiştirilen, sarı, turuncu, kırmızı çiçekli, dikenli, tüysüz bitki, yalancı safran, papağan yemi, *tinctorius.*
ʿa. 23b/10
ʿa. çiçegi 47b/02
[=2]

B

bādem (<Far. bādām) İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve

beyaz çiçekler açan, 5-12 metre boyunda ağaç. *Amygladus communis.*

b. 31b/01

b. yağı 24a/07, 26b/01, 27b/10

[=4]

bādıncān Patlıcangiller familyasından, kalın saplı uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. *Solanum melongana.*

b. 50a/05, 50a/07

b.+ı 19a/05

[=3]

baḳla İri taneleri kabuksuz olarak veya fasulye gibi yeşil kabuğu ile pişirilip yenen, besleyici bitki. *Vicia faba.*

b. gibi 22a/11

[=1]

balduran Maydanozgillerden, zehirli bir bitkidir. Ev ilaçlarında kullanılmaz. Hekimlikte ağrı ve spazm giderici olarak, siyatik, tetanos, trilemnius nevraljisi vb. tedavisinde kullanılır.

yaş balduran yapraġı 48b/06

[=1]

belesān Far. Sert oval damarlı ve kenarları dişli yaprakları vardır. Ağacı çizilerek reçinesi elde edilir. Çok yıllık ağaçtır, pelesenk.

b. yağı 40a/02

[=1]

benefşe Menekşegillerden, bir veya çok yıllık otsu bir bitki, *viola tricolor.*

b. 24a/07, 26b/11

b.+yağı 15b/08, 16b/05

[=4]

biber Yun. Patlıcangillerden, bulunan bir bitki, *Capsicum annuum.*

b. 27a/06

[=1]

boyan Fasulyegillerden, 30-60cm yükseklikte, tüysü yapraklı, mavimsi, mor çiçekli, tatlı olan toprak altı bölümleri hekimlikte ve serinletici içkilerin yapımında kullanılan, çok yıllık otsu bir bitki, meyan. *Glycyrrhiza glabra*

b. 27b/04

[=1]

böġürtlen Gülgiller familyasından, meyveleri yabancı agregat tipte olan ve yenen, gövdesi dikenli çalı şeklinde olan bir cins. *Rubus rosaceae.*

b.+i 42a/01

[=1]

buġday Buğdaygiller familyasından, çiçeklenmesi başak şeklinde, tohumları kullanılan, bir yıllık otsu bitki. *Triticum sativum.*

b. 35b/07, 47a/04, 47a/10, 53a/06

arı buġday 13b/09

[=5]

burçaḳ Baklagillerden, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan yıllık bir yem bitkisi, *Vicia ervilia.*

b. unı 52a/04, 53a/02

[=2]

buyan Bk. **boyan.**

b. 31b/06

[=1]

büber Bk. **biber**

b. 53b/09

[=1]

Ç

çadır Maydanozgillerden, öz suyu hekimlikte kullanılan, kan ve lenf damarlarını genişletici, ağrı dindirici, mikrop öldürücü hassalara sahip bir bitki; çadır uşağı. *Dorema ammoniactun.*

ç. (dāne çadır) 52b/07

[=1]

çam Çamgiller familyasından her dem yeşil, iğne yapraklı, yaprakları 5'li kümeler halinde olan, kozalaklı, reçineli ağaçların ortak adı.

ç. saḳızı 18a/09, 22a/01, 28b/04, 33a/06, 37b/02, 41a/08, 43a/05, 50a/11, 51a/02, 52b/08

ç. saḳızı ile 50b/10

[=11]

çekirdek Etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.

ç. 19a/08

ç.+i (çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm) 27b/08

ç.+in (ḳabaḳ çekirdegin) 56b/07

[=3]

çelti Far. Pirincin içinde bulunan yabancı bitki tohumları.

ç. toḫumı 32b/11

[=1]

çoġan Kökü ve dalları, suyu sabun katılmış gibi köpürten, kir temizleyici bir bitki, sabun otu, helvacı kökü, *saponaria officinalis*.

ç. ile 40a/01

[=1]

çörek otı Düğün çiçeğigillerden, çiçekleri saplarının ucunda ve tek tek bulunan, süs bitkisi olarak yetiştirilen bir yıllık otsu bitki. *Nigella damascena*.

ç. 15b/10, 56a/09

[=2]

çüküṅdür Pancar, *beta vulgarisfolliora*.

ç. yapraġı 44a/07, 47a/11

[=2]

D

defne İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzümsü meyvesinde ve kabuklarında mide düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. *Laurus nobilis*.

d. yağı 25b/07

d. yapraġı 44a/11

[=2]

diflā Ar. Zehirli ot. Krş. **aġu yapraġı**

d. 48b/01

[=1]

E

ebe gümeci İki çenekliler sınıfının ebegümecigiller familyasından, her yerde kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı hassaları sebebiyle tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan, yaprakları sebze olarak yenen bitki. *Malva sylvestris*.

e. toḫumın 13b/10

[=1]

erik Gülgiller (*Rosaceae*) familyasından, yaprakları basit, yenen etli ve sulu bir meyvesi olan, yapraklarını döken, ağaç ya da çalı şeklinde bitkilerin genel adı.

e. 29b/05

[=1]

evlik İki çenekliler sınıfının kara buğdaygiller familyasından, sulak yerlerde, su kenarlarında kendiliğinden yetişen, yaz aylarında yeşilimtrak ufak çiçekler açan, yaprakları sebze gibi kullanılan, çok yıllık otsu bitki, *Rumex patientia*.

e. 20a/02

e. dibi 31a/06, 48a/11

[=3]

F

feslegen Bk. **fesligūn**

f.+i (yabān fesligeni) 44a/08

[=1]

fesligūn Yun. Ballıbabagillerden, saksılarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, keskin kokulu, ufak yeşil yaprakları kekik gibi bahar ve koku verici

olarakkullanılan, küçük beyaz çiçekli bitki. *Ocimum basilicum.*

f. 50b/01

[=1]

G

gebere Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki, pancar. *Capparis spinosa.*

g. dibi 47b/08

[=1]

gerdeme Sulak yerlerde yetişen yenilir, yeşil renkli bir çeşit ot, tere. *Lepidium sativum.*

g.+ini (şu gerdemenini) 31a/07

[=1]

gül Gülgiller familyasından, reseptakulumu olgunlukta etlenen ve fındıksı meyveleri saran, genellikle yapraklarını döken dikenli çalılar halinde olan, ülkemizde 24 tür ile temsil edilen bir cins.

g.+i (pelid güli) 18a/03, 21a/04

g. şuyı 16b/04

g. yaġı 19a/10, 21a/08

[=5]

günlik Bk. **günlük**

g. 24b/08

[=1]

günlük Ülkemizde Muğla ilinde yetişen, 20 m yüksekliğe erişebilen, çınar görünüşünde bir ağaç, sığla. *Liquidambar orientalis.*

g. 29a/07, 34b/06, 37b/01, 50a/11, 50b/02, 51a/02

[=6]

güyegi Bk. **güyegü**

g. otı 16a/07

[=1]

güyegü Ballıbabagiller familyasından, pembe ya da beyaz çiçekli, çokyıllık otsu bitki, keklikotu. *Origanum vulgare.*

g. otı 44b/01

[=1]

H

ḫardal Ar. Turpgillerden, 100-150 cm yükseklikte, sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan ve tohumu hekimlikte kullanılan, tadı acı ve bir yıllık bir bitki. *Brassica nigra.*

ḫ. 23a/10, 26b/07, 53b/08

aḳ ḫardal 27a/06, 35a/07

[=5]

ḥaṣıl Ar. Yeşilken hayvanlara yedirilmek için erken ekilen ekin.

ḥ. 33a/10

[=1]

ḫaṭmi Ebegümecigillerden, bazı cinslerinin kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir süs bitkisi, ağaçküpesi. *Althaea officinalis.*

ḫ. yapraġı 33b/05

[=1]

hāvuç Far. Maydonozgiller ailesinden, taç yaprakları beyaz, pembemsi veya sarı renkli, kök yemler arasında yer alan, karotence zengin, şekerin yanında nişasta da, tek veya iki yıllık otsu bitki, yeregeçen, *Daucus carota.* Krş. **keşür**

h. 58b/02

[=1]

helīle Doğu Hindistan'da yetişen bir bitkinin olgunlaşmadan önce toplanan ve kurutulan 1-3 cm uzunluğunda, iğ biçiminde sert, kokusuz taneleridir. Sarı Helile ve Kara helile olmak üzere iki çeşidi vardır. *Terminalia chebula.*

h. (şaru helīle) 29b/05

[=1]

ḫınẓıl Ar. İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, elma büyüklüğünde, sert kabuklu, yağlı toḫumlu, acı ve kokusuz bir meyve veren, parçalı yapraklı, sarı çiçekli, sürüngen gövdeli, çok yıllık otsu bitki. Acı

hıyar, acı elma, it hıyarı. Toḫumları veterinerlikte ve müshil olarak kullanılır. *Citrullus colocynthis.*

ḫ. içi 39a/10

[=1]

ḫıṭmi Bk. **ḫaṭmi**

ḫ. 25b/02, 29a/06, 34b/06, 46b/10

ḫ. toḫmı 27b/04

ḫ. yaġı 17b/01

[=6]

ḫıyār-şenbe Far. Baklagillerden, siyah renkte olan meyvelerinin içinde çekirdeklerden başka hekimlikte kullanılan bir öz bulunan bitki, Hint hıyarı, Çin tarçını. *Cassia fistula.*

ḫ. 26b/06

ḫ. içi 27b/05

[=2]

I

ışırġan Isırgangillerden, terkibinde formik asit bulunan, sert tüylerle kaplı, halk hekimliğinde romatizmaya, mafsal ağrılarına, kanamaya vb. çeşitli hastalıklara karşı kullanılan dalayıcı bitki. *Urtica membranacca.*

ı. dikeni 33b/06

[=1]

İ

iki ḳardaş ḳanı *Calamus draco* isimli palmiyeden elde edilen bir rezin. *Sanguis draconis.*

i. 24a/03

[=1]

incir Far. Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, pürtüklü, geniş ve dilimli yapraklı, çoğunlukla sütlü, yumuşak odunlu bazıları tırmanıcı olan ağaç ve bu ağacın etli, tatlı, içinde küçük çekirdekleri bulunan meyvesi.

i. 20a/02, 27b/08, 31b/07, 33a/05, 48b/05, 57b/01

i.+e 41b/09

eski incir 48a/07

ḳuru incir 41b/06

[=9]

it üzümü Patlıcangillerden, 20-25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı,uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bazı ilaçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki; köpek üzümü. *Solanum nigrum.*

i. 27a/05

[=1]

K

ḳabaḳ Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki, *Cucurbita.*

ḳ. çekirdegi 56b/07

ḳ.+ı (ḳuru ḳabaġı) 40a/01

[=2]

kāfūr Ar. Kafur ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, güzel kokulu bir madde.

k. 15b/06, 16b/03

k.+ı 15b/09

[=3]

ḳaraca ot Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki. *Helloborus niger.*

ḳ. 49a/03

ḳ.+ı 35b/02

[=2]

ḳaranfil Caryophyllaceae familyasından, ülkemizde doğal olarak yetişen 67 türü bulunan, bazılarının kültürü yapılan, bir ya da çok yıllık otsu bitkiler. *Dianthus caryophyllus.*

ḳ. 23a/09, 42b/05

[=2]

ḳaşnı Yaban marulu, hindiba. *Cichorum endivia.*

ḳ.33b/09

ḳ. suyı 29b/06
ḳ. toḫumı 29b/01
ḳara ḳaşnı 15b/11
[=4]

ḳaz ayaġı Ispanakgillerden, yaprakları kaz ayağına benzeyen ve yemişlerinden yapılma toz ya da uçucu yağ, hekimlikte iyi bir solucan düşürücü olarak kullanılan kır bitkisi. *Chenopodium botrys*.
ḳ. 28a/11
[=1]

kelem Far. Turpgiller ailesinden, yaprakları sebze olarak kullanılan, protein bakımından zengin, sindirilme derecesi yüksek, soğuğa karşı dayanıklı yeşil bitki, lahana. *Brassica oleracea.*
k.+iñ içi 49b/06, 49b/08
[=2]

kendür Kendirgiller familyasından, sap liflerinden halat ve çuval yapılan bitki; kenevir. *Cannabis sativa.*
k.+ile (ince berk kendürile) 50a/07
[=1]

keşür Havuç. Krş. **hāvuç**
k. 38a/09
[=1]

kettān Ar. Ketengiller familyasından, mavi çiçekli, gövdelerinden keten lifi, tohumlarından keten yağı elde edilen, bir ya da iki yıllık, otsu bitkiler. *Linumusi tatissimum.* Krş. **segrek**
k. bezi 39b/03
k. toḫumı 48b/04
[=2]

ḳızıl boya Kökboyasıgillerden, 1-2 m uzunluğunda, çalı görünüşünde, gövdesi sert dikenli, kök sapları boyacılıkta kullanılan, çok yıllık bir bitki, kökboyası, yumurtakökü. *Flubia tinctorum.*
ḳ. 28b/04, 32a/11, 41b/04, 42a/04, 48a/11, 50b/05
[=6]

ḳızıl ṣandal Hindistan, Malezya ve Avustralya'da yetişen yarı asalak ağaç. Odunu reçine, tanen ve renk maddeleri taşır. Kuvvet ve peklik verici olarak kullanılır. *Epicharis bailloni*.
ḳ. 44a/04
[=1]

kiçi boynızı Bk. **kiçi boynuzı**
k. 32a/03
[=1]

kiçi boynuzı Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan ağaç, *Ceratonia siliqua;* harnup ve bu ağacın baklaması, şekerli olan yemişi.
k. 17b/06
[=1]

kimyon Ar. Maydanozgiller familyasından, parçalı yapraklı, beyaz çiçekli, oval meyveli, meyveleri baharat olarak kullanılan, ana vatanı Mısır olan, bir yıllık otsu bir bitki türü.
k. 33a/06
[=1]

kişniç Far. Maydanozgillerden yaprakları maydanoza benzeyen, 30-50 cm, beyaz çiçekli, tüysüz, parlak bir yıllık otsu bitki. *Coriandrum sativum.*
k. 26b/05
k. toḫum 29b/01
k. toḫumı 44a/05
[=3]

ḳoz Far. Cevizgiller familyasından, meyvesi için yetiştirilen 30 m kadar yükselebilen, kerestesi değerli bir bitki, ceviz. *Juglans regia.*
ḳ.+ı 19b/03
ḳ.+ı (servi ḳozı) 51b/08
ḳ. içi 55b/04
ḳ. ḳadar 53b/11
ḳ. yaġı 26b/07, 26b/11
[=6]

ḳumla Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. *Vitis.* Krş. **leblāb**

ḳ. 16b/07, 31a/10

[=2]

küncid Far. Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki, susam. Krş. **sīsem**

k. yaġı 16b/10

[=1]

L

lāden Far. Ladengillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, tüylü ve genellikle yapışkan yapraklı, beyaz veya pembe çiçekli, reçinesi hekimlikte kullanılan bir bitki. *Cistus creticus.*

l. 27b/11, 49b/10

[=2]

leblāb Ar. Belli bir cins üzüm veren, dalları çardak üstüne yayılan tırmanıcı küçük ağaççık, üzüm ağacı, asma. *Vitis.* Krş. **ḳumla**

l. 16b/06

[=1]

M

maḥmūde Ar. Çit sarmaşığıgillerden, yaprakları ok ucu biçiminde, çiçekleri soluk sarı renkte, 50-100 cm boyunda, çok yıllık ve otsu bir bitki. *Convolvulus scammonia.*

m.58a/07

[=1]

maṣṭakī Ar. Sakız ağacı, fıstık ağacı gibi ağaçların kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi reçine.

m. 24a/08, 28b/04

[=2]

māzū Far. Servigiller familyasından, yaprakları karşılıklı ya da çapraz pulsu ve kiremit dizilişli, sürgünleri şişkin, kozalakları dikdörtgenimsi veya konik, pulları ince ve bükülebilen, her pulda beş kadar tohum olan, yaprak dökmeyen çalı ya da ağaççıklar. *Thuya.*

m. 39a/09, 41b/04, 51a/07, 51b/08

[=4]

mercimek Far. Baklagiller familyasından, mavimsi, beyaz, eflatun çiçekleri olan, meyveleri legümen tipte, her meyvede iki tohum bulunan, bir yıllık, otsu bitkiler. *Lens culinaris.*

m. 27b/03

[=1]

mercümek Bk. **mercimek**

m. gibi nesnecük 54b/08

[=1]

mersīn Mersingillerden, Güney ve Batı Anadolu dağlarında yetişen, yaprakları yaz kış yeşil kalan, gıda ve parfüm sanayisinde ham madde olarak kullanılan, meyvesi murt adıyla bilinen, esansı çıkarılan, beyaz çiçekli, güzel kokulu bir ağaç, mersin ağacı, sazak. *Myrthus commırais.*

m. 32a/02

m. yapraġı 43a/04, 44b/01, 51a/05, 51b/08

[=5]

mezdeki Bk. **maṣṭakī**

m. 50a/11, 51a/02, 58a/08

m.+yile 52b/08

[=4]

mīşe Far. Kayıngillerden, üç yüz kadar türü arasında, kış yaz yapraklarını dökmeyenleri de bulunan, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı. *Quercus.*

m.+de 38a/01

[=1]

O

ot Toprak üstü gövdeleri genelde yeşil renkli olan ve ikincil kalınlaşmanın olmadığı bitkiler.

o. 16b/06, 20b/02, 37b/11, 38a/03, 38a/06, 45b/06, 48a/02, 49a/04, 51a/08
o.+a 34a/09
o.+da 23b/05
o.+ı 38a/04, 48a/03
o.+ı (çörek otı) 15b/10, 56a/09
o.+ı (güyegi otı) 16a/07
o.+ı (güyegü otı) 44b/01
o.+ı (ḳaraca otı) 35b/02
o.+ı (ṣıçan otı) 20a/11, 36b/02, 52b/02
o.+ı (ṭuraḳ otı) 27b/04
o.+ın 43a/05
o.+ın (ṣıçan otı) 19a/08
o.+ıñ kokusı 16b/09
o.+lar 26b/08, 28b/11, 44b/04, 48a/10
o.+lar (bitürici otlar) 51a/01
o.+lar (bitürüci otlar) 43b/03
o.+ları 23a/11, 23b/07, 28b/07, 29a/08, 33a/02, 35b/04, 37b/04, 39b/02, 48b/08, 52b/03
o.+larıla 52a/06
o. otla- 24b/11
o.+u (ṣıçan otu) 37a/04
o.+u (ṭuraḳ otu) 26b/05, 33a/05
o.+un 16b/07
o.+uñ kokusı 42b/07
ḳaraca ot 49a/03
yaramaz ot 26b/03
yaş ot 44b/08, 53a/06
[=52]

P

panbuḳ Ebegümecigiller familyasından, kapsül tipi meyveleri olan, tohumları üzerindeki beyaz tüyler pamuk olarak kullanılan, tohumlarından yağ elde edilen, ülkemizde bazı türlerinin kültürü yapılan, bir yıllık, otsu ya da yarı çalımsı türleri olan bir cins.
p. 18a/06, 26a/10, 28b/08
p.+(eski panbuḳ) 28b/05, 52b/06
p.+ı (panbuġı) 35b/03
p.+ıla (eski panbuġıla) 18a/10, 19a/02, 20b/07, 22a/01, 29a/02, 36b/02, 41a/05, 50b/04, 50b/11, 51a/08, 52b/03
p.+ıla (panbuġıla) 52b/10
[=18]

papadiye Papatyagiller familyasından, kenardaki çiçekleri beyaz, ortadaki çiçekleri sarı renkli, aken tipi meyveleri olan, ülkemizde doğal olarak 50 türü bulunan, çok yıllık, otsu, nadiren çalımsı bitkiler. *Matricaria chamomilla.*
p. 25b/02, 33b/06
[=2]

papadiyye Bk. **papadiye**
p. 44b/02
[=1]

pelīd Ar. Yurdumuzda yetişen meşe türlerinin uzunca, fındığa benzeyen, sert ve pürüzlü, bir yüksük içinde bulunan, tanen bakımından zengin meyvesi, palamut. *Quercus.*
p. aġacı ḳabı 32a/02
p. güli 18a/03, 21a/04
[=3]

penbel Sıcak ve ılıman bölgelerde yetişen otsu veya çalı türü, yapısında zehirli etkili pirazolidin alkoloitleriyle hayvanları güneş ışığına karşı duyarlı kılan maddeler içeren bir bitki bambul otu. *Heliotropium.*
p. 43a/04
[=1]

pirinç Far. Buğdaygiller ailesinden, sulak ve bataklıklarda tohumları için kültürü yapılan, selüloz ve silis içeriği yüksek çok sert kavuza sahip, taneleri protein bakımından fakir, nişasta bakımından zengin tek yıllık otsu bitki. *Oryza sativa.*
p. unı 45a/01, 54a/02
[=2]

R

rāziyāne Far. Maydanozgillerden, 1-1,5 m yüksekliğinde, sarı çiçekli, yaprakları iplik biçiminde parçalı, hoş kokulu, baharatlı meyveleri anason gibi yemeklerde ve bazı içkilerde tat verici olarak kullanılan, hekimlikte gaz söktürücü olarak yararlanılan çok yıllık otsu bir bitki. *Foeniculum vulgare.*

r. toḫumı 25b/09

r. yapraġı 38a/02

[=2]

S

ṣabr Zambakgiller familyasından, yaprakları etli ve kırılgan, çoğu zaman rozet biçiminde gövdeyi saran ve acı bir özsu içeren, ishal yapıcı, safra söktürücü ve yumuşatıcı gibi hassalara sahip pek çok türü olan bitki. *Aloes.*

ṣ. 24b/08, 51a/07, 51b/04

ṣ.+ı 49b/10, 34b/06

ṣ.+ı Soġṭūri 29a/07

[=6]

saḳız Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sızan, çiğnendiğinde yumuşayan, hoş kokulu, beyaz renkli reçine.

s.+ı (çam saḳızı) 18a/09, 22a/01, 28b/04, 33a/06, 37b/02, 41a/08, 43a/05, 50a/11, 51a/02, 52b/08

s. (çam saḳızı ile) 50b/10

s.+ile 37b/09

[=12]

ṣandal Santalaceae familyasından hoş kokulu, tıbbi yararları olan, boyu 4-9 metre arasında değişen 100 yıla kadar yaşayabilen bir ağaç. *Santalum.*

ḳızıl ṣandal 44a/04

[=1]

sarımsaḳ Zambakgiller ailesinden, çiçekleri uçta şemsiye biçiminde olan, soğanlı, kandaki yüksek serum kolesterolü ve trigliserit seviyesi ile damar tıkanıklığı riskini azaltan etkiye sahip çok yıllık kültür bitkisi. *Allium sativum.*

s. 17a/04, 28a/08, 33b/10, 55b/11, 56a/08

s.+ı (sarımsaġı) 18b/06, 25b/06, 49a/09

s.+ile 35a/07

s. ṣapı 25b/03, 33b/06, 44b/02, 56b/04

s. toḫumı 31a/11

[=14]

segrük Ketengiller (Linaceae) familyasından, mavi çiçekli, gövdelerinden keten lifi, tohumlarından keten yağı elde edilen, bir ya da iki yıllık, otsu bitkiler, zeyrek. *Linumusi tatissimum.* Krş. **kettān**

s.+i (segrügi) 48a/07

[=1]

serküle Diş otugillerden, kurak ve çorak yerlerde yetişen, çok yıllık ve otsu bir bitki, Mısır anasonu, kurşun otu, *plumbago zeylenica.*

s. 44a/05

[=1]

servi Far. Servigillerden, Akdeniz bölgesinde çok yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen, 25 m boyunda, ince, uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı bir ağaç, andız, selvi, servi ağacı. *Cupressus sempenvirens.*

s. aġacı 48a/11

s. ḳozı 51b/08

[=2]

sīsem Susamgillerden, sıcak bölgelerde yetişen küçük bir bitki. *Sesamum indicum.* Krş. **küncid**

s. 53b/02

s. yaġı 31b/02, 45a/04, 47b/01

[=4]

ṣoġan Zambakgiller familyasından, soğanlı, yaprakları yuvarlak ve içi boş, çiçekleri uçta şemsiye şeklinde ve zarsı bir yapı ile çevrili, yaprakları taze olarak, gövdesi taze ya da kuru olarak yenen bir kültür bitkisi. *Allium cepa.*

ṣ.23a/01, 55b/11

ṣ.+ı 30a/11

ṣ.+ı (aḳ ṣoġanı) 20a/01

ṣ.+ıla (aḳ ṣoġan ıla) 17a/04

ṣ.+ṣuyı 47a/08

aḳ ṣoġan 31a/11

ḳızıl ṣoġan 55a/03

ḳızıl ṣoġan ḳabı 32a/11

[=9]

sögüt Söğütgiller familyasından, çok değişik yaprakları olabilen, çiçekleri tek eşeyli, taç yaprakları olmayan, kapsül tipi meyveleri olan, ülkemizde 23 türle temsil edilen, yaprak döken, ağaç ya da çalı yapısındaki bitkiler. *Salix.*

s. aġacı 57b/09

s. aġacınıñ ḳabı 42b/01

s. küliniñ ṣuyu ile 37a/05

[=3]

ṣusam Bk. **sīsem**

ṣ. 27b/10, 54a/06

ṣ. yaġı 17a/05

[=3]

süsen Far. Süsengiller familyasından, rizomlu ya da soğanlı, kılıçsı yapraklı, mavi, mor, beyaz, kahverengi gibi renklerde çiçekleri olan, mezarlıklarda, park ve bahçelerde süs bitkisi olarak da yetiştirilen, çok yıllık bitkiler, zambak. *İris germanica..*

gök süsen dibi 32b/10

[=1]

Ş

şalġam Far. Hardalgiller ailesinden, toprak altı yumruları sebze olarak kullanılan, enerjice zengin, lezzetli, ancak köklerinde ve yapraklarında glikosinolatlar bulunan, etin rengini, sütün tat ve kokusunu bozabilen, tiroit bezinin büyümesine yol açan bitki, turp lahanası. *Brassica rapa.*

ş. gibi 50b/07

[=1]

şaytırac Ar. Yapılarında tanen, şeker, alkaloit ve fumarik asit içeren, enfüzyon, şurup ve ekstre halinde genel güçlendirici ve kanı temizletici olarak kullanılan şahteregiller ailesinden bir bitki, şahtere otu.

ş.-ı Hindī 29b/01

[=1]

şeker Far. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı.

ş. 23b/06, 27b/10, 45a/01, 54a/03

[=4]

T

ṭavşan mayısı Al, ufak meyveleri olan, çalı süpürgesi yapmaya elverişli, küçük boyda bir çeşit ağaç.

ṭ. 56a/08

[=1]

tetri Anacardiaceae familyasından, 1-3 m yükseklikte, olgunlukta kırmızı renkli ve ekşi olan meyveleri sumak ekşisi baharatı olarak kullanılan bir tür, sumak.

t. yapraġı 25b/03

[=1]

ṭuraḳ Maydanozgiller familyasından, yaprak ve dalları, salata ve yemeklere koku ve lezzet verici olarak kullanılan, meyveleri gaz söktürücü olan, 60 cm kadar boyda, sarı çiçekli, tek yıllık, otsu bitki, dere otu. *Anethum graveolens.*

ṭ. otı 27b/04

ṭ. otu 26b/05, 33a/05

[=3]

ṭut Far. Dutgillerden, kuzey yarım kürenin genellikle ılıman bölgelerinde yetişen, yapraklarıyla ipek böceği beslenen ağaç ve bu ağacın, ak, kara, pembe renkte ekşi veya tatlı, sulu meyvesi. *Morus.*

ṭ. aġacınıñ ḳabı 51b/07

[=1]

U

ʿūd

Ar. Asphodelaceae familyasından Alo e cinsini oluşturan anavatanı Afrika olan bitki türlerinin ortak adı, öd ağacı. *Aquilaria agallocha.*

ḳara ʿūd yapraġı 27a/06

[=1]

Ü

üzüm Asmagiller (Vitaceae) familyasından, yaprakları elsi, bakka tipi meyveleri olan ve meyveleri için kültürü yapılan, ülkemizde 3 tür ve pek çok kültür çeşidi ile temsil edilen, tırmanıcı gövdeli, çalı formundaki bitkiler. *Vitis vinifera.*

ü. 31b/07

ü.+i (it üzümi) 27a/05

aḳ üzüm ḳurusı 29b/04

çekirdegi çıḳmış ḳızıl üzüm 27b/08

ḳızıl üzüm 55a/02

[=5]

Y

yabān feslegini Sütleğengillerden, otsu veya odunsu sürüngen gövdeli bitki, yer fesleğeni, sultan otu. *Mercurialis annua.*

y. 44a/08

[=1]

yarpuz Ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden, kısa saplı, az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki. *Mentha pulegium.*

y. 25b/02, 44b/01

y. yapraġı 16a/07

[=3]

yonca Baklagillerden, başak durumundaki çiçekleri kırmızı veya mor renkli, hayvanlara yem olarak yetiştirilen çayır bitkilerinin genel adı. *Trifolium.*

y. 13b/08, 28a/01, 33a/10

y.+dan (yaş yoncadan) 17b/08

[=4]

yüzerlik Demirdikenliler ailesinden beyaz çiçekli, özellikle aşırı derecede otlatılmış alanlarda bol miktarda bulunan, meyvelerinden nazarlık yapılan, içerdiği beta-karbolin alkaloitleri nedeniyle mera hayvanlarında eş güdüm bozukluğu ve felçle belirgin zehirlenmelere neden olan, çok yıllık otsu bitki, nazarlık. *Peganum harmala.*

y. 25b/02

y. toḫumı 55a/07

[=2]

Z

zaʿferān Ar. Süsengillerden, baharda çiçek açan, 20-30 cm boyunda, soğanlı bir kültür bitkisi, safran. *Crocus sativus.*

z. 15b/06, 15b/09, 16a/01, 23b/05, 24a/08, 31a/07, 32b/01, 32b/11, 33a/11

[=9]

zencebīl Ar. Zencefilgillerden, Hindistan ve Malezya'da yetişen, yaklaşık 100 cm yüksekliğinde, kamış görünüşünde, çok yüksek ve otsu bir bitki. *Zingiber officinale.*

z. 15b/11, 27a/05

[=2]

zerdālū Far. Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük çekirdeği acı, etli ve sarı meyveli bir türü. *Armeniaca vulgaris.*

z.+yi 48b/05

[=1]

zeyt Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, 10-20 m yüksekliğinde, dalları dikensiz, yaprakları karşılıklı, küçük ve gümüş renginde, uzun ömürlü bir ağaç. *Olea.*

z. 18b/10, 37b/03, 39b/08, 52b/08, 58a/05

z. yaġı 17a/06, 21b/02, 25a/03, 27b/11, 30a/04, 30a/09, 50b/03

[=12]

3. HASTALIK ADLARI DİZİNİ

A

aḳsa- Hafifçe topallamak.
a.-r 36a/03, 36a/10
[=2]
aḳsaḳ Aksayan, hafifçe topallayan.
a.+ol- 12a/07
[=1]
aʿmeş Ar. Gözü zayıf olma, zayıf gözlülük.
a. 11b/02
[=1]
ʿaṣāṣṣ Ar. Atın kuyruk sokumundaki ağrı.
a. 12b/10
[=1]
aʿzel Ar. Atın yürürken alışkanlıktan dolayı kuyruğunu kaldırması. Krş. **ekşif**
a. 12a/03
[=1]

B

barṣ Ar. Atın tüysüz yerlerinde görülen uyuza benzer bir hastalık; abraşlık.
b. 12b/08
[=1]
bere Bir yere çarpma, incitme veya vurma sonucu vücudun herhangi bir yerinde oluşan çürük.
b. 12b/11
[=1]
bevāsır Ar. Kaşınma, sulanma, kızarıklık gibi belirtilerle kendini gösteren, bulaşıcı olmayan; fakat kolay geçmeyip genellikle uzun süre devam eden yaygın deri hastalığı; mayasıllar, basurlar.
b.+ıñ kökin kes- 18b/08
b.+ol- 18a/01
[=2]
bıcılġan Hayvanların ayaklarında hasıl olan yara, çatlak.
b.+ol- 19a/11
[=1]
buñal- Çok sıkılmak, sıkıntı ve çaresizlikten şaşkın duruma gelmek.
b.-maz ol- 9b/05
[=1]

C

cerāḥat Kanın damar dışına sızmasıyla vücut dokularında meydana gelen, akyuvarların hakim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yara.
c. 29a/02, 35b/06, 43a/11
c.+a 38b/03, 40a/07
c.+a ur- 40a/03
c. aḳ- 49a/11
c. it- 43b/03
c. ḳal- 43b/05
c. ol- 21b/07
[=10]
cüẕẕām Ar. Hansen basilinin sebep olduğu, sinir sistemi ve deri başta olmak üzere birçok sistem ve organı etkileyebilen bulaşıcı bir hastalık, miskin hastalığı, lepra.
c. 12b/07
[=1]

Ç

çerime Atın gövdesi ya da karnının altında yumru şeklinde oluşan, akıntılı hastalık.
ç. belür- 49a/01
[=1]

D

daḫass Ar. Hayvanın tırnağı yanında arız olan şişkinlik, dolama, etyaran.
d. 12b/07
[=1]
delürek Deli gibi.
d.+ol 8a/01
[=1]

demregü Deride yer yer küme durumundaki birtakım kabartılarla kendini gösteren hastalık, temriye. Krş. **ḳuya**
d. 21b/04
d. kurdu 42b/04
d. ol- 20b/10
[=3]

ditre- (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak.
d.-dügi 30b/04
d.-r 53b/06
d.-rse 44a/11
[=3]

dutul- Bir organ veya bir şey hareket edemez olmak.
d.-ur 35b/08
siñirleri dutul- 35b/08
[=2]

E

ekşif Ar. Atın yürürken alışkanlıktan dolayı kuyruğunu kaldırması. Krş. **aʿzel**
e. 12a/03
[=1]

F

fataḳ Ar. İç organlardan bir parçanın, genellikle bağırsak bölümünün karın çeperlerini geçip deri altında ur gibi bir şişkinlik yapması, kavlıç, herni. Krş. **miftāḳ**
f. 12b/09
[=1]

fatıḳ Bk. **fataḳ**
f. ol- 52b/11
[=1]

felāʿ Ar. Çatlama, yarılma, kopma.
f. 25b/11
[=1]

G

gici Uyuz hastalığı.
g.+si kesil- 55a/09
[=1]

gicik Kaşınma, kaşıntı, uyuz hastalığı.
g.+i (ḳuru giciki olsa) 48b/03
[=1]

H

ḥamrā Ar. Ateşli hastalık.
ḥ. 12b/08
[=1]

ḥummā Ar. Vücut sıcaklığının özel ve özel olmayan etkenlerden dolayı artması olayı, ateşli hastalık, nöbet, sıtma.
ḥ. 12b/11
[=1]

ḫunāḳ Bk. **ḫunnāḳ**
ḫ. 12b/10
[=1]

ḫunām Ar. At, eşek ve katırlarda görülen bir hastalık; bulaşıcı, akıntılı bir tür çıban.
h. 36b/05, 38a/06
h. gibi 38a/03
h.+lar 38b/05
[=4]

ḫunnāḳ Ar. Boğaz mukozasının şişmesi, boğak, anjin.
ḫ. 27a/10
[=1]

I

ısıtma Anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık, sıtma, malarya.
ı. ṭut- 43b/10
[=1]

ıṭlāḳ Ar. Bağırsaklarda peristaltik, salgı veya permabilite artışı ve su emilmesinin azalmasına bağlı olarak sık sık ve sulu kıvamda dışkılama, diyare, ishal.
ı. 31b/09
[=1]

İ

intişār Ar. Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma. Krş. **ṭoġcalan-**
i.12b/06, 34b/01
i.+ı ol- 28a/04
[=3]

iriñlen- (Yara için) Cerahat toplamak, iltihaplanmak.
i.-ür 36a/10
[=1]

irkil- Vücudun bir yeri dışarıdan gelen bir uyarıcının etkisiyle kanlanıp şişmek.
i.-dügi 46b/11
i.-üp ṭur- 4a/01
ḳan irkil- 46b/11
[=3]

K

ḳaʿad Ar. Atın bileğindeki zayıflık ve güçsüzlük.
ḳ. 12b/09
[=1]

ḳabara Atın ön bacaklarındaki şişkinlik.
ḳ.+nıñ 47b/10
ḳ. ol- 47b/08
[=2]

ḳabarcık İçi su, hava dolu ufak kabartı veya kürecik.
ḳ. çıḳ- 23b/09
[=1]

keʿāb Ar. Atın aşık kemiklerinin birinin sağa diğerinin sola dönmesine verilen ad.
k. 12b/06
[=1]

kel Far. Bir mantarın yol açtığı, sarı kabuklu yaralar şeklinde beliren ve vücutta kılların bir daha çıkmamak üzere dökülmesine yol açan bulaşıcı hastalık.
k. baş gibi ol- 52a/02
[=1]

kelef Çok ince pullanmayla karakterize edilen ve pulların kalınlığı buğday kepeği inceliğinde olan cilt hastalığı.
k. ol- 52a/01
[=1]

ḳıʿās Ar. Sırttaki kamburluğa veya göğüsteki çıkıklığa verilen ad.
ḳ. 12b/10
[=1]

kīsi Far. İçine sıvı toplanmış ur, kese.
k. ol- 22a/02
[=1]

ḳudur- Kuduz hastalığına yakalanmak, kuduz olmak.
ḳ.-dugıñ 55a/10
[=1]

ḳuduz Köpek, kedi, tilki vb. memeli hayvanlardan ısırma, tırmalama veya salya yolu ile insana geçen, genellikle çırpınma, sudan korkma şeklinde beliren, zamanında aşı yapılmazsa ölümle sonuçlanan hastalık.
ḳ. 55b/04, 55b/06
ḳ.+dur 55b/06
ḳ.+idügin 55b/07
ḳ. ṭala- 55a/10, 56a/04
[=6]

ḳurlaġan Atın ayağında olan, irinli, erkek ve dişi olmak üzere iki çeşidi bulunan, ihmal edilirse atın tırnağını yerinden çıkarabilecek bir hastalık adı, dolama, etyaran. Krş. **ṭabaḳ**
ḳ. 39a/02
[=1]

ḳuya Özellikle kol ve bacak derisi üzerinde çıkan, bazen kaşıntılı kırmızımsı küçük kabarcıklarla belirgin, nedeni belirsiz deri hastalığı; temriye hastalığı. Krş. **demregü**
ḳ. ol- 20b/09
[=1]

M

melaḥ Ar. Atın dizinin iç yanının şişmesine verilen ad.
m. 12b/09
[=1]

miftāḳ Ar. Karın boşluğundaki organlardan bir veya birkaçının normal veya yaralanma sonucu oluşan bir delik veya yarıktan geçerek deri altında yer alması, herni. Krş. **fataḳ**
m. 12b/09
[=1]

mişmiş Ar. Diz, dirsek veya omuz kemiklerinin baş kısmında meydana gelen kırılma.
m. 12b/07, 42a/10
[=2]

N

nāṣır Bk. **nāsūr**
n. 52b/04
[=1]

nāsūr Ar. En çok el ve ayağın sürekli sürtünmelere uğrayan noktalarında üst derinin kalınlaşması ve sertleşmesiyle oluşmuş deri.
n. 12b/08
n. ol- 21b/07, 52a/11
[=3]

nefḫa Ar. İlerleyici ve iltihaplanmaya doğru giden yaygın bağ dokusu yangısı. *Flegmon.*
n. 12b/08
n. ol- 33b/02
[=2]

nemle Ar. Vücudun bir yerindeki uyuşukluktan sonra kan dolaşımının başlamasıyla o yerde karıncalar dolaşır gibi bir his uyanması, karıncalanmak, uyuşmak.
n. 12b/08
[=1]

Ö

öksürük Üşütme gibi bir sebeple ortaya çıkan göğüs hastalığı.
ö.+i (atıñ öksürügi olsa) 31a/01
[=1]

öyken Hayvanlarda olan akciğer hastalığı ve öksürük.
ö.+ine 33a/04
[=1]

R

raḥża Ar. Hayvanın tırnağı içine taş dokunmasıyla oyulup yara olması.
r. 12b/11
[=1]

ribve Ar. Ağır solunum güçlüğü nöbetleriyle belirgin bir hastalık, nefes darlığı, astım.
r. 12b/10
[=1]

S

saġargu Bk. **saḳaġu**
s. 15b/01
[=1]

ṣaġır İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen.
ṣ.+dur 11a/04
[=1]

saḳaġu Özellikle atlarda görülen ve insanlara da bulaşan ölümcül bir hayvan hastalığı, sakağı, ruam, mankafa.
s. 15a/11
s.+nıñ alāmeti 15b/01
[=2]

saḳargu Bk. **saḳaġu**
s. ol- 17a/01
[=1]

ṣancılan- Sancıya tutulmak.
atıñ içi ṣancılansa 29b/09
[=1]

şayru Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız.
ş. ol- 55a/01
[=1]

seraṭān Ar. Bir organ veya dokudaki hücrelerin kontrolsüz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urların yol açtığı hastalık, amansız hastalık, kanser türü.
s. 12b/09
s. ol- 50b/06
[=2]

sıraca Deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlenmelerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü.
s. 36a/08
s. içün 48a/01
[=2]

sigil Deride, özellikle ellerde oluşan zararsız, pürtüklü küçük ur.
s. 50a/05
s.+i 19a/06
s. ol- 19a/04, 50a/03, 50a/07
[=5]

suʿāl Ar. Şiddetli öksürük.
s. 12b/11
[=1]

Ş

şaşı Birbirine paralel görme ekseni olmayan göz veya kimse.
ş. at 11b/02
ş. idi 11b/05
[=2]

şiḳāḳ Ar. Hayvanlarda ve daha çok atların bukağılık çukurluğu derisi, topuk, parmaklar, eklemlerin büklüm yüzleri, koltuk altı ve skrotumda görülen ıslak, sızıntılı deri yangısı. Krş. **bıcılġan**
ş. 12b/07, 42a/03
[=2]

T

ṭabaḳ Sığırlarda, ağız ve tırnaklar arasında kabarcıklar görünmesi ve yüksek ateşle beliren, genellikle arıza bırakan bulaşıcı hastalık, dolama, etyaran. Krş. **ḳurluġan**
ṭ. ol- 38b/11
[=1]

ṭaşırġa- Çok yol yürüyen at, koyun, sığır vb. hayvanların tırnaklarının taşa çarpmaktan bozulması, acıması.
ṭ.-mış iken 40b/08
ṭ.-sa 47b/06
[=2]

tecerrüd Ar. Deride ani olarak meydana gelen ve genellikle bir süre sonra yine çabucak kendiliğinden kaybolan sınırları belirgin ödematöz şişliklerle karakterize toksik-alerjik bir deri hastalığı, ürtiker, kurdeşen.
t. 12b/08
[=1]

ṭoġcalan- Sinirlerin gerilmesi, kasılması sonucu, özellikle ayak ve başta görülen bir tür hastalık, tutulma. Krş. **intişār**
ṭ.-sa 28a/04
[=1]

tuḫme Çok yemekten olan mide şişkinliği, mide dolgunluğu.
t. ol- 47a/03
[=1]

U

uyuz Uyuz böceğinin, üst derinin altına girerek yaptığı kaşındırıcı, bulaşıcı bir deri hastalığı.
u. 54b/03
u. gibi ol- 19b/09
u. içün 54b/06
u. ol- 48a/06, 54a/08, 54b/03
u.+uñ kökini kes- 54b/11
[=7]

Ü

ürpek Atın ayaklarında görülen ve diz tüylerini döken, uyuza benzer bir hastalık.
ü. ol- 19b/09
[=1]

Y

yaġır Yük ve binek hayvanının sırtında, eyer ve semerin açtığı yara.
y.+ı (bögrek yaġırı olsa) 43b/06
y.+nı üzerinde 11a/06
y. ol- 43a/02, 43a/09
atuñ omuzı yaġır olsa 42b/08
[=5]

yara Yumuşak dokuları oluşturan ögelerin kesici, yaralayıcı veya bunlara benzer araç veya gereçlerle birbirinden ayrılması.
y. 35b/04, 43b/02, 58a/01, 58a/11
y. içi 28b/07, 41a/09
y. ur- 57b/05
y.+ya doy- 57b/05
y.+ya soḳ- 57b/10
y.+ya ur- 56a/07, 56a/10
[=11]

yarıl- Delinmek, yırtılmak, üzerinde yarık açılmak.
y.-sa 41b/05, 51b/07, 52b/11, 57a/09
y.-ur 57a/10
atıñ ayaġı yarıl- 41b/05
atuñ ṭoynaġı yarıl- 57a/09
bögregi yarıl- 52b/11
[=8]

KAYNAKÇA

Ağar, Mehmet Emin, *Ebu's- Suud Efendi'ye Atfedilen bir Baytarname*, Enderun Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1991.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3. cilt, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul, 2005.

Çınar, Ali Abbas, *Türklerde At ve Ondokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü: (yazılı ve basılı kaynaklarla karşılaştırma)* Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1993.

_____, *Türklerde At ve Atçılık*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 22. Baskı, Ankara, 2005.

Erk, Nihal, *İslâm Medeniyeti Çağında Veteriner Tababette Gelişmeler ve Naserî.* A. Ü. Veteriner Fakültesi yayınları: 109. Ankara, 1959.

Geyikoğlu, Nilay, *Hacı Ali bin Hacı Muhammed Aksarayi'nin Kitabu Baytarname Tercümesi (İnceleme - Metin - Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

Kaya, Mahmut, "Aristo", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 3. cilt, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991.

Küçük, Esma, *Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesinde Bulunan ve Aristo'ya Atfedilen Anonimleşmiş Baytarnameler: Kitabu Baytarname II (vr.42b-94b) (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım),* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.

Meninski, F. a Mesgnien (1680), *Thesaurus Linguarum Orientalium, Turcicae, Arabicae, Persicae.* 3 cilt, Viyana [Mehmet ÖLMEZ (Yayımlayan), Simurg Kitabevi, İstanbul, 2000 (Tıpkıbasımı)].

Redhouse, Sir James W., *Türkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2011.

Steingass, F., *A Comperehensive Persian- English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Şen, Mesut, "Baytarnameler", *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atcılık*, Türkiye Jokey Kulübü, Resim Matbaacılık A.R, 1995. sy. 177-263.

_____, *Kitabu Baytar-name: Tenkidli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1987.

Türk Dil Kurumu, *Derleme Sözlüğü*, I- VI, Birleştirilmiş Tıpkıbasım, Ankara, 2009

_____, *Tarama Sözlüğü*, I- VII, 4. Baskı, Ankara, 2009.

_____, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara, 2005.

_____, *Veteriner Hekimliği Terimleri*, Sözlüğü, İstanbul, 2009.

ÖZ GEÇMİŞ

05 Ağustos 1986 Kocaeli doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Kocaeli'de tamamladım. 2009 yılında Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdim. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım. 2011 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programını tamamladım.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام
على محمد وعلى آل محمد واصحابه اجمعين
ائمة الدين وعلماء اهل اليقين ووزراء
صاحب رسم آيين وعقلاء دور شويله روايت
قلورلركم جون بادشاه اعظم ملك ملوك الامراء
في العالم اسكندر ذو القرنين رحمة الله عليه
رحمة واسعة دوم ولايتندن خروج قلدى

وكيش

وكيش بحرين دوتدى وخرسان ملكين دخى الدى
بلخ شهرينه ارشدى وحصار قلدى وخيلى
مدت اتوردى ناكاه الله تعالى امر برله اول
لشكر اراسنده قزلق اولدى واتلرينه نعوذ
بالله منها قران اوغردى وبو خبر اطرافه
ارشدى مكركم حكيم ارسطاليس اول جريده
حاضر دكل ايدى بو خبر اكا ارشدى في الحال
اول دخى علم قوتيله وذهن تيزليكيله بو كتاب
تصنيف قلدى واسكندره كندردى جون بو كتاب
اسكندره ارشدى اول جرى بونوك ايجنده او
لان ادويه برله اتلرينه علاج قلدلر الله تعالى

عنایتی برله خسته اولن انلره صحت روزی قلدی
وبو کتابه بیطرنامه دیو ادقودلر اول زمانه
دکن بلکه انقراض عالمه دکن هر علت که آته واقع
اوله بو کتاب ایچنده اولان معالجه سبب اولوب
حیوان صحت بولور پس مجموعی خلقه واجبدر که
بو کتاب صقلیلر وپادشاهلر که زیرا پادشاهلر
لشکرسز اولمز ولشکر صلاح سوز اولمز وساز
سلاحده اتدن ایو اولمز زیرا که اتیله قچانه بتر قودو
غنی دوتر وعزم ایلدوکی یره تیزجک ارشور وهم
دمشلردر کم نته ادمی الله تعالی دورت نسندن
یرتمشدر اکا اناصیر اربعه درلر دوردک بریسی
اکسک

اکسک اولسه پادشالق رسم تمام اولمز اول دورت
دک بریسی عاقل وعالم وزیردر وبریسی دخی
جری اباداندر وبریسی دخی رعیت مهرباندر
وبری دخی سپاه قوی اولمقدر سپاه قوی اولمز
الا ایو اتیله وایو سلاح ایله وسلاح اتدن
یکرک اولمیه کم یوقروده ذکر اولوندی ایدی
اول اتک ایوسنی ویرامزنی ونجه رنکده
اولن ات ایودر وات خسته اولیجق علامت ندر
ودواسی ندر انی بلمک کرک واجبدر بیان ایده لم
ان شاء الله تعالی اتک ایوسی بودر
کم یوجه بویلو اوله وبوغون انجقلو وخوب

صورتلو اوله والا كوزلو اوله وقلقلری اوزون
كه اكا قمش يبرغی قلقلو درلر وايكی قلاغنك
اراسی كيك ودشلری صق واشغا دوغی يوقرو
دوداغندن اوزون اولميه واوكوز اومزلوا
وايلوغه طلو وكجوك بكرلو واجق كوزلو اورته
بويلو دخی ايودر وخابسی يرنده تو اولميه و
قجنك اراسی واكاكی الت وكربكلری قره اوله
واوازی تيز واتی اوله وهرنسنه كورور اوله
واكی قجينك اراسی اكن كيك واكن طار اولميه
وبولجه كدركن ايكی قلاغيله اشارت ايده ايده
كيده وكندوبی ترازو ايدوب كيده واوكنه

هرنه

واوكنه هرنه كلورسه اوقكبی تيزكجه اركلوب
طورميه وايكی قجی برابر اوله ويوريجك
قجنه جوكك اولميه وطولشوق يورومیه
ودخی الماجقلری يومرو اولميه واكر الماجغنك
يری برندن بيوك اولورسه اول ات قيمتلو
اوله كيم ذيرا هنرلو اولور واوستونه بنجك
كاهل دبرنميه روان يوريه وانشده يوقشده
بر قاعده اوزرينه يوريه وصويه تيز ميل
اتميه وبلن اكه اكه يورميه وقسرق كوريجك
تيز كشنيه قولاك يرينك توبی انجه اوله و
طينقلری اوزون وانلو وقره اوله واوكجه

واوكجه سی دكرمی اوله دوه طبنلو اولميه ويالوسی
انجه اوله اما خردلری يوغون اوله وقويرو
غن يوقارو كتوريجك اشغه قويه وصفراسنك
ايكی يانی كيك اوله واوك اياغن كتوريجك كرو
تيز بصه وبلكلری يوغون اوله واشقلری
يومری اولميه وقج اياغن اوك اياغينك او
زرندن اشوره وقشانجق اوك اياغنه يقين
وبلكه اراسنه دوكه وبلی اوزون اولميه
ويورويجك قويروغن اكميه واربسين تيز تيز
جينيه وقشانجق بلن اكميه وناكاه بلكلميه
ويولده نسنه كوريجك قجن قجن كتميه اما اكر
صاغ

52

صاغ ايكوسندن صول ايكوسی بر اكسك اولورسه
انوك كبی ات يوكروك وهنرلو اولور وغايت
بهادرلو اولور وصويه اوغرايجق واخوره
جكيجق اول صاغ اياغن بصه اكر انك كبی صول
اياغن بصرسه انك كبی ات صولق اولور
وصولاق ات مبارك اولمز بو ذكر اولنان
التمش ايكی سنجه در اكر جميع بر اتده بولنور
سه اول اتك نظيری اولمز مكر كندو كبی اوله
اتده كه بونلرك جمله سی اولميه بادی
اون ايكی سنج بولنمق كرك در واول اون ايكی ... سنجك
اوجی عورتدن اوله واوجی دوه دن اوله

واوجی قتردن اوله واوجی صغیردن اوله
مثلا عورت کبی خوب اوله وبدن نازك وبور
جکی اوزون واحالو اوله ودوه کربکلو اوله
وبوینی اوزون وسکرلری یوغون دوه سکرکبی
اوله وقتر قویروقلو وقولقلو اوله وصغر
قبقلو وقارنلو وخردلو اوله وبوسنجلو اتلر
دخی ایودر وهنرلودر ونه درلرسه المق کرك
اول خورمای
طوروات ایو اوله وهنرلو اوله ودویر وبوطنلو
اتك کم ایقلری وطوینقلری وکربکی ویالی
وقویروغی واکاکی قره اولورسه غایت
ایودر

ایودر ودخی آل ات کم قزل صغو اولمیه و
کوزلری وخایسی ویالیسی وقویروغی وایقلری

وطوینقلری قره اوله اول دخی ایو اولور
وطروات کم یالی وقویروغی اوزون اوله اشکون

اولور ویکرك اولور وبولده وبالجقده
دویر ودخی قورت قوله اتکیم قلان

ارقسی کبی یالیسندن قویروغنه دکن بر قره
خط جکلمش اوله ویالیسی وقویروغی ودذ
ندن

ودذندن اشغسی قره اوله اول هنرلو وبرك
اولور اما بوددکمز غیری اولسه اکا شرغه

دذلر انك کبی ات تسست اولور اسنی منزله
یتورمز وقره یاغز ات برز قره دق اوله اول

دخی فی الجمله ایو اوله اما اکر کول دنکی کبی او
لورسه کم یالیسی وقویروغی وبودی آراسی

وطوینقلری قره اوله ایو اولور یوغسه المغایرمز
وقره ات کم غایت قره اوله وکوزلری قزل اوله

اول

اول یوکرک اوله وبوله دویه اما دلورک
اوله وغوغاده جلقلنر وبعضی دبه کن وا

واصیرغن اولور ولیکن جق یشار الات کم
قزلسغو اوله وجبار ات واق ات ایو اولمز

واكر اولورسه نادر اولور واكر جبار انك كربكلرى
وايقلرى اق اوله انك كوزى كوندز سهل كوره

واكر يالوسى وكوزلرى وبودى اراسى قره اولور
سه اول ياوز اولميه والاجه انكه باشى كوجوك
اوله

اوله وقويروغى اوزون واوازى اتى اوله وقجلر
سكل اوله اشكون اولور ويكرك اولور وبلكه يور
غا اولور ودمر بوز انكه بويلو اوله وقرسى اغندن

جوق اوله وبوينى يمرو اوله اشكون اولور
واكر بوينى دوز اولورسه قتى يوكرك اوله
ويل اسدوكى وقتن غايت ساق اولور ودونله

فراستلو اولور ویولی بولور اما بعض ات کوزه
خور اولور انك کبی ات ایو اولور ویکرکی غایت
یوکرك اولور وبوز انکم یالیسی وقویروغی

وکر بکلری قره اوله اول دخی ایودر اول ات
اسده بوکلمز اولور ویوله دویر واکر بودیکمزك
عکسی اولورسه کم طینغی اق اوله بونك کبی ات قره
ده

57

قره ده کور مرجیل اولور وجیل ات کم یالیسی
وقویروغی اوزون اوله وطینغی قره اوله بو
روکن ویوکرك اولور واکر طایسنك بك بك
اولورسه غایت هنرلو اولور هرنه بهایه

اولورسه المق کرك سیسرلو ات که قجی
سکل اول دخی ایو اولور سیجان تولو ات
کوزه خور اولور اما یوکه وبنمکه غایت ایو اولور

اما جون صفتلری بلندی ایو اولانی
بیان ایدلوم کیم یرامزدر واسینه شومدر

قوتلو اولمز صفت قبیح قره اتکم کوزی قزل
اوله یاوز اولور دبه کن واصرغن اولور
وطرو اتکم قوزغون کوزلو اوله کیجه کورمز
اولور

اولور وشول اتکم اول صول اباغن صویه بصه
اول ات صولاق اولور وبورمز اولور وشول
اتکم قصرق کوره کشنمیه اول دلسون در وشول
اتکم طاوول اوین اشدوب اورکمیه اول صغیردر
وشول اتکم قره لسنه اوزرینه بورویه اورکمیه
اول کیجه دخی کورمز اولور وشول اتکم یغزنی
اوزرنده ویا خایسنده وقولاغی یرنده ویا
دیزی اوزرنده وکربکی اوستنده قیل بتمش اولسه
اول ات شوم اولور وتوبی قسه جق اتك
دکمسی ایو اولمیه وشول اتکم صول کوزی جاقر
اولسه شوم اولور وشول اتکم کوزلری طنلق

اوله اول كوندوز ايوجه كورمز اولور بونك كبى
اته عرب اعمش درلر وشاشى ات يعنى اكرى
كوزلو ات صورتجه كوزه خور اولور وعيبلو
كبى اولور اما عرب وعجم اول اته قتلودر د
دمشلر وبو مشهوردركم دولدول دخى شاشى
ايدى ديرلر وايكى كوزى جاقر ات هم قيورمز
وصول اياغى اق ات شوم اولور وشول اتكم
كوزى وكربكى اق اوله اول كندوز دخى ايو كورمز
اولور وشول اتكم بوردكن باشنى يوقرو قالدر
ميه وبالجغه كرجك سوك سنن برغه انك كبى
ات عيبلو اولور وشول اتكم اوكى قجندن وياقجى
اوكندن

اوكندن اوزون اوله اول ات سورجك اولور
وشول اتكم يوردكن قويروغنى قالدوره اول
عيبدر انك كبى اته عرب اعزل دير واكشف
دخى دير واول اتكم اوك اياغندن قجنى اشور
ميه اول دخى ايو اولمز بونك كبى اته عرب
اقج در وشول اتكم اوكى قجندن وياقجى اوكندن
اوزون اوله انك كبى ات دائم اقساق اولور
انك كبى اته اسبق درلر وبنمكدن قجن ات
وباشى قتى ات وبلكلكان ات واسرغن ات
ودائم جوق كشنين ودبكن ات ويوردكن ترسه
ترسليجى اولمين ات وبورنى سيرق وجوقوركوز لو

اٰت وَالْبِن طَشْرَه جُوق جِقَرْاَن اٰت بُو جُمْلَه سِی یَرا
مَزْ دِرْ جُونْ بُو دَخِی بِلِنْدِی اٰنِی دَخِی بَیَانْ اِیدَلُوم
اٰتِكْ خَسْتَلُوكِی نَدْرْ وَنَدَنْدُرْ وَعِلَاجِی نَدْرْ وَعَلَامَتِ
نَدْرْ مَعْلُومْ اِیدَلِمْ اٰتِكْ یِكِرْمِ یَدِی دُرْلُو خَسْتَه
لُوغِی وَارْدُرْ وَهَرْ خَسْتَه لُوغِنْ اٰدِی وَارْدِرْ وَاوُلْ
خَسْتَلْقَلَرْ بُونْلَرْدِرْ كِمْ ذِكْرْ اُولُنُورْ اِنْتِشَارْ وَكَعَابْ
وَدَخَسْ وَجُذَاهْ وَمِشْمِشْ وَغُورْ وَشِقَاقْ
وَحَمْرَا وَنَاسُورْ وَبَرَصْ وَتَجَرُّدْ وَنَمْلَه وَنَفْخَه
وَمَلَحْ وَقَعْدَه وَسَرَطَانْ وَفَتَقْ وَمِفْتَاقْ وَ
قِعَاسْ وَخُنَاقْ وَرِبُو وَمَعَلْ وَعَصَاصْ
وَسُعَالْ وَرَحْضَه وَبَرَه وَحُمَّى اَمَّا بُو ذِكْرْ اُولُنَانْ
خَسْتَلْقَلَرْ

خَسْتَلِقْلَرْكِمْ اَتَه وَاقِعْ اُولُورْ سَبَبْ بُوكِمْ قِزْغُونْ صُو
وِیرُورْلَرْ وَیَا اٰتْ قِزْمِشْكَنْ بِرْ یِرْدَه طُورْغُورَ
لَرْ وَیَا خُودْ دَرْلَمِشْ اُولَه جُولْسِزْ قُورْلَرْ وَیَا یُو
لْدَنْ كَلْمِشْ اُولَه اٰتِكْ اِیرَنْ تِزْجَكْ اَلْمِیَه وَیَا بِرْ
یِرْدَه اٰتِی بَغْلَرْلَرْ خَامْ اُولُورْ وَنَاكَاهْ قَتِی بِنَرْ وَیَا
قَتِی سَكِرْدِرْ وَیَا خُودْ اٰتِی تُوتُونَه بَغْلَرْلَرْ وَیَا خَزَانْ
وَقْتِنْدَه اٰتِی یَغْمُورَه جُولْسُوزْ قُورْلَرْ وَیَا خُودْ
اٰتِی كُونَه قَرْشُو بَغْلَرْلَرْ دَخِی قِزَرْ وَدَخِی صُوتْمَدَنْ
صُو وِیرُورْلَرْ وَیَا خُودْ یَازْ كُونِنْدَه كُونْدُزْ كُونَشَه
وَكِیجَه صُووُغَه دُوقُنْدُرْرْلَرْ وَبُو یَازِیلَانْ
خَسْتَلِقْلَرَه سَبَبْ بُو ذِكْرْ اِتْدُوكِمِزْ فِعْلْلَرْدُرْ اَمَّا

هَرْكِمْكِه اَتِنِى بُودِه كَلَمِزْدَن سَقِنَه سَلَامَتَه كَتُورَ

بُو بَابْ آتِى سَمَرْقَنْدَه بِجَه اِيمَكْ كَرَكْ اِتِى بَيَانْ اِيدَلُوم

هَرْكِمْ دِلَسَه اَتِنِى تِيزْجَكْ سَمَرْدَه اَوَّلْ كَرَكْ بُودُرْكِمْ

بُرْقَرَاكُو بِرْدَه بَغْلَيَه وَجُولِنْ اَرْقَسِنْدَنْ كِدَرْمَيَه

بَغْرُودَنْ وَكُونَشْدَنْ صَغْلَيَه وَبَرِى اِيكِنْ اِتِى وَاكِنْ

صُوقْ اُولَمِيَه وَطَاغْ بَرْدَه اُولَمِيَه وَاوْزَدِنْدَنْ

كِمْسَه كِجُوبْ اِغْجَمِيَه وَبَنِى اَلَدُوبْ وِيرَه لَرْ

وَبِنْدَه دُرْلُو نَسْنَه يَدُورَلَرْ بُوغْجَه وَصَمَاكِه نُوزِى

اُولَمِيَه وَاَرْپَه وَاَرِى بُغْدَاىْ وَهَرْكُونْ يُوزْ اُونُوزْ

دِرْهَمْ اَبَه كُوبِجِى غَنْمِينْ وِيرَه لَرْ وَسُوبِنْ دَخِى دُودْ

دُغِى بِرْدَه وِيرَه وَيَازْ كُونِدَه اَنَه صُوقِ جُوقْ

وِيرُلُو

وِيرَلَرْ وَاگَرْ قِشْلَاقْ كُوبِنِى اُولُوْرْسَه كُونْدَه اِيكِى كَزْ قَشَا

غُودَه لَرْ وَقُلَاغِنْ وَقُويُرُوغِنْ وَبُودْ لَرِكْ

اَرَاسِنْ بَاكْ اِيدَرْ لَرْ وَيَازْ كُونِدَه بِرْ قَشِيَه وَاسِّى

صُوبِلَه هَرْكُونْ اَيَاغِنْ بُويَه وَبَنِى غَايَتْ نَمِيزْ

وِيرَه اَگَرْ بُوطَاغِلَه اَيلِيَه اُولْ اَتْ قِرْقْ كُونَه دَكِنْ

بِنْمَكْ اُولْ اَتْ يَرْمِيَه مَكَرْ بَرَاقْ اِيدَه دَخِى بِنَه جُونْ

اَتْكْ اِيُوسِنِى وَيَرَامَزْ بِلْدِكْ وَبِجَه بِسَلَمَكْ كَرَكْ اَتِى

بِلْدُرْدِكْ اِمْدِى اِنِكْ بَاشِنْ بِلْمَكْ فَاعِدَه سِنْ دَخِى

بِلْدُرَلِمْ بَابْ اَتْ بَاشِنْ بِلْمَكْ بُودُرْكِه اَتِكْ بَاشِنِى

دِشِنْدَنْ بِلِنُوْرْ اَوَّلْ قُلُونِكْ اِيكِى دِشِنِى اَشَاغَدَه

بِتَرْ وَاِيكِى دِشِنِى يُوقَرُودَه بِتَرْ بُودُورْتْ دِشْلَرَه

ابتدائیات درلر وایکی دشی دخی اولرك یاننده جقر
انلره واسطات درلر وبنلرك یاننده ایکی دخی جقر
انلره رباعیات درلر اتك قرق ایکی دشی اولور
اون ایکیسی اوکده اولور اتوزی آزوسنده اولور
اما ات اوج بشر اولیجق قولن دشنك قباغن اچار
دور دونه دکن شویله قلور بشنده برز قولن
دشن بره غور وقلان دیشنك دیلری یوغونلنور
والتسنده بر یانی دخی کدلور اما یدسنده
بر یانی دخی کدلور ایچی قره جه اولور وسکزنده
دشلرینك اوجی دکرمی اولور وطقوزنده کی
جقور اولور شویله کیم ارپه صغر اوننده تمام

دوبدوز

دوبدوز سلر اوننده ن کچجك اتك یاشنی کمسه بلمز
اما عاقللر قاتنده اتك یاشنی ارپه بلور
ات کم اربسنی اوتدی اول ات اشندن قالمز
وات کم دوه دشلو اولور اتك یاشنی هیچ معلوم
اولمز وبو دخی اولور کم اتك دشنی اکلدورلر
یکت کورنسون دیو ولیکن قری ات کوزندن
دخی بللودر زیرا که قری اتك کوزلری جقور
اولور جون یاشی دخی بلندی اتك ختلغنی
دخی وعلاجن بیان ایدلم اول اتك باشنده
اولانی بیان ایدلم بلکلکه اتك باشنده بر رنج
اولور اکا سنقاغو درلر بو ایکی دورلودر وبرینه

سَاغَرْكُو دِيرْلَرْ اَمَّا سَقَاكُونِكْ عَلَامَتِ اُولْدُرْكِدِ
بُورْنِي دَلُوكَلَرِنْدَنْ اِيرِكْ يِكِي يَشْنَه اَغْرْ بَاشِنِي اَشْغَه
دُونْتُرْ وَبُورْنِنِي دِيوَارَه سُورَرْ وَبُورْنِكْ فَتْلُوسِي
كَرِيلُورْ وَطُورْدُوغِي يِرْدَه خِرْخِرْ اِيدَرْ اَنِكْ
عَلَامَجِي اُولْدُرْكِمْ اَوَّلْ بُونِكْ اِيكِي يَانِنْدَنْ قَانْ
اَلَرْ وَاَنْدَنْ صُكْرَه كَافُورْ وَذَعْفَرَانْ دُوكَه وَ
اَخْشَمْ وَقِتِنْدَه مَاسُورَه بِرْلَه بُورْنِنَه اُوفُورْلَرْ
وَاُوسْتِنَه بَنَفْشَه يَاغِنْ طَمْزُورْلَرْ اَكَرْ سَاكِنْ اُولْسَه
اَنْدُورِي دُوكَلَرْ بِرْدِرْهَمْ ذَعْفَرَانْ بِرْدِرْهَمْ كَافُورِي
يُمْشَقْ دُوكَلَرْ بُورْنِنَه اُفُورْلَرْ اَكَرْ يِنَه كِمْزَسَه جُوَارْ
اُوتِي ذَنْجَبِيلْ وَاُوغْلَنْ اَنِسِي وَقَرَه فَاصِلِنِي هَرْ بِرِنْدَنْ
ايكِسْنُو

ايكِسْنُو دِرْهَمْ وَذَعْفَرَانْ بِرْدِرْهَمْ بُونْلَرِي اِيكِي يُوزْ
دِرْهَمْ سُوجُويِلَه قَيْنَدَلَرْ وَسُوزَلَرْ اَمَّا سُنُولْ
قَدَرْ قَيْنَدَه كِمْ اُوچْ بَخِشْدَه بِرِي قَلَه وَبِرْدِرْهَمْ
اَغْ نَفَطْ قَتْلَرْ دَخِي اُوچْ بَخِشْ اِيدَلَرْ هَرْ كُونْ
بِرْ بَخِشْ بُوزْنِنَه دُوكَلَرْ اِلِجَقْلَه وَبِرْ زَمَانْ بَا
نِنِي يُوقَارُودَه دُونْلَرْ وَاكَرْ بُونْكَلَه كِمْزَسَه
بِرْ زْيَادْ نُوزْ يَبْرَغِي وَصَمَانْ نُوزِي وَكُويْلِكِي اُولْتُرْ
بُونْلَرِي خَمِيرْلَه قَيْنَدَلَرْ اِسْجَقْلَه طُودْ بَه سِنَه
قُويَلَرْ بَاشِنَه اُصَالَرْ تَاكِمْ اُولْ عِلَّتْ سُوكِلَه
كِيدَه بُونْكَلَه دَخِي كِمْزَسَه عُورْتْلَرِيكْ
حَيْضِ بِرْزِينْ اَلَرْ بُورْنِنَه نُتْزَلَرْ وَبَنْلَرْ قَنِي

قتی قتی یوریدلر تاکه قزه بورننندن صوکله
اکر انوکله دخی کتمزسه اندوزی اله قزیه قمشله
بورنی دلوکنه افوره اردنجه ازه جق کافور او
فوره وبرز کول صیو طمزره اکر قتی صوق کونده
اولورسه بنفشه یاغن طمزره اکر یاز کوننده
اولورسه بر اوت واردر اکا لبلاب درلر وتر
کیجه قومله درلر اول اوتون اشفا یبرقسز یاننی
کسه کدره یقاروسن اتك توروسنه قویه باشنه
اصه برز زمان طوره تاکه اول اوتك قوقسی
دماغنه جقه سوکه اندوره وبورننه کنجد یا
غن طمزره اما مجربدر حیض بزی باب
بر اتده

بر اتده کم سکرغو اولسه اول علت درلمشکن
صو ویرمکدن اولور علامت اولدرکه تسکیرور
وبورننندن صارو صو آقر وبورننی ایاغنه
سورر علاجی بودرکم صارمساق دوکلر اق
صوغانیله دخی خمیرله بشورلر وایچنه سوسم
یاغنی قویلر ویاخود زیت یاغن قویه لر
قیندلر تاکم خمیر کیده یاغی قله وایکی درهم
نفط قته لر برنجه کز بورننه دوکلر دفع اولور
اکر بونله کتمزسه بز یری توه ایچنده برز صو
یله قیندهلر توروسنه قیوب باشنه اصه لر
بو ایکی علته بوندن مجرب یوقدر وایو اولنجه بد

يدى كز هر كون صغر ياغن وخطمى ياغن بر برينه
قته بوينونه دورته وبعض اتك بوغازينك
ايچ ياننده اولور آنك علامت اولدركه ات
يرندن دبرنمز وبورنندن نفس ويرمز و
اغزندن صولور وكوزلرى صارارور وايچدوكى
صو بورنندن كلور بونك علاجى بودركه كچى بو
ينوزينى هوانده دوكه وياغله قرشدوره كونده
التى لقمه اته يدوره وياش يونجدن ارتوق
نسنه ويرميه اكر ياش بولنمزسه اصلده ويره
اما اتك خلاص اولمسنه علامت بودركم
ات اقرمغه بشليه باب اكر اتك بورنى
ايچنده

ايچنده بواصر اولسه علامت اولدركه بور
نندن صارو صولر اقر ايركلو علاجى بودركه
قلم زنكار وقره زرنيخ وپليد كولى هر برندن
بر درهم صويله يغوره لر مرهم كبى اوله
كوزه كورينور يرده ايسه برمغله درتلر
واكر كورنمزسه بر اغاجه بنبق صره درتلر
اوچ كونه دكين هر كون بر كرت درته واندن
صكره صاى ياغى درتلر ميخى قوبه واندن
صكره برز زفت وجام سقزى ونفط برله قيندلر
مرهم كبى اوله كونده ايكى كرت اسكى بنبوغله
درتلر وبونوك ايله دخى اولمزسه بش درهم

سرکه واون درهم بال بش درهم زنکار وانذروت
اوچ درهم واسفداج ایکی درهم . ومردنسنك
ایکی درهم وسیلکون اوچ درهم بونلری بربرینه
قرشدره مرهم کبی اوله کونده ایکی کرت اوره
خوش اوله اما اکر کورینور یرده اولسه
کسمکدن یکرك یوقدر . وکسدکدن صکره سر
مساغی وایچ یاغن طوزیله دوکلر مرهم کبی اوله
اول کسلن یره اوره وبرز زمان دوتلر کم بوا
سرك کوکن کسه سیلکون یکرمی درهم مردنسك
اون درهم وزیت اتوز درهم وسرکه یکرمی درهم
وشق اون درهم بونلری هوانده مرهم کبی دوکه
لر

لر وشقی سرکیه قتلر اندن صکره کروقلنن
قتلر کونده ایکی کرت اسکی بنبوغله ورالر
تا ایو الونجه باب اکر اتك بورنی اوستنده
وبا دوداغی اوستنده وبا اکاکنده سکل او
لسه علاجی بودرکم بادنجانی مرهم کبی دوکلر
اول اول سکلی انوك ایله جوق اوالر قرتله
اکر اسکیدن اولسه کندونك قلیله بغلیه لر
اوزله دوشه واکر اکی جکردك سجن او
تن اوردلرسه دخی اسان کده اما بالیله قر
شدورب اوره دوشدکدن صکره یرینه کول
یاغن وره باب اکر اتك ایاغی بجلغان

اولسه علاجی بودرکه اول یکن ترلیه بر زمان
یورده لر واندن صابونله واصی صویله یو
یلر واندن قوزی یقالر هوانده دوکلر وسه
وبشمش شاب وقلم زنکار وطوز بونلری اود
کورممش بالیله یغور دورته وقتی قتی اوره
کده یاخود کونده ایکی کرت حوم وزفت وبریز
وبرز نفط قتلر اورلر ویاخود طکوز یاغی
ایله برقاچ کر قتی قتی اولرکده باب اکر اتك
ایاغی اوربك اولسه اول دخی ایوز کبی اولور
ویا یلور ات دزنه دکن توین دوکر علاجی بو
درکه اول صابون ایله بویلر قیز رنجه اندن

سله

سیله وقابلو بغه قانن درتلر ویاخود اق
صوغانی وانجیر واولیك بونلری سوجیله
قیندلر قیو اوله وهوانده دوکلر مرهم کبی
اوله درتلر ایو اوله باب اکر اتك کوزی
قتنده ویوزنده یمری یمری نسنه اولسه وقت
اولورکه نسنه دوقنور قنار اولسه انك
علاجی بودرکه اکر بغلنورسه ابرشمله یا
خود کندو قلیله دبندن برك بغلیه اول کندو
سی دوشه یرینه یاغ درتلر اکر دبرنمزسه
که بغلنمیه صاروذرنیخ وکرج ونشادر برر
درهم وبوجق درهم سیجن اوتو بونلری دوکلر

بالیله قرشدورلر اما کوزینه یقین یرده ایسه
احتیاط ایدلر اوت کوزه کرمیه بر کون طوره
ارتسی کده ره لر یرینه مردار ایلك واکشی خمیر
ویمرط صروسی قرشدورلر کونده ایکی کرت
اورلر که دوشه کده بردرلو دخی قبون یوکینك
کلنی یکرمی درهم مرده سنك اون درهم مومله
اریدلر وقرشدورلر اسکی بنبوغله اورلر
اما مرضك اکثری کوزه یقین یرده اولور احتیاط
ایدلر باب اتك اوزرنده قویا اولسه یعنی
دمرکو اولسه اتك دخی اکثری کوزه یقین اولور
بعضی کوزه کرور اول وقت تیمارله کیتمز ادمده
دخی

دخی بویله واقع وبورنج اکثری دلکوده وبوزه
غوده جوق اولور اما علاجی بودرکه اول انی
صابونله وطوزله غایت یویلر کیم ارنکی قزره
واندن قره زرنیخ ونشادر وبلدکولی وکیرج
بونلری صبون صویله یغورلر واوستنه قنه
یقر کبی یقلر اوستنه یبرق قیالر بغلیالر اما
کوزی غایت صاقنلر بر کیجه دوره اندن کده
ره لر کول یاغی ویا قویرق یاغی درتلر اندن
اندن قورشون اردلر سرجه سز جناغه دو
کلر بر کلم بارسیله اوه لر اون کبی اوله یکرمی
درهم بوندن واون درهم راستق طاشی ومرده

سنك بش درهم واسفداج اون درهم وسپلكون
بش درهم بونلری قرق درهم زیت یاغیله هوانده
دوكلر غلیظ اوله صوب سوكه برله ازازدوكوب
قرشدورلر مرهم ایدوب واول دمركویه دینه
كونده ایكی كرت دورتلر وكاه كاه ایچق صویله یو
یلر ارنوب كدنجه تاكه باب اكر اتك اكاكی التی
ناصور اولسه علامت اولدركه اول جراحت او
لمزیری دمورله طفلیالر دلنمش ایسه دموری
اچینه صوقه صاغ یره ایرشه واوستنه مرداد
ایلك اوده میخ قبه واندن صابون وصفرك
بكركی یاغنی هوانده دوكلر واود كورممش بال

وجام

وجام صقزی قتلر كونده ایكی كز اسكی بنبوغله
اوده باب اكر اتك كوزنده كسی اولسه علامت
بودركه یاتور طورر واردنه بقر بوكا سبب
بودركم درلمشكن صوویرورلر وصوغه بغلرلر
علاجی بدركم بچق درهم قدری قرلغوج بوقك
قامشی ایله ایكی كوزینه افوره واكر كیجرك طیو
لورسه بصه لر كوزی بكاری ایچنده كی در
یجكی اكنه ایله دله لر ایلك كچورلر شهادت
برمغنی التنه طوته وكره یله شویله اكلجق
الالركم برمق اوستنه كلن درینك اوست سا
رینی الالركم كیجمیه وایچندن باقله كبی اغجه

نسنه قتی سکوکه بکزر انی الالر ولیکن اتك کو
زنك التندغی دریجکی ستعنلر وبرینه طوز قویلر
واول ایلکی جقرالر ویمین از ویره وصوین
دخی کیج ویره لر وباشنی جولیله بویلر واسی
دوتلر واوزارنلر اولورکم بورننك ایچ یانندن
الورلر اول ایودر زیراکم دائم کوزدن ایلجق
کوز خراب اولور وکورمکی ضعیف اولور مادامکه
اتك قلاغی ونفسی اسدور بورنجه درمان وار
در اما بونلر صوق اولسه درمان فائده ویرمز
زحمت جکمیه کم بلن صالمش اولور باب اکر اتك کو
زینه اغج دوقنسه کوزندن یاش اقسه علاجی

بودرکم

بودرکم اول صوغان ایله بزیر قیندالر هوانده
دوکه وصافی طوز ایله اسجق کوزنه اوره
اکر کوزی قان اولمش ایسه کوزنی اجه لر وصو ق
صو یفکرلر واکر دکز صوین اجمش کشی یفکر
سه تیز خلاص اوله قرتله باب اتك بردرلو
ینه اکر اتك کوزینه نسنه دوقنوب اغرسه ویا
قان جقسه اکر یوفقه اولورسه ادم قفاسن
سورمه کبی دوکه ملیله کوزینه جکه خوش
اوله واکر قالك اولورسه بردرهم قرنفل
وبردرهم خردل دوکه اون کبی اوله ولیش
درهم اریه اونن خمیر ایده وبو اوتلری خمیر

ایچنه قویه وقورنه قویه شویله بشه کم کوینه
قره کمور اوله وچقره دوکه دخی اتك کوزینه
اکه ویا قمشله اقوره شفا بوله واکر اولمزسه
طوغان بوقنك اغنی کم یشل اولمیه واوچ درهم
باقر اکندوسی بونلری اوتده یقه وبر درهم ز
عفران وبش درهم شکر بونلری الکدن کچوره
اتك کوزینه صوق صو اوروب بو اوتلری برصا
صباح وبر اخشام کوزینه اوقوره سن یاخود
یقو ایدوب اورسن باب اکر اتك کوزنده قبر
چق چقسه مرهم رومی اوره زره کرمانی وعصفور
ایکیسنی برابر قتا دوکه واتك کوزنه اقوره
خوش

خوش اوله باب اکر اتك کوزینه یاخود باشنه
قتی ضرب دکسه بورنندن قان کلسه علاجی
بودرکم اندوز وضمق واکر وایکی قردش
قانی برابر دوکلر کندو قانیله ازلر ایچق
ایدلر اتك بورننه دوکلر واکر قان کلمیوب
باشن سندرسلر ویاخود انرسه بقا رود د
یدکمز علاجی ایدهلر وبورننه بنفشه ویا بادم
یاغن قویلر واکر بر درهم زعفران ومصطکی
قترسه ایو اوله وبوینی طمرندن قان الالر
اکر قره اقرسه برزاقه واکر قره دکولسه جق
اقتمیه طوته باب اکر اتك کوزنده صفرا اولسه

اول بر علت در کم کوزك بکارنده کلور اقچه
نسنه اولور اکر تیمار اتمزلرسه کوزی اورتر
کورمز ایلر علاجی بودر کم بر خروسی بغزلیا
لر واسیجقله قاننی کوزه طمزلر اکر کتمزسه
اتی بصه لر ادم سیجن انجه اکنه یه کچوروب
قلدورلر قوبرلر وکوزك بکاری اوجندن
اوزلغله کسلر وکسدکدن صکره انزروت
وصبر وکونلك هر برندن بر درهم دوکلر
وکچی اود ایله ازلر اوکسلن یره اورلر شفا
بوله باب اکر اتك باشی شیشه سبب بودر
کم اوت اوتلرکن اغولو جانور صوقه ویاخود

هلاك

یاخود هلاك اولسون دیو علت ایدلر اغولو
نسنه یدورلر انك علاجی بودر کم اللی درهم
صغر یاغی ویوز درهم سوجی ویکرمی درهم زیت
یاغی واوچ درهم تریاك اربعه ازلر وبورننه
دوکلر اکر ایو اولمزسه چك انك سودن ایچو رلر
واکر جانور اسرمش ایسه باشی شیشر بور
نندن صاروصولر اقر وباشنی بوقاروکتورمز
واکر اغدق نسنه یدورمدن اولور اتك
اوست دوداغندن والت دوداغندن برقج
یرده استوره برله یرالر وبش درهم تریاك
واوتوز درهم خمیر ایله هوانده ازه لر واتك با

باشنه دورتلر برنجه کز واکر بونك ایله دخی
اولمزسه بابادیه ویاربوز وخطمی واکیر ویوزر
لك وسرمساق صبی وتتری یبرغی واسکی صمان
توزی بونلری برز سوجیله قیندلر واول اتك
بورننه دورتلر وباشنی بوریالر که بوغی بیا
نه کتمیه برنوعی دخی بقراط ایدر سرمساغ
دوکلر اجی سیا یاغی ودفنه یاغی وبزیر وضفر
بوقی وتاوق بوقی قرشدرلر قنه یقار کبی یقلر
برکون وبرکیجه طوره واندن صکره زازیانه تخوم
ودکز طوزن قیندلر اتك ایله یویلر سوکله کده
باب اکر اتك اکی قوبسه اکا قلاع دیرلر علا

علامت بودرکم یمنی یمز وطماغی یمرلنور
علاجی بودرکه اتك اغزنه اغج صوقه لر با
شنی قلدورلر جول دز برله یاخود برك اغج
سورلدوب اول یمری یری اتك ایله دورتلر
کم قان جقه قتی قتی طوز ایله اوه لر کم قان
کلمز اوله باب اکر اتك دماغنه سلوك
یا بشسه علامت بودرکم دیلن جقادور یلمنور
باشنی اشغه طوتر اغزنی اجالر اکر یقین
ایسه طوزدرتلر الالر واکر اراغسه
بر اغجه بنبوق صرلر اول اغجی طوزلو صویه
بتورلر اغزینه سورلر دوشه کده واجرود

اولسه بادم باغی ایله برز قرشدورلر واجنه
طوز قتلر بغزینه قویلر باب اکر اتك دلی
نیسسه سبب بودرکه یمنده یرمز اوت اولور
ویا کندو دلن اصرور یا بشدن انر علاجی بو
درکم اول ایکی اوکندن قان الالر کشنج وطراق
اوتو قیندلر وخیار شنبه ازلر واجنه بجق
درهم بوره وبجق درهم خردل قته لر وقوز
یاغی قتلر اتك اغزنی اجوب اول اوتلر اسی
ایکن دلنه سورلر نافع اوله اکر کتمزسه دلن
دورتلر التندن بر قاچ یرده نشتر له دله لر
قان جقه یرینه بنفشه ویا قوز یاغن دورتلر
ایواله

ایر اوله باب اکر اتك دیشی اغرسه سبب
بودرکه یمنی کورمدن ویررلر طاش
اولور اتك دیشی اکا طوقنور علامت بودرکه
یمنی کاهل یر وقلقلرن برغور وکوزلرندن
یاش انر علاجی بودرکه ایت اوزومی وزنجبیل
وقره عود یبرغی ویبر واق خردل دوکلر
بونلری دخی بال شربتله قیندلر واغاجه بز
طولیوب انك اغزینه ودیشی دبلرینه سورلر
تاکم طوقنمدق بر اولمیه شفا بوله باب
اکر اتك بوغازنده اغز اولسه اکا خناق درلر
سبب بودرکم اتك بوغازندن انر بو علتدن

دکمه ات قورتلمز اما علاجی بودرکه اول ایکی
قولندن قان الالر ولیکن جوق اقتمالر وبوینینه
کره یاغی وطاحون دورتلر ودخی مرجمك و
بوی وطرق اوتی وبویان وخطمی تخم قیندلر
صوین اله لر واجنه خیار شنبه اجن ازوب
قتلر وبرقج یمرطه صروسن قتلر جلغیلر الیجق
ایدلر اتك بوغازینه دوکلر واکر خلاص اولمز
سه جکردکی جقمش قزل اوزم وانجیر وعناب
بونلری دوکلمش اربه برله قیندلر وسوزلر
بادم یاغن وسوسم قتلر وبرز شکر قتلر وایلدوب
اتك بغازینه دوکلر وبرقج کزلادن وزیت یاغن

الکسن

ایکسن اریدوب اسیله اتك بوینینه درتلر وبو
نجه یدورلر وصویون صوق ویرمیه لر ویمین
ایسلدوب ویره لر شفا بوله باب اکر اتك
انتشاری اولسه یعنی طوغوجلنسه علامت اولدر
کم بوینی طوغرو قرو آغج کبی اولور اکلمز اشغه
یوقرو دونمز علامت اولدرکه اما علاجی بودرکه
ایکی قولندن ویا بوینك طمرلرندن قان اله لر
اکر کچمزسه اغلان ایشنی وبزیر وسرمساق و
طوز قتلره قیندلر وقره نفط دخی اوله ایسجقله
بوینینه درتلر برقج واکر دفع اولمزسه اتی
بصوب قاز ایاغی طاغ اوره لر وبرکوندن صکره

بزیرله اجی یاغ اورلر کرو یمنی اصلده لر باب اکر
اتك بوینینه قلیج ویا اوق دوقنوب طمر کسلسه قانی
طورمسه قان طتمق طریقی بودر کم انزروت و
جام سقزی ومصطکی وزاج وقزل بویه بو
نلری دوکلر ویمرط صروسن قرشدرلر اسکی
بنبوق اوزرینه دورتلر واول کسلن طمری
یانندن بصلر وبو اوتلری یمرط سز اول یره اجینه
طولدورلر وبنبوق قیوب وبر باره یصی طاش
اوستنه قویلر وبزلر ایله برك بغلیوب اون بش
کون دوره اندن اجه قطران دورته شفا بوله
واکر بو اوتلر حاضر اولمز ایسه یر بغرسغین
دوکلر

دوکلر وکندونك قنن قتلر اون اوزیله یقورلر
واسکی بنبوغله وبز باره سیله اول جراحت بغلیلر
اما قالنجه یصدق قویوب بغلیه واجیجق اصلدوب
اجه اما بر دودلو ینه اتك دزینك اوست یاننده
بودك ایچ یاننده بر طمر واردر انی کسه دخی قا
نن طوته واندن صکره بر اوج اون وبرز حطمی
وبرز صبر سقطوری وبرز کونلك بر برینه قته
دوکه وبش یمرط ایله بو اتلری یغوره بر بزه یقوب
اول طمرك اوستنه بغلیه بر هفته طوره بر هفتدن
صکره انی صویه کورلر بزر زمان صوده دوره
تاکم اول بز اصلنه قوبه واول کون طوره ارتسی

برز شیطرج هندی وکشنیج تخم وکاسنی تخم برابر
وعراقی بطمنیله اوچ بطمن صو قویه وایکی بطمن
کدنجه قیندن سوزه اتك بغازینه قویه اکر بو
نکله دخی خلاص اولمزیسه التمش درهم اق اوزم
قوروسی والتمش درهم ارك واون درهم صلرو
هلیله وبچق درهم بطمان کاسنی صوی دوکلسین
قیندلر وکیجه ایازده قویه صباح بونلری الیله ازه
دخی اتك بغازینه قویه اوچ کون بویله ایده شفا
بوله باب اکر اتك سنجلنسه سبب بودرکم درلمشله
صو ویرورلر ویولدن کلوب صووغه بغلزلر علا
مت بودرکم ات یتور یورلنور وقرنی شیشر
وبکورلری

وبکرلری قاص قتی اولور وقشانمز وبورننك
ایکی یانی قتلنور قلقار وقتی صولور وقشانمز
باشنی یره دوکر وبو علته علاج بودرکم خاص
تریاك سوجیله ازه وایچنه زیت یاغی قته واسد
واسدوب اتك بورننه دوکه وقالك جول اوزرینه
اوره لر وبنوب قتی قتی یرودلر درلده ایکی کشی
ایکی یانندن صقیه اغاجله بویله ایدجك اومیذ
درکم قاشنه ترسلیه اکر ترسلمزسه الینی صابو
نلیه ویا زیت یاغیله الینی اتك صفراسنه صوقه
اریده وصابونی شاف ایدوب استعمال ایده
اما اکر بونکله اولمزسه صوغانی دوکه صقه

وصوینه ادم سیدوکی قته وصافی طوز قته اسیدو
اسیدوب اتك بورننه دوکه واکر البونی چقوب
طاوس بوقن ویا ادم بتن صوقرلریسه ایو
اوله اکر دتردوکی کتمزسه اسکی صمان قیندهلر
سوجیله واتك قرنی التنه قویلر اتی یرودلر
تاکم درلیه علتدن خلاص اوله ویمینی دخی اصلدوب
ویره وصوینی ازویره اما صوق ویرمیه واکر
عراقی بتمانیله بارم بتمان اربه اونن بشوروب
حقنه ایدرلرسه یا اته یدوردلرسه ایو اوله
ویارم بطمان طوز ازوب اتك بغازنه قویه و
بنوب برمیل قدری یورودوب درلده ایچی

اشلیه

اشلیه خوش اوله باب اکر اتك اوکسوکی
اولسه سبب درلمشله صو ویرمکدن اولور
ویا علفنده بوك اولوب بله یمکدن اولور
علاجی بودرکم التمش درهم صغر یاغی ویوز
درهم سود ویوز درهم خمیر اود اوستنه قویلر
اریه اتك بغازنه دوکلر بردورلو دخی اولك
دبنی وصوکردمننی وزعفران برابر قتلر شرا
بیله قیندلر وصغر یاغن بله قتلر اسیله اتك
بغازنه دوکلر وبنه لر قزدورلر ایو اوله
اکر بو دخی اولمزسه بر توتم قومله واون
دانه سرمساق تخم وبراق صوغن سوجیله

قینده‌لر سوزوب ایچنه برز بال قتلر وبادم
وسیسم یاغی اسیله بورننه دوکلر ایو اوله
باب اما بردرلو دخی طقوز یمرط سرب سرکه
ایچنده اوچ کون یتوردلر اوجرلر یمرط هر کون
اوچ کونه دکن اتك بغازینه برغه شفا اوله اکر
بونکله ده اولمزسه یکرمی درهم بویان ویکرمی
دانه انجیر واللی درهم اوزم سوچیله قینده‌لر
کونده بر جناق اتك بغازینه دوکه اوچ کون دکین
شفا بوله باب اکر اتك ایچی کیشه اکا اطلاق
درلر سبب صوق کچمکدن ویمن یدکدن صکره
صو ویرمکدن اولور علاجی بودرکم اول

قویروغ

قویروغی دبندن برك بغلیه وبر کون بر کیجه یم
ویرمیه اکر طورمزسه مرسین وبلد اغاجی
قبنی وکچی بوینوزی بونلری هوانده دوکه
صغر یغله یغوره کلوه‌لر ایده یعنی بوالقلر
اتك بغازینه اته طوره اکر صوق صویه جکرلر
ایسه ایو اوله اما بزر طوره باب اکر اتك
سدوکی طوتلسه سبب صوق کچمکدن اولور
ویا اغنیوب قوغی دونمکدن اولور علامت
اولدرکم بلنی اکر واکیلور اما یتوب یولنمز و
قت اولورکم اوچ کون قشنمز علاجی بودرکم
قزل صوغانی قبن وقزل بویا سوچیله قیندلر

وزعفران قتوب سوزلر ویر بغرسغین دوکل مش
بو صویه قتلر دخی ازلر طوز وادمرسدرکی
قتلر وانك بورننه دوکه فی الحال قشنه واکر
قشنمزسه الینی صفراسنه صوقه قاوغی یقین او
اولور دوندوره وقاوق طلو اولور اول وقت
معلوم اولور واندن صکره بنلر بجدیوردلر
کم درلیه باب اکر ات قان قشنسه سبب
بودرکم اغر بوك اوررلر ویا قتی سکردرلر
علاجی بودرکم اول ایکی قجینك ایچ یانندن قان
الالر اماجق اقتمیالر وکوك سوسن دبی و
زعفران ودموردکن وچلتی تخم سوجیله قیندلر

وسوزه

وسوزه ایچنه بر درهم تریاکی ازلر وبورننه
دوکلر اکر اولمز ایسه بو اوتلری بلنه ملجمه
ایده لر باب اکر ات قتی صولورسه سبب بودر
که اتی قتی سکردرلر طلاغنه واویکننه ییل
طولر علاجی بودرکم کبك وطراق اوتو وانجیر
وکمیون بونلری قیندن سوزه اون درهم جامر
سقزی دوکه واللی درهم صغر یاغن اریده لر
واون درهم دخی بزیر قتلر وانك اغرینه دوکلر
ویمین اصلدوب ویره صوق ویرمیه ایسی طوته
ویونجه ویا حاصل ویره اکر کتمزسه انك سودن
اله لر وزعفران قتلر ازه لر ایسیله اتك بورننه

دوکلر اول صلومسنی ساکن ایدر باب اکر ات
نفخه اولسه بو بر علتدر که اتك ایکی ایاغنه ماده
دوکلور علامت بودر که قولی شیشر یوغون
اولور و ایاقلری دبردمز اولور علاجی بودر
که اول ایکی قچندن قان اله لر و اندن صکره خطمی
یبرغی و یا بدیه و اسرغن دکنی و کیك و صرمساق
صبی صرب سرکه ایله شوالقدر قیندلر که سر
که کده مرهم کبی اوله اسجقله اتك ایاغنه صره لر
بر و بر کیجه طوره اکر بونکله کتمزسه قاصنی و او
غلان ایشی سرمساق سوجیله قینده لر قوتن
اله لر ایچنه بزیر قتلر صافی طوز قتلر شول دکلو
قبنیه کم

قبنیه کم مرهم کبی اوله اتك ایاغنه بغلیلر بر قاچ
کون طوره اکر ایو اولمزسه بینر طلومن
سوجیله و طوز ایله خشلیلر اسجقله ایاغنه
صره لر بر کیجه طوره اما اتك کبی اولن
اتی دائم بنه لر طورمیه اکر ماده یمرلنوب
بلورسه نشترله دشلر و اوستنه اون اوزیله
یمرط صاروسنی ورلر بغلیلر التی کون طوره
اکر بونکله اولمزسه طوبغی اوستنده بر قاچ یر ده
طلاغ اوره اوته صلالر باب اکر اتك ایقلری
قیسه و یا سکرلری کرلسه علامت بودر کم
یرمز طبلر اول بر علتدر کم اتك بوینندن انر

اکا دخی انتشار دیرلر علاجی بودرکه صافی طوزی
سود ایله قیسندیرلر شویله که غایت قویو اوله
اسجقله اتك ایاغنه سوجی طلومی برله بغلیه اکر
اجلمزسه دیزینك اوست یانندن قان اله لر و
لیکن انده بر انجه طمر واردر اندن المق کرکدر
و بر اوج اربه اونی و صبر و خطمی و کونلك بر برینه
قته و بش یمرطه ایچیله مرهم ایدوب اول قان
الدوغی طمر اوزرینه اوره بر هفته دوره ات
بر یرده اوله کم هیچ دبرتمیلر شفا بوله باب
اتك ایاغنه صو انسه سبب بوکه درلمشکن صو
ویرورلر یورتمدن بغلرلر علامت بودرکم اوك
ایقلرینك

ایقلرینك اشقلری شیشر یمری اولور و یورمز
اولور اما نجه ات یوریجك اجلور علاجی
بودرکم کبکی سرکیله و طوزله قیندلر مرهم
ایدوب اتك اشغنه برك بغلیالر برکجه طوره
ایو اولمزسه ادم ترکن اوره و یاخود صارمساق
صابن بزیر ایله و طوز ایله قیندلر وره لر اکر
انکله اوکات اولمسه اق خردل صرمساق ایله دو
کلر ادم سدوکی و اربه اونن قتوب اسجقله اوره
لر اکر بوده اولمزسه بر قاچ یرده طاغ اورلر
اما طاغ اوکات اورلر کم اول صوکله انه اکر
صو طغلوب کتمزسه یمری سکوك کبی اولور انی بر

بر یمری طغلو غجله طغلیالر کم سکوکه دکه اندن
صکره قرجه اوتی دوکلر و بوره و سلایس قتلر
و اود کورمش بالیله قرشدره پنبوغی فتیل ایدوب
بو اوتلری اکا بولشدرلر اول یره اجنه اوچ دورت
کز صوقلر اول صوی اریدر اما صو تمام کیتمنجه
اول جراحت اوکلمغه قومیه لر اندن کوکه صللر
شفا بوله باب اکر اتی ارپه طوتسه و یا بغدای
یمش اولسه علامت بودرکه سکرلری دوتلور یور
حز اولور علاجی بودرکه اول صوق صویه جکر
لر اما صو اجورمیلر و اندن ایکی اوک ایاغندن
قان الالر و سایغی طرتسی بز بر ایله اسی ایدوب

ایاغنه

ایاغنه اورلر و یمینی کج ویرلر باب اکر اتک
اموزی شیشه سبب بودرکم بیل انر علامت
بودرکه اقسر وال اوریجق قجونور علاجی بودر
کم ایکی اوک ایاغندن قان اله لر اکر کیجمزسه بیلر
تلومی بارسنی قیلز کیک صویی ایله اورلر بغلیالر
بر کیجه طوره اکر کیجمز ایسه اوچ یرده طاغ اورلر
اما دریک طغلیالر اوزرینه یاغ دورتلر شفا
بوله باب اکر اتک ایقلرنده سراجه بلورسه
نشان بودرکم باشجغزلر کبی یا یلور ایاغی
شیشر اقصر وار کلنور اکر یتمار اولنمزسه
یانندن برنجه دخی چقر اما علاجی بودرکه کورندی

کورندوکی کبی طفلیالر اما اکر کورنمزسه اوشغی
سرکه ایله و بردنك سجن اوتی قتلر واشکی بنبوغله
اول باشلر اوزرینه اوره برکجه طوره ارتسی اجه
لر یاغ دورتلر و یاخود اردج قطرانن دورتلر
برقج کز قوریه کده باب اکر اتك ایقلرنده خنامر
اولسه اول بر مرضدر کم اتك قولاغی اردنده
غی طمردن ماده انر اول اول ایکی طمر اولور
انلره عروق مجوفه درلر کوزه انر و اول طمردن
ایکی طمر دخی ایریلور قارن التندن ایکی قچنك
یانندن ایاغنه انر یوغون طمرلر اولور بنیاد
کوزده اولور دشلور اریك اقر اما اکثرنه سبب
کوز

کوز زخم اولور اما اول رنجلو ات یاننه ات
بغلسه لر انده ده اولور علاجی بودرکه اول
چیقجق صرو زرنیخ وقلای ونشادر وکیرج
وبوره بر درهم بچق درهم سجن اوتو وقلانی
بر درهم بونلری دوکه وسکوت کولنك
صیو ایله یغوره مرهم کبی اوله اول زحمت او
لان یرلره دورته برکجه طوره اندن یاغ دو
رتلر میخ قوبه واندن سمکلو قورت وکرمت
وشامی صابون ویمرط صاروسی صغر یاغیله
هوانده دوکوب مرهم ایدوب کونده ایکی کز قویه
ایو اوله واکر بونکله اولمزیسه قطران صوق

صو ایله یدی کز بویالر وزنکار انزروت وکو
نلك چام سقزی برر درهم اوله ویکرمی درهم
زیت واون بش درهم سایغی بونلری کی اریدلر
واوتلری قتوب مرهم ایده لر کونده ایکی کره او
ره شفا بوله واکر اولشوب کوکزه دکن طتمش
اولورسه اول طمری قولاغ اردندن کسه لر
اکر اول یرده بولنمسه انی بصلر کوکسنی یور
کنله یره لر ایچنده بالق کبی بز اولور انی کسلر
چقرالر طغلغوج وسقز ایله طغلیالر اکر اول
طمر کورنور ایسه ابرشمله بغلیالر اچنه کرج
سجلر وقطران اوره لر اما بر اوت واردر

تورکجه

تورکجه نثر درلر کورلرده ومیشلرده اولور
یبراغی رازیانه یبراغنه بکزر انك دبنی قزه
لر خنام کبی کوز کوز اولور ات اول اوت
اوستنه التوب اوچ کز جوره لر واول اوتی
چقروب کوك بزه بغلیوب اتك بوینه اصالر
اول اوت قرودقجه اول خنام دخی قورر
بو مجربدر اکر بونکله دخی کتمزیسه اوچ کون
بر بر اردنجه یمنه ایکی بچق درهم دزنیخ کبك
برله ویره لر ویبرقسز کشور یدورلر وتخوم
برله قرودوب دوکوب الیوب کبك له قتوب
ویره لر نقدرجق ویرسه لر ایودر اریه یدر

مَيلَرْ اگَرْ بِوزْكِدُوبْ اَنْرِي قَلُودُسه يَوْمَ بَطْنُ
نُوحَه اَلْجُو وَاوُلْ قَدَرْ سِرْكَه قَتُوبْ مَرْهَمْ اِيلَه كَرْ
اُولْ جَرَاحَتَه اُورَه شِفَا بُولَه اگَرْ بُودِ دِكِنُوعِلَا
جَلَرْ لَه كِنِمْزْسَه بُوَ اَيْنِي اِبِلِكْ اُوزْ دِينَه اُوقِيَه
دُوكَه اَمَّا اُولْ خُنَا مُلَزِ صَيَا عَدَدِ نَجَه دُوكَه هَرْ
دُوكُومْ اُوزْ دِينَه بُولَه يَنِي اُوقِيَه اَعُوذُ بِاللّٰهِ
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَبِالْحَقِّ الْاِسْمُ الْاَ
عْظَمُ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ اللّٰهُ تَعَالَى لَكَ
كَلَامِي قَدِيمٍ بَرْكَاتِيلَه قُرُوبِه كَلَه بَابْ اگَرْ اَتِكْ
اَيَا غِنْدَه طَبَاقْ اُولْسَه اُولْ بُرْعِلَّتْ دُكِه اَتِكْ صُولْ
يَانْدَه

اُولُورْ وَاگَرْ صَاغْ يَانِنْدَه اُولْسَه نَادِرْ اُولُورْ
وَبُومَرَضْ اَدَمْدَه دَخِي اُولُورْ فُورْلَغَانْ دِرْلَرْ
اگَرْ تِيزْ تِيمَارْ اُولُنْمَزْسَه سَوْدَاتِكْ طَبْنَا غِنْدَكْ
جِغَورْ عَلَامَتِ بُودُرْكِه بَنْدَكَشْدَنْ وَطُبْنَا غِي
بُورَسِنْدَنْ دِشِلُورْ اِدِكْ كِبِي صَارُو صُوا قَرْ
اَمَّا اِيكِي دُرْلُو اُولُورْ بِرِي اِرْكَكْ وَبِرِي دِشِي
اُولُورْ اِرْكَكْ اُولَانِي اُوزُنْجَه وَدِشِي اِنْجَه
اُولُورْ طُبْنَا غِي جَبْ جَوْرَه اُولُورْ وَطُوبْنَا غِي
يَوَنْدَنْ اُوبَنْدُرْ اَمَّا عِلَاجِي بُودُرْكِمْ مَازُو اُونِ
دِرْهَمْ ذَاجْ بِشْ دِرْهَمْ حِنْظَلِ اِيجِي بِرْ دِرْهَمْ وَاَنْذَ
دُوتْ بِرْلَه بُونْلَرِي دُوكَه بِاللّٰهِ يُغُورَه اَنْكْ

اتك اياغن صابونله يويه سله اما صوق صو ايله
يومبه لر وبو اوتلرى دورتلر شفا بوله اكر كتمز
سه كرجى كتان بزينه قويلر صو ايچنه بوغالر
تا اول صو سيدك كبى اولونجه يدى كزه دكن
بويله ايده لر واندن صكره يكرمى درهم سيلكون
بش درهم مرسنك واون درهم اسفيداج وكبريت
وزنكار وراستق هر برندن بشر درهم اللى درهم
زيت وبو اصلنن كرج هوانده دوكه قرشدروب
صوب سركه طمزره شويله كم مرهم ايده كونده
ايكى كز دورته اوه صكره طوكوز ياغنى دورته
اكر بونك ايله كتمزسه اتك اياغنى اسى صويله و

جوغانله

وجوغان ايله شول قدر بويكم قزاره واندن قرو
قباغى اوده يقلر كولن الالر بلسان ياغيله قر
شدرلر ويقو ايدوب اول جراحته اورلر تكرار
اوكولمزسه ينه اورلر طقوز كون طوره اكر
ايو اولمزيسه داودار شورسن اله لر كم اكا
كوهرجيله درلر تنز سركه ايله قرشدريب اول
يقو ايدوب اول جراحته اورلر تاكم قوريه و
ينه مرده سنك دوكلر ياغيله قاوره لر مرهم ايدوب
اورلر اما بو مرضنه طوكوز ياغندن غيرى صنقش
يوقدر باب اكر اتك طيناغى نه بنج ارسه علامت
بودركه اياغنى يره بصمز وسرجر واياغنى يره

یقادو طوتر بردرلو تجربسی دخی بودرکه قساجله
برك طوتلر قنقی یکایسه قجنور وقت اولورکم
طوبناغی قتی نعللر یاخود نعل طار اوررلر
ات قجونورق بصردر حال اول نعلی جکلر واتك
طوبناغنه بقلر اکر میخ یرندن قان وارك جقر
سه میخ دکمشدر واکر جقمزسه قتی یونمشدر
یاخود اته نعل طار اوررلرکم نعل اتك اباغن
قصر اما اکثر بوددکمز حال اته طاشرغمش ایکن
جوق واقع اولور اتك کبی حال اولیجق اول نعل
جکوب برککشك نعل اوره لر اوچ کون اول نعلله
طوره اکر کیم کچمزیسه میخ دکمشدر علاجی اول بودر

که

که اول نعل جکوب اتك اباغنه نظر ایده لر و
قساجله بر طرفن دوتلر اریلر تاکم ات قجنوب
اباغنی کندویه جکه اول قجندوغی یری بجاغله
اویلر وقت اولورکم ارکلنور قان بله جقر
اول تمام اسکی بنبوغیله کرکبی اریده لر باك ایده
لر واجنه قصران وطوز اسجقله طولدورلر
وبرك بغلیالر صودن صقنلر بش التی کون طوره
واندن صغر بکرکنك یاغنی وجام سقزی شامی
صابونله هوانده مرهم کبی ایده لر واول یره ا
اجنه قویه وایکی کوندن صکره نعل التنه یمشق
کجه قیوب نعل لیالر اکر بوددکمز لین اتمسه قو

قوسه ایرك طولر وطویاناغنك زهندن قصر
اگر غافل اولوب طویناغه اوینارسه ویا ز
هندن قصرسه علاجی بودرکه اول چقن یره
شاب ومازو وقزل بویه وقطران یغودوب
کونده ایکی کز دورتلر ایو اوله باب اگر اتك
ایاغی یارلسه علاجی بودرکه قرو انجیر سودده
اصلدوب برکون یرکجه دوره اندن اوه هریسه
کبی اوله وبرز کرج وبرز زرنیخ وبوره زنکار
دوکوب اول انجیره قته مرهم اوله واول یرق
یری اسی صویله بویه وبو مرهم اوزرینه بغلیه
اگر یاقو ایدوب اوردرسه دخی ایو اوله اگر
انکله

انکله اولمز بکرتلنی دوکوب بغنك کولی صغرك بکر
کی یاغیله قرشدده کونده ایکی کرت اوره ایو اوله
اما اگر شقاق طوینقدن یقارو اولورسه اکا
علاج بوکه طوز وزنکار قزل بوکه زرنیخ دو
کلرسرکه ایله بالله قرشدره لر کونده اسی صو
ایله یویوب ایکی کز دورتلر اگر قیش کونی ایسه
قارده یوردلر شفا بوله باب اگر اتك طویناغنی
اورر اولسه کیك قایشنه اشق دوزلر ایاغنه
بغلیالر برنج کون قتی قتی بنلر اول عادتن کسه
باب اگر اتك بالدری شیشسه اکا مشمش درلر
علامت اولدرکه اتك اوك ایقلری شولقدر

قبرودركم بزكبى اولور علاجى بودركه سكوت اغا
جنك قابنى يشله يقلر كولن اله لر وكندس كه
سمخط درلر وذرايح ادلو بر قورد جغز واردر
كم دمركو قورد دخى درلر بونلرى هوانده دوكوب
اول كوله قتلر وبرز قرنفل قويلر قرشدره اول
يره دورتلر اتك بورننه توروه اصالر هله شو
يله اوله كم اوتك قوقسى اتك بورننه دكميه اكر
دكرسه زياندر باب اكر اتك اموزى يغر اولسه ايرن
ياخود قلقسه سبب درلمشكن ايرن المقدندر علاجى
بودركم اول بركيجه اوزرينه اشيلر اوستنه
طوز اكلر واول قلقان يره اورلر واوزرينه ايرنى
جكه لر

جكه لر اول كيجه طوره اما اكر انكله كچمزسه
طوزله كبكى قيندلر اورلر واكر بصوب يغر او
المش ايسه اول صوق صويله يويوب اكر جورك
اتى وار ايسه كسلر دخى مرسين يبراغنى وبنبل
اوتن وكرمت اوننى يغه كولى قنه جام سقزى
وقبى جمله اون ايدوب اله يلر اول يغرك اوزرينه
اكلر اما اكر جداوى اولسه ارتق جداوى اولنه
زحمت جكميالر حاصل اولمز اولورسه بنياد
سود اولور واكر تيمار اتمك دلسه لر اول يغر
اولن يرى اشغادن دله لر قيل كچوره لر اوزرينه
ملحمه ايده لر ارك وجراحت اشغادن بول بلور

اشلر اما هیچ حرکت ایدورمیلر اگر اسکیدن او
لورسه برقچ یرده طاغ اورلر اگر اول یره
اوستونی غایت طغلیوب یکی جراحت ایدوب بتور
جی اوتلر اکمک دلرسه امکان اوله اما بنیاد
سوز اوله مگر هیچ جراحت قلمیه وات بر یردن
قملدمیه کم خوش اوله باب اگر ات بکرک بغری
اولسه علاجی بو قروده دیدکمز کبیدر اما بونک
اوکلمسی اسان اولمز مگر کم بنلمیه واول علاجلری
ایدلر وهر کون بویلر تا کم ایو اوله باب اگر
اتی اسنمه طوتسه اکا سبب بودر که اسیه بغلرلر
اسی کجدکندن اولور علامت بوکه ات سندرر

ودترر

ودترر ولوی اربرز ویمینی ازیر وباشنی
اشغه طوتر قلقلرن برغور وبورنی قنتلنور
ونفسی اسی اولمز وکوزلرنده یاش کلور
وصویه جق میل ایدر علاجی بوکه قزل صندال
اون درهم وسرکله بش درهم قیندلر اکی
درهم کره یاغی قتلر اوچ کونه دکن هر کون
اتک بغازینه دوکلر اگر خلاص اولمزسه جکندر
یبراغی وبیان فسلکنی شرلغنله الیجق اته حقنه
ایده لر اما اول ایکی ایاغندن قان اله لر
اگر ایو اولمزسه اندن صکره علاج ایده لر کم
ایو اوله باب اگر ات دترسه علاجی دقنه

کشنیج تخم اون درهم

يبرغى ومرسين يبرغى ويربوز وكويكو اوتى
وبابديه وصرمساق صبى وصمان توزى بو
نلرى ايكى صو وبر سجواجنده قيندلر وبر جقور
قزلر اول اوتلر اولن قزنى اول جقور ايجنه
قويلر واتى اوستنه بغليالر قزنك اعزنى
اجه لر اول اتك كودسينه يايله اما اتك نفسى
يولن دوتميلر شول قدر اوله كم ات درليه
ويمنى اصلدوب ويرلر اكر ياش اوت بلونور
سه ارپه ويرميالر اكر كجمزسه سوجيله تريا ك
ازه ايجورلر اما بقراط ايدر اسى كجمش
اته بوندن يكرك تيمار يوقدر كم كره يا ياغى
وبرنج

وبرنج اونى وارپه اونى وشكر قرشدوروب
سويله اول اتك بغازينه دوكلر واسى صويله
كودسينى يويلر كونده ايكى كز واسيجق دوقلر
ويوز درهم بال واللى درهم سيسم ياغى واللى
درهم صغر ياغى اريدلر حقنه ايدوب اسيجقله
بغازينه اتلر باب اتك خامن المق قاعده سى بو
دركه اول اتى بر اوق اتمى بر بنلر كتوروب بغليلر
ارتسى ايكى اوق اتمى دخى بنلر كونده بر اوق
اتمى ارتورلر اون كونه دكن اما قتى طوتميه
يلدرميه كندو قويه اما دركتميه بورسمله حا
مى النان ات يولدن قالميه اما اتى بنان كشى

اتك قولينى بلمك كرك اما قولين بلمك بودركه
اتك اوستنده چوق سويلميه ودائم اللرن ايقلرن
اويتميه كم ات بوريشن ازدورميه وبندوكى
كبى بجيد يورده لر وكدركن صو ويرسه
قيورمز اما سفرده اولسه قناغه واردوغى
كبى اوت ويمينى وصوينى تيز ويرميه تاكندو
وات دلمينجه اتك دلدوكى بودركه اوقريه
اكر صوق كون ايسه يمينى برقاج كز قرويه
اندن صو ويره لر اكر اتفاق سفرده اتك
نعلى دوشسه نعل بولنمسه بريشل قوربغاكم
جايولرده واعجلرده اولور انى طوتوب قرنن

يارور

يارور اتك طويناغنه سورلر بوسببيله اون
كون نعل سوزدويرشويله بله لر اكر انى
قوشمق دلسلر اول عادت بو اولكم نجه كون
اول اتى برقره كويرده بغلبالر وهر كون قلاغنه
سقلق ويره لر اول اتك كه كوكلنده واردركندوى
دوشر بلوركه سكردجكلردر براغن ايدر واوينن
جينر وكشنر واون كون كه قوشجقلردر يمنى از
ويره لر واودن قوشمغه كه جقورلر بنملكلر يارشن
يرينه وارنجه وقوشمغه بنجك اوموزندن كرو
اوتوره وطغرى اتورميه برزات اوستنه يته
وايقلرن صرقتميه واتى قرننه دبميه لر ودركين

اوّل حملده همان قیو ویرمیه لر بلکه یغوب کده وقمچیله
اشارت ایده وطغری طوته کم یولدن طشره کتمیه
ومیدان تمام اولیجق اتی اکل اکل کزدره درین اله
واول کون یمنی غایت کجرك ویره وازویره تمام
یم ویرمیه واوّل نجه کسدیسه ینه انك کبی ارتوره
یعنی بر اوغوردن ویرمیه باب اکر اته خسته اولمقلق
دائم عادت اولسه علاجی بودرکه ادم نجسی اسله
صرب سرکیه قرشدوروب اتك بغازینه قویلر اول
عادتنی کسه اوزکه اتمیه باب اکر اتك بر یرنده
قان اولسه علاجی بودرکم صغر یغوردنی وخطمی
وقنا بونلری بر برینه قتوب اول قان ارکلدوکی

یره

یره اوره لر خوش اوله وهر کمکه قرد دیشنی دوه دوه
دیسنه دکوب اتك بوینینه دقه اول اتی یورمکده
وسکرمکده ات کچمیه باب اکر ات تخمه اولسه جق
بغدای وارپه ییوب اردنجه صو اچمکدن اولور
علامت بودرکم کاکرر وقرنی شیشر وکاهل اولور
علاجی بودرکه یوز درهم اسکی سوجی اللی درهم
صغر یاغی بر برینه واللی درهم سرکه اون درهم
کوکرجن بوقی اون درهم صوغن صوی دکلسین
قرشدوروب اتك بغازنه قویلر وایکی کون یم ویر
میلر اکر ویررسه بغدای اصلدوب ویرلر واکر
قارنی قتی شیسرسه جوکوندر یبراغی نی قیندب

وسیسم یاغی وطوز قتوب حقنه ایده لر دفع اوله
اگر اولمسه عصفور چچکن دوکلر یمرطه صروسیله
مرهم ایدوب اتك کوزنه دورتلر شفا بوله باب
اگر اتك یغرینك توی بتمسه کلاری اولدوروب
اودیقلر کولنی یغه قرشدرلر اول توی بتمین
یره اورلر توی بته اما اگر اتك طشرغه سه علا
جی بودرکه اوکجسندن قان اله لر خوش اوله
واگر اتده قبره اولسه کبره دبنی دوکلر بزاجنه
قویلر واول بزك جورسنی یمرطه صروسیله تمام
یابشدورلر واول قبرنك اوستنده کی کده رلر
اوزرینه اوره لر اوچ کون طوره اگر کتمزسه تکرار
اوره لر

اوره لر ایو اوله بردرلو دخی سراجه ایچون
علاج دلکی قویروغی درلر براوت واردر اول
اوتی کون طغمدن قزه لر طغریالر یکرمی کونه
دکن هر کون برر اوچ یمنه قتلر ایو اوله واگر
کوسبکی کویندره کلنی قمشله اتوك بورننه اوفوره
تکرار ایدرسه ایو اوله باب اگر ات ایوزاو
یوز اولسه سکرکی کویندره لر وغایت اسکی
انجیر وصرب سرکه برله قیسنده قویی اوله هوا
نده دوکلر مرهم اوله اما اول اتی کبکله وطوز
له بویلر وبو اوتلر درته ایو اوله اگر اولمسه
صرواغج واولك دبی بوره وقزل بویه وطوز

واغو ایبراغی که اکا رفله دیرلر وزنکار بونلری
دوکوب صرب سرکه ایله قرشدیره لر اما اکر
کتمسه تکرار ایده لر اکر اتده قروکچیك اولسه
یالی وقویروغی دوکولسه علاج بودرکه کتان
تخم وانجیر وذردلوی سرکه ایله قینده قیواولنجه
که مرهم اوله ویاش بالدورن یبراغی نی قویلر اوده
کوملر بشنه واول اتی اصی صو ورقی صابونله
یویه وبو اتلری دورته ایو اوله واما اکر ایو او
لمسه شب وطوز وقره نفط وذرنیخ بونلری دوکلر
وقره جامور ایله قرشدرب اول اتك کودسنه
دورتلر اما اتی یوکسك بغلیلر کم کندوی قاشیمیه

باب

باب اکر اتك کوکسنده ویا قرننده جریمه بلور
سه علامت بودرکه اتك قویروغی اوجنده
بزله دله لر وبزیرینه قراجه اوت دیرلر
بر اوت اولور انی صوقلر که اتك کودسنده
نقدر علت وار ایسه جکر طاغدر اما اکر
اوچ دورت کون کچمش ایسه آدم ترسین
دورتلر برکچه دوره خوش اوله اکر اولمسه
کبکی طوزله سرکه ایله قیندلر اورلر یاخود
کلیله سرکه اورلر یاخود سرمساغی دوکوب
صغر یاغیله قرشدرلر بقه لر یمشنه اول وقت
نشترله دشلر جراحت آقه تمام اوله واوزرینه

یمری وصوبی اولور
شیشر علاجی بودرکه

طاحین دورتلر ایو اوله **باب** اگر اتك البی
شیشسه یللمش سایغله طوزی قرشدره لر
دورتلر وایکی قچندن قان اله لر اگر قزروب
اسی اولمش ایسه کلیله سرکه اصلده لر ویمرط
اغن قتوب یقو ایده لر اول اتك البنه ورلر
اگر بونکله اولمزسه کلمك اجنی شولقدر اویکم
اتك البی اجنه صغه واجنه بزیر قیوب اوده
کوملر بشه واول اتك البنی اول کلمك اجنه
قویلر وابلر له بلنه بغلیلر برکجه طوره اول
شیشی زائل اوله اگر اولمسه لادن وصبر بزیر
ایله قینده لر دورتلر طاغده اگر طاغلمزسه ده

یمشدر

یمشدر اول وقت نشتر له دشلر شول حجامت
ایدر کبی جزه لر اگر قان دخی چقر فائده در
باب اگر اتك البنده سکل اولسه قزل ابریشمله
ویاخود کندو قلیله بغه لر دوشه کده اما بقراط
ایدر بادنجان دوکوب مرهم ایده وسکل اوزرینه
اوده تیز خلاص اوله اما اگر اتك کوده سنده
سکل اولسه بادنجان برانجه برك کندرله بغیلر
دخی یره لر اما حج صورتلو یره لر ایچنده اقچه نسنه
اولور چقروب یرینه صافی طوز طولدوره لر کم
کوکی قلورسه طوز یقار برکون برکجه طوره و
اندن کدروب کونلك وجام سقزی ومزدکی

دوكوب ايچنه اكلر ويا خود اون درهم قسلكون
وبش درهم سيلكون وبر درهم اق نفط وكونلك
وزفت قتوب اللى درهم زيت ياغيله قينده وهوانده
دوكوب اسكى بنبوغله اورلر اما كسركن قان
جوق كدرسه الجو يا خود قزل بويه قيوب بغليلر
باب اكر اتك كوكسنده سرطان اولسه علامت
بودركه شلغم كبى قتى اولور دبرتمز اكر اتك دزنده
قج اياغنك ايچ يوزنده اولورسه جقرمق مخاطره
در زيرا طمرلر متصل در علاجى بودركه برلر
وجام سقزى ايله طغليالر واجنه قينر قطران
طلدورلر اسكى بنبوغله بغلنالر اوچ كون دوره

واجه لر

واجه لر باك سيله لر وبتورجى اوتلر قويلر طولدو
رلر مثلا انزروت وكونلك وجام سقزى ومزد كى
واود كورممش يال ايله باب اكر اتك صفراسى
جقسه سبب آغر يوك اورمقدن اولور علاجى
بودركه مرسين يبراغنى سوجيله قينده لر
وصفراسنى انكله يويلر واندن بوينى اوه لر
وماز وشاب واكشى انار قبى وصبر بونلرى
دوكلر اسكى بنبوغله سركده اصلده لر واوت
اوزرينه اكلر واسجقله صفراسنه اوره لر
برز زمان دوته لر دفع اوله باب اكر اتك
قويروغنده طكوزقلى اولسه علامت بودركه

اول قللر یغون اولور وکوتوك اولور جکیجك دنی
اق ویمری اولور دائم کوتنی دیواره واغاجه
سرر انی ارقلدر علاجی بودرکه اول اول قللر
جکلر ویرینه صبر وطوز وصغر اودن قرشدرلر
دوتلر ایو اوله بردرلو دخی اکر کیرج صوین
دورترلرسه ایو اوله باب اکر ات ترسلرکن
صفراسی یارلسه قان چقسه علاجی بودرکه توت
اغاجنك قابنی وسروی قوزی ومازو ومرسین
یبراغی سوجیله بونلری قیندوب سزلر وبزیر
قتوب ینه قیندلر غلیظ اولنجه اجنه سقطوری
قویوب براکی کزدرتلر نافع اوله باب اکر اتك ار
قسنده

ارقسنده ویا اموزنده کلف اولسه علامت اولدر
کل باش کبی اولور ایا قدر یر یا دخی ارتق اولیجق
کبك کبی نسنه دوکلور علاجی بودرکه اول خر
زمه ودب توینی کده ره لر اندن برجق اونن
وصافی طوز وزاج دوکلر وصغر کشنی سرکه
ایله ازه لر واوتلر یله قرشدورلر مرهم کبی اوله
وقنه یقر کبی درتلر خوش اوله اکر انك ایله
کتمسه زنکار واق ایت بوقنی دوکلر سایغله قر
شدره لر اول صرب سرکه ایله یویلر وسله لر
اندن درتلر اکر تکرار ایدرسه دخی ایو اولور
باب اکر اتده ناسور اولسه علاجی بودرکه او

اوشاقی سرکده اصلده لر هوانده سحق ایده لر
قیو اولنجه و بجق درهم سجن اوتی قتلر کرو
دوکلر اسکی بنبوغله فتل ایدوب بو اوتلری
بولشدورلر اول ناصر دلوکنه صوقلر برکون
طوره اندن فتیل چقروب اوزرینه یمرط صرو
سن اوره و اسکی بنبوق طلدوره لر تاکم اوزرینه
بز قیوب صره قویه اندن بو مرهمی اوره دانه
جادر مومله و مزدکیله اردلر و زیت و جام
سقزی تمام اریجک برز بزیر قتلر قرشدرلر
بنبوغله اورلر ایو اوله باب اکر ات قتی سجر
مقدن فتق اولسه یعنی بکرکی یارلسه علامت
بودرکه

بودرکه یمری اولور علاجی بودرکه دمور
بوقن دوکلر اون ایده لر و برجق اونی و جریش
و یمرط اغی و دمور توالی قرشدرلر یقو ایدوب
اوزرینه بغلیالر اما اتی بر یردن دبرتمیلر
یمنی تیزرک ویره لر اما صوی از ویره لر
و بغدای یدورلر کم ایچی قتی اولمیه بلکه یاش
اوت بلونورسه انی ویرلر باب اکر اته یو لده
اسی کچسه و یا یولمش اولسه علامت بودرکه
یمنی کاهل یر و صوی جق اجر و یا تور باشنی
یره دوکر و اغزنی یمر نفسنی تز تیز الور
اما علاجی بودرکه اول ایکی اوکندن قان

الله لر واربه اونن سود ایله بلمج ایدلر کودسته
درتلر واکر سیسم وکره یاغی اولورسه انی
دورتلر واندن صکره کوک بزه یغورد درتوب
باشندن ایاغنه سره لر اوه لر ایو اوله
باب اکر اتی صوق ورمش اولسه علامت
بودرکه دترر وتوی اربرر ویمنی کاهل یر
قلقلرن برغور دشلرینی بربرینه سورر علا
جی بودرکم اوج درهم خردل ایکی درهم نشادر
واون درهم اربه اونی بش درهم بوبر واللی
درهم صغر یاغی بونلری قرشدره کلوه لر ایده
قوز قدری کونده اوجن بغازینه اته لر اما
بقراط

بقراط ایدر اسی وصوق ارمش اته بوندن
یکرک یوقدرکه کره یاغی وبرنج اونی واربه
اونی وسود وشکر قرشدرلر اتک بغازینه
دوکلر وهر کون اسی صو ایله کوده سن یو
یلر وغایت اسی دوتله اکر بونکله اولمسه
یوز درهم صویه اللی درهم سوسم واللی درهم
صغر یاغی قیندوب حقنه ایده لر ایو اوله
باب اکر ات اویوز اولسه علاجی بودرکه
اول اتی اسی صویله وراقی صابونله طرنق او
رب یویه بلکم کرمد ایله سورلر قزل اولنجه
اندن برخرقه بارسیله سللر اما اوکردی اجی

یاغیله قطران قیندلر اول قیندر ایکن بر اغاجه کچه
بغلیوب قیندوغی جملکه بتوروب اسی اسی
اویوز اولن یرلره سورلر وکوزلرینه کم ایوز
یرلریدر برك سوره لر اته خوش کلور کندوی
طوی ویرر اوچ کونه دکین یرنده توی بتوردر
باب بردرلو دخی اویوز ایچون بریکی جملکی قزل
اولنجه اوده قزدوره لر اتی بصلر اوستطو طاغن
ایچ یوزنی اوچ برمق بر اکی یردن یره مرجمك
کبی نسنه جکلر واردر انلری آرده لر و
یرینه طوز قویلر دخی قزمش جملکوك کوتیله
طاغلیه کم ایوزك کوکنی کسه همان خوش اوله

تجربه

تجربه اولونمشدر باب اکر انك یاز کوننده صیلر و
اولوب یمینی یمسه یوز درهم سایغی وقزل اوزم
وقزل صوغان یاغیله قوره لر اوچ درهم
جوید ایله اجوره لر خوش اوله باب اکر
بر دسته صوصامی صبونله اصلیوب اته ایچو
رسه اول ات سمریه ایو اوله باب اکر ات یمنی
کاهل یر اولسه یمینه یوزرلك تخمن قتالر اوچ
کونه دکین یمنی اوکات یر اوله باب اکر انك
قویروغی کچسه اکر تمکنه درت اکنه سنجلر کچسی
کسله ایو اوله باب اکر اتی قدز طلسه قدز
دغك علامت بودرکه کوزلری قزدردلی

سرقر ویاری اقر وباشنی اشغه طوتر وارقسی
کوز اولور ولسنه یمز وصواجمز صالنور
دوشر واوریجق جمکنمز اما دخی یکرک علامت
بودرکه اول قدوز اصردوغی یری قوز اجیله
اوه لر اتمکه قارشدروب تاوغه وره لر اکر
یرسه بلالرکه قدوز دکلدر اکر یمزسه قدر
در جون قدوز ایدوکن بله علاجی بودرکه
اول اول اصردوغی یری برقج یرده کره ایله
جزالر اما دریک جزالر وشیشه اوره لر
صوره لر یاخود قان کبی اقنجه قویلر اقه اندن
سرمساق وطوز وصوغان واوغلن اشی دوکلر
قینده لر

قینده لر تاکم مرهم کبی اوله اما شرابله قیندلر
اوره لر ودخی تریاق وتاوق بوقن سوجیله
آزه وصغر سودن قته اتک بورننه دوکلر
اما اکر قدوز طلدوغی یر ایقلرنده اولسه
طلدوغی یردن بقروسنی برک بغلیالر اول
آغوسی بوقروسنه کتمیه زیراکه انک درسی
مجوفدر وبردری تاوق دبرندن اول یره یه
اوره لر اکر اولمسه سرمساق وطوشان مایسی
وسزاب وجورک اوتی وطوز بونلری صغر
یاغیله قرشدرلر برنجه کرت اول یره یه اوره
لر اما قرق کونه دکن برخلوت اوایجنده بغلیالر

یاننه ایرق کمسه کروب چقمیه تاکم ایو اوله
باب اکر ات جوق درمقدن ایاغی شیشسه
علاجی بودرکه اول اوکجسندن قان اله لر
اندن سرمساق صبی کپکله قینده لر ایاغنه
اورلر اوچ کون کدرمیالر تا خلاص اولوب شفا
بوله باب اکر اتده قوکاق اولسه علاجی بودرکه
اول یمنه قبق چکردکن قتلر و اتی شرلغون برله
یغلیالر قوکاغی کده ایو اوله باب اکر اتده قتلرجه
اولسه سرکه ایله چریلر و کویندره لر خلاص
اوله باب اکر اتک قولنده شیش اولسه بالدبنی
سایغله دورتلر شفا بوله باب اکر ات اچن

طوقسه

طوقسه قولاغی طمرندن قان اله لر انکله
کچمز ایسه بکرنی طاغلیالر ایو اوله باب
اکر ات طوردوغی یرده ایقلسه سبب بودرکه
قورسغنده اریه بتمشدر علاجی بودرکم اول
اته برنجه کون طوز استعمال ایده لرکم اریه
زائل اوله اما بتدکونه سبب بودرکه یمنی کور
مدن ویررلر اربه نک اچنده کسک اولور
اتک قورسغنه چکر اربه طبراق بلور بتر باب
اکر اتک طوبناغی یارلسه اوستنه یاش ان یغلیالر
زیرا کم چوغنده قورد اولور انک ایچون یاریلور
اکر قورد واریسه کلور اته چقر اندن برقاچ

دانه انجیر صودا اصلدوب هوانده دوکلر مرهم
ایدوب اول یاروغه بغلیالر ایو اوله باب
شواش کوننده ایغره بنمك ایودر زیراکه ایغر
زیرك اولور غیرتلو اولور کندوینی اوقدن
وسکوکندن صاقنور یاره اورسه یاریه
دویرمکرکم سکرلیالر اشدن قله باب اکر
اتك کودسنده دمرن قلسه بولنمسه مومله
ارایلر دمرنك بری مومده نشان ایدر یرالر
دمرن کشله جقرالر وسکوت اغاجندن اوق
ایدوب قزدره لر واول یاره یه صقوب طغلیالر
زیراکم دمرنی اشك سدوکله صوردلر اول
یاره

یاره ایرق حاصل اولمز مکر بودیکمز کبی ایده
لر باب اکر اته قلیج ویاخود بجاق دکسه
بغرسغی طشره کلسه اکر بغرسق ساغ ایسه
اتی بصلر اکر بغرسغه هوا دقندی ایسه سوجو
ایله زیت قیندوب طرنق دکورمدن بویلر
بغرسغن اجنه قویلر وابرشمله دکلر بر یاره
یر قویلر کم اندن جرك اقه اوزرینه حموده
ومزدکی اکلر دخی اوزرینه یمرط صروسن
اوره لر برك بغلیوب صرالر اون کون طوره
واندن اجه لر یاغ درتلر یمشیه ونجه مرهم
استرسه انی استعمال ایده لر تاکم یاره بتوب

بتوب حاصل اوله باب اتکه یانمش اوله

بر مقدار هاوج و بر مقدار اربه و بر مقدار

کبک و بر مقدار طوز هر برندن ایکشر اوج

بو اسلوب اوزره هر کون بر اوج زیاده ایده

لر طوزدن غیرسن اتی سمرده زیاده خوب اوله

تمت الکتاب بعون الله الملک الوهاب سنه ١١٦٨ في ص ١٦

SÜLEYMANİYE G. KÜTÜP...
Kısmı - Damat İbrahim paşa
Yeni Kayıt No.
927
Tasnif No.